

УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

мр Ненад Дугалић

**УЛОГА И ЗНАЧАЈ ЗЕМАЉА БРИКС-а У
САВРЕМЕНОЈ ГЛОБАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ**

Докторска дисертација

Ментор

Проф. др Свето Пурић, редовни професор

Крагујевац, 2020. године

ИДЕНТИФИКАЦИОНА СТРАНИЦА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I Аутор
Име и презиме: Ненад Дугалић
Датум и место рођења: 19.04.1975. године, Краљево
Садашње запослење: Висока пословна школа струковних студија Београд
II Докторска дисертација
Наслов: Улога и значај земаља БРИКС-а у савременој глобалној економији
Број страница: 269
Број слика/графика/табела: 1/18/35
Број библиографских података: 433
Установа и место где је рад израђен: Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац
Научна област: Правноекономска (34:336.1/2.)
Ментор: Проф. др Свето Пурић, редовни професор на ужој научној области Право у економији Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
III Оцена и одбрана
Датум пријаве теме: 11.07.2019.
Број одлуке и датум прихватања теме докторске дисертације: IV-02-580/30, 10.07.2019.
Комисија за оцену подобности теме и кандидата: 1. Проф. др Свето Пурић, редовни професор на ужој научној области Право у економији Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, ментор; 2. Проф. др Јасмина Лабудовић Станковић, ванредни професор на ужој научној области Право у економији Правног факултета Универзитета у Крагујевцу; 3. Проф. др Милева Анђелковић, редовни професор у пензији Правног факултета Универзитета у Нишу.
Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације: 1. Проф. др Милева Анђелковић, редовни професор у пензији на ужој правноекономској научној области Правног факултета Универзитета у Нишу, председник; 2. Проф. др Нада Тодоровић, редовни професор на ужој научној области Право у економији Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, члан; 3. Проф. др Јасмина Лабудовић Станковић, ванредни професор на ужој научној области Право у економији Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, члан.

С а д р ж а ј

Увод.....	1
-----------	---

Први део

Појмовно одређење термина БРИКС	7
1. Појам БРИКС-а	8
2. Развојне димензије процеса интеграција земаља БРИКС-а	11
2.1. Економска димензија	11
2.2. Политичка компонента и природни ресурси.....	19
2.3. Социолошко-демографска димензија	25
3. БРИКС - фактори, тенденције и трендови	36
4. Однос глобалног и регионалног у светској економији	46
5. Специфична позиција земаља у развоју у односу на земље БРИКС-а.....	54

Други део

БРИКС, развој и могућности дисперзије	66
1. Институционалне претпоставке БРИКС-а	67
2. БРИКС - нови покретач светске економије.....	73
2.1. СДИ - детерминанта привредног развоја.....	73
2.2. Утицај трговине на позицију земаља БРИКС-а	80
3. Нова расподела светског економског простора и сељење капитала са Запада на Исток	84
4. Економски раст и развој земаља БРИКС-а кроз призму животне средине	91
5. Ширење утицаја земаља БРИКС-а (пре свега Кине и Русије) кроз Шангајску организацију за сарадњу	98

Трећи део

Макроекономска политика земаља БРИКС-а.....	105
1. Економска политика и социјална неједнакост.....	106
1.1. Богатство ресурсима и дипломатски утицај.....	109
1.2. Смањење сиромаштва.....	112
2. Политика кредитирања и финансирање развоја земаља трећег света.....	114
3. Пољопривредна политика и сигурност хране.....	120
3.1. Развој пољопривредне производње групе БРИКС	127

3.2. Трговина пољопривредним производима.....	131
4. Конкурентност привреда земаља БРИКС-а на светском тржишту са акцентом на пољопривреду	135
5. Неолиберализам и земље БРИКС-а	147
<i>Четврти део</i>	
Друштвено-економски утицај групе БРИКС.....	153
1. Национални интерес - основна друштвена одговорност	154
2. Однос земаља БРИКС-а и остатка света	162
3. Могућност успостављања баланса између земаља БРИКС-а и других блокова	169
4. Дигитална технологија и иновативни развој	175
<i>Пети део</i>	
Рефлексије утицаја групације БРИКС на Србију	189
1. Улога земаља БРИКС-а у привредном развоју Србије и њеним односима са иностранством	190
2. БРИКС - Нова извозна шанса српске привреде	198
3. Значај спољне трговине Србије са земљама БРИКС-а	205
4. Србија у новој глобалној економској расподели снага.....	218
5. Савез земаља БРИКС-а – аргументи „за“ и „против“	225
Закључак.....	232
Литература.....	238

Увод

Процес регионалне поделе света на почетку новог миленијума доноси многобројне позитивне подстицаје за националне економије, међутим, у истој мери повезан је и са одређеним ризицима. Блоковско груписање представља нови фактор глобалног окружења који врши утицај на целокупне друштвене, а посебно економске процесе. Земље БРИКС-а су водеће економије у развоју и политичке силе на регионалном и међународном нивоу. Оне имају високе стопе раста, економски потенцијал и врло динамичан демографски развој што их ставља на водећу позицију, а њихова релевантност се одражава и на повећање утицаја на глобалном нивоу. Управо, **предмет истраживања** овог рада односи се, пре свега, на манифестације улоге и значаја земаља БРИКС-а у савременој глобалној економији, као и на факторе који утичу на могућност успостављања мултиполарности. Многи теоретичари сматрају да је појава групе БРИКС на међународној сцени од изузетне користи за светску економију, а посебно за неразвијене земље. Улога земаља БРИКС-а као нових протагониста у међународној развојној сарадњи се рапидно мења. Током последње две деценије порасла је њихова како финансијска тако и техничка помоћ и утврђени су различити начини и средства економског карактера сарадње са земљама у развоју. На тај начин прогресивна важност БРИКС-а у економском смислу рефлектује се и у политичком погледу, због чега земље БРИКС-а траже промене у архитектури међународне развојне политике.

Земље БРИКС-а предузимају напоре да промовишу промене и траже веће право гласа у ММФ-у и Светској банци. Оне, такође, инсистирају на реформама у УН-а, укључујући и Савет безбедности. Ове мере су неопходне како би се економска моћ ових пет земаља у успону реално одразила на глобално управљање кроз водеће светске институције. Паралелно са овим прилагођавањима у економској сфери, тежња групе БРИКС је стварање бољег и сигурнијег светског поретка кроз мирну дипломатију и мултилатерализам. Мир и стабилност могу се постићи кроз сарадњу и поштовање постојећих националних, регионалних и међунаордних иницијатива за мир и безбедност, као и развојем нових стратегија и механизма како би се осигурала безбеднија будућност.

Динамичан развој земаља БРИКС-а условљава и нову констелацију снага унутар међународних финансијских институција (ММФ, СБ) које су још увек под

доминантним утицајем западних земаља. То не значи да земље БРИКС-а теже стварању неког „свог“ новог светског поретка, већ траже редефинисање постојећих институција у складу са економском снагом коју поседују. У вези с тим, земље БРИКС-а чине заједничке напоре како би одговориле на изазове у будућности. Они се, пре свега, односе на обезбеђење мира и стабилности, промовисање одрживог развоја, смањење сиромаштва, незапослености а тиме и неједнакости, како у земљама БРИКС-а, тако и у међународној заједници у целини. Да би то оствариле оне морају додатно да појачају своју колективну улогу у међународним, пре свега, економским односима. Посебну перспективу при сагледавању и проучавању друштвено-економских проблема, даје одговор на питање да ли земље које имају велики број разлика (географске, културне, историјске, верске) могу заједнички да остварују економске и политичке циљеве. Такав приступ је неопходан за правилно схватање економског раста и развоја групе БРИКС, с обзиром да ће она у будућности још више утицати на глобалне економско-политичке токове.

Актуелност ове теме постаје све већа, упркос скорашњој глобалној економској кризи, с обзиром на врло динамичан и својствен економски раст, што привлачи све већу пажњу економских аналитичара, експерата и креатора макроекономске политике широм света. Позитивна искуства и развојни путеви земаља БРИКС-а су значајни, јер могу бити од користи другим земљама које настоје да дефинишу сопствене моделе економског развоја. Такође, спољноекономске везе са економијама у успону подразумевају добро познавање њихових тржишта и благовремено прилагођавање тржишним променама. Тема је актуелна и за Републику Србију, као земљу која претендује да постане чланица ЕУ, а такође, остварује и спољнотрговинску размену са земљама БРИКС-а, уз интерес унапређења те размене и сопственог развојног модела.

Основни **циљ истраживања** у овом раду је да се анализирају релевантна питања природе и смисла организовања пет земаља (Бразила, Русије, Кине, Индије и Јужне Африке) са различитих континената у једну групацију познату под акронимом БРИКС, друштвено-историјски и системски услови из којих она настаје, њене кључне носиоце, као и различита и супротстављена становишта за њено постојање.

Поред тога, циљ рада је да се укаже на могућности коришћења бенефита од једне такве организације, као што је БРИКС групација, посебно имајући у виду неразвијене земље. На основу тих сазнања намера је да се апострофирају и могућности за остваривање мултиполарности у савременим условима глобалне економије. Циљ је,

такође, анализирати да ли се може избећи негативан сценарио развијања глобализације и започети сложено спајање светских растућих економија, без прекида јединственог финансијског и економског континуитета. На крају, никако секундарно, циљ је анализирати рефлексije утицаја групе БРИКС на Републику Србију.

Основна хипотеза рада је да се, у условима глобалне економије коју карактерише неолиберални модел развоја, са настојањем да се ограничи некада суверена улога националних држава, укаже на потребу и реалну могућност повезивања земаља у успону у групу БРИКС. При томе се, у анализи домета и ограничења групе БРИКС, полази од специфичне позиције сваке земље, појединачно али и у склопу групе, генерисане културно-историјским наслеђем, нивоом развијености и расположивим економским потенцијалом.

Посебне хипотезе, које произилазе из генералне хипотезе су:

- Државе чланице групе БРИКС су потпуно равноправне и залажу се за поштовање међународног права, социјалну правду и једнакост. Земље БРИКС-а могу користити свој колективни глас како би помогле очувању поштовања националног суверенитета у међународним питањима. Жеља развијеног света да интервенише у унутрашњим питањима других држава може се задржати стварањем и неговањем регионалних мрежа сарадње, што може смањити конфликте и зауставити кризе. Као нови покретачи глобалног економског раста и једни од главних геополитичких актера, земље БРИКС-а такође постају познатије по својим значајним обавезама за социјалну заштиту и изузетним повећањем социјалне сигурности. Иако се ширење социјалне сигурности углавном стављало у контекст развијених земаља, протекле две деценије су биле сведоци великих догађаја и иновација у привредама у развоју, посебно у земљама БРИКС-а.
- БРИКС је еволуирао из апстрактног формата ка утицајном форуму на међународној арени и постао не само манифестација глобализације већ све више контролна полуга глобалних процеса. Без обзира да ли земље БРИКС-а имају више разлика од сличности, користи од раста економије ове групације никада не треба потцењивати, а то је њихова највећа снага. Основана тачка која их спаја јесте та што су оне саме регионални лидери и имају брзорастуће економије. Заједно ове земље представљају све неразвијене регионе света.

- Природни ресурси имају примарни значај у развојним макроекономским политикама свих БРИКС земаља. Богатство ресурсима утиче на већу економску снагу држава и упоредо на диманичан раст и развој, што доводи до бољег положаја у међународним односима. Глобални раст цена ресурса умногоме је допринео изванредним економским параметрима групе БРИКС, с обзиром да се њихов заједнички извоз минерала и енергије вишеструко повећао.

На основу дефинисаног предмета, као и циљева научног истраживања, у раду ће бити коришћене одговарајуће **методе истраживања**, како би се у потпуности разумело постојање групе БРИКС.

У анализи релевантних питања која обрађују кључне аспекте улоге и значаја земаља БРИКС-а у савременој глобалној економији биће коришћени уобичајени методи друштвених наука, као што су метод индукције, дедукције, анализе и синтезе.

Посебну улогу има метод компаративне анализе, којим се истражују поуке и искуства других групација али и појединих земаља које долазе из сличних или различитих економских система. Такође, у фокусу овог али и осталих метода биће актуелни процеси и појаве које карактеришу групу БРИКС, као веома комплексан економски и друштвени феномен. Применом социолошког метода сазнаћемо који су друштвени фактори довели до настанка групе БРИКС и какав је њен утицај на глобални светски поредак у целини.

На крају, треба подвући да ниједна појава или процес у друштвеним наукама који од свог настанка пролазе кроз временски период сопственог развоја и уобличавања не може се разумети без историјског метода. У овом раду он ће представљати суптилан методолошки инструмент када је реч о дубљем разумевању економских, социјалних али и политичких околности које се односе на настанак, развој и функционисање групе БРИКС.

У сагледавању и илустрацији међусобних веза и односа, као и релација земаља БРИКС-а са другим групама биће коришћени графикони, слике и табеле, а све у складу са емпиријским методом.

Поред увода и закључних разматрања, овај рад је конципиран у пет делова.

У првом делу рада анализираће се кључни аспекти појмовног одређења термина БРИКС. Разматраће се релевантни аспекти различитих димензија процеса интеграција земаља БРИКС-а, почев од економије, политичке и привредне димензије, па све до

социјално-демографске компоненте. Биће анализирани кључни фактори, тенденције и трендови групе БРИКС, као и однос глобалног и регионалног у светској економији. Специфична позиција земаља у развоју се такође манифестује путем много чвршћих веза и узајамних интереса појединих економија и друштава у целини користећи развијена тржишта, нове технологије и глобални капитал. То доводи до све веће хомогенизације светске привреде, а глобални процеси у принципу постају универзално правило.

У другом делу рада акценат је стављен на развој и могућност дисперзије групе БРИКС. Он се, пре свега, односи на институционалне претпоставке, стране директне инвестиције - као детерминанту привредног развоја и слободну трговину. С обзиром да се глобализација заснива на идеји укидања граница за проток људи, робе и капитала, земље БРИКС-а користе слободну трговину како би без ограничења и баријера за извоз својих производа (у првом реду сировина), имале приступ на друга тржишта. Иако је, у претходне две деценије дошло до укидања ограничења на кретање капитала, што је условило огромно повећање токова СДИ, њихов највећи обим је био усмерен ка развијеним земљама. Међутим, нова расподела светског економског простора и сељење капитала са Запада на Исток може да се објасни чињеницом да постоје позитивни аутпути скопчани са технолошким иновацијама и образовањем хуманог капитала као што су на пример образовање и обука. Такође, очување животне средине је једно од најважнијих питања у процесу економског раста и развоја свих земаља света, па тако и земаља групе БРИКС.

У трећем делу рада биће анализирана макроекономска политика земаља БРИКС-а. У протеклих неколико деценија земље БРИКС-а су имале важну улогу у светској економији у смислу укупног износа производње, дестинација инвестиционог капитала и потенцијалних потрошачких тржишта. Економска политика одрживог раста и социјалне укључености земаља БРИКС-а помогле су у стабилизацији глобалне економије, стварању нових радних места, смањењу сиромаштва и борби против неједнакости. Такође, богатство ресурсима има кључни утицај у дипломатској сфери свих земаља БРИКС-а. Међутим, пољопривредна политика је на врху агенде ове групације. Велика пољопривредна производња ових пет земаља је од кључне важности за гарантовање сигурности хране у свету. Оне поседују једну трећину светске пољопривредне површине.

У четвртном делу рада обрађиваће се утицај глобализације на економију и друштво земаља БРИКС-а, као и друштвено-економски утицај групе БРИКС на остатак света. Интеграција привреда оних земаља које припадају светском центру као и развој њихових производних могућности у савременој глобалној економији, има и своју другу страну. Она је видљива у расцепканости и подељености на супротном светском полу, односно, државама које припадају светској полупериферији и периферији. Привреде неразвијених земаља у њиховом развоју највише успорава висока задуженост и зависност од модернизације која долази споља. Њихов излаз из такве ситуације је везивање за неку групу земаља која нуди сарадњу на равноправној основи и без мешања у унутрашња питања других земаља. Управо таква групација јесу земље БРИКС-а. Истовремено, иновацијски процеси су блиско повезани са процесима интеграција, који ће се обрађивати у овом делу рада. Степен учешћа државе на међународном тржишту иновација одређује укупан ниво националне економске конкурентности.

У петом делу рада анализираће се рефлексije утицаја групе БРИКС на Републику Србију. Значај земаља БРИКС-а за Србију, пре свега, у погледу спољнотрговинске размене је евидентан. Наиме, традиционално добри међудржавни односи између Србије и земаља из ове групације преносе се и на економско поље. То значи, да све земље БРИКС-а подржавају државни суверенитет и територијални интегритет Републике Србије и желе, са своје стране, још више да поспешују привредну сарадњу. Управо је то велика шанса за повећање српског извоза на огромно тржиште земаља БРИКС-а, који је тренутно доста скроман, али врло перспективан када се узме у обзир да је на том тржишту преко три милијарде потрошача. У којој мери ће Србија користити дате могућности остаје да се види.

Први део

Појмовно одређење термина БРИКС

1. Појам БРИКС-а

Промене у развоју савремених економских кретања и тенденција настале су под утицајем како текућих догађаја, тако и потреба националних привреда. Сазревање самих идеја и њихових облика повезивања на свтском нивоу, појединим чиниоцима може дати различит степен значаја. Уколико је раскорак између реалности и пројектоване стварности већи утолико је захтев за променом владајућег економског стања неопходан и оправдан.

У том смислу, почетком 21. века водеће економије у развоју Бразил, Русија, Индија, Кина и Јужноафричка Република, познате под акронимом БРИКС, појављују се као нови протагонисти (групација) у међународним економско-политичким односима. Назив је првобитно био скован 2001. године¹ од стране Голдман Сакса² и укључивао је Бразил, Русију, Кину и Индију, како би се нагласила улога ових земаља које имају огроман економски потенцијал, високу стопу демографског развоја а неке од њих и високе стопе раста. На маргинама заседања Генералне скупштине УН-а 2002. године, десила су се прва незванична окупљања ових земаља која се од тог момента редовно одржавају пратећи свако годишње заседање скупштине УН-а.³ Међутим, непосредно после састанка одржаног 15.05.2008. године у Јекатеринбургу (Русија), њихова заједничка одлука је била да од тада наступају са усклађеним ставовима о свим значајним економским и политичким питањима.⁴ Недуго потом, 2010. године Јужноафричка Република је позвана да се прикључи групи, која је тада названа БРИКС. Она постаје званично члан 13. априла 2011. године.⁵

Наредних неколико година, након што су формализовали свој рад, позивајући се на демократичнији и мултиполарни свет заснован на владавини међународног права, једнакости и узајамном поштовању, одржавани су самити у свакој земљи једном годишње (табела 1).

¹ O'Neill, J., Building Better Global Economic BRICs, Global Economics Paper No. 66, Goldman Sachs, London, 2011.

² Голдман Сакс је глобална банкарска групација која се бави инвестиционим банкарством, Трговањем ХоВ и другим финансијским услугама, пре свега са институционалним клијентима. Основан је 1869. године са средиштем у Доњем Менхетну, Њујорк.

³ Пурић М., Како су моје љубави постајале веће, највеће, ИШМ октоих, Крагујевац, 2010., стр.13.

⁴ Ибид.

⁵ <https://sr.m.wikipedia.org>sr-el>BRICS>, (приступљено 19.04.2018.).

Табела 1. Састанци (годишњи самити) држава групе БРИКС.

Редни број	Датум и година одржавања	Земља домаћин	Домаћин	Локација
1.	16. јун 2009.	Русија	Дмитриј Медведев	Јекатеринбург
2.	15. април 2010.	Бразил	Луис Инасио Лула да Силва	Бразилија
3.	14. април 2011.	Кина	Ху Ђинтао	Санја
4.	29. март 2012.	Индија	Манмохан Синг	Њу Делхи
5.	26-27. март 2013.	Јужна Африка	Џејкоб Зума	Дурбан
6.	14-17. јул 2014.	Бразил	Дилма Русев	Форталеза
7.	8-9 јул 2015.	Русија	Владимир Путин	Уфа
8.	15-16. октобар 2016.	Индија	Нарендра Моди	Бенаулим
9.	3-5. септембар 2017.	Кина	Си Ђинпинг	Сјамен
10.	25-27. јул 2018.	Јужна Африка	Матамела Сирил Рамафоса	Јоханезбург

Извор: <https://teachunew.wordpress.com/2018/12/27/list-of-brics-summits>

Прелазак ка формализацији групе био је конкретизован када су оснивачи БРИК-а одржали њихов први самит 16. јуна 2009. године у Јекатеринбургу у Русији. Они су тада позвали на демократичнији и мултиполарни свет заснован на владавини права, једнакости, узајамном поштовању, сарадњи, координисаним акцијама и колективном одлучивању свих држава. Од тада, годишње су одржавани самити у свакој од преосталих земаља БРИКС-а, а последњи је био одржан у Јужној Африци.

Земље БРИКС-а играју све важнију улогу у светској економији. С обзиром на њихову брзорастућу динамику, једна од општих претпоставки са почетка овог века је била да би оне могле постати главна сила у светској економији у наредних 50 година. Динамичан раст БДП-а ове групације даје за право предвиђањима која кажу да би до 2050. године оне биле међу шест највећих светских економија, заједно са САД-ом и Јапаном.⁶ Оваква предвиђања ништа не чуде знајући да земље БРИКС-а заузимају површину од око 30% светског копна и да њихово становништво чини више од 40% светске популације.⁷

Међусобна сарадња земаља БРИКС-а и њихов однос са другим државама, пре свега, огледа се кроз подршку за већу заступљеност и вођство у међународним институцијама и очувању принципа државног суверенитета и немешања у унутрашња питања других држава, јер желе да буду озбиљно схваћене у међународној заједници као лидери, не смао земаља у развоју. С тим у вези њихови захтеви су следећи: „а) Организовано заједничко деловање на стварању мултиполарног света, јер САД и ЕУ нису више у стању да планету воде путем развоја; б) Промена начина рада Међународног монетарног фонда, Светске банке и Светске трговинске организације, уважавање постојања економских интереса ван групе Г-7, као и непристајање на долар као једину светску резервну валуту; в) Поштовање међународног права и деловање у оквиру реорганизованих Уједињених нација“.⁸

Следствено томе, они су се сложили да и даље унапређују сарадњу како би штитили заједничке интересе и инсистирали на поштовању међународног права на основу Повеље УН-а. Како земље БРИКС-а све више преузимају кључну улогу у архитектури глобалног управљања, оне морају настојати да утичу на структурне промене унутар постојећих мултилатералних институција, како би се промовисало ефикасно управљање, укљученост и транспарентност. Такође, неопходна је међусобна сарадња у циљу унапређења овог централног питања као и размена релевантних искустава која се односе на глобално управљање.

Да би била ефикасна, група БРИКС има императив да артикулише колективни глас када су у питању изазови од глобалног значаја. Земље БРИКС-а морају предузети водећу улогу у стварима које се односе на политичко и економско управљање,

⁶ Goldman Sachs, *Dreaming with BRICS> The Path to 2050*, Global Economics, 99, 2003., <http://www.goldmansachs.com/outthinking/topics/bricks/brics-reports-pdfs/brics-dream.pdf>

⁷ BRICS, *The BRICS Report 2012*. India: Oxford University Press, Oxford, 2012.

⁸ Пурић М., Како су моје љубави постајале веће, највеће, ИШМ октоих, Крагујевац, 2010., стр.112-113.

изражавајући не само своје колективне бриге, већ и забринутост других земаља за будући развој у целини.

2. Развојне димензије процеса интеграција земаља БРИКС-а

Процес глобализације детерменише развој савремених производних снага и интеграцију светске привреде, стварање нове поделе рада, повезаности и међузависности света. У савременим глобалним односима између земаља постоји изузетно висок степен политичке, економске, технолошке, војне, културне, спортске, правне и друге међузависности.

2.1. Економска димензија

Структурна економска трансформација, еволуција структуре економије од традиционалних активности ниске продуктивности (као што је традиционална пољопривреда) до продуктивности која је условљена савременим активностима (попут производње и услуга) је основни услов за развој. Таква трансформација је пожељна не само као извор већег раста продуктивности и прихода по глави становника, него и постизање разноликости у смислу економске структуре, како би се смањила осетљивост земље на сиромаштво и екстерне шокове. Данас, многе земље са ниским и средњим приходима желе структурне привредне трансформације. То је довело до оживљавања интереса за индустријску политику и у земљама у развоју, али и у развијеним економијама, као и у међународним организацијама за развој.⁹ Структурне промене захтевају политику која ће промовисати развој, усвајање и коришћење технологија које ће унапредити сам начин производње. Структурна трансформација, која има за резултат повећање продуктивности и привредног раста, покреће даље процесе агломерације и технолошки напредак.¹⁰ Током последњих тридесет година, земље БРИКС-а су постигле значајне структурне промене и смањиле сиромаштво, мада различитог нивоа и

⁹ Naude, W., Szirmai, A. and Haraguchi, N., „Structural Change and Industrial Development in the BRICS, Oxford University Press, Oxford, 2015., 199-223.

¹⁰ Szirmai, A., „Industrialization as an Engine of Growth in Developing Countries, 1950-2005“, Structural Change and Economic Dynamics, 23(4), Oxford University Press, Oxford 2012., p. 406-420

на различите начине. Њихова искуства нуде добре путоказе за земље са ниским и средњим нивоом дохотка које желе структурне промене, укључујући динамичан раст сектора, као што су производња и тржишне услуге.

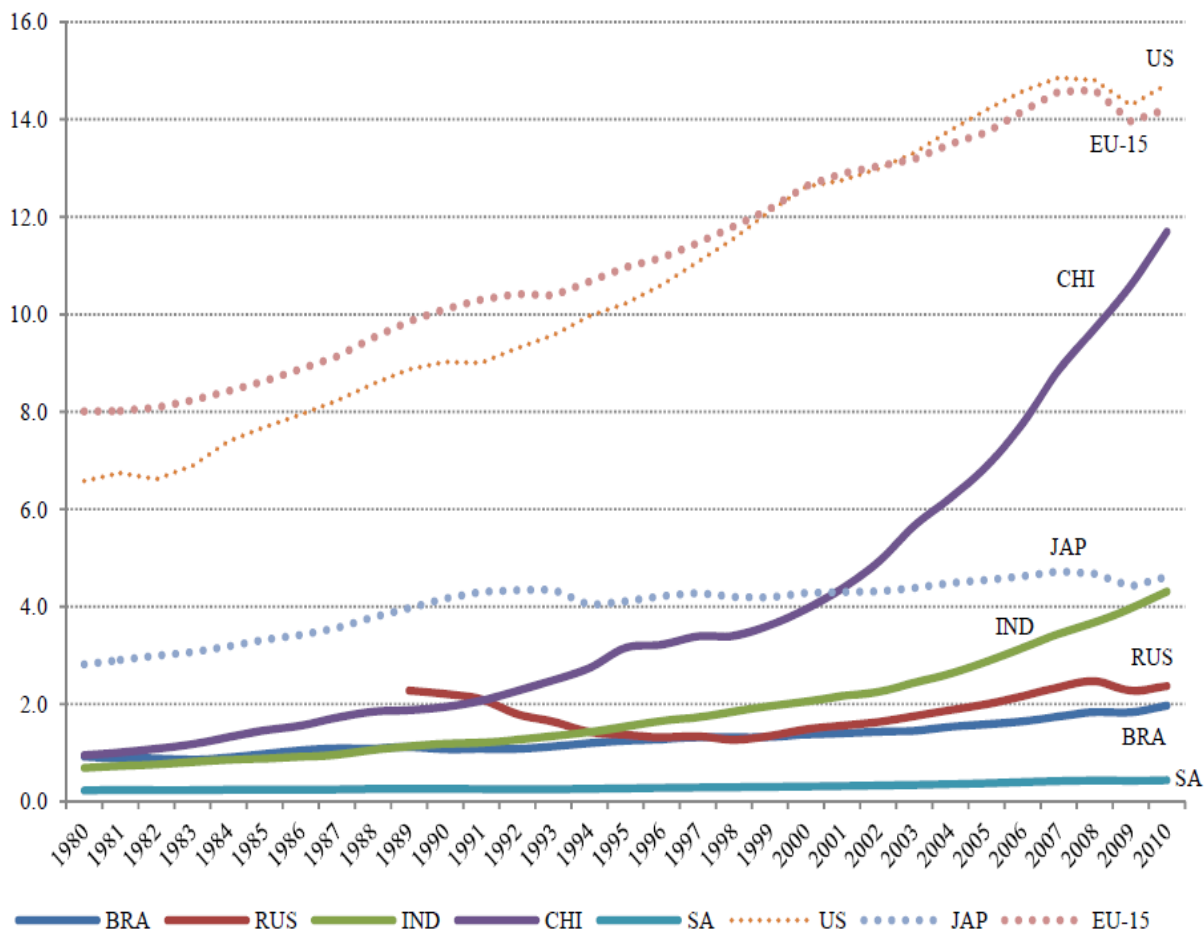
Раст производње је посебно важан за структурне промене из неколико разлога:¹¹

- На нижим нивоима прихода по глави становника постоји емпиријски однос између раста производње и раста БДП-а. Како се БДП по глави становника повећава, удео производње се постепено повећава све док не достигне врхунац. Поред оптималног, удео производње се смањује пошто сектор услуга претпоставља важнију улогу у економијама са високим приходима;
- Пошто је додата вредност по раднику у производњи већа него у пољопривредном сектору, пренос средстава у производњу носи „бонус продуктивности“;
- Производни сектор може понудити посебне могућности за акумулацију капитала. Већи ниво капитала по раднику је један од знакова индустријског развоја;
- Производња може пружити више могућности за економију обима у поређењу са другим секторима као што су пољопривреда или услуге;
- Производња може бити главни покретач технолошког напретка. Технолошки напредак може да потиче из производног сектора и да се потом врши дифузија у друге секторе.

Зато је улога производног сектора у процесу структурних промена била и још увек јесте важна за економски развој земаља БРИКС-а. Оне сада чине значајан део глобалног БДП-а, глобалне произведене додате вредности и глобалног извоза.

¹¹ Prasada Rao, D.S. and Bart van Ark, „World Economic Performance. Past, Present and Future, Edward Elgar, 2013, Chapter 9.

График 1. Укупан БДП од 1980-2010. године БРИКС земља, САД-а, ЕУ и Јапана, (у милијардама долара, по паритету куповне моћи у 2011. години).

Извор: Naude et al. (2015) from The Conference Board Total Economy Database

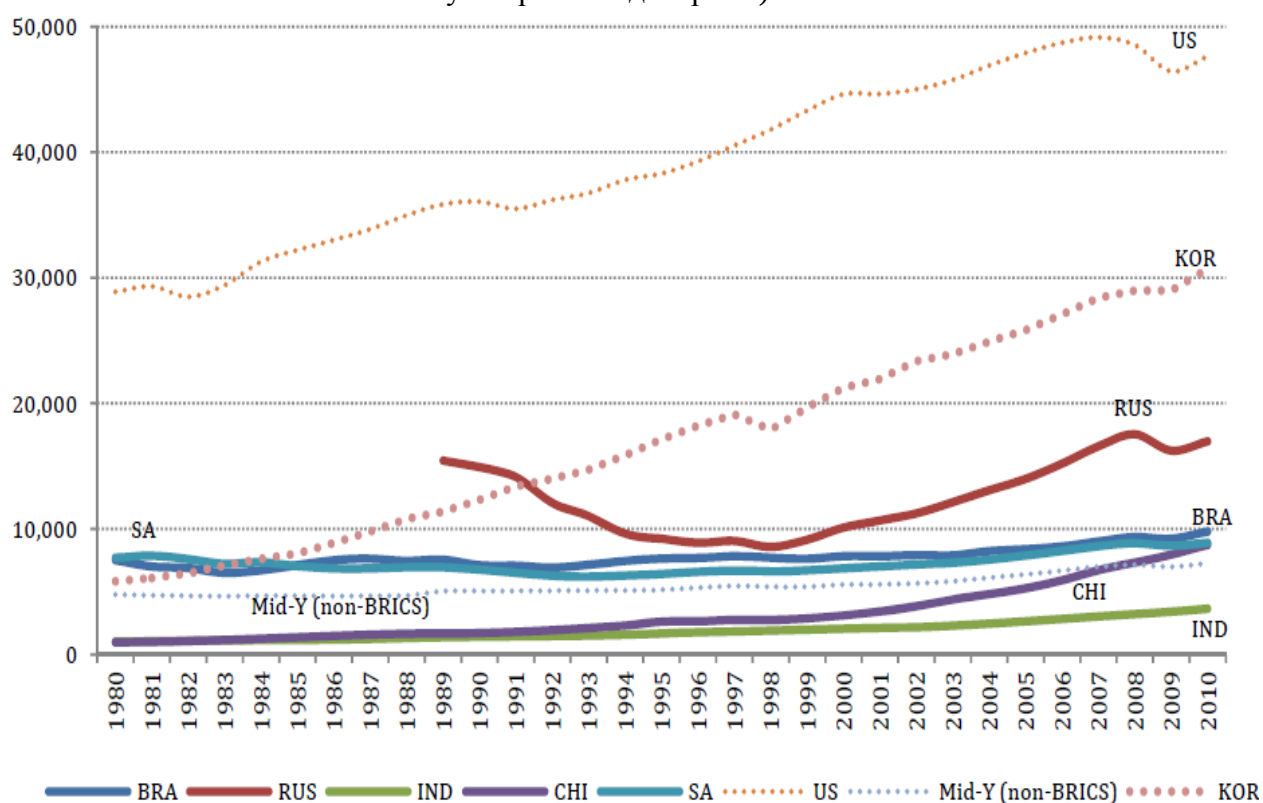
График приказује да је међу земљама БРИКС-а пораст Кине и Индије у погледу економске величине био ништа мање него спектакуларан. Док су њихове економије биле на упоредивим нивоима са осталим земљама БРИКС-а у 1980. години, њихове економије су до 2010. године биле значајно веће, мерене БДП-ом у милијардама америчких долара прилагођених по паритету куповне моћи (Purchasing Power Parity - PPP). Очекује се да ће Кина у наредних пар година преузети прво место од Америке као водеће економије деценијама уназад. Исто тако, прогнозира се да ће Бразил имати већу економију од Немачке до 2036. године и да ће бити на петом месту до 2050. године, док ће се Индија наћи на трећој позицији исте године.¹² У комбинацији са економском величином ових земаља у 2010. години премашено је 4,7 трилиона америчких долара у

¹² Wilson, D., and Purushothaman, R., „Dreaming with the BRICS: The Path to 2050”, Goldman Sachs Research Paper, No. 99, 2003.

номиналном износу БДП-а и 20,7 трилиона долара у РРР прилагођеном у БДП-у из 1990. године.¹³ Због тога је БРИКС већ, економски већи него САД и Европска унија.

Међутим, није битна само економска величина. Бољи показатељ економског развоја је БДП по глави становника. У таквим условима Кина и Индија (са најбржим растом и највећим становништвом), су, испоставило се много сиромашније од остале три земље када се овај показатељ узме у обзир.

График 2. БДП по глави становника од 1980-2010. године, БРИКС земље, САД, Јужна Кореја и остале средње доходне економије (2011. године, по паритету куповне моћи, у америчким доларима).

Извор: Naude et al. (2015) from The Conference Board Total Economy Database

График показује еволуцију БДП-а по глави становника од 1980. године (1989. у случају Русије). На графику се види да је до 2010. године Русија била најбогатија од стране БРИКС земаља са БДП-ом по глави становника у 2011. години од 16.983 долара, прилагођених по паритету куповне снаге (PPP). Русију прати Бразил са 9.787 долара БДП-а по глави становника, Јужна Африка са БДП-ом од 8.900 долара и Кина са БДП-

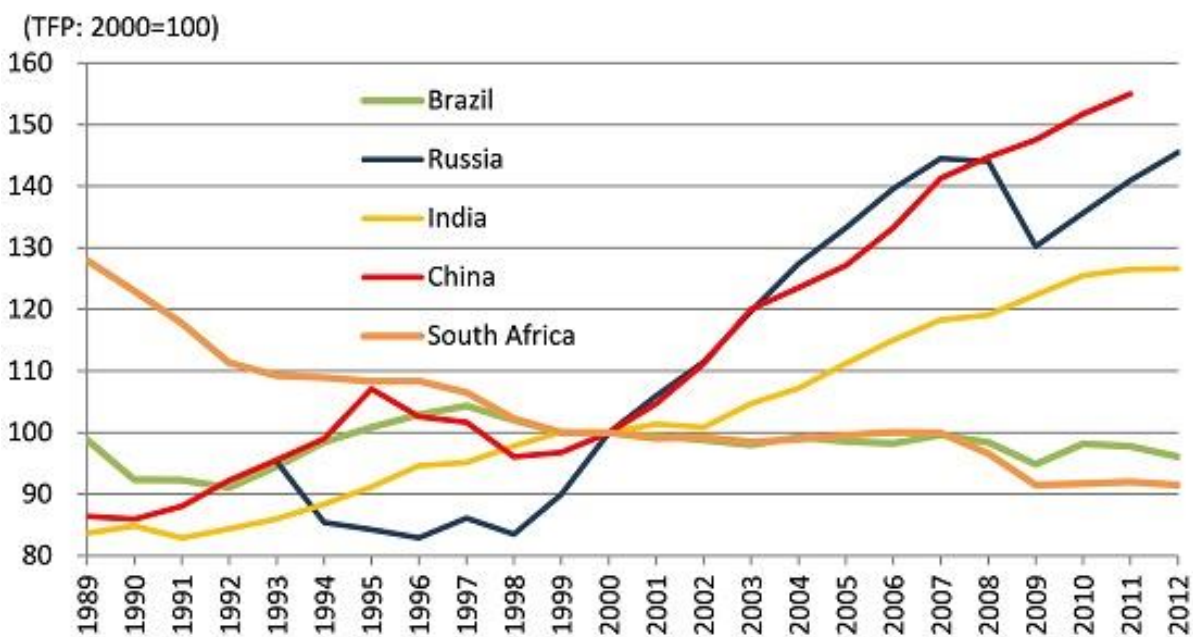
¹³ Коришћењем РРР долара из 1990. године, узорак је још израженији и Кина је 2009. године претекла САД.

ом по глави становника од 8.740 долара. Индија је тада била далеко најсиромашнија од свих земаља БРИКС-а са БДП-ом по глави становника од 4.649 долара у 2010. години.

Следеће карактеристике приказане на истом графику су и брзи раст БДП-а по глави становника у Кини, али и брз раст у Русији од 1998. године, након врло драматичног пада после 1989. године. Нето раст током целог периода од 1989. до 2010. године био је око пола процента годишње. Русија је опоравила ниво БДП-а по глави становника 2006. године на ниво који је био 1989. године, док је умеренији раст у Индији и успоренији раст у Бразилу, а посебно у Јужној Африци, био током целог периода. Такође, у поређењу са другим успешним земљама попут Кореје или светског технолошког лидера САД-а, земље БРИКС-а још увек заостају.

Важан покретач БДП-а по глави становника је и раст продуктивности. Разумевање еволуције продуктивности у БРИКС-у је корисна за разумевање како је њихов БДП по глави становника порастао, где је био, и хоће ли, наставити да расте.

График 3. Промена укупне факторске продуктивности (ТФП) у земљама БРИКС-а, у посматраном периоду (1989-2012.).

Извор: <https://bruegel.org/2014/02/decoded-brics/>, (приступљено 20.05.2018.)

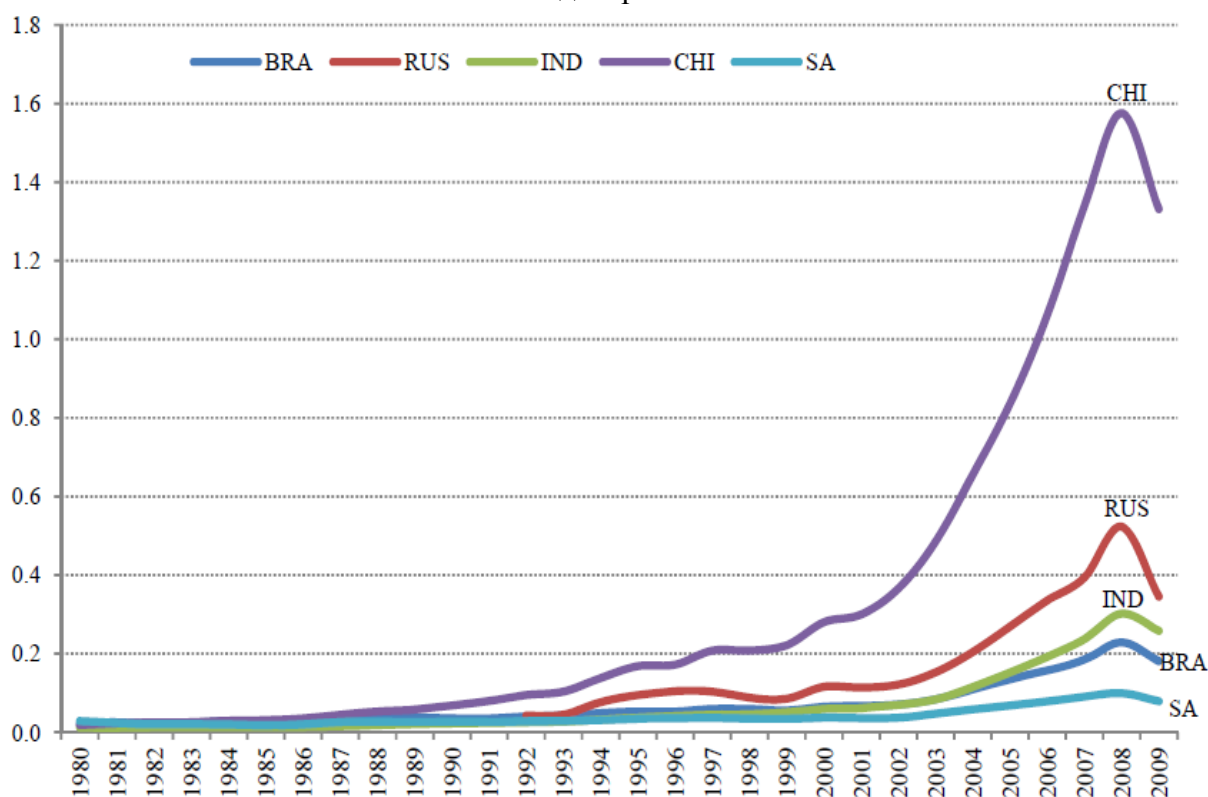
Укупна факторска продуктивност није доприносила већем економском расту подједнако у свим земљама БРИКС-а. У Бразилу и Јужној Африци, он је чак и опао. Ово споро повећање њихове продуктивности може проистећи из слабих напора у

промовисању иновација и истраживања и развоја, који су кључни за раст продуктивности.

Још један од врло битних елемената који су утицали на успех БРИКС-а, посебно Кине и Индије, јесте и улога извоза и, то пре свега извоза индустријских производа. У случају Кине то је посебно видљиво, нарочито након отварања своје економије седамдесетих година прошлог века. Индија је, такође, доживела велики раст извоза својих производа, али је све више извозила ИТ услуге. Русија и Јужна Африка су добро познате по својим ресурсима и извозу робе. Бразил је био успешан у извозу природних ресурса, као и одређеним категоријама производа заснованих на ресурсима и неким производима високе технологије.

Ови модели интеграције у светску економију били су веома важни за релативну ефикасност економија БРИКС земаља. Зато је трговина један од важних механизма за приступ и усвајање страних технологија.

График 4. Укупан извоз из земаља БРИКС-а, од 1980-2009. године, у милијардама долара.

Извор: Naude et al. (2015) based on UNCTAD

График показује да су све земље БРИКС-а постале више зависне од глобалне економије током времена, што се огледа у њиховом извозу. Док је извоз из земаља БРИКС-а на почетку осамдесетих година 20. века био мањи од 4% светског извоза, до 2010. године њихово учешће је достигло 13% светског извоза. Раст у Кини посебно је био изванредан. На слици се види да је након Кине најбржи раст извоза био у Русији, па у Индији, Бразилу и Јужној Африци.

Дакле, земље БРИКС-а брзо расту у смислу економске величине и играју све важнију улогу у глобалној економији.

На основу овог импресивног раста (а посебно успешног искуства Кине) неки аутори извлаче одређене поуке које се односе на структурне промене:¹⁴

Прво, индустријска политика може и треба да идентификује и олакша развој индустрије у складу са латентним компаративним предностима земље.

Друго, проактивна индустријска политика може играти кључну улогу у помагању привреди да се трансформише у складу са њеним стварним и латентним компаративним предностима. Структурна трансформација захтева координацију фирми у различитим секторима и треба подржати прве компаније које се баве ризиком технолошких иновација.

Треће, земље у развоју могу покушати да емпиријски идентификују своје будуће или латентне компаративне предности упоређивањем са другим земљама које имају сличне карактеристике и више нивое прихода per capita.

Такође, у анализи снага производних веза у улазно-излазном контексту дошло се до следећих закључака:¹⁵ Кина има јаке производне везе са домаћим и страним добављачима. У Русији, спољне везе су се временом смањиле, док су се домаће везе повећале. Индија је једина земља БРИКС-а чије су се домаће везе смањиле, док су се међународне повећале. Бразил је повећао своје домаће везе у индустрији које су засноване на природним ресурсима и индустрији транспортне опреме. Док је Јужна Африка веома зависна од иностраних инпута.

¹⁴ Lin, J.Y. and Yu, M., „Industrial Upgrading and Poverty Reduction in China“, in Naude W., Szirmai, A., and Haraguchi, N., eds. Structural Change and Industrial Development in the BRICS, Oxford University Press, Oxford, 2015, Chapter 4, pp. 93-118.

¹⁵ Haraguchi, N., and Rezonja, G., „Structural Change in the BRICSs Manufacturing Industries in Naude, W. Szirmai, A. and Haraguchi, N., eds. Structural Change and Industrial Development in the BRICS, Oxford University Press, Oxford., p. 28-29.

У овом периоду Кина се појавила као доминантан добављач и другим производним индустријама БРИКС-а. За разлику од тржишне оријентације, где су производне индустрије Бразила, Индије и Јужне Африке више оријентисане ка домаћим тржиштима него ка тржишту Кине и Русије.

Према томе, убрзан раст БДП-а по глави становника у Кини и Индији прате структурне промене не толико у пољопривреди, колико у производњи и услугама. У Русији, брзи раст од 1997. године није обухватао и производни сектор. Овај недостатак индустријске експанзије је типичан за земље богате нафтом и гасом. Кинески учинак у производњи је био бољи од предвиђеног просека, док је учинак Индије био лошији. Производне снаге Бразила, Русије и Јужне Африке налазе се у индустријама заснованим на природним ресурсима, иако је у случају Јужне Африке настало смањење производње. Несхватљиво, забележен је још већи пад у релативном учешћу рударства у укупној производњи, иако рударство обухвата једну од најјачих производних делатности после Другог светског рата.¹⁶ „У одсуству значајне политичке подршке за раст и развој и отварање нових радних места, изгледи за значајно повећање запослености у производњи у Јужној Африци вероватно ће бити ограничени, а удео производње, која никако не представља велику деиндустријализацију, вероватно ће се смањити упоредо са растом прихода по глави становника“.¹⁷ Као и у Русији, услужни сектор је постао доминантан сектор и у Јужној Африци, а такође и у Бразилу. У ствари, сектор услуга је већ био највећи сектор у Бразилу 1980. године.

Сумирајући наведено, јасно је да се најбржи економски раст догодио у оним земљама БРИКС-а где је дошло до већих структурних промена и где производња игра значајну улогу, као што је то у Кини, а у мањој мери и у Индији. Различити обрасци структурних промена указују на хетерогеност земаља БРИКС-а. Зато, треба формулисати индустријске политике које су усклађене са фазом развоја земље и карактеристикама ресурса који брзо мењају глобално окружење.¹⁸ И поред тога, евидентно је да су најуспешније земље БРИКС-а оне у којима је индустријска политика помогла да се открију латентне компаративне предности, олакшају страна улагања и

¹⁶ Ибид.

¹⁷ Kaplan, D., „The Structure and Performance of Manufacturing in South Africa“, in Naude, W., Szirmai, A. and Haraguchi, N., eds Structural Change and Industrial Development in the BRICS, Oxford University Press, Oxford, 2015., Chapter 9, pp. 244-266.

¹⁸ Hobday, M., „Learning from Asia’s Success: Beyond Simplistic Lesson-Making“ in Szirmai., Naude W., and Alcorta A., Pathways to Industrialization in the Twenty-First Century. New Challenges and Emerging Paradigms, Oxford University Press, Oxford, 2013. pp. 131-154.

подстакне трансфер технологије. Све је то било праћено комплементарним домаћим инвестицијама и иновацијским стратегијама где су индустријске политике флексибилно прилагођене и модификоване у светлу променљивог окружења.

2.2. Политичка компонента и природни ресурси

Један од кључних покретача трансформације међународне политике и транзиције ка мултиполарности јесте појава БРИКС земаља. БРИКС је еволуирао из апстрактног формата ка утицајном форуму на међународној арени и постао не само протагониста глобализације већ све више контролна полуга глобалних процеса.

Евидентно је да свака земља БРИКС-а има неке своје изражене специфичности, али то им не смета да заједно, у великом обиму, повећавају раст светске економије. Статистички преглед показује да су земље БРИКС-а у 2011. години чиниле 25% глобалног БДП-а, 30% укупне површине земље и 45% светске популације.¹⁹ Заједничка карактеристика им је, што као лидери у својим регионима имају најбржи економски раст. И заиста, пре тридесет година било би тешко замислити Бразил као главног регионалног лидера у Латинској Америци, Јужну Африку као једног од главних актера у Светској трговинској организацији (СТО) или Кину као другу највећу економију на свету. Група БРИКС обухвата све светске регионе у развоју.

Током последње три деценије многе државе широм света усвојиле су либерални економски модел и отвориле своје националне економије. Трговинске баријере су смањене, тржишта су либерализована, а резултат је да се роба и капитал крећу широм света у огромним количинама и брзином без преседана.²⁰ Тако у привредама у развоју почињу да играју значајнију улогу глобална економија и глобална политика. Ово такође доводи до разумевања критичне улоге БРИКС-а у глобалним процесима изградње новог светског поретка кроз консолидацију међународних односа. Снага БРИКС-а и његове цивилизацијске мисије састоји се у подизању заједничких глобалних напора на нови ниво великог таласа брзорастућих економија. Колективно руководство је ново искуство које цивилизација остварује у оквиру БРИКС-а у светлу глобализације. Изазов за групу БРИКС састоји се у развоју новог глобалног модела управљања који не треба да буде

¹⁹ Lavrov, S., „BRICS: A new generation forum with a global reach”, in Larionova, M., i Kirton, J., (eds), Published by Newsdesk Media, 2012., оп. цит.

²⁰ Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D., and Perraton, J., Global transformations, Politics, economics and culture, Polity, Cambridge, 1999., оп. цит.

униполаран, већ консолидован и конструктиван. „Ако је 1989. године дошло до краја 'Другог света' крахом комунизма, онда је 2009. године дошло до краја оног што је познато као 'Трећи свет'. Сада смо у новој брзо развијајућој мултиполарној светској економији – у којој се неке земље у развоју појављују као економске силе, док се друге крећу ка додатним половима раста, а неке се боре да остваре своје потенцијале у оквиру новог система – где су север и југ, исток и запад, тачке на компасу, а не економије судбине“.²¹ Циљ је, такође, избећи негативан сценарио развијања глобализације и започети сложено спајање светских растућих економија, без прекида јединственог финансијског и економског континуитета.

Међутим, појављивање земаља БРИКС-а као нових полова раста и развоја одређује не само величина њихових економија већ и њихов потенцијал да утичу на међународне односе. Оне поседују велики обим војних и политичких ресурса, одређене могућности за обликовање глобалног поретка; релативно висок степен унутрашње повезаности и капацитет за државну интервенцију, њихово веровање да имају право на још значајнију улогу у светским пословима; и способност да се диференцирају од осталих земаља у развоју.²² Ипак, иако је свет чврсто у руци мултиполарног напретка, са новим актерима који распршују економску и политичку моћ, снага још није равномерно распоређена међу старим играчима и новим учесницима.

Политички значај БРИКС-а је ојачан и активним учешћем својих пет чланова како у међународним организацијама (укључујући УН, СТО, ММФ и Светску банку), неформалним удружењима (попут Покрета несврстаних, Групе 77, Г 20 и АРЕС-а) и регионалним организацијама у Европи, Азији, Африци и Латинској Америци. Ови процеси су дошли дотле да обликују концептуализацију нових моћи, као и позицију ових земаља у геополитици.²³ Стога постоје објективне могућности за заједничко учешће са другим земљама у изградњи праведнијег светског поретка и вршење системског утицаја за успостављање агенде на широком спектру питања, од глобалног до регионалног и од добро успостављеног до релативно новог. Земље БРИКС-а би требало да пруже одрживу лидерску алтернативу и за земље у развоју. Како би се

²¹ Zoellick, R. B., „The end of the third world? Modernising multilateralism for a multipolar world“, Law and Business Review of the Americas, 16, 2010., pp. 371-381.

²² Subacchi, P., New power centres and new power brokers: Are they shaping a new economic order? International Affairs, 84,3, 2008., pp. 485-498.

²³ Qobo, M. i Dube, M., „The Burdens of Multilateral Enagment and Club Diplomacy for Middle – Income Countries: The Case South Africa in the BRICS and the G20, Occasional Paper, Forthcoming, SAIIA, Johannesburg, 2012., оп.цит.

усмерила ка развијању значајне улоге у светским пословима и активној улози у решавању сукоба, група БРИКС ствара платформу за одговарајуће политике и механизме, спремну на одговор како би се решиле локалне, регионалне и међународне политичке и друштвене турбуленције, што је недавно примећено у ситуацији са такозваним Арапским пролећем. Иако се, економска снага не мора нужно превести у међународни утицај, чини се да су БРИКС земље до сада биле у стању да трансформишу своју економску моћ у међународну политичку арену.²⁴ Зато БРИКС група представља колективну тежњу да се утиче и управља институцијама од глобалног политичког и економског значаја тако да одражавају демографске и економске реалности а не само пост-уговоре из Другог светског рата. То је још више проистекло из сазнања да је финансијска криза (2008. године) била подстицана моделом раста ММФ-а, а такође и чињеница да преко две петине светске популације живи у земљама БРИКС-а представља огроман допринос који је групација дала у борби са глобалном економском кризом. Ово је омогућило БРИКС-у да се креће и ван активности које се односе само на глобална економска питања, фокусирајући се на реформу међународних економских институција према глобалним политичким питањима. То се односи и на захтеве за реформом Савета безбедности УН-а. Земље БРИКС-а могу користити свој колективни глас како би помогле очувању поштовања међународног суверенитета у међународним питањима. Жеља развијеног света да интервенише у унутрашњим питањима других држава може се задржати стварањем и неговњем регионалних мрежа сарадње, што може смањити конфликте и зауставити кризе.

Па ипак, нове могућности и притисци са којима се суочава БРИКС групација у међународној политичко-економској арени су многобројни и специфични. Од посебног значаја у подстицању одређених начина ангажовања јесте приступ природним ресурсима. Конкретније, потреба за располагањем природним ресурсима за одржавање економског раста значајно утиче на међународне политичке пројекте држава.²⁵ Зато је потребно истаћи чињеницу да је заједничка карактеристика која уједињује земље БРИКС-а та, да су све богате ресурсима. Добро снабдевени минералима и енергијом, многи аналитичари, а и неке владе земаља БРИКС-а, тврде да су природни ресурси

²⁴ Haibin, N., „BRICS in Global Governance: A Progressive Force? ”Dialogue on Globalisation, Friedrich Ebert Stiftung, April, New York, 2012., оп.цит.

²⁵ Cotula, L., Verneulen, S., Leonard, R., and Keeley, J., Land grab or development opportunity? Agricultural investment and international land deals in Africa, FAO, IIED and IFAD, London, 2009., оп.цит.

један од кључних фактора који подстичу успон групе.²⁶ Стога је постало уобичајено да се земље БРИКС-а називају „моћ ресурса“ - земље.

Сматра се да статус БРИКС-а као ресурса моћи зависи не само од богатства природним ресурсима већ и од специфичних политика које су владе водиле како би искористиле ово богатство за националну корист. Све владе БРИКС земаља подржавају националну политику ресурса, у којима се врше високи нивои државне контроле над рударским и енергетским сектором. Ове политике омогућиле су владама да искористе богатство ресурса за достигнућа како домаћих - економских (кроз развојне стратегије предвођене ресурсима), тако и међународно - дипломатских (преко ресурсне дипломатије) циљева. Ресурси су заједнички фактор који уједињује групу и сви се могу уверити у њихову моћ. Захваљујући великим копненим површинама, економије земаља БРИКС-а су врло добро развијене, а такође поседују минералне и енергетске резерве.

Табела 2. Удео БРИКС земаља у одабраним секторима минерала и енергије у свету, 2012. године.

	Руде гвожђа		Боксит		Угаљ		Сирова нафта		Природни гас	
Удео у светској производњи / удео доказаних резерви (у %)										
Бразил	13,6	18,2	13,2	9,3		1,0	2,6	1,2	0,6	0,2
Кина	44,7	13,5	18,2	3,0	53,0	13,8	5,0	1,4	3,0	1,7
Индија	4,9	4,8	7,4	1,9	8,7	7,5	1,0	0,4	1,2	0,8
Русија	3,6	14,7	2,2	7,1	4,1	21,1	12,4	6,8	19,1	24,7
Јужна Африка	2,2	0,6			3,9	6,9				
	69,0	51,8	41,0	21,3	69,7	50,3	21,0	9,8	23,9	27,4

Извор: (Enerdata 2013; USGS 2014)

Док се ресурси земаља разликују, дотле Бразил, Кина и Индија имају значајне секторе руде гвожђа и боксита, Русија има обимне резерве нафте и гаса, све чланице осим Бразила, имају велике индустрије угља. Ова грана је у целини значајно заступљена у њиховом учешћу у светској производњи и светским резервама.

²⁶ Abramova, I., and Fituni, L., Russia, BRICS and the global supply chain of resources for development in Kornegay, F.A. i Bohler-Muller, N., (eds.) Laying the BRICS of a New Global Order: From Yekaterinburg 2009 to e Thekwini: (Pretoria: Africa institute of South Africa). 2013., оп.цит.

Табела 3. Значај сектора ресурса за економије земаља БРИКС-а, 2011. године.

	Извоз ресурса* (у милијардама америчких долара)	Извоз укупних ресурса*, у %	Проценат ресурсне индустрије у БДП-у
Бразил	77.8	30.4%	4.5%
Кина	59.5	3.1%	6.9%
Индија	68.4	22.7%	2.6%
Русија	371.3	71.8%	14.7%
Јужна Африка	35.2	37.9%	8.9%

Извор: (NBS 2012; UNCTAD 2014; USGS various years)

* Обухвата нафту, природни гас и минерале (SITC 27,28,68,3)

Ресурсне индустрије такође представљају велики део економских активности свих БРИКС привреда, са изузетком Кине чији је примарни извор прихода од извоза. Економски гледано земље БРИКС-а су уједињене њиховим колективним богатством и зависношћу од екстракције природних ресурса. Поред тога, БРИКС земље су биле главни корисници глобалних извора ресурса који су се јављали током последње деценије. Подстакнута брзим растом у низу земаља у развоју, светска потражња за минералима и енергијом снажно расте, при чему је примарна потрошња енергије порасла за 58 одсто током 2000-их година.²⁷ Али, захваљујући пословању рударске и енергетске индустрије, у којима инвестиције имају дужи временски период реализације, од пет до десет година, глобална понуда није успела да одржи корак са потражњом. Зато су цене започеле период брзог раста без преседана у 2005. години, а до краја 2012. године су се повећале и до четири пута у односу на само деценију раније. Ове високе цене ресурса допринеле су економским користима групи БРИКС кроз повећање профита, инвестиције, пореске приходе и извозне приходе у свом рударском и енергетском сектору. Али подједнако значајно, ресурсни бум је видео минерале и енергију, као статус кључних производа, који су постали важни на међународној агенди, у великој мери услед појављивања бриге о сигурности ресурса с којима се суочавају државе потрошачи у Европи и Азији.²⁸

²⁷ Enerdata, Global Energy and CO2 Database. Available from: <http://www.enerdata.net/enerdatauk/knowledge/subscriptions/database/energy-market-data-and-CO2-emissions-data.php>.2013

²⁸ Lee, B., Preston, F., Kooroshy, J., Bailey, R., i Lahn, G. Resources Futures, Chatham House, London, 2012.

Као последица тога, многи су идентификовали ресурсе као кључни фактор који доприноси расту утицаја групације БРИКС.

Прво, минерали и енергија су кључи покретач раста, било као извор извозних прихода (Бразил, Русија, Јужна Африка) или као инпут за индустријске секторе (Кина и Индија), односно промовисање економске надмоћности групе.²⁹

Друго, поседовање резерви ресурса вероватно доприноси међународном статусу земаља БРИКС-а, где су највећи извозници ресурса Бразил, Русија и Јужна Африка, и који су добили на значају због тога што снабдевају вредном и оскудном робом потрошаче.³⁰ С друге стране, две економије које зависе од увоза минерала и енергије (Индија и Кина) користе различите облике ресурсне дипломатије како би се продубиле политичке и економске везе са економијама снабдевачима богатим ресурсима, посебно у Африци.³¹

Треће, ресурси (иначе ретки) су домен од заједничког интереса међу земљама групе и могу деловати као платформа на којој се може заснивати сарадња између БРИКС земаља.³²

Заиста, владе земаља БРИКС-а су почеле да идентификују ресурсе као заједнички интерес и обећавајуће подручје за међусекторску сарадњу. Од раних 2000-их година многи руски владини званичници, укључујући и Владимира Путина, експлицитно су описали Русију као настајућу 'енергетску велесилу'.³³

Један други руски председник описао је развој енергије и минерала као један од заједничких циљева земаља БРИКС-а.³⁴ Премијер Индије позвао је на дијалог у самој групацији како би се смањила волатилност цене енергената,³⁵ а председник Јужноафричке Републике је изричито позвао земље БРИКС-а на улагање у рударство

²⁹ Centre for Study of Governance Innovation, On the BRICS of Collapse? Why Emerging Economies Need a Different Development Mode. Available from: <http://www.demos.org/sites/default/files/publications/BRICS.pdf>, 2015, (приступљено 8. јула 2018.)

³⁰ Armijo, L.E., The BRICS Countries as analytical category: Mirage or insight? Asian Perspective, 31(4), 2007, pp. 7-42.

³¹ Abramova, I., and Fituni, L., Russia, BRICS and the global supply chain of resources for development in Kornegay, F.A. i Bohler-Muller, N., (eds.) Laying the BRICS of a New Global Order: From Yekaterinburg 2009 to e Thekwini: (Pretoria: Africa institute of South Africa). 2013., оп.цит.

³² Tudoroiu, T., Conceptualizing BRICS: OPEC as a Mirror, Asian Journal of Political Science, 20(1), 2012., pp. 23-45.

³³ Rutland, P., Russia as an Energy Superpower, New Political economy, 13(2), 2008., pp. 203-210.

³⁴ Medvedev, D., BRIC Countries: Common Goals – Common Actions, Available from: <http://eng.kremlin.ru/news/780>, 2010

³⁵ Singh, M., Prime Minister's Statement at the Plenary Session of the Fourth BRICS Summit. Available from: <http://brics.utoronto.ca/doc5/120329-singh-statement.html>, 2012

енергетику и прераду минералних сировина у земљи.³⁶ Такође, заједно свих пет влада је идентификовало богатство ресурса као заједничку економску особину групе и акцентовало низ специфичних области у којима би требало појачати координацију политике ресурса између влада.³⁷

Све ово указује на то да је поседовање ресурса кључна компонента подизања земаља БРИКС-а, појединачно или као групације. Међутим, БРИКС тврди да њихов статус и снага не зависе од њихових природних ресурса. Уместо тога, она је подупрta специфичним политичким стратегијама које су владе користиле за употребу богатства ресурса за националне економске и политичке циљеве. Конкретно, све владе земаља БРИКС-а одржавају националне политике ресурса, којима избегавају тржишне механизме и подвргавају свој рударски и енергетски сектор високим нивоима државне контроле. Ове националне политике су значајне јер омогућавају земљама БРИКС-а да промовишу домаћи економски раст кроз развојне стратегије које воде и добијају међународни утицај кроз облике ресурсне дипломатије.

2.3. Социолошко-демографска димензија

Упркос различитим културама, демографији, економским ситуацијама и друштвеним институцијама и структурама, развој и брзо проширење покривености социјалним осигурањем у земљама БРИКС-а били су импресивни. Како су ови успеси постигнути у врло изазовном окружењу, укључујући и велики рурални сектор, повећану мобилност становништва и фрагментиране административне структуре, пружају добра искуства и дају корисне примере за друге земље које имају за циљ унапређење социјалног осигурања. Напредак земаља БРИКС-а у повећању социјалне заштите био је међународно признат и на светском форуму социјалне заштите, у Дохи 2013. године, где су све земље групације похваљене за њихово заједничко разумевање социјалне заштите као кључног носиоца економског развоја и социјалне правде.³⁸

Као нови покретачи глобалног економског раста и главни геополитички актери, земље БРИКС-а такође постају познатије по својим значајним обавезама за социјалну

³⁶ Xinhua, S. African president urges BRICS Business Council to advance membership cooperation. Retrieved from: http://www.globaltimes.cn/content/805217.shtml#.UzUub_mSx8eE, 20 August, 2013

³⁷ BRICS, The BRICS Report, New Delhi: Oxford University Press, Oxford, 2012. оп. цит.

³⁸ World Social Security Forum of the international Social Association, Qatar, Doha, November 10-15, 2013., оп. цит.

заштиту и изузетним повећањем социјалне сигурности. Иако се ширење социјалне сигурности углавном стављало у контекст развијених земаља, протекле две деценије су биле сведоци великих догађаја и иновација у привредама у развоју, посебно у земљама БРИКС-а. Међу таквим примерима су национална шема гаранција за запошљавање на селу и шема здравственог осигурања за неформални сектор у Индији. Такав приступ је заснован и на праву социјалног осигурања у Јужној Африци, чија је влада 2012. године поставила амбициозан програм здравственог осигурања.

Програм условног трансфера новца који се примењује у Бразилу, где је становништво класификовано као „средња класа“ расло најбрже у првој деценији новог века. Кина је такође направила значајне помаке у повећању покривености социјалним осигурањем. Руска федерација се бави проблемима побољшања адекватности и одрживости шема социјалног осигурања, тако што повећава покривеност и унапређује социјалну заштиту миграната и радника у неформалном сектору.

Недавни снажни економски резултати у Бразилу и побољшани социјални индикатори добили су глобалну пажњу. Проширење покривености које је већ неколико деценија било приоритет државне политике, кључни је елемент за разумевање отпорности Бразила током глобалне финансијске и економске кризе. Већи раст и запошљавање, виши квалитет државне интервенције и боља расподела ресурса и особља су од кључне важности. У 2010. години Бразил је имао 190,7 милиона становника, од тога 160,9 милиона или 84,4% који су живели у урбаним подручјима и 29,8 милиона или 15,6% у руралним подручјима, у поређењу са 81,7 % и 18,3% у 2000. години.³⁹ Бразил је осамдесетих година 20. века постигао такозвану „демографску дивиденду“, са све већим бројем одраслих особа у поређењу са зависном популацијом. Од тада је дошло до пада код млађих кохорта и брзог повећања међу онима од 60 година и више.

³⁹ IBGE, Sinopse do Censo Demografico, Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística, Rio de Janeiro, 2011.

Табела 4. Бразил: демографске промене, од 1980-2050. године.

Популација	1980.	2010.	2050.
Испод 15 година	38,2	25,6	13,2
Између 15-64 година	57,6	67,6	64,1
Преко 65 година	4,0	6,8	22,7

Извор: Cavararo, R., Sinopse do Censo Demográfico 2010, Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística - IBGE, Rio de Janeiro, 2011, p. 63.

Број погодности је недовољан када је у питању процена покривености. Подаци из табеле 4 упућују на правац којим треба ићи, како би се премостио јаз кроз коришћење података за домаћинство и како би се дефинисала покривеност према појединцима и њихов удео у одређеним кохортама. Покривеност старима у Бразилу је веома висока у поређењу са другим земљама БРИКС-а или земљама у развоју, како за доприносе тако и за издржавање. Међутим, за радно способно становништво постоје пропусти у покривању социјалним осигурањем. Број доприноса је порастао врло мало, иако је повећан број корисника и особа које зависе од породице, као што су супружници или правни зависници. Ови показатељи су стабилни и представљају значајан део становништва.

Руска Федерација се разликује од осталих земаља БРИКС-а, иако је могла градити систем осигурања на ономе што је био универзални систем социјалног осигурања у совјетским временима. Тај систем се суочавао са више фундаменталних промена у окружењу у којем функционише социјална сигурност. У последњих двадесет година земља је била подвргнута великом броју значајних социјалних и демографских промена које постављају оптерећања на постојеће шеме, стварајући ризике за универзалну покривеност. Неједнакост се значајно повећала, повећавајући јаз између и унутар руралних и урбаних подручја. Ови притисци су подстакли увођење свеобухватне циљане реформе и ефикасне мере социјалне политике, укључујући низ обавезних и добровољних програма.

Садашњи систем социјалне заштите Русије је сродан совјетском моделу који је настао 1918. године након увођења владиних прописа на друштвену сигурност за раднике. Ово законодавство има за циљ заштиту запослених грађана од ризика од

болести, повреда на раду и пружању помоћи за материнство. То је била прва промена оријентације програма социјалног осигурања у односу на совјетско време, где је сва индустрија била национализована и уведен обавезни рад. Такве промене захтевале су спровођење универзалне социјане заштите од стране државе.⁴⁰ Погођена овом путањом развоја, комунистичка држава благостања, која је егзистирала до краја осамдесетих година прошлог века, била је базирана на пуној запослености, субвенционисаним ценама потрошних добара и услуга, укључујући становање, јавно обезбеђење здравља, бесплатно или по номиналној накнади образовање и културне услуге и накнаде социјалног осигурања везане за запошљавање са скоро 100% покривености.⁴¹ Здравствени систем је дизајниран као централни систем заснован на поликлиници са свеобухватним програмима примарне заштите, универзалним покривањем, бесплатним услугама, активним превентивним мерама и комплетним медицинским прегледима, укључујући услуге вакцинације и имунизације које су доступне целој популацији.

Табела 5. Руска Федерација: Старосна пензија и повлашћени корисници пензија од децембра 2011. године.

	Број корисника (у хиљадама)	Проценат укупних корисника
Укупни корисници старосних пензија	33.000,0	
Корисници повлашћених пензија	10.928,3	33,13
Пензионисани услед медицинско-биолошких услова	1.368,0	4,15
Списак број 1 занимања	1.963,9	5,95
Списак број 2 занимања (и слични услови)	3.096,6	9,39
Рад на далеком северу	2.703,1	8,19
Пензије на основу дужине радног стажа	1.745,2	5,29

Извор: Soloviev et al. (2011).

⁴⁰ Agaptsov, S., Degtyarev, G., Pension reform in Russia: Goals and results, state Science and Research Institute of Sycstemic Analysis of the Accounts Chamber of the Russian Federation, Moscow, 2008, оп.цит.

⁴¹ Cichon, M., Hagemeyer, K., Social protection expenditure: A review of macroeconomic issues, in: W. van Ginneken (ed.) Finding the balance: Financing and coverage of social protection in Europe, International Social Security Association, Geneva, 1996, p. 167.

Државни пензијски систем, са универзалним покривањем и старосном доби за пензионисање (55 година за жене и 60 година за мушкарце постављен 1928. године) пружио је широк спектар привилегованих повластица за пензије, укључујући пензије везане за дужину радног стажа, пензије за оне који су радили у подручју Фар Норта (северни пол) или у опасним условима, као и за мајке са петоро или више деце. Неки од ових елемената и даље су остали и у постојећем пензијском систему.

Имајући у виду контекст политичких трансформација, Русија је увела нов закон о пензијском осигурању 20. новембра 1990. године и успоставила пензиони фонд у децембру 1990. године.⁴² Заједно са неким земљама централне и источне Европе чији су пензиони системи били засновани на истим заједничким принципима на почетку транзиционе реформе деведесетих година двадесетог века, руски пензијски модел признаје периоде који нису доприносили приликом обрачуна пензија. Већи број радника са привилегованим правима користио је повољне услове у смислу старосног обрачуна пензија. Друга значајна карактеристика била је та што није постојало јасно разграничење између државног буџета и буџета социјалне заштите.⁴³

Прелазак из централно-планске на отворену тржишну економију започет 1991. године био је тежак и друштвено подељен у Руској Федерацији. Конкретно, јаз између просечног прихода најбогатијих и најсиромашнијих 10% становништва проширио се са 4,5 пута у 1991. години на 8 у 1992. години и на 15 у 1994. години.⁴⁴ Та транзиција подразумевала је низ непредвиђених и великих промена за национални систем социјалне заштите, укључујући смањење адекватне покривености и стална кашњења у исплати накнада. Све је то праћено погоршањем индустријске производње, брзорастућом сивом економијом, распрострањеном утајом пореза и нерегулисаним миграцијама.

До почетака 2000-их година економске реформе у Руској федерацији довеле су до приметног економског напретка који је, с друге стране, позитивно утицао на социјалну сигурност. Од 2000. године до периода светске економске кризе а и касније после 2011. године, савезни буџет је био у суфициту и омогућио је не само враћање

⁴² Karasyov, D., Lublin, Y., Trends in pension reform in the Russian Federation: A brief overview, in International Social Security Review, Vol. 54, No. 2-3.

⁴³ Hirose, K., Trends and key issues of the pension reform in central and Eastern Europe – a comparative overview, in K. Hirose (ed.), Pension reform in central and Eastern Europe, in times of crisis, austerity and beyond, International Labour office, Budapest, 2011, p. 3

⁴⁴ Rudakova, O., Kharitonova, E., Wealthy layers of the Russian society: Number and mechanism of income, in Staff Management, 2008., No. 5.

дугова грађанима кроз плате и пензије, већ и њихово повећање. Руска влада тренутно користи економски раст да уложи значајна средства за увођење свеобухватних мера у циљу побољшања животног стандарда, повећања наталитета и животног века, као и побољшања здравља грађана.

Док су две деценије економских реформи у Индији донеле промене у начину на који је мрежа социјане заштите постојала, социјална и демографска ситуација у земљи су утицале на бољу покривеност социјалним осигурањем. Преко 90 посто радника је у неформалном сектору и доходак једног од пет неформалних радника је испод линије сиромаштва. Нови владини програми за сигурност хране, здравствену заштиту сиромашних и готовинске трансфере, постављени су углавном *ad hoc*. Микро-осигурање и микро - пензије могу да се одрже извесно време, али се такође суочавају са изазовима.

Индија је друга по величини земља после Кине по питању становништва. Иако има мање од 2,4% светске копнене површине, држава је са око 18% светске популације. Од времена независности 1947. године, индијска популација је била мања од 350 милиона, до 1965. године било је 500 милиона и до 1999. године прешла је милијарду становника, а у јуну 2011. године број становника је био 1.210.193.422.⁴⁵ Са порастом становништа 1,4 посто годишње Индија додаје једну „државу величине Аустралије“ (око 18 милиона становника) сваке године. Ако тако може да се пореди, у протеклој деценији Индија је добила становника величине Бразила (око 180 милиона становника). Званично, у 2016. години број становника је био 1.324.000.000.⁴⁶ У разматрању запошљавања у Индији традиционално је направљена разлика између организованог и неорганизованог сектора. Ова разлика је слична оној између формалног и неформалног сектора како је назван у другим деловима света. Зато неорганизован и неформалан сектор означавају исту област.⁴⁷

Према подацима Националне организације за узорковање, укупна запосленост у Индији је износила 457,46 милиона у 2004.-2005. години, од чега је процењени број радника у неформалном сектору износио 394,9 милиона, тј. 86% од укупног броја.⁴⁸

⁴⁵ Становништво у Индији, <https://sh.wikipedia.org/wiki/Indija> (приступљено 12.07.2018.).

⁴⁶ Исто.

⁴⁷ Labour Commission, 2nd Labour Commission Report, Ministry of Labour and Employment New Delhi, 2002, p. 596.

⁴⁸ MOSPI, Employment and unemployment situation in India 2004-2005, National Sample Survey Organisation 61st Round (July 2004- June 2005.), Report Nos. 515 and 516). Ministry of Statistics and Programme Implementation, New Delhi, 2006.

Табела 6. Индија: Раст неформалног сектора у Индији, и продуктивност, од 1983-2005. године (% БДП).

Године	Неформални радници	
	Проценат економски активног становништва	Износ БДП-а (у %)
1983-1984	91	49
1988-1989	91	48
1993-1994	92	47
1999-2000	92	45
2004-2005	92,4	44

Извор: MOSPI, Employment and unemployment situation in India 2004-2005, National Sample Survey Organisation 61st Round (July 2004- June 2005.), Report Nos. 515 and 516). Ministry of Statistics and Programme

Међутим, број радника са неформалним статусом посла био је далеко већи, скоро 423 милиона 2004-2005. године или 92,4% укупних радника.⁴⁹ Такође, док 99% радника у неформалном сектору били неформални радници, само нешто више од половине броја радника у формалном сектору су били формални радници (тј. радници са социјалним осигурањем) са 62% у 1999.-2000. години.⁵⁰

Кина је успоставила систем социјалног осигурања који се већ деценијама заснива на државном осигурању. Он се односи на старосне пензије, здравствену заштиту, незапосленост, повреде на раду, материнство, социјалну помоћ и социјалну заштиту, основну здравствену заштиту итд. Последњих неколико година значајно је повећана покривеност социјалним осигурањем, само у оквиру програма здравственог осигурања, обим покривености се повећао са 567 милиона људи или 43% становништва у 2006. години на више од 1,3 милијарде или више од 95% становништва у 2011. години.⁵¹

До краја 2011. године Кина је имала 1.347.350.000 становника, од којих је 690,79 милиона или 51,27% живело у урбаним подручјима и 656,56 милиона или 48,73% у

⁴⁹ Ибид.

⁵⁰ Ибид.

⁵¹ SCIO, State Council Information Office (SCIO) holds press conference on 2011 national economic operations, State Council Information Office, In Chinese Beijing, 2012 < http://www.china.com.cn/zhibo/2012-01/17/content_24400228.htm?show=t>.

руралним областима.⁵² Између 2000. и 2010. године просечна величина породице пала је са 3,44 на 3,10 особа, проценат оних који су стекли високу стручну спрему порастао је са 3,61 на 8,93%, а стопа неписмености пала је са 6,72 на 4,08%.⁵³ У смислу старосне структуре у 2010. години популација од 0-14 година чинила је 16,60%, распон од 15-59 година износио је 70,14% а са 60 и више година (укључујући 8,87% за 65 и више година) било је 13,26%. Током исте деценије, градско становништво је порасло 13,46%, удео становништва старосне доби од 0-14 година опао је за 6,29%, док је оних старијих од 60 и више година било више за 2,93% и оних од 65 и више година за 1,91%.⁵⁴

Просечни животни век се повећао са 68,55 година у 1990. години на 71,40 година у 2000. години⁵⁵ и 73,50 година у 2010. години.⁵⁶ Током протеклих 30 година земља је имала релативно висок проценат младих и самим тим економски продуктивну структуру становништа (демографска дивиденда) која доприноси брзом економском расту. Међутим, неки кинески научници процењују да ће укупни коефицијент зависности земље прећи 50 одсто, што ће довести до постепеног затварања 'прозора могућности за становништво'.⁵⁷

Упркос недавној глобалној економској и финансијској кризи, кинески БДП је имао двоцифрену просечну годишњу стопу раста, што је била највећа стопа раста у свету. У јеку кризе, до краја 2010. године, БДП Кине је износио 39.798,3 милијарде кинеских јуана или 6.009,20 милијарди америчких долара, а БДП по глави становника био је 5.554,66 долара.⁵⁸ Међутим, упркос високој стопи раста БДП-а еластичност запошљавања није расла и долази до постепеног преласка од радно-интензивне до капиталне и технолошки интензивне производње.⁵⁹

⁵² Ибид.

⁵³ NBS, Communiqué of the Principal Data of the Sixth Census in 2010. National Bureau of Statistics of China, Beijing, 2011. http://www.stats.gov.cn/tjgb/rkocgbt20110428_402722232.htm.

⁵⁴ Ибид.

⁵⁵ Ибид.

⁵⁶ SFPC, State Family Planning Commission: Chinese average life expectancy rose to 73,5 (in 2010), State Family Planning Commission, Beijing, 2011., <http://news.21cn.com/domestic/yaowen/2011/07/12/8585246.shtml>.

⁵⁷ Hu, X., Pension insurance reform enter „deep - water zone“, in People's Net, 17 November, 2011. < http://www.cnss.cn/new/gdsy/201111/t2011117_252397.htm>.

⁵⁸ SCIO, State Council Information Office (SCIO) holds press conference on 2011 national economic operations, State Council Information Office, In Chinese Beijing, 2012 < http://www.china.com.cn/zhibo/2012-01/17/content_24400228.htm?show=t>.

⁵⁹ Hu, X., Lu, W., The causes for inadequate employment effects in China's economic growth and counter-measures (online paper), 2011.

<<http://www.wzzyk.com/lunwencanka/jingjixue/zhongguojingji/913a/19bd5c4Fcd7dcb826930a55cbFe4.html>>.

Табела 7. Кина: радно-активно становништво и запосленост у континенталној Кини, од 2006-2011. године.

	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Становништво (у милионима)	1.314,48	1.321,29	1.328,02	1.334,74	1.340,91	1.347,35
Економски активно становништво (у милионима)	763,15	765,31	770,46	775,10	783,88	-
Економски активно становништво (у %)	58,1	57,9	58	58,1	58,5	-
Запослени (у милионима)	749,78	753,21	755,64	758,28	761,05	764,20
Запослени (у %)	57	57	56,9	56,8	56,8	56,72
Градско становништво (у милионима)	296,30	309,53	321,03	333,22	346,87	359,14
Регистроване незапослене особе у урбаним срединама (у милионима)	8,47	8,30	8,86	9,21	9,08	9,22
Регистроване незапослене особе у урбаним срединама (у %)	4,1	4,0	4,2	4,3	4,1	4,1

Извор: NBS (2011b) MOHRSS (2012a).

Званични подаци показују да стопа урбане регистроване незапослености је била 4,1% до краја 2011. године или 9,22 милиона незапослених људи, од којих 1,97 милиона захтева осигурање од незапослености. До краја 2011. године било је 764,20 милиона запослених у целој Кини, међу којима 359,14 милиона или 47% је било запослено у урбаним подручјима.

Кина је пратила развојни социјални приступ, који придаје велики значај економском развоју и настоји да интегрише социјалне политике унутар планираног националног развојног процеса. Развој кинеског система социјалног осигурања, који је

инициран 1951. године са проглашењем Правилника о осигурању рада (измењен 1953. 1958. и 1978. године), може бити укратко подељен у три фазе:⁶⁰

Први период осигурања рада (1951-1978.), током којег су уведене све накнаде за социјално осигурање, осим за незапосленост. Покривеност је обухватала градска предузећа у државном власништву, док су појединачана предузећа морала да финансирају сопствене програме као резултат прекида десетогодишњег (1966-1976.) периода унутрашњег превирања познат као Велика културна револуција.

Друга фаза је реформски период (1978-2002.) током којег је Влада иницирала програме социјалног осигурања чије се финансирање заснивало на запошљавању и доприносима, углавном у градским срединама.

Трећа фаза је период брзе експанзије од 2003. године, коју карактериште јединствено планирање како у градским тако и у сеоским подручјима, као и појачаним напорима за повећање покривености социјалним осигурањем.

Пре скоро две деценије, Јужна Африка се ослободила апартејда. Она је сада суверена демократска држава заснована на вредностима као што су људско достојанство, једнакост и унапређење људских права и слобода. Један од проблема са којим је пост-апартејдна Влада морала да се суочи је питање дерацијализације система социјалне заштите и проширење на све маргинализоване групе и категорије. Тако да је извршен напредак у остваривању ових циљева. Чињеница је да Јужна Африка има један од најбоље развијених система социјалне заштите.

Ова тврдња је у великој мери тачна, посебно када се узме у обзир да су свих девет класичних ризика обезбеђени доприносима и програмима за осигурање.⁶¹ Штавише, Јужна Африка има један од највећих система трансфера готовине у Африци и користи га скоро 15 милиона људи.

⁶⁰ Zhu, Y., A case study on social security coverage extension in China, Working paper No.7, ISSA Project on Examining the Existing Knowledge on Social Security Coverage Extension, International Social Security Association, Geneva, 2009., <http://www.issa.int/Topics/Extendings-coverage/Extension-study>.

⁶¹ ILO Social Security (minimum standards) Convention, 152., No.102. Ти ризици се односе на: здравље, болест, материнство, старост, породицу, инвалидност, незапосленост, повреде на раду и смрт.

Табела 8. Јужна Африка: процене становништва по групама становништва и полу, 2011. године.

Групе становништва	Мушки пол		Женски пол		Укупно	
	Број	Проценат мушке популације	Број	Проценат женске популације	Број	Проценат у укупној популацији
Афричко	19.472,038	79,4	20.734,237	79,5	40.206,275	79,5
Црначко	2.188,782	8,9	3.351,008	9,0	4.539,790	9,0
Индијско/Азијско	626,690	2,6	648,177	2,5	1.274,867	2,5
Бело	2.227,526	9,1	2.338,299	9,0	4.565,825	9,0
Укупно	24.515,036	100,0	26.071,721	100,0	50.586,757	100,0

Извор: Statistics South Africa (2011a)

Јужна Африка покрива површину од 1.219,090 квадратних километара. Према статистичким подацима 2011. године укупна популација Јужне Африке процењена је на око 50,59 милиона. Извештај о људском развоју рангирао је Јужну Африку као земљу са средњим нивоом развијености.⁶² Без обзира где се налази према индексу HDI (Human Development Index - Индекс људског развоја), Јужна Африка се суочава са широким спектром социјално-економских фактора који имају негативан утицај на њене напоре да прошири обим покривености свог система социјалне заштите. Почетком овог века, сиромаштво и неједнакост, су били распрострањени како у руралним тако и у урбаним срединама што доста забрињава.⁶³ Такође, стопа незапослености је била око 25%, а млади су најтеже погођени.⁶⁴ Међутим, као што је већ поменуто систем социјалне заштите у Јужној Африци је добро организован и поткрепљен законом а посебно Уставом из 1996. године. Законодавни оквир система социјалног осигурања је садржан у знатном броју правних инструмената. Устав у великој мери служи као законска основа система друштвене сигурности и, што је најважније, он је средство које одржава цео систем заједно.

⁶² UNDP, 2011 Human Development Reports (United nations Development Programme), Palgrave, London, 2011.

⁶³ Mpedi, L.G., HIV/Aids in South Africa: Towards comprehensive social protection? in Zeit-schrift für Ausländisches und internationales Arbeits - und Sozialrecht (ZIAS), 2004, Vol.18.

⁶⁴ Statistics South Africa, 2011b. Quarterly Labour Force Survey Quarter 3, Pretoria, 2011.

Земље БРИКС-а су у великој економској експанзији и самим тим динамика у социјалној сфери је импозантна. Све већи значај БРИКС земаља у глобалној економији одражава се драматично и на трансформацију у социјалном и демографском сектору у позитивном смислу. Зато ове промене доносе низ шанси за још веће побољшање социјалног осигурања у врло динамичном пословном окружењу.

3. БРИКС - фактори, тенденције и трендови

Током година БРИКС се етаблирао као врло битна групација земаља у погледу врло великог броја економских, демографских а самим тим и геополитичких параметара. БРИКС се сада конституише као најбрже растуће тржиште и највећа привреда у настајању. Они рачунају на тржиште са преко три милијарде људи, што је мало мање од половине укупне популације на свету. Њихов тренд повећања учешћа у БДП-у, СДИ и радно-активном становништву има, а може имати још већи утицај на обликовање будућих економских и политичких кретања у свету.

Постоје предвиђања која упућују на то, да је само питање времена, када ће Кина постати највећа светска економија. Опште мишљење је да ће се то догодити између 2030. и 2050. године, што указује на претпоставку да би до половине овог века земље БРИКС-а постале највеће економије на свету, скидајући са трона САД као тренутно водећу.⁶⁵

Интеграцију земаља схваћену као дугорочан процес, иако не линеарно, подстичу многобројни фактори. Кључни фактори развоја било ког друштва а самим тим и међусобног повезивања одрђених држава, су економија и технички прогрес. Зато земље БРИКС-а највише пажње поклањају управо тим факторима. Надмоћ у области технологије је управо и фактор брзине интеграција привреда појединачних земаља у међународне економске токове, као и врло битан фактор који одређује однос снага и међународну позицију сваке државе. Технички прогрес је значајно утицао на повећање ефикасности у производњи добара и услуга, увећао је и мобилност радне снаге, капитала и знања, што га чини главним покретачким фактором глобалних промена.

⁶⁵ Goldman Sachs, *Dreaming with BRICS: The Path to 2050*, Global Economics, 99, 2003., op.cit., <http://www.goldmansachs.com/outthinking/topics/bricks/brics-reports-pdfs/brics-dream.pdf>.

Поред реченог економска политика коју води свака земља, значајно утиче на степен њеног учешћа у глобалним интеграцијама. Период између два светска рата је типичан пример како државна политика може да доведе до смањивања интензитета интеракција између земаља, и да тако промени правац кретања светских економских односа. Ситуација у другој половини двадесетог века је била таква да је одређени број земаља подржавао јачање међудржавних односа. Завршетак Хладног рата довео је до још већег броја држава које постају заинтересоване за проток добара, услуга, рада, технологије и капитала.⁶⁶ Међузависност земаља у процесу интензивирања међународних токова, довела је до настанка не малог броја глобалних институција (ММФ, СБ, СТО), и што је уочљиво већи број земаља прихвата њихова задата правила.

Прожимање између поменутих фактора, довело је до координираног дејства на појачавање глобалних процеса. Технолошки развој смањио је трошкове транспорта и поред њих и издатке који се односе на комуникације, а оснивање међународних институција помогло је у снижавању тарифа и других трговинских и финансијских ограничења, што је све имало утицаја на још већи интензитет светских (економских) токова.

Табела 9. Глобална интеграција и еволуција БРИКС економија.

Индикатори	Године	БРИКС економије				
		Бразил	Русија	Индија	Кина	Јужна Африка
Отвореност трговине	1990	6,9	-	6,9	17,4	24,3
	2010	11,2	30,3	21,7	29,5	27,9
Биланс текућег рачуна (% БДП-а)	1990	0,8	-	-1,2	1,3	1,4
	2010	-2,3	4,9	-3,2	5,2	-2,8
Златне резерве (% БДП-а)	1990	1,5	0	0,5	7,6	0,9
	2010	13,7	30,4	18	48,8	10,7
Спољни дуг (у млрд. \$)	1990	119,7	-	85,7	55,3	23,3
	2009	276,9	381,3	237,7	428,4	42,1
Обим сервисирања дугова	1990	22,5	4,4	34,9	11,7	-
	2009	23,4	17,7	5,9	2,9	9,3

Извор: IMF, UNCTAD & World Bank, adapted from The BRICS Report 2012. India; Oxford University Press, 2012.

⁶⁶ Јакшић, М., „Глобализација и реструктурирање привреде, РС економија, CD ROM, вер: 1.1. Београд, 2001., оп. цит.

Земље БРИКС-а су постале отвореније, рефлектоване индикаторима попут тренда повећане трговине, биланса текућег рачуна и девизних резерви, између осталог. У већини ових параметара земље БРИКС-а стоје добро. Растући БДП и девизне резерве, повећање учешћа у глобалној трговини и њена отвореност су добри за групацију у целини. Они су, такође, ојачали економски и политички статус земаља БРИКС-а на глобалном нивоу и помогли су им да играју значајнију улогу, што је доказано након глобалних кризних периода.

Табела 10. Тренд у међудржавним токовима СДИ (у млрд. \$).

Земље	Приливи СДИ			Одливи СДИ			Однос прилива и одлива		
	1990	2000	2010	1990	2000	2010	1990	2000	2010
БРИКС економије									
Бразил	1,0	32,8	48,4	0,6	2,3	11,5	1,7:1	14,3:1	4,2:1
Русија	0,0	2,7	41,2	-	3,2	51,7	--	0,8:1	0,8:1
Индија	0,2	3,6	24,6	0,0	0,5	14,6	--	7,2:1	1,7:1
Кина	3,5	40,7	105,7	0,8	0,9	68,0	4,4:1	45,2:1	1,6 1
Јужна Африка	-0,1	0,9	1,6	0,0	0,3	0,5	--	3:1	3,2:1
Изабране развијене економије									
Јапан	1,8	8,3	-1,3	50,8	31,6	56,3	0,3:1	0,2:1	0,02:1
Уједињено Краљевство	30,5	118,8	45,9	17,9	233,4	11,0	1,7:1	0,5:1	4,2:1
САД	48,4	314	228,2	31,0	142,6	328,9	1,6:1	2,2:1	0,7:1

Извор: UNCTAD, adapted from the BRICS Report 2012. India; Oxford University Press, 2012.

Подаци показују да су приливи страних директних инвестиција (СДИ) у земљама БРИКС-а порасли са сложенем годишњом стопом раста од скоро 11% током десетогодишњег периода, од скоро 81 милијарду америчких долара у 2000. години, на преко 221 милијарду долара у 2010. години. За разлику од њих, приливи СДИ у неким развијенијим земљама показују опадајући тренд. Тренд одлива СДИ је сличан тренду прилива. Одливи СДИ из земаља БРИКС-а порасли су преко 35 % у поређењу са

трендом опадања у неким индустријски развијенијим земаљама. Ово је доказ да економије земаља БРИКС-а нису само главне дестинације за СДИ, већ имају и важну улогу у испуњавању глобалних захтева за капиталом.

По свему судећи, ако се садашњи тренд настави, земље БРИКС-а ће постати све значајнија групација у годинама које долазе. Њихово појављивање захтева успостављање новог светског, како економског тако и политичког, поретка. Због свог економског значаја земље БРИКС-а могу побољшати и свој однос у ангажману са другим групацијама као што је Организација за економску сарадњу и развој (OECD), како би унапредили међусобно корисно глобално поље за развој пословног амбијента.⁶⁷ Ово би се могло постићи, економисти верују, само ако раде заједно на стварању будућег економског поретка. Ипак, на нивоу сектора се тврди да ће Кина доминирати у индустријским производима, Индија ће контролисати услуге, а Русија и Бразил сировине и материјал. Јужна Африка, могла би се појавити као веома важан добављач минералних сировина, како унутар тако и изван БРИКС-а. Студије америчке банке Citigroup препознају Јужну Африку као резервоар светског богатства у смислу својих минералних резерви које поседује, а процењују се на око 2,5 трилиона долара, што је чини највећим светским произвођачем платине, хрома, ванадијума и мангана, треће по величини налазиште руде злата и нуди високе софистицирано-професионалне услуге везане за рударство.⁶⁸

Брзорастућа средња класа у земљама БРИКС-а доприноси подстицњу ширења трговине међу земљама БРИКС-а, олакшавајући радикалну трансформацију глобалне трговине где врло значајан обим промета заобилази западна тржишта.⁶⁹ Трговина међу земљама у развоју генерално расте бржим темпом. Такође, између земаља БРИКС-а значајно је порасла, а Кина је била покретач ове трговине.⁷⁰ Ипак, изван билатералних односа са Кином, трговинске и инвестиционе везе између земаља БРИКС-а су крхке и неповезане. Сусрети на самитима БРИКС-а апострофирају значај повећања трговине и инвестиција унутар земаља БРИКС-а како би се олакшао раст и развој не само њихових економија, већ и светске економије у целини.

⁶⁷ BIAC (Business and Industry Advisory Committee) The Voice of OECD Business, OECD must deepen its engagement with major economies, http://www.biac.org/news/70410_oecd_must_deepen_its_engagment.htm.

⁶⁸ Durban BRICS 'South Africa in BRICS', <http://www.brics5.co.za/site/about-brics/south-africa-in-brics>. 2013.

⁶⁹ Keeler, D., Special report: BRICS-Shifting trade flows and the new consumer', Global Finance, <http://www.gfmag.com/archives/147-february-2012/11604-special-report-brics.html> #axzz2104bDzyn

⁷⁰ Ибид.

Историја трговинске сарадње међу земљама БРИКС-а је релативно слаба⁷¹ и, с обзиром на природу њихових билатералних односа, побољшање у оваквом стању ствари биће у наредном периоду приоритет.

Упркос брзој стопи раста трговине унутар БРИКС-а, то се углавном односило на Русију, Бразил и Јужну Африку које испоручују робу у Кину и Индију,⁷² више у Кину од Индије, док је Кина главни извозник производа за све остале БРИКС земље.⁷³

Земље БРИКС-а такође имају различите стратегије економског раста које одређују њихове економске политике. Кинеска привреда је вођена извозом производа и централном улогом у глобалном ланцу вредности, али је њена домаћа потрошња и даље веома ограничена, што ствара суфицит у текућем билансу. Постоји кинеска манипулација валутама, где везивање ренминбија за амерички долар Кини даје предност у трговини тиме што њен извоз постаје јефтинији. Ова пракса је отворено критикована само од стране Бразила.⁷⁴ Валутни проблем може бити извор напетости у БРИКС-у, осим ако се то не реши на ефикасан и прихватљив начин за све земље у групи. Наведени фактори су помогли да се Кина нађе у улози кредитора на међународном тржишту. Без обзира на то, постоји све већи изазов за улогу и позицију Кине у трговинској једначини БРИКС-а и њеним односима са остатком света. Трошкови производње у Кини се повећавају због раста трошкова производних инпута као што су енергија и земљиште, недостатка квалификоване радне снаге и инфраструктуре за повезивање производне базе са потрошачком базом као и, повећање трошкова плата. С обзиром на овакву динамику, Кина ради на промени свог економског модела кроз повећање потрошње, што би имало значајан позитиван утицај на партнере из БРИКС-а.⁷⁵

Руска економија је такође извозно оријентисана, на основу својих енергетских ресурса. Русија зна да је ова економска путања неодржива на дужи рок и жели да

⁷¹ Concalves JB, 'BRIC-Cooperation in trade and industry', in Unnikrishnan, N. and Saran, S., (eds), *BRIC in the New World Order. Perspectives from Brazil, China, India and Russia*. India: Macmillan Publishers i Observer Research Foundation, 2011.

⁷² Thomas D., 'Building with new BRICS'

<http://www.bricandchina.com/storage/White%20Paper%20FINAL2.pdf>

⁷³ Draper, P., 'BRICS Summit 2012: Inching towards a BRICS Trade and Investment Agenda', SAIIA, 16 March 2012, <http://www.saiia.org.za/feature/BRICS-Summit-2012-inching-towards-a-brics-trade-and-investment-agenda.html>.

⁷⁴ Иако је декларацијом БРИКС-а Делхи критиковала развијене економије због монетарне политике која им даје непоштenu предност у трговини, није било помињања Кине.

⁷⁵ Draper, P., 'BRICS Summit 2012: Inching towards a BRICS Trade and Investment Agenda', SAIIA, 16 March 2012, <http://www.saiia.org.za/feature/BRICS-Summit-2012-inching-towards-a-brics-trade-and-investment-agenda.html>, оп.цит.

диверсификује свој извоз, истовремено улажући у производно-прерађивачке капацитете.⁷⁶ Очекује се да ће недавно приступање Русије СТО подстаћи унутрашњу трговину и инвестиције, али с обзиром на динамику државног капитализма у земљи, будућа путања трговинске политике још није сасвим јасна.⁷⁷

Индијску економију, с друге стране, подстиче велики увоз капитала, а због своје флексибилне политике девизног курса, она је погођена дефицитом текућег биланса.⁷⁸

Бразил и Јужна Африка такође имају дефицит текућег биланса. Бразилски увоз има за циљ подстицање домаће потражње, док је у случају Јужне Африке дефицит узрокован њеним обавезама према регионалним интеграцијама, где суседне земље улажу своје вишкове у Јужну Африку. Највећи извоз у Бразилу се односи на пољопривреду и, без обзира што је земља спремна на даље отварање тржишта за извоз прерађених пољопривредних производа, посебно под окриљем Доха рунде, Бразил је и даље заинтересован за своју индустријализацију и промоцију производње.⁷⁹ Велико домаће тржиште у Бразилу и стабилан економски раст су гарант како би се осигурало да земља остане атрактивна дестинација за инвестирање. Упркос томе, апресијација валуте и даље представља препреку за још бржи привредни раст Бразила и, стога је земља отворена за валутне манипулације, као што је наведено у случају Кине.

Јужноафричка република богата је природним ресурсима али такође има тенденцију и жели да прошири своју производну базу како би извозила више производа са додатом вредношћу. Највећи изазов са којим се суочава Јужна Африка је инклузиван раст и запосленост. Због тога, она спроводи мере економске политике које се односе на подстицање развоја вештина, запошљавања младих и индустријског развоја, између осталог.⁸⁰ На нивоу трговине, тренутно је Јужна Африка фокусирана на иницијативе за регионалну интеграцију, засноване на претпоставци да неразвијени

⁷⁶ Schrooten M., Brazil, Russia, India, China and South Africa, Strong economic growth – Major challenges, DIW Berlin (German Institute for Economic Research) Economic Bulletin, 4, 2011, <https://www.econstor.eu/dspace/bitstream/10419/57689/1/68477187X.pdf>.

⁷⁷ Draper, P., 'BRICS Summit 2012: Inching towards a BRICS Trade and Investment Agenda', SAIIA, 16 March 2012, <http://www.saiia.org.za/feature/BRICS-Summit-2012-inching-towards-a-brics-trade-and-investment-agenda.html>, оп.цит.

⁷⁸ Schrooten M., Brazil, Russia, India, China and South Africa, Strong economic growth – Major challenges, DIW Berlin (German Institute for Economic Research) Economic Bulletin, 4, 2011, <https://www.econstor.eu/dspace/bitstream/10419/57689/1/68477187X.pdf>.

⁷⁹ Draper, P., 'BRICS Summit 2012: Inching towards a BRICS Trade and Investment Agenda', SAIIA, 16 March 2012, <http://www.saiia.org.za/feature/BRICS-Summit-2012-inching-towards-a-brics-trade-and-investment-agenda.html>, оп.цит.

⁸⁰ India, Ministry of finance, The BRICS Report: A Study of Brazil, Russia, India, China and South Africa with Special Focus on Synergies and Complementarities. New Delhi: Oxford University, 2012.

афрички континент није погодан за економски раст Јужне Африке. Ове иницијативе су такође веома важне за промоцију производа са додатом вредношћу који су произведени у Јужној Африци. Стога, иако трговински односи могу бити комплементарни, произвођачи желе да промовишу своје производе који имају већу додатну вредност. Такође треба имати у виду да се земље БРИКС-а међусобно такмиче на међународним тржиштима. У СТО, највећи број жалби против Кинеза покренуо је Бразил, док је Индија такође сматрана претњом бразилским произвођачима у сектору челика и софтвера.⁸¹ Вредност извоза земље је и у додатној вредности производа, а не само у обиму као што показује динамика трговинских односа земаља БРИКС-а. То значи да се постизање жељене посвећености повећаним и интегрисаним трговинским односима, међу земљама БРИКС-а може постићи само кроз процес преговарања и сарадње.⁸² Међутим, изгледа да је напредак у области олакшавања трговине између БРИКС земаља велики. То потврђују и два споразума потписана на самиту БРИКС-а 2012. године: Главни споразум о продужењу кредита у домаћој валути и Мултилатерални споразум за потврду кредита.⁸³

Ове споразуме је потписала извозно-увозна банка пет земаља БРИКС-а, односно Бразилска развојна банка, Руска државна корпорација за развој и спољно-економске послове, Индијска Ексим банка, Кинеска развојна банка и Развојна банка Јужне Африке.⁸⁴ Ови споразуми омогућавају трговину између БРИКС земаља која се спроводи у домаћим валутама, чиме се елиминише употреба америчког долара и смањује ризик од валутне волатилности, као и промовисање и интернационализација БРИКС валута. Такође, ови споразуми ће помоћи да се реше билатералне напетости у самој БРИКС арени, а које се односе на трговину и инвестиције. Успех у постизању договора ће помоћи у јачању положаја саме групације у међународним економским преговорима.

Кад су у питању фактори попут инфраструктуре и индустријског развоја, треба рећи да земље БРИКС-а деле изазов недостатка инфраструктуре у својим земљама и регионима. Инфраструктура је нарочито важна за економски раст, а посебно за

⁸¹ Martinov, B., „BRICS: Dawn of a new era, or business as usual?“, Security Index: A Russian Journal on International Security, 17,3,2011., pp. 73-79.

⁸² Concalves JB, 'BRIC-Cooperation in trade and industry', in Unnikrishnan, N. and Saran, S., (eds), BRIC in the New World Order. Perspectives from Brazil, China, India and Russia. India: Macmillan Publishers i Observer Research Foundation, 2011.

⁸³ South Africa.info, „BRICS Development Bank one step closer“, 29 March 2012, <http://www.southafrica.info/global/brics/bank-290312.htm#.uh7JTcWHdKO>.

⁸⁴ Ибид.

економије у успону попут земаља БРИКС-а, обзиром да у доба глобализације развијена инфраструктура постаје неопходна за важну улогу у глобалној економији и за учешће у глобалним ланцима вредности.⁸⁵ Кључне области развоја инфраструктуре потребне у земљама БРИКС-а су: у енергетици, телекомуникацијама, транспорту (посебно путеви и железнице) и бољи приступ води и санитаријама.⁸⁶ Неке од земаља БРИКС-а су имплементирале или су у процесу имплементације амбициозних инфраструктурних планова. Кина је остварила значајан напредак у својим плановима развоја инфраструктуре и успела је, у протеклих 20 година, да изгради око 40 хиљада километара аутопутева, најобухватнији железнички систем на свету, футуристичке аеродромске терминале, екстензивне урбане метрое и масивне хидроцентрале.⁸⁷ Држава се и даље суочава са изазовима, као што је био судар возова у јулу 2011. године, који је оштетио систем брзих шина, буџетска ограничења ометају изградњу путева широм земље и ту још увек постоје проблеми у погледу снабдевања водом а посебно водом за пиће. Чињеница је да две трећине кинеских градова не располаже адекватним водама, док вода у већини делова земље није за пиће.⁸⁸

Индија, с друге стране, заузета је изградњом нових лука и аеродрома, метроа, теретне железнице, производњом електричне енергије и аутопутева, и посветила је 8% свог БДП-а инфраструктурним пројектима. Изазови са којима се Индија суочава у својој инфраструктури укључују растућу популацију, која врши притисак на инфраструктуру и привлачење инфраструктурних инвестиција, као и лоше инвестиционо окружење подстакнуто славим регулаторним оквирима и бирократијом.⁸⁹

Са Бразилом је слична ситуација. Међутим, подстакнут одржавањем светског првенства у фудбалу 2014. године и летњих Олимпијских игара 2016. године, Бразил је покренуо огромне пројекте развоја инфраструктуре. Ови пројекти су укључивали проширење метроа, брзе транспортне путеве за аутобусе, нове аутопутеве, надоградњу лука и ширење аеродрома. Железнички систем брзог саобраћаја који је намењен повезивању градова Рио де Жанеира и Сао Паула суочавао се са проблемима избора извођача радова и опасности да не буде завршен до почетка Олимпијаде.⁹⁰ Русија

⁸⁵ Goldman Sachs International, "Building the World: Opportunities in Infrastructure", CEO Confidential, 2006-06, 15 June 2006, <http://www.goldmansachs.com/ceoconfidential/CEO-2006-06.pdf>.

⁸⁶ Ибид.

⁸⁷ Yung, E., "Global infrastructure progress", <http://www.ey.com/GL/en/Industries/Real-Estate/Global-infrastructure-progress>, 2012.

⁸⁸ Ибид.

⁸⁹ Ибид.

⁹⁰ Ибид.

такође пати од озбиљне неразвијености у сектору инфраструктуре. Обзиром да је наследила највећи део своје инфраструктуре од бившег Совјетског Савеза, плус тешки климатски услови, неадекватна улагања од стране државе и приватног сектора у развој инфраструктуре, где је и корупција оставила озбиљног трага, стање инфраструктуре је било врло тешко. Као последица тога, Русија је динамично кренула према другим развијеним земљама у смислу инфраструктурног развоја. Руска влада је израдила програм развоја инфраструктуре до 2030. године и планира значајне инвестиције у инфраструктурни сектор. У протеклих десет година влада је потрошила 1,9 трилиона рубаља (57 милијарди долара), али треба потрошити додатних 1,5 трилиона рубаља (45 милијарди долара) како би се осигурало адекватно одржавање инфраструктуре.⁹¹ Високи трошкови развоја инфраструктуре су још једна препрека са којом се Русија мора суочити, како због корупције тако и због недостатка конкуренције у том сектору.⁹²

У Јужној Африци инфраструктура је у средишту владиног стимулативног фискалног пакета и кључна је компонента новог пута развоја.⁹³ У свом националном програму за 2012. годину, председник Јужне Африке, Џејкоб Зума, представио је веома амбициозан стратешки план развоја инфраструктуре. Процене су да би у наредних 15 година требало уложити 4 трилиона ЗАР-а (РАНДА) у развој инфраструктуре уколико се испуни план.⁹⁴ Циљани сектори су исти или слични са осталим БРИКС земљама, а односе се на развој железнице, поморских лука, путева, убрзану електрификацију, снабдевање водом и ширење телекомуникационе мреже. У складу са поновним нагласком на инфраструктуру, влада Јужне Африке успоставила је неколико институција осмишљених да ојачају способност државе да испуни своје обавезе из области инфраструктуре, а то су:⁹⁵

- Одељење за мониторинг и евалуацију учинка у Председништву, задужено за олакшавање уговора о испоруци за сва инфраструктурна одељења и праћење њиховог спровођења;

⁹¹ Adelaja, T., Russia's creaking infrastructure is in dire need of private investment, Ria Novosti, 22 June 2012., <http://en.rian.ru/analysis/20120622/174192428.html>.

⁹² Kolleeny, G. S., PPP and the rebuilding of Russia's infrastructure: Panacea or waste of Resources", Moscow Times, 6 September 2011. <http://www.salans.com/en-gb/locations/media/Assets/Salans/Publications/2011/20110906-ppp%20and%20the%20Rebuilding%20of%20Russias%20infrastructure.ashx>.

⁹³ Пут новог развоја је политика коју је 2010. године усвојило Одељење за економски развој и има за циљ стварање и јачање економског раста, раста запослености и равноправности.

⁹⁴ Allix, M., Zuma fleshes out government's infrastructure plans, Business Day Live, 19 October 2012, <http://www.bdlive.co.za/economy/2012/10/19/zuma-fleshes-out-governments-infrastructure-plans>.

⁹⁵ Development Bank of Southern Africa and South Africa, The Presidency, The State of South Africa's Economic Infrastructure: Opportunities and Challenges 2012. Midrand: DBSA, 2012

- Комисија за национално планирање, која се налази у Председништву, задужена за развој дугорочне визије и стратешког плана за Јужну Африку, уз саветовање Кабинета о унакрсним питањима која утичу на дугорочни развој Јужне Африке. Инфраструктура је једно од кључних питања којим се бави комисија;
- Новостворена комисија за инфраструктурну координацију на челу са председником, која ће координисати и надzirати имплементацију стратешких инфраструктурних пројеката који подстичу социјални и економски раст;
- Председнички одбор за преиспитивање државних предузећа (SOEs) који има за циљ усклађивање државних предузећа са владиним програмом развоја, укључујући и развој инфраструктуре.

Инфраструктура у Јужној Африци је блиско повезана са темом регионалне интеграције, заснована на схватању да развој и раст Јужне Африке зависи и од региона. Према томе, Стратешки инфраструктурни план се дотиче и регионалних инфраструктурних пројеката.

Наравно, изазов за земље БРИКС-а се налази у финансирању и инвестирању. Проблем инфраструктуре је и сам развој инфраструктуре у различитим регионима у којима се налазе земље БРИКС-а. Да би се олакшала сарадња у овој области, земље БРИКС-а могле би да успоставе инфраструктурне фондове за мобилизацију малопродајних и институционалних инвеститора, као и да подстичу учешће јавно-приватног сектора у управљању инфраструктуром.⁹⁶ Један од потенцијалних начина на који би се могао решити проблем финансирања инфраструктуре је Нова развојна банка (NDB), основана од стране БРИКС земаља, управо као подршка њиховом даљем и бржем развоју. Очекује се да ће БРИКС банка финансирати и развојне инфраструктурне пројекте и у другим земљама у развоју, промовисати одрживи развој, олакшати повећану трговину и трговинске могућности и пружати подршку сектору социјалног развоја.

Из свега реченог, ако се овакве тенденције и трендови наставе, до краја 2018. године укупна економска производња у БРИКС-у може да пређе САД. До 2020. године, БРИКС би могао да обухвати 33% светског БДП-а. До 2027. године, очекује се да ће се кинески БДП изједначити са америчким, а до 2050. године економије БРИКС-а моћи ће

⁹⁶ India, Ministry of finance, The BRICS Report: A Study of Brazil, Russia, India, China and South Africa with Special Focus on Synergies and Complementarities. New Delhi: Oxford University, 2012.

да апсорбују 50% глобалних тржишта. Потрошња у земљама БРИКС-а, такође, стално расте и у наредној деценији, очекује се да ће се 70 одсто глобалног раста продаје аутомобила десити у овим економијама. БРИКС земље су успешне и у привлачењу страних директних инвестиција. Велики део прилива СДИ у Кини се фокусирао на производњу, у Бразилу, Русији и Јужној Афици су оријентисани ка експлоатацији природних ресурса. У Индији, за разлику од осталих земаља из групације, СДИ првенствено прелазе у услужни сектор.

Зато се чини да постоји широк консензус о потреби за алтернативним (мултиполарним) светским поретком, који би правилно артикулисао нарастајућу моћ земаља БРИКС-а.

4. Однос глобалног и регионалног у светској економији

Глобалну економију прати настајање бројних регионалних интеграционих процеса и групација. Најважније државе у глобалној трговини и привреди су интегрисане чвршћим савезима. „Свака регионална интеграција представља колективни интерес земаља у интеграцији, али и напоре појединих држава да остваре сопствене интересе и циљеве. Економски регионализам, који се снажно испољава у интеграционим скупинама, пружа водећим земљама интеграционог система да ојачају своје позиције. Све више расте уверење да је регионализација алтернатива глобализацији светске привреде, с обзиром да многе државе сматрају да ће у интеграционим групацијама изгледније остваривати своје виталне националне интересе и циљеве.“⁹⁷

Међутим, постоје одрђени проблеми које са собом носе интеграциони процеси. Један од основних јесте губитак националне самосталности и суверености. У условима интегрисаног светског тржишта капитала и интензивне конкуренције, може доћи до смањивања способности националних влада да креирају стандарде и правила према сопственим потребама. Интензивне интеграције, нарочито финансијског сектора, стварају тешкоће приликом вођења економије, кроз лимитирање самосталности у креирању одлука које се тичу пореског система, монетарне политике и девизног курса.

⁹⁷ Ацин, Ђ., Глобализација у свету који се мења, Економски факултет, Суботица, 2003. стр. 14.

Веома је опасно за сваку владу да креира економску политику без финансијске самосталности као једног од основних циљева. У савременим економским условима, владе би требало да нагласак стављају на креирање јаких и дисциплинованих институција, које су у стању да реагују веома брзо и заштите националну економију у условима високе мобилности капитала и интензивне конкуренције међу економијама. Значи, земље које прихватају интеграционе процесе прилагођавају националне економије потребама на међународном тржишту, свесно губећи потпуну самосталност приликом дефинисања циљева и економских политика.

„Велики утицај на интеграционе процесе земаља у развоју имало је и понашање САД-а као водеће економске силе која је све до почетка 80-тих година 20. века, предност давала глобализацији, истовремено избегавајући учешће у регионалним блоковима.“⁹⁸ Историја се битно променила током 80-тих година двадесетог века, када су САД узеле активног учешћа у креирању регионалне сарадње са Канадом и касније Мексиком, чиме је створена НАФТА.⁹⁹ Она представља, несумњиво, значајан регионални и политичко-економски споразум о сарадњи чиме је у великој мери промењена економска мапа Северне Америке. Споразум је ступио на снагу 1994. године, иако су његове основне контуре створене још 1988. године, када су САД и Канада потписале уговор о трговинској сарадњи. Данас НАФТА, представља скуп две високо развијене земље и једне земље у развоју, при чему је геп између САД-а и Мексика далеко већи него геп између најбогатије и најсиромашније земље Европске уније. Поставља се питање мотивације уласка ове три привреде у НАФТА. САД кроз овај споразум траже сигурну позицију у будућем економском и политичком развоју Северне Америке као и искуство у будућим регионалним интеграцијама, али и приступ ретким ресурсима из Мексика (нарочито нафте) и јефтиној радној снази. Канада жели да кроз сарадњу заузме бољу економску позицију, док Мексико покушава да осигура реформе са којима је започео, привлачећи страни капитал, чиме би се уједно, тржишта северних суседа отворила за мексичку робу.

Основни циљ НАФТА који је био промовисан, јесте, да се укину све баријере у трговини и инвестицијама, при чему свака од чланица задржава право да успостави уговоре са другим државама јер НАФТА не представља царинску унију. Поред позитивних оцена о успостављању зоне слободне трговине, јавиле су се и критичке

⁹⁸ Ковачевић, Р., Транзиција и трговинска политика, Преглед, Београд, 2001., стр. 15.

⁹⁹ НАФТА - Северно-амерички споразум о слободној трговини

оцене. Оне се укратко могу објединити у изјавама неких канадских политичара, да је НАФТА ноћна мора којом САД желе да успоставе такав однос у коме ће користити канадске ресурсе, мексички рад и капитал САД.

Када су у питању земље у развоју (ЗУР), неопходно је поменути регионалну сарадњу у Југоисточној Азији која је по својим карактеристикама мање формална и више флексибилна него када се посматрају регионалне интеграције у Северној Америци или Европи. У оквиру ове групе земаља постоје два облика регионалне сарадње и то:

- АФТА - азијски споразум о слободној трговини који чине земље југоисточне Азије и
- АРЕС - азијско-пацифички форум о економској сарадњи.

„АФТА је настала 1992. године на састанку председника влада земаља чланица АСЕАН-а, као потреба да се створе тесне везе у области економског развоја. АСЕАН представља удружење које су основале земље југоисточне Азије: Сингапур, Индонезија, Филипини, Малезија и Тајланд, 1967. године“.¹⁰⁰ АФТА је настала из потребе да се прошири регионална сарадња и успостави пандан регионалним интеграцијама западних економија као што су ЕУ и НАФТА. Међутим, за разлику од западних регионалних организација, АФТА нема конститутивне елементе ни законске регулативе који се тичу структуре и функционисања организације. Једноставно, целокупно функционисање организације се базира на постојању споразума којим је организација настала и који је познат као 'Бангкок декларација'. Њом се дефинишу циљеви, основни принципи као и минимум механизма који је потребан за функционисање једне овакве организације. Максимално се поштује суверенитет сваке чланице, а одлуке се доносе у духу традиције која инсистира на преговорима до договора.

Друга регионална организација јесте АПЕК. Азијско-пацифички форум о економској сарадњи је основан 1989. године, на иницијативу аустралијске владе. У овај споразум поред земаља југоисточне Азије, укључујући Кину и Тајван, ушле су још Аустралија, Нови Зеланд, Канада, Мексико и Чиле. Самит који је одржан у Индонезији 1994. године, обавезао је све чланице да омогуће максималну либерализацију трговине и инвестиција до 2020. године. Поред либерализације, АПЕК је предвидео заједничку

¹⁰⁰ Ковачевић, С., Међународна економска интеграција, Научна књига, 1991., оп.цит., стр. 227.

политику када је реч о подизању конкурентности и заштити животне средине. Међутим, сви ти преговори су далеко од реализације, тако да су за сада изостали било какви економски резултати.

„Европска Унија представља много више од трговинске и економске заједнице, која је проистекла из сарадње и интеграција које су отпочеле 1951. године. Тада је шест европских земаља (Француска, СР Немачка, Италија, Белгија, Холандија и Луксембург) потписало уговор о сарадњи на пољу производње и трговине челиком и угљем. Исте земље, основале су Европску економску заједницу Римским уговором потписаним 1957. године. Од 1992. године та заједница носи назив Европска унија“.¹⁰¹ Она сада представља снажан политички фактор који тежи остваривању стабилности, јачању демократије и подстицању динамичких стопа економског раста. Основни дефинисани циљеви су: подршка привредама и друштвима у развоју, и на тај начин потврђивање сопственог идентитета на глобалној сцени, вођење координиране спољне и безбедоносне политике којима се штити право и интерес сваког грађанина земаља чланица, неопходност увођења држављанства ЕУ и даљи развој ЕУ и њено очување као простора на коме влада слобода, правда и безбедност. Неометано кретање људи осигурано је кроз паралелно усвајање одређених мера које се односе на борбу против организованог криминала, контролу спољних граница, ознака, миграција и очувања заједничких тековина ЕУ.

Паралелно са развојем процеса глобализације и регионалне интеграције, поставља се питање њиховог међусобног односа. У економској теорији која подржава процесе регионалне сарадње наводи се неколико аргумената који су у прилог тврдњи да регионални споразуми воде ка јачању процеса глобализације.

Најчешће помињани аргументи су:¹⁰²

- Глобални перговори, који укључују регионалне споразуме, представљају мањи број учесника у преговорима, што отклања тешкоће приликом преговарања;
- Постизање договора о важним питањима који води дубљој интеграцији и олакшава касније повезивање на глобалном нивоу;
- Регионализација може помоћи повећању конкурентности домаће индустрије, односно може је припремити за утакмицу на глобалном нивоу;

¹⁰¹ Ковачевић, С., Међународни економски односи, Економски факултет, Крагујевац, 1995., стр. 317.

¹⁰² Ravenhill, J., Global political economy, Oxford University Press, New York, 2003. p. 141.

- Регионални споразуми омогућавају побољшање финансијске позиције извозно оријентисаних индустрија, дајући им могућност да лобирају за ширу либерализацију.

Бразилска спољна политика на почетку двадесетог века тражила је ближе односе са америчким континентом, али са мало ефективности и „когнитивном дисонанцом“ између улоге коју је Бразил веровао да има у региону и како су то сагледали суседи.¹⁰³ Најзначајнија промена према регионализму била је стварање Јужноамеричког заједничког тржишта (MERCOSUR) 1991. године у Парагвају, кога чине: Аргентина, Бразил, Парагвај, Уругвај и Венецуела. Трговински блок је био велики експеримент у отвореном регионализму, којег карактерише међувладина структура чији је ниски ниво индустријализације помогао очувању домаћих преференција чланова уз одржавање аутономије.¹⁰⁴ Међутим, интеграционистички пројекат наишао је на низ препрека условљених различитим мотивима: недостатак економске компетентности, низак ниво инфраструктурне интеграције, упорна једностраност и рањивост на финансијску кризу.¹⁰⁵ У том контексту, Унија јужноамеричких земаља (USAN) је најшира од нове генерације постлибералних иницијатива које наглашавају политичку координацију, а не и комерцијалну. Основана 2008. године, одговара на дугогодишње амбиције Бразила да уједини свих 12 јужноамеричких земаља у једну организацију. Она задовољава бразилске интересе и прилагођава циљеве других земаља у вези инфраструктуре, диверсификације тржишта и узајамној помоћи.¹⁰⁶ Тако да је Бразил капитализовао свој успон крајем прошлог и почетком овог века.

После разбијања Совјетског Савеза, аналитичари су покушали да објасне које су амбиције Русије у овом новом окружењу. Иако је то прилично нејасно, обзиром колико простора Русија заузима и жели да заузме у савременом свету, то је широко компатибилно па је земља деловала као ревизионистичка моћ, покушавајући да поново успостави своју позицију коју је имала за време Хладног рата. Приближавање земље Истоку, посебно централно-азијском региону, је врло опипљиво. Недавно је Русија

¹⁰³ Santos, G., A America do Sul no discurso diplomatic brasileiro, Revista Brasileira de Politica International, 2005, Vol.48, No 02, pp. 185-204.

¹⁰⁴ Vigevani, T., and Cepaluni, G., A politica externa Lula da Silva: a estrategia da autonomia pela diversificacao. Contexto Internacional, 2007, Vol. 29, No 02, pp.273-335.

¹⁰⁵ Sahahuja, J., Regionalismo post-liberal y multilateralismo en Sudamerica: el casode Unasur, in El regionalismo “post-liberal” en America Latina y el Caribe: nuevos actores, nuevos temas, nuevos desafios, Anuario de la integracion regional de America Latina y el Gran Caribe, Edited by Serbin, A., Martinez, L and Ramanzini, H., Cries, Buenos Aires, 2012, pp. 19-72.

¹⁰⁶ Ибид.

погоршала своје односе са западним силама, првенствено након сукоба у Украјини и због учешћа у рату у Сирији. Раније је већ било сукоба са члановима Северноатлантског савеза у вези агресије на Србију и њихове окупације јужне српске покрајине.

Један од главних смерова спољне политике Москве је био покушај повратка зоне утицаја на бивше совјетске републике. У овом смислу, Заједница независних држава (ЗНД) је имала стратешки значај.¹⁰⁷ Поред Русије, ЗНД, основану 1991. године, формирају још десет бивших совјетских република. То су: Јерменија, Азербејџан, Белорусија, Казахстан, Киргистан, Молдавија, Тацикистан, Туркменистан, Узбекистан и Украјина. Ово је регион у коме се сукоби између Русије и САД сматрају вероватним, поготово због приступа изворима енергије. Москва је јасно ставила до знања да је ЗНД, њена зона утицаја и да улога других великих сила у региону мора бити минимизирана.¹⁰⁸ Циљ руског утицаја као регионалног хегемона, мада није у потпуности консолидован, јесте очувати барем неке од утицаја које је земља имала када је била суперсила у доба Хладног рата.¹⁰⁹

Аналитичари који проучавају Индију примећују да земља показује одређени недостатак ентузијазма у вези са њеном међународном улогом, изведеном из уверења да би требало да има већи утицај од оног који тренутно ужива. Једна од чињеница јасно илуструје ту потребу, а то је забринутост индијске владе због окупације Авганистана од стране САД-а, односно НАТО-а.¹¹⁰ У том смислу, регионална димензија има велики значај за индијску спољну политику. Индија и Јужна Азија су почели да се сједињују као регион који је утицао на стварање Јужноазијске асоцијације за регионалну сарадњу (South Asian Association for Regional Cooperation-SAARC) из 1985. године. Форум је створен ради побољшања економског и друштвеног развоја држава чланица. Она има двоструки значај унутар регионалног контекста:¹¹¹ 1) функционише као форум за сарадњу који консолидује Јужну Азију као регион са глобалним значајем; и 2) легитимише индијску хегемонију, интерно препознату као регионалног лидера.

¹⁰⁷ Zhebit, A., A Russia na ordem mundial: com o Ocidente, com o Oriente, ou um. polo autonomo em un mundo multipolar?, Revista Brasileira de Politica Internacional, 2003., Vol. 46, No 01, pp. 153-181.

¹⁰⁸ Kramer, M., Russian policy toward the commonwealth of independent states: recent trends and future prospects, Problems of Post-Communism, 2008., Vol. 29 No 03, pp. 409-426.

¹⁰⁹ Allison, R., Strategic reassertion in Russia's Central Asia policy, International Affairs, Vol. 80, No 02, pp. 277-293.

¹¹⁰ Quiliconi, C., and Kingah, S., Global and regional leadership of BRICS countries, Springer, New York, 2015. p. 281.

¹¹¹ Paranjpe, S., Development of order in South Asia: towards a South Asian association for regional cooperation parliament, Contemporary South Asia, 2002, Vol.11, No 03, pp.345-356.

Упркос спровођењу спољне политике која има за циљ да консолидује свој регионални ниво лидерства, Индија се показала опрезном у односу на суседни Пакистан, који је амерички савезник. Индијска влада интерпретира савез САД-Пакистан као покушај САД-а да задржи пројекцију индијске моћи у региону. То доказује чињеница да Америка фаворизује диктатуру релативно малог Пакистана, а не дијалог са очигледно демократском земљом.¹¹² Међутим, одлука Индије да буде лидер је широко препозната међу свим суседима у Јужној Азији, који су у почетку били скептични у вези амбиција Њу Делхија. Експанзија и економски односи са Индијом су имали користи од економије региона и омогућили да индијска влада направи бројне уступке, позиционирајући земљу у центар процеса развоја Јужне Азије. Такође, Индија је земља која активно подржава демократију и секуларне снаге, што се у потпуности подудара са квалитетима који се траже од једног лидера.

У Кини, појам међународног поретка вековима је био, посебно за кинеске императоре, заснован на концепту „*Tianxia*“ или „све под небом“. Веровање у небески мандат који је давао посебност кинеској империји била је званична линија деловања земље, претварајући супремацију у неку врсту природног права.¹¹³ Након отварања земље кинеска дипломатија је усмерила приоритет који се односи на међународну реинтеграцију земље, посебно у оквиру система Уједињених нација. Циљ је био да се гарантује независност и стабилност, чинећи непотребним зависност од неког моћнијег савезника. У том смислу, поларизујући сценарио Хладног рата и појава нове међународне коњунктуре након пада Берлинског зида био је основа за преименовање кинеске спољне политике, укључујући и регионални пројекат.¹¹⁴ То се посебно односи на АСЕАН. Удружење представља главни процес интеграција у Азији и место спорова између Кине и Јапана над регионалним лидерством. Међутим, одговор Кине уочи азијске кризе из 1997. године, који се односио на давање зајмова, дао је одлучујући допринос регионалној економској стабилности која је запечатилa блиске везе између ње и земаља југоисточне Азије. Овај нови проактивни став је унапредио кинеске интересе

¹¹² Nel, F., and Stephen, M., The foreign economic policies of regional power's in the developing world, in: *Regional leadership in the global system: ideas, interests and strategies of regional powers*, Edited by Farnham, Daniel, Farnham: Ashgate, 2010., pp.71-92.

¹¹³ Kissinger, H., *Sobre a China*, Objetiva, Rio de Janeiro, 2011., p. 560.

¹¹⁴ Visentini, P.F., *As relações diplomáticas da Ásia: articulações regionais e afirmação mundial (uma perspectiva brasileira)*, Fino Traco, Belo Horizonte, 2011, p. 280.

представљајући земљу у региону као мирну моћ.¹¹⁵ У том смислу, Кина је препозната као важан актер и може се сматрати регионалним лидером у југоисточној Азији.

Раније, један од проблема међународне заједнице због апартејда и ширења нуклеарне енергије, Јужна Африка, данас је либерална демократија која се сматра за примарног сарадника развијеним земљама које желе да успоставе своје интересе на афричком континенту.¹¹⁶ Ипак, на регионалном нивоу, национални престиж је био мање видљив. Заправо, регионализам који се виђао последњих деценија у јужном делу афричког континента иницијално је изазван заједничким антагонизмом против Јужне Африке и режима апартејда. Тако, 1980. године настаје SADCC (Southern African Development Coordination Conference – Конференција о координацији развоја Јужне Африке). Године 1992. SADCC је трансформисан у SADC (Southern African Development Community – Јужноафричка развојна заједница), а две године касније, Јужноафричка република (ослобођена од апартејда), постаје члан савеза, који је почео да иде на идеју интеграција, а не само сарадње. Данас, SADC има петнаест чланова и укупни БДП од 658 милијарди долара (53,3% који долази из Јужне Африке).¹¹⁷ Од њеног повратка на глобално тржиште, Јужна Африка је привукла значајне токове улагања и искористила је своју конкурентску предност и ојачала своју економију на афричком континенту, што је дало регионалном присуству неолиберални аспект. Према томе, дискурс афричке ренесансе покушава да афирмише „афричку“ спољну политику Јужне Африке, истовремено тежећи помирењу панафриканизма са неолибералном агендом.¹¹⁸

У светлу свих ових анализа, постаје јасно да свака држава БРИКС-а показује јединствену регионалну динамику. Неспорно је да регионализација представља корак напред у процесу глобализације светске привреде и друштва у целини. Једноставна симплификација ових аргумената може довести до погрешних закључака. Међутим, веза између глобализације и регионализације свакако постоји, она је комплексна, па се ипак у наредном периоду мора озбиљно рачунати на регионалне интеграције и њихов утицај на процес глобализације.

¹¹⁵ Xinbo, W., Chinese perspectives on building an East Asian community in the 21st century, in: Asia's new multilateralism: cooperation, competition and the search for community, Edited by Green, M.J., and Gill, B., Columbia University Press, New York, 2009., p.55-77.

¹¹⁶ Schoeman, M., South Africa as an emerging middle power, African Security Review, 2000., Vol. 09, No 03, p.p. 47-58.

¹¹⁷ World bank, <http://dataworldbank.org/2013>. (приступљено 16.07.2018.)

¹¹⁸ Alden, C., and Soko, M., South Africa's economic relations with Africa: hegemony and its discontents, The Journal of Modern African Studies, 2005, Vol.43, No 03, pp. 367-392.

5. Специфична позиција земаља у развоју у односу на земље БРИКС-а

Данас у свету око четири петине светске популације живи у земљама у развоју (ЗУР). Њихове економије углавном карактеришу висока стопа незапослености, ниске зараде и низак ниво образовања што све доводи до високе стопе сиромаштва. Искорењивање екстремног сиромаштва и глади је морални, социјални, политички и економски императив човечанства и један од највећих глобалних изазова с којим се данас суочава свет, посебно у најмање развијеним земљама у Африци. Да би се то постигло многе ствари морају да се промене.

Водеће државе у развоју попут групације БРИКС постају нови центри политичког и економског утицаја. Оне дају већи допринос развоју слабо развијених земаља него Западна Европа, Америка и друге капиталистичке развијене земље и активно граде односе са земљама Азије, Африке и Латинске Америке.¹¹⁹ Најзначајнији разлог таквог утицаја је што земље БРИКС-а не намећу слабо развијеним земљама своје вредности у области политике и културе, већ супротно, развијају односе на нивоу заједничко-интересног партнерства. На основу тога земље БРИКС-а стварају врло моћне сфере утицаја које су пандан политичко-економском притиску најразвијенијих западних земаља. Примера ради, Кина има огроман утицај на земље попут Кеније, Танзаније и посебно Судана, јер у те државе одлази велики број радника (високо образованих и осталих) не само на привремени рад, већ један део остаје заувек. С друге стране Бразил има велики утицај на земље Латинске Америке, док у јужној и југоисточној Азији значајан фактор уплива има Индија.

Почетком новог века Индија, Бразил и Јужна Африка (ИБСА) покушавају да ближе сарађују путем покретања ИБСА – иницијатива, која се бави трилатералном сарадњом у снабдевању енергијом, трговином и другим секторима. Поред тога, они су створили фонд за развојну сарадњу, који је подржан од УН – Програма за развој (УНДП), који служи за финансирање програма сакупљања отпада у Порт о Пренсу (Хаити), помоћ пољопривреди у Гвинеји Бисао, ХИВ – радионице у Бурундију итд. Фонд има за циљ подржавање одрживих и поновљивих пројеката који, на основу могућности које су доступне у ИБСА земљама и њиховим најбољим интерним

¹¹⁹ IMF, “World Economic Outlook (Recovery, Risk and Rebalancing), Washington, October 2010., стр.182.

праксама доприносе националним приоритетима других земаља у развоју.¹²⁰ Шта више, Бразил, Јужна Африка, Индија и Кина (BASIC група) састају се од 2009. године (самит у Копенхагену), како би развили заједничке стратегије о климатским променама, а такође су сарађивали и у праћењу међународне конференције о клими.

Као последица размене роба и услуга, токова капитала и страних директних инвестиција, главна тачка глобалне економске динамике могла би се полако померати (а већ се и помера) од земаља ОЕЦД-а до БРИКС земаља у наредним годинама. Поред осталих економија у развоју као што су Саудијска Арабија или Венецуела, земље БРИКС-а постају врло значајни и као донатори у међународној финансијској архитектури. Наравно, групација БРИКС покушава да ојача своје положаје и интересе и путем SSC (сарадња југ – југ). Интенција њихове стратегије је да се што више политички искажу у светској арени моћи, где земље БРИКС-а тврде да говоре у име „глобалног југа“ по питању низа тема. После неуспешне рунде СТО – Доха из 2006. године у Женеви, где није дошло до споразума о пољопривредним субвенцијама и порезима на увоз, репутација мултилатералних споразума је ослабљена и посебно земље БРИКС-а су се окренуле ка ССЦ-у на билатералном и регионалном нивоу.¹²¹ ССЦ је постала централна тема многих постојећих панела међународне развојне сарадње. ОЕЦД и УН су увеле радне групе за ССЦ и свесне су чињенице да земље БРИКС-а имају огроман утицај на ССЦ. Дакле, „сарадња југ – југ је заједнички циљ народа и земаља југа, заснованих на заједничким циљевима и солидарности“. То не подразумева замену сарадње север – југ и треба је проценити користећи различите стандарде. Стратегија ССЦ прати „економску независност и самопоуздање југа“. ССЦ се заснива на специфичном „историјском и политичком контексту“ и „заједничким искуствима“ земаља у развоју.¹²²

Ако погледамо профил спољне развојне структуре сваке земље БРИКС-а, уочићемо неке кључне сличности, као и разлике са земљама ССЦ-а.

Главна међународна развојна институција у Бразилу је 'Brazilian agency for Cooperation' (ABC), која је подређена Министарству спољних послова и подељена је на

¹²⁰ cf. <http://www.ibsa-trilateral.org>

¹²¹ Leal-Arcas, Rafael, How will the EU Approach the BRIC Countries? Future Trade Challenges, 2008, Vol 2,4, p. 241.

¹²² Yamoussoukro: Yamoussoukro Consensus on South-South Cooperation. Twelfth Session of the intergovernmental Follow-up and Coordination Committee on Economic Cooperation among Developing Countries Yamoussoukro, Cote d'Ivoire, 10-13 June 2008, p.3. Url: <http://www.g77.org/ifcc12YamoussoukroConsensus.pdf>

више јединица. Агенција је основана 1987. године и требало би да организује међународну сарадњу као и да координира унутрашњи развој са спољнополитичким приступом.¹²³ Главни део билатералне развојне помоћи иде у суседне земље, посебно у Парагвај, Боливију и андски регион. Бразил такође има кључну улогу у сарадњи након земљотреса на Хаитију и Карибима, где су подржани програми у области образовања, здравства (HIV/AIDS) и друштвеног развоја. Једна трћина билатералне службене развојне помоћи (ОДА) је концентрисана на афричке земље лузофона.¹²⁴

Бразил је и највећи актер регионалне организације MERCOSUR, који је генерисао око четири петине Меркосуровог БДП-а 2005. године. Страна помоћ Бразила је усмерена на социјални сектор, образовање, здравство и смањење сиромаштва. Поред тога, земља има искуства у брзој помоћи и, као једна од највећих извозника пољопривредних производа, пружа техничку помоћ и знање у вези са развојем пољопривреде. Она има и компаративне предности у поређењу са другим донаторима. У том смислу, техничка сарадња је много наглашенија од финансијске помоћи. Ту помоћ је тешко проценити. Она варира од 362 милиона долара до једне милијарде долара, с тим да мултилатерална помоћ износи око 248 милиона долара, од чега је 50% отишло на Меркосур земље и Интер-америчку развојну банку (Inter-American Development Bank).¹²⁵

Бразил је у последњих неколико година стално повећавао ставке у буџету које се односе на помоћ земљама у развоју. Његов регионални ангажман и инвестиције у инфраструктуру и рударски сектор, не могу се посматрати само као развојна сарадња, већ и као последица личног економског интереса. На политичком нивоу, Бразил жели да повећа своју видљивост на међународном плану, примера ради, користећи партнерства за лобирање за пријем у стално чланство Савета безбедности УН.¹²⁶ Бивши председник Бразила, Лула да Силва, покренуо је спољнополитички приступ фокусиран

¹²³ de Sousa, J., Sarah-Lea, Brazil as an Emerging Actor in International Development Cooperation: A Good Partner for European Donors? DIE Briefing Paper by Sarah-Lea, John de Sousa, May 2010, p. 3. url: [http://www.die-gdi.de/cms-home page/openwebcms3nsf/\(ynDKcontentByKey\)/anes-83EH29?Open](http://www.die-gdi.de/cms-home page/openwebcms3nsf/(ynDKcontentByKey)/anes-83EH29?Open)

¹²⁴ de Sousa, J., Sarah-Lea, Brazil as an new international development actor, South-South cooperation and the IBSA initiative. FRIDE Peace and Security Programme, 2008, jul, p.3. Url: <http://www.fride.org/download/cqm Brazil South South. ENG, jul 08.pdf>

¹²⁵ World Bank, Finance for Development: Trends and opportunities in Changing Landscape. Abebe Adugna, Rocio Castro, Boris Gamara, and Stefano Migliorisi, CFP Working paper, No 8, November 2011, p. 20. <http://www.siteresources.worldbank.org/CFPEXT/resdurses/299947-1322067209001/WorkingPaperFinance forDevelopmentTrendsandOpportunities.pdf>

¹²⁶ de Sousa, J., Sarah-Lea, Brazil as an Emerging Actor in International Development Cooperation: A Good Partner for European Donors? DIE Briefing Paper by Sarah-Lea, John de Sousa, May 2010, p. 3. url: [http://www.die-gdi.de/cms-home page/openwebcms3nsf/\(ynDKcontentByKey\)/anes-83EH29?Open](http://www.die-gdi.de/cms-home page/openwebcms3nsf/(ynDKcontentByKey)/anes-83EH29?Open)

на ССЦ-у чиме је нагласио улогу Бразила као заговорника глобалног југа. Од тада, земља која има велике резерве нафте и минерала уз огроман суфицит у производњи пољопривредних производа, остварује економски раст и одаје утисак стабилног спољно-економског партнера земаља у развоју.

Позиција Русије се разликује од осталих земаља БРИКС-а, пре свега због своје вишевековне историје. Она није традиционална земља у развоју, али спада у такозване 'прелазне' земље. На институционалном нивоу, постоји специјализована владина агенција за међународну развојну помоћ. Приоритете за имплементацију међународне развојне помоћи заједнички координирају министарство иностраних послова и министарство финансија у сарадњи са федералном извршном влашћу. Министарство за економски развој и трговину је такође укључено у погледу пружања стратешких информација о економским и финансијским условима у земљама корисницима помоћи.¹²⁷

Руска нарастајућа економија почетком овог века чинила је и велике напоре у развојној арени. Према извештају владе са састанка групе Г8 у Довилу, руска ОДА исплата порасла је са 100 милиона долара у 2004. години на 472 милиона долара у 2010. години, што одговара 0,015%, односно 0,05% БНП.¹²⁸ Скоро 50% развојне помоћи је усмерено на суседне евроазијске земље, с тим што је фокус још и на земље региона Подсахарске Африке (SSA). Кључни аспекти приликом давања помоћи су сигурност хране и здравље, где је у размаку од десет година Русија уложила 260 милиона долара у глобални фонд за борбу против АИДС-а, туберкулозе и маларије,¹²⁹ а притом, земља промовише истраживачке центре и сарадњу у борби против ХИВ/АИДС-а и тропских болести.

Генерално, развојна политика би требало да буде 'разумна равнотежа' између миленијумских циљева развоја (MDGs), националног иностраног концепта и концепта националне безбедности.¹³⁰ Супротно од других земаља БРИКС-а, помоћ Русије је много више у складу са традиционалним DAC (Development Assistance Committee –

¹²⁷ Government of Russia, Russia's Participation in international Development Assistance Concept, Approved by the President of the Russian Federation June 14th, Moscow, 2007, p.10. url: http://www.minfin.ru/common/img/uploaded/library/2007/06/concept_eng.pdf

¹²⁸ Deauville, Deauville Accountability Report, G8 Commitments on Health and Food Security: State of Delivery and Results, Deauville 2011, p. 7. url: http://www.G20-G8.com/G8-G20/ROOT/BANK/objects/Raport_G8_GB.pdf

¹²⁹ Исто, стр. 16.

¹³⁰ Government of Russia, Russia's Participation in international Development Assistance Concept, Approved by the President of the Russian Federation June 14th, Moscow, 2007, p. 5. url: http://www.minfin.ru/common/img/uploaded/library/2007/06/concept_eng.pdf.

Одбор за развојну помоћ) донаторима. Принципи ОЕЦД-а о развојној сарадњи као што су циљ 0,7 % и Париска декларација, прихваћени су као смернице развојне стратегије Русије. Такође, значајан износ финансијске помоћи се преноси преко мултилатералних организација као што су Евроазијска економска заједница, Светска банка и УН.¹³¹ Ово значи да је концепт економске сарадње и развоја много више повезан са традиционалним механизмима донатора и примаоца, него са идејом ССЦ-а о изражавању солидарности међу једнаким на глобалном југу.

Индија је започела са спровођењем малих регионалних пројеката чиме је 1950. године коначно основала агенцију за техничку и економску сарадњу 1964. године као „водећи програм“ за обуку и техничку помоћ.¹³² Данас, структура реализације помоћи земљама у развоју коју пружа Индија је доста непредвидива. Бројни министри и владине институције су укључени у спровођење стране помоћи, коју води Министарство спољних послова. Али, пре неколико година основана је индијска агенција за развој партнерства (Indian Agency for Partnership in Development – IAPD), са процењеним буџетом од 11,3 милијарде долара а у наредних 5-7 година, како је тада речено.¹³³ Агенција је неопходан инструмент, не само за побољшање ефикасности добијене стране помоћи и за спречавање двоструких структура, већ и за координацију унутрашњег развоја те помоћи. Иако економски раст и будуће перспективе повећавају наде за сопствени развој Индије, 2005. године више од 40% становништва живело је са мање од 1,25 долара дневно, а у оквиру БРИКС-а, Индија је далеко водећи прималац ОДА- помоћи која је износила 2,5 милијарде долара у 2009. години.¹³⁴ С друге стране, Индија се суочава са изазовом да буде политички оптерећена подршком земљама са ниским приходима (LICs – Low Income Country) широм света али посебно у свом суседству. Између 2005. и 2008. године највећи приматоци индијског програма за помоћ су Бутан (36% у 2009. години, укључујући и хидроенергетске пројекте), Бангладеш, Непал, Шри Ланка, Мјанмар и Малдиви.¹³⁵ Све већи износ помоћи одлази унутар земаља ССЦ-а, а посебно велику помоћ добија Маурицијус. Индија је уложила 200

¹³¹ Walz, Julie and Ramachandran, Vijaya, Brave New World, A Literature Review of Emerging Donors and the Changing nature of Foreign Assistance, Center for Global Development, Working paper 273, November 2010., p.11, Url: http://www.cgdev.org/files/1425691fileWalz_Ramachandran_Brave_New_World_FINAL.pdf

¹³² Исто, стр. 4.

¹³³ Cf. www.globalsherpa.org.

¹³⁴ Walz, Julie and Ramachandran, Vijaya, Brave New World, A Literature Review of Emerging Donors and the Changing nature of Foreign Assistance, Center for Global Development, Working paper 273, November 2010., p.7, Url: http://www.cgdev.org/files/1425691fileWalz_Ramachandran_Brave_New_World_FINAL.pdf

¹³⁵ Katti, Vijaya/Chahoud, Tatjana/Kaushik, Atul, India's Development Cooperation-Opportunities and Challenges for International Development Cooperation. DIE Briefing Paper 3/2009. p. 3. Url: [http://www.die-gdi.de/CMS-Homepage/openwebcms3.nsf/\(yndk_contentByKey\)/ANES-7QAGRV/\\$FILE/BP%203.2009.pdf](http://www.die-gdi.de/CMS-Homepage/openwebcms3.nsf/(yndk_contentByKey)/ANES-7QAGRV/$FILE/BP%203.2009.pdf)

милиона долара кроз иницијативу за ново партнерство за развој Африке (NEPAD – New Partnership for Africa's Development) и унапређује технолошки засновано знање (know – how) и искуство кроз пројекат пан-афричке Е – мреже и Иницијативе TEAM – 9 (технолошко-економски приступ покрету Африка – Индија), где се обезбеђују кредитна средства за промоцију друштвено-економског развоја у осам афричких земаља уз помоћ индијске технологије. Индија је много допринела реконструкцији Авганистана и кључна је подршка афричким мировним мисијама.¹³⁶ У 2009. и 2010. години, индијски буџет за развој износио је апроксимативно 700 милиона долара годишње. Међутим, тешко је наћи тачне износе јер се ангажовање помоћи врло често преплиће са билатералном трговином и учешћем приватног сектора.¹³⁷ Страна помоћ се првенствено фокусира на техничку сарадњу, али укључује и отпис дуга и кредите за инфраструктуру. Главни сектори су рурални развој, образовање и здравство.¹³⁸ Око 80% индијске помоћи се дистрибуира путем билатералних канала.¹³⁹

Без Кине, како тврде економисти, земље БРИКС-а би биле тигар без зуба. Не само да је Кина друга по величини привреда у свету (у смислу укупног БДП-а) него је једна од најбрже растућих економија, са стопом раста од 8-12% већ више од једне деценије. Зато и не изненађује, што је Кина данас највећи и најутицајнији актер међу земљама БРИКС-а када је у питању међународна развојна сарадња. Кинески напори потичу још од педесетих година прошлог века, када су азијске земље са којима се граничи од ње добијале лекове и залихе хране. Такође, афрички континент је био главни прималац помоћи током Хладног рата.¹⁴⁰

Институционални оквир за страну помоћ је нешто компликованији. У оквиру кинеског државног савета постоје три министарства и две финансијске институције које су укључене у дистрибуцију помоћи. Између Министарства финансија, Министарства иностраних послова и Министарства трговине постоји “међусобни координациони

¹³⁶ Исто, стр. 3.

¹³⁷ World Bank, Finance for Development: Trends and opportunities in Changing Landscape. Abebe Adugna, Rocio Castro, Boris Gamara, and Stefano Migliorisi, CFP Working paper, No 8, November 2011, p. 20.

¹³⁸ Walz, Julie and Ramachandran, Vijaya, Brave New World, A Literature Review of Emerging Donors and the Changing nature of Foreign Assistance, Center for Global Development, Working paper 273, November 2010., p.15, Url: http://www.cgdev.org/files/1425691fileWalz_Ramachandran_Brave_New_World_FINAL.pdf

¹³⁹ World Bank, Finance for Development: Trends and opportunities in Changing Landscape. Abebe Adugna, Rocio Castro, Boris Gamara, and Stefano Migliorisi, CFP Working paper, No 8, November 2011, p. 20.

¹⁴⁰ Walz, Julie and Ramachandran, Vijaya, Brave New World, A Literature Review of Emerging Donors and the Changing nature of Foreign Assistance, Center for Global Development, Working paper 273, November 2010., p.4, Url: http://www.cgdev.org/files/1425691fileWalz_Ramachandran_Brave_New_World_FINAL.pdf

механизам“.¹⁴¹ Министарство трговине са Одељењем за инострану помоћ је водећи координатор. Две финансијске институције, Кинеска развојна банка и Експорт-Импорт банка заједно су дали 110 милијарди долара развојних кредита у 2009. и 2010. години, што је више од Светске банке у истом периоду.¹⁴² Географски, Кина се фокусира на Африку и суседну Азију. Као пример, у земље богате ресурсима, попут Анголе, ДР Конга и Судана огромне инвестиције долазе у инфраструктуру и снабдевање енергијом. Често се ови пројекти финансирају кинеским кредитима, који се затим враћају путем будућих залиха нафте, познат као „Ангола – модел“.¹⁴³

Поред тога, 13% пораста потрошње у Кини иде у латинску Америку.¹⁴⁴ Такође, у Бразилу и Венецуели главни пројекти и инвестиције су у инфраструктури, енергетици и сектору сировина. Мањи део стране помоћи иде земљама Источне Европе. Према Белом папиру о страној помоћи Кине, до краја 2009. године укупно је 161 земља и 30 организација користило кинеску помоћ, а примарни корисници су углавном биле земље LICs-a.¹⁴⁵ Главна подручја за пласирање помоћи су пројекти у области пољопривреде, привредне инфраструктуре, јавних установа, образовања и здравства.¹⁴⁶

Према проценама Светске банке, кинеска помоћ се повећавала са 0,5 милијарди долара у 1999. години на 1,9 милијарди долара у 2009. години.¹⁴⁷ Кинеска влада посебно наглашава земље ССЦ-а, као и трилатералну и регионалну сарадњу. У принципу, инострана помоћ се највише заснива на билатералним споразумима. Што се тиче пак финансирања развоја, средства се обезбеђују у облику донација, бескаматних кредита на 20 година и концесија.¹⁴⁸ Концесиони зајмови се углавном одобравају за

¹⁴¹ Government of China, White Paper: China's foreign aid. Report Released by the Chinese state council's information office report released by the Chinese state council's information office; published by the state news agency Xinhua, 2011. url: <http://news.xinhuanetcom/english2010/china/2011-04/21/c13839683.htm>

¹⁴² Dyer, Geoff, Anderlini, Jamil, China uberholt Weltbank bei Kreditvergabe. China uberholt Weltbank bei Kreditaverage, financial Times_Deuchland. Url.: http://www.ftd.de/politik/international/:sicherung-wirtschaftlicher-march-china-uberholt-weltbankbei_kreditvergaben/50216222.html

¹⁴³ Lum, Th., China's foreign Aid Activites in Africa, Latin America, and Southeast Asta. Congressional Research Service, 2009, p. 4, Url: <http://www.fas.org/SGP/CRS/ROW/R40361.pdf>

¹⁴⁴ Walz, J., and Ramachandran, V., Brave New World, A Literature Review of Emerging Donors and the Changing nature of Foreign Assistance, Center for Global Development, Working paper 273, November 2010., p.15, url: http://www.cgdev.org/files/1425691fileWalz_Ramachandran_Brave_New_World_FINAL.pdf

¹⁴⁵ Government of China, White Paper: China's foreign aid. Report Released by the Chinese state council's information office report released by the Chinese state council's information office; published by the state news agency Xinhua, 2011. url: <http://news.xinhuanetcom/english2010/china/2011-04/21/c13839683.htm>

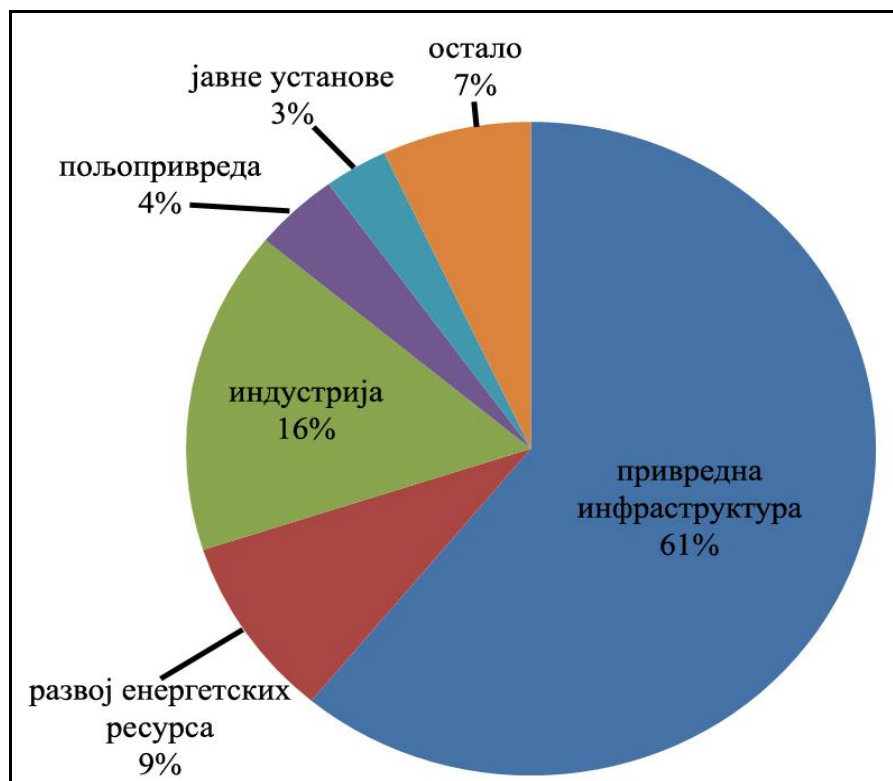
¹⁴⁶ Ибид

¹⁴⁷ World Bank, Finance for Development: Trends and opportunities in Changing Landscape. Abebe Adugna, Rocio Castro, Boris Gamara, and Stefano Migliorisi, CFP Working paper, No 8, November 2011, p. 19.

¹⁴⁸ Government of China, White Paper: China's foreign aid. Report Released by the Chinese state council's information office report released by the Chinese state council's information office; published by the state news agency Xinhua, 2011. url: <http://news.xinhuanetcom/english2010/china/2011-04/21/c13839683.htm>

привредну инфраструктуру, затим за развој сектора енергетике и индустрије што се може видети са слике.

Слика 1. Кина: Секторска дистрибуција концесионих кредита
(до краја 2009. године).

Извор: <http://www.globalsherpa.org/china-foreign-aid-india-brazil>

Често се инвестиције, помоћ за развој и трговински односи преплићу, што отежава израчунавање тачног износа за сваки сектор.

Кинеске СДИ укључују и приватне и државне компаније и значајно су се повећале током последњих година, нарочито у Африци. У неким земљама, као што су Замбија и Нигерија, кинеске СДИ достижу и до 100 милиона долара годишње. Од тога, кинеске инвестиције у сектор ресурса и инфраструктурне пројекте представљају највећи проценат, праћен улагањем у производњу и услужне делатности. Такође, порастао је и број приватних пројеката у другим секторима.¹⁴⁹ Кина је, поред осталог, потписала и уговоре о отпису дугова са 50 земаља из Азије, Африке и Латинске Америке у износу

¹⁴⁹ IMF, New Growth Drivers for Low-Income Countries: The role of BRICS, Washington, 2011., p. 18. url: <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2011/011211.pdf>

од 25,6 милијарди јуана (4 милијарде долара).¹⁵⁰ Кинеска развојна сарадња са иностранством, ушла је у нову фазу у августу 2010. године, када је кинеска влада сазвала Националну Конференцију о страниј помоћи.¹⁵¹ Кина константно повећава своју развојну помоћ у погледу укупне потрошње и институционализације структура. Истовремено, Кина је била прималац западне ОДА- помоћи и веома јој је стало да сачува статус земље у развоју.¹⁵² Према кинеској влади, поред мултилатералне поставке као што је организација земаља БРИКС-а, акценат се ставља на билатералну сарадњу са земљама ССЦ-а. Тако су, потписивања споразума који се односе на развој са азијским, афричким или земљама Латинске Америке често праћена великом свечаном симболиком и састанцима „eye-to-eye“ (очи у очи) који су супротни донаторским односима који се односе на западне земље.¹⁵³

Одељење за међународне односе и сарадњу (Department of International Relations and Cooperation - DIRCO) је одговорно за спољну политику Јужне Африке, укључујући развојну помоћ која је и даље првенствено афро-оријентисана. У Белој књизи објављеној 2011. године под називом „Изградња бољег света: дипломатија Убунту“,¹⁵⁴ влада поново поставља у централни положај афрички континент што је у складу са циљевима спољне политике Јужне Африке. Главни фокус политике развојне помоћи је регионална безбедност и стабилност, а оба фактора треба посматрати као кључне услове за социјално-економски развој Африке. У 2008. години, више од половине укупне помоћи је било намењено за одбрану и безбедносне напоре. У 2011. години, ова обавеза је још једном наглашена, наводећи да ће Јужна Африка играти водећу улогу у оквиру Афричке уније (АУ) у погледу спречавања сукоба, мировних операција, изградње мира и обнове после сукоба. Прецизније, у свом стратешком плану од 2011. до 2014. године, DIRCO чини посебне напоре у вези обавезне помоћи за ДР Конго, Судан и Коморе у постконфликтној реконструкцији и развоју и наставља рад са Јужноафричком заједницом за развој (Southern African Development Community - SADC) и АУ како би олакшала напоре за изградњу мира у Судану, Зимбабвеу,

¹⁵⁰ Government of China, White Paper: China's foreign aid. Report Released by the Chinese state council's information office report released by the Chinese state council's information office; published by the state news agency Xinhua, 2011. url: <http://news.xinhuanetcom/english2010/china/2011-04/21/c13839683.htm>

¹⁵¹ cf. <http://www.globalsherpa.org/china-foreign-aid-india-brazil>

¹⁵² Leal-Arcas, Rafael, How will the EU Approach the BRIC Countries? Future Trade Challenges, 2008, Vol 2,4, p. 257..

¹⁵³ Lum, Th., China's foreign Aid Activites in Africa, Latin America, and Southeast Asta. Congressional Research Service, 2009, p. 4, Url: <http://www.fas.org/SGP/CRS/ROW/R40361.pdf>

¹⁵⁴ White Paper Published in 2011 entitled, Building a Better World:The Diplomacy of Ubuntu, DIRCO, 2011.

Мадагаскару и региону Великих језера.¹⁵⁵ Још једна битна компонента регионалне интеграције је јачање суб-регионалне иницијативе, као што су САДЦ, НЕПАД И АУ. Остали спољнополитички и економски циљеви су јачање регионалне интеграције и повећање интра-афричке трговине. Један од основних инструмената за исплату средстава која долазе од стране помоћи је фонд Афричка ренесанса и Међународни фонд за сарадњу (African Renaissance and International Cooperation Fund - ARF). Међутим, постоје и друге дирекције које се повезују и управљају политиком према одређеним светским регијама и земљама, попут Дирекције Централне Африке или Дирекције Западне Европе (Directorate Central Africa of the Directorate Western Europe). Ту су и дирекције посвећене учешћу Јужне Африке у мултилатералним форумима, тј. Дирекција Афричка унија и Дирекција САДЦ (Directorate African Union and the Directorate - SADC). Наиме, не постоји централни механизам за координацију помоћу кога се управља развојном помоћи. Ефекат је да се политика помоћи земљама у развоју, често чини неусклађена и дифузна због различитих креатора економске политике.

Као одговор на ове административне изазове, Бела књига из 2011. године (DIRCO 2011) расправљала је о стварању Јужноафричке агенције за развојно партнерство (South African Development Partnership Agency-SADPA). Агенција САДПА је требало да замени АРФ како би обезбедила централизовану и организовану механизам за усмеравање фондова за развојну помоћ и олакшала надзор над средствима која су одобрила различита одељења Владе и одговарала на нове захтеве за помоћ. Уместо да измени АРФ, САДПА је другачије правно лице са управним одбором који осигурава да се средства правилно и ефикасно користе, формира политику, врши надзор и саветује министра. У погледу садржаја САДПА се фокусира на управљање пројектима и програмима, као и на праћење и евалуацију.¹⁵⁶

Јужној Африци такође недостаје систематична база података за праћење напора у финансијском развоју земље. Помоћ за развој у последњих неколико година је процењена на око 100 милиона долара. Узимајући у обзир релативно учешће у процентима БНД-а, ова вредност може да се упореди са осталим земљама БРИКС-а (табела 11) док друге процене иду чак и више од 450 милиона долара.

¹⁵⁵ Ибид.

¹⁵⁶ Gamede, D., Department of International Relations and Cooperation (DIRCO) 2012. Strategic Plan, Meeting Report Information, Summary by Chair D. Gamede 13 March, 2012.

Табела 11. Преглед развојне политике БРИКС-а.

	Бразил	Русија	Индија	Кина	Јужна Африка
Развојне институције	Бразилска агенција за сарадњу, подређена Министарству спољних послова	Министарство спољних послова и Министарство финансија	Неколико министарстава и владиних институција које предводи Министарство спољних послова	Министарство финансија, Министарство спољних послова, Министарство трговине (водеће)	Департман за међународне односе и сарадњу
Главни партнери	Парагвај, Боливија, Анди, Хаити, лузофон Африка	Бивше државе СССР-а, SSA	Бангладеш, Бутан, Непал, Шри Ланка, Мјанмар, Маурицијус	Ангола, ДР Конго, Судан, Бразил, Венецуела, Азија и европске земље	ДР Конго, Судан, Комори, Зимбабве
Регионалне интеграције	Mercosur	-	SAARC	SAARC (посматрач)	SADC, AU
Кључни сектори	Пољопривреда, образовање, здравље	Сигурност хране, здравље	Образовање, здравство, рурални развој	Пољопривреда, инфраструктура, јавни објекти	Пост-конфликт реконструкција
Стратегија/Циљеви	Неометање, регионална интеграција	Мултилатерални канали	Техничка сарадња	SSC трилатерална и регионална сарадња	Регионална сигурност и стабилност
Страна помоћ у US\$ (СБ, 2011.)	362 м. - 1 млрд. (2009/2010)	472 мил. (2010)	700 мил. (2009)	1.9 млрд. (2009)	100 мил.
U % BDP-а	0,02-0,05	0,03	0,05	0,04	0,04
Друге процене у US\$ 2011.)	356 мил. - 4 млрд.	785 мил.	488 мил. - 2.2 млрд.	1.5 млрд. - 25 млрд.	109 мил. - 475 мил.
Мулти-билатерална помоћ (СБ, 2011.)	68 % мултилатерална (Mercosur/ IADB)	Велике количине	80% билатерална	Углавном билатерална	75 % мултилатерална
Остало: Становништво у мил. 2010. (УН)	195	143	1.225	1.341	50
БДП по глави становника у US\$ 2010. (УН)	10.716	10.351	1.406	4.354	7.255
Стопа раста БДП-а у 2010. (УН)	7,5%	4%	8,8%	10,4%	2,8%
Gini коефицијент (Светска банка)	54,5 (2008.)	42,3 (2008.)	36,8 (2005.)	41,5 (2005.)	67,4 (2006.)
Индекс хуманог развоја/ранг (УН 2011.)	0,718/84	0,755/66	0,547/134	0,687/101	0,619/123

Извор: Data based on sources as specified in table

У табели је дат преглед развојне сарадње БРИКС земаља, у односу на различите аспекте у вези са структуром, обимом и дистрибуцијом помоћи.

Док Јужна Африка тек треба да створи одрживе нивое високог економског раста, отварање нових радних места и побољшање животног стандарда који су карактерисали развој БРИК- земаља, може се очекивати да ће њена улога у међународним форумима и ССЦ-у наставити да јача у наредним деценијама. Међутим, полако, влада се фокусира на актуелне стратегије, званичне политике и мултилатерално учешће како у оквиру тако и ван оквира УН, како би ојачала своју улогу донатора а и лидера у интеграцијама и очувању регионалног мира.

На крају, развојна сарадња између земаља БРИКС-а се изузетно променила у последњих десет година. Кина и Русија имају јаке политичке и економске везе са суседним земљама а такође и са земљама у развоју. Након завршетка Хладног рата ови односи су промењени. Такође, Бразил, Индија и Јужна Африка не живе у изолацији. Међутим, стратегија за имплементацију развојних напора који се односе на иностранство, појавила се тек, након што је почео економски бум у касним деведесетим годинама двадесетог века. После тога, поглед више није био ограничен само на сопствени развој, већ и на развој неразвијених земаља у целини.

Други део

БРИКС, развој и могућности дисперзије

1. Институционалне претпоставке БРИКС-а

Како БРИКС добија све више на значају, поставља се питање како, на који начин и коју врсту институционализације група мора спровести да би била ефикаснија и њихов рад више садржајан. Форма такве институционализације се успоставља прво по дефиницији БРИКС-а, а затим и према циљевима које група има и на које се може ослањати. Такође, природа саме институционализације ће утврдити, у одређеној мери, идентитет БРИКС-а. Међутим, мора се напоменути да се институционализација у овом контексту не односи на стварање ригидне и формалне поставке са законским обавезама везаним за земље чланице, већ на идеју стварања структурираног система ангажовања, који успоставља базу за групу у целини.

У одређеном смислу, ова врста институционализације се већ формира унутар БРИКС-а и сада је више питање побољшања самог система. С обзиром, да се лидери земаља БРИКС-а састају сваке године на већ утврђеним самитима, оно што се и даље унапређује је ангажовање паралелних путева које треба испитати због потребе ефикасности. У том контексту, био би илустративан пример догађаја који претходе неком (у Њу Делхију) самиту:¹⁵⁷

- Састанак националних статистичких органа БРИКС-а, од 6. - 8. фебруара 2012. године, у Њу Делхију. На том састанку национални статистички органи БРИКС-а донели су БРИКС статистичку публикацију. Прва публикација је објављена на другом самиту у Бразилу, априла 2010. године, а ревидирано издање публикације је било усвојено на трећем самиту у Санији, после кога се и Јужна Африка придружила БРИКС-у. Такође, ажурирано издање заједничке статистичке публикације је објављено на самиту у Њу Делхију.
- Састанак техничких експерата будуће Нове развојне банке, који је одржан од 15. до 17. фебруара 2012. године у Кумаракому у индијској држави Керала. Ова сарадња је ојачана након потписивања Мастер мултилатералног споразума између БРИКС развојних банака на самиту у Санији у априлу 2011. године. Овај састанак сазвала је Ексим (Exim - Export-Import Bank) банка из Индије на коме су присуствовали технички стручњаци задужени за израду механизма за јачање сарадње.

¹⁵⁷ New Delhi BRICS 2012., Schedule of pre-summit events, <http://www.bricsindia.in/presummit.html>. 2012.

- Састанак групе за економска истраживања, оформљен 27. фебруара 2012. године у Њу Делхију. Ова група је прва иницијатива такве врсте, која је окупила економске стручњаке БРИКС-а као и уреднике пословних и економских часописа и публикација који развијају БРИКС размишљање о економским везама и развојним изазовима унутар и ван БРИКС-а. Састанак је водио Национални институт за јавне финансије и политику, и дао је многе корисне препоруке за будућу сарадњу.
- На Четвртом академском форуму БРИКС-а, који је одржан 5. јуна 2012. године, у Њу Делхију, потписан је Меморандум о разумевању између едукативних истраживачких центара из земаља БРИКС-а како би формализовали овај ангажман.
- Други састанак контакт групе за економска, трговинска и инвестициона питања одржан је од 6. - 7. марта 2012. године, у Њу Делхију. На њему је био присутан ниво генералних директора и државних секретара из Министарства трговине свих пет земаља. Он се односио на истраживање подручја сарадње и припрема дневног реда за састанак министара трговине.
- Састанак виших званичника 19. марта 2012. године, у Њу Делхију. Сврха овог састанка је била да се одржи први круг дискусија за испитивање изводљивости концепта успостављања Нове развојне банке.
- Састанак министара трговине, 28. марта 2012. године, у Њу Делхију је постао пракса од самита у Бразилу 2010. године, када су се министри трговине састали непосредно пре самита.
- Пословни форум земаља БРИКС-а, који је одржан 28. марта 2012. године, у Њу Делхију. На њему су биле Федерација индустријских привредних комора и индустрије (FICCI - Federation of Indian Chambers of Commerce i Industry) заједно са другим коморама као што су Конфедерација индијске индустрије (CII – The Confederation of Indian Industry) и Удружење привредне коморе Индије (ASSOCHAM - The Associated Chambers of Commerce of India), заједно са партнерима из других земаља БРИКС-а непосредно пре самита.
- Финансијски форум БРИКС банке за развој, одржан 28. марта 2012. године, у Њу Делхију. Овај форум је организовала Ексим банка Индије непосредно пре самита.

Наведени списак укључује састанке министара иностраних послова, министара финансија, министара пољопривреде, министара здравља, високих представника безбедности, као и састанке разних других сектора.¹⁵⁸ Посебно су важни ови други састанци зато што олакшавају приступ 'одоздо на горе' и 'одозго на доле' према ангажману БРИКС-а.

Такође, спровођење преузетих обавеза је начин за дефинитивно цементирање институционализације БРИКС-а. Наравно, институционалнији систем ангажовања у оквиру БРИКС-а поставља питање експанзије групе БРИКС, укључујући и друге велике економије у развоју. Ширење и институционализација БРИКС-а, такође, покреће питања других група које укључују неке, али не све, чланове БРИКС-а. Наиме, група RIC (Русија, Индија и Кина) окупља азијске државе велике моћи, док група IBSA (Индија, Бразил и Јужна Африка) уноси више солидарности у правцу 'Југ – Југ' и бави се агендом за унапређење земаља у развоју.¹⁵⁹

Истовремено, у земљама у развоју постоје веома велике потребе, највише у области инфраструктуре и еколошки одрживих облика развоја где је идентификован дефицит инвестиција до једног трилиона долара годишње изнад онога што се тренутно финансира.¹⁶⁰

Истрајност тако великог дефицита би ограничила будући раст земаља у развоју, обзиром да велики део светске популације нема приступ чистој води и електричној енергији. Чињеница да су земље БРИКС-а имале одређени ниво штедње и девизне резерве, потреба за институционализованим финансијским капацитетима у облику Нове развојне банке и Контигентног резервног аранжмана (CRA) је била велика. Ове установе би биле додатак, а не замена за постојеће финансијске институције у јавном и приватном сектору. Њихово постојање би јасно ојачало глас економија у развоју у архитектури финансирања развоја, као и обезбеђивање неопходних додатних средстава.

У том контексту, лидери земаља БРИКС-а одобрили су у марту 2013. године, током састанка у Дурбану, стварање Нове развојне банке за финансирање улагања у инфраструктуру и одрживи развој, како у земљама БРИКС-а, тако и у другим земљама у развоју. Још се наводи да почетни допринос банци треба да буде значајан и довољан

¹⁵⁸ Ибид.

¹⁵⁹ Varadarajan, S., Institutionalising BRIC engagement: An Indian perspective; in Unnikrishnan, N. i Saran, S. (eds.), 2013., оп. цит.

¹⁶⁰ Bhattacharya, A. and Romani, M., Meeting the infrastructure challenge; the case for a new development bank. GGI, G-24 and LSE, <http://www.G24.org/TGM/Bhattacharya.pdf>.2013.

да би она била ефикасна у финансирању инфраструктуре.¹⁶¹ И коначно, на самиту земаља БРИКС-а одржаном у Форталези (Бразил) 2014. године донето је неколико важнијих одлука, од којих је најважнија она о оснивању Нове развојне банке и Контингентног резервног аранжмана који се сматрају панданом ММФ-у. Ови пројекти треба уједно да обезбеде независност земаља БРИКС-а од финансијске политике западних држава. Почетни капитал Нове развојне банке је 50 милијарди долара.¹⁶² Такође, потписан је и споразум о формирању пула валутних резерви од 100 милијарди долара којим ће координирати земља која председава том институцијом. И заиста, Контингент резервног аранжмана је координациони фонд централне банке који је успостављен да обезбеди међусобну ликвидност у случају кризе, вероватно без учешћа ММФ-а. Поред тога, добија се позитиван ефекат предострожности, помоћи земљама БРИКС-а да спрече краткорочне притиске ликвидности, пружи међусобну подршку и додатно ојачају финансијску стабилност. Ово би, такође, допринело јачању глобалне мреже финансијске сигурности и допуњавало постојеће међународне аранжмане као додатну линију одбране.¹⁶³

Табела 12. Структура БРИКС Аранжмана о девизним резервама.

Држава	Оснивачки капитал у милијардама US долара	Гласачка моћ у %
Бразил	18	18,10
Русија	18	18,10
Индија	18	18,10
Кина	41	39,95
Јужна Африка	5	5,75
Укупно	100	100,00

Извор: <http://brics.itamaraty.gov.br/media2/press-releases/220treaty-for-the-establishment-of-a-brics-contingent-reserve-arrangement-fortaleza-july-15>

За седиште нове развојне банке (NDV - New Development Bank) изабран је Шангај (Кина). Одлучивање у банци је равноправно, што значи да свака држава

¹⁶¹ BRICS (2013), Fifth BRICS Summit Declaration and Action Plan, <http://www.brics5.co.za/fifth-brics-summit-declaration-and-action-plan/>, 2013, paragraph 9.

¹⁶² "BRICS information portal", 22.03.2017. (приступљено 17.09.2018.)

¹⁶³ BRICS (2013), Fifth BRICS Summit Declaration and Action Plan, <http://www.brics5.co.za/fifth-brics-summit-declaration-and-action-plan/>, 2013, paragraph 10.

чланица има право на један глас, и за разлику од Светске банке (где се број гласова одређује на основу уложеног капитала) не постоји право вета.

Настанак Нове развојне банке БРИКС је условљен и недостатком средстава за инвестиције у инфраструктуру и за потребе одрживог развоја земаља у развоју, а не само због политичког фактора. Већина регионалних и мултилатералних развојних банака започела је свој рад са великим фокусом на инфраструктуру. Примера ради, Европска инвестициона банка (EIB) започела је своје пословање са циљем изградње кључне инфраструктуре која је поспешила бољу интеграцију између европских земаља, као допуну класичне трговачке интеграције (као што је смањење тарифних баријера) и изградње инфраструктуре у сиромашнијим подручјима Европске уније (као што су јужни делови Италије). На тај начин се подстиче конвергенција између сиромашнијих и богатијих региона. У супротном, либерализација трговине би могла повећати разлике између њих. Слично томе, Светска банка је првобитно основана да подржи реконструкцију европске инфраструктуре након Другог светског рата. Током времена, већина ових банака деверсификовала је и проширила своје активности како би позајмили средства другим секторима (нпр., социјални сектор, индиректно кредитирање путем глобалних зајмова преко комерцијалних или других банака према малим и средњим предузећима), а последњих година све се више фокусирају на одрживи развој.

Постоје опсежни емпиријски докази да развој инфраструктуре може повећати екномски раст и смањити ниво неједнакости.¹⁶⁴ Како се државе крећу од примарне до секундарне и терцијарне привреде засноване на секторима, инфраструктура се шири. Поред тога, постоје и снажни докази да недостатак инфраструктуре представља препреку расту. Она је кључна и за повећање приступа основним услугама од стране сиромашних људи. Проблеми су веома велики, обзиром да 1,4 милијарде људи нема приступ електричној енергији, 0,9 милијарди људи нема приступ чистој води за пиће, а 2,6 милијарди људи нема неопходне санитарије, зато је помоћ у пружању ових основних потреба предуслов за инклузивнији образац раста.¹⁶⁵ И на крају, не мање важно, је развој сигурне еколошке одрживости и климатске отпорности, а и то захтева нову инфраструктуру. Ово подразумева смањење утицаја постојеће инфраструктуре на животну средину, прилагођавање променљивој клими и дизајнирање нове креативне

¹⁶⁴ Mwase, N. and Yang, Y., BRICS Philosophies for Development Financing and Their Implications for LICs, IMF Working Paper WP/12/74, <https://www.imf.org/external/pubsift/wp/2012/wp1274.pdf>, 2012.

¹⁶⁵ Bhattacharya, A. Romani, M. and Stern, N., Infrastructure for development; meeting the challenge, CCCEP, GRICCE and G-24, <http://www.g-24.org/TGM/Infrastructure%20for%20Development%20Final.pdf>, 2012.

инфраструктуре како би се промовисао еколошки стил живота, као шири модел развоја. Инвестиције у инфраструктуру, која омогућава коришћење обновљиве енергије, представља важну иницијативу за промовисање развоја који је одржив за животну средину.¹⁶⁶

Све ове чињенице говоре да су потребе у области инфраструктуре и одрживог развоја изузетно велике и да су такве инвестиције кључне за инклузивни и одрживи раст, на тај начин оправдавајући одлуку лидера земаља БРИКС-а да усмере деловање БРИКС банке на ову област.

Када се ради о капиталу банке, он би се значајно могао повећати ако би се и другим државама у развоју дозволило да учествују као чланови БРИКС банке. Ово би проширило базу чланства банке и дало глас свим потенцијалним зајмопримцима, чиме би се значајно побољшало управљање банком.

Табела 13. Власничка структура Нове развојне банке БРИКС.

Држава	Број акција	Удео у власништву %	Право гласа у %	Уписани капитал у US\$
Бразил	100.000	20	20	10.000.000.000
Русија	100.000	20	20	10.000.000.000
Индија	100.000	20	20	10.000.000.000
Кина	100.000	20	20	10.000.000.000
Јужна Африка	100.000	20	20	10.000.000.000
Нераспоређене акције	500.000	-	-	50.000.000.000
Укупно	1.000.000	100	100	100.000.000.000

Извор: Agreement on the New Development Bank Fortaleza, Brazil 2014.

Управо, за државе не чланице је остављено 500 хиљада нераспоређених акција (50 милијарди долара) које могу купити сви учесници на финансијском тржишту, без обзира да ли су из развијених земаља или су из земаља у развоју. С тим, да куповина акција од стране трећих лица може ићи до висине од 45% укупног капитала Нове развојне банке.

¹⁶⁶ Spratt, S., Griffith - Jones, S. and Ocampo, J.A., Mobilizing Investment for Inclusive green growth in Lowincome countries. BMZ/GIZ. Berlin. <http://stephanygj.net/papaers/MibilisingInvestmentforInclusiveGreenGrowth2013.pdf>, 2013.

Међународни финансијски систем у којем постоје синергије комплементрности између мултилатералних, регионалних и националних развојних банака показао се функционалним. БРИКС банка може да буде драгоцен додатак овој мрежи банака. Евидентно је да мултилатералне и регионалне банке за развој много боље функционишу, ако оне блиско сарађују са националним развојним банкама, које имају знатно веће познавање потреба на локалном нивоу. Наиме, таква блиска сарадња такође смањује асиметричност информација на националном нивоу. Слично томе, националне развојне банке могу функционисати боље, ако имају финансијску и техничку подршку мултилатералних банака, као што је БРИКС банка. Важна предност БРИКС банке је што је на самом почетку успоставила блиску сарадњу са националним развојним банкама. Наравно, добра сарадња са постојећим банкама за регионални развој и са Светском банком би такође била битна карактеристика Нове развојне банке БРИКС.

На основу постојећег искуства, може се констатовати да ће земље БРИКС-а врло вероватно бити у стању да створе блок који може постати водећа политичка и економска снага у наредним годинама. Међутим, зато је потребно да чланови групе БРИКС институционализују поверење и консолидују групу како би дефинитивно повећали свој утицај.

2. БРИКС - нови покретач светске економије

Земље БРИКС-а су биле успешне на различитим нивоима у подстицању економског раста и развоја у протеклих двадесет година, а данас су постале покретач светске економије. Њихову експанзију карактерише висок ниво СДИ (како у оквиру БРИКС-а, тако и њиховим инвестицијама у иностранству - спољне СДИ), величина и обим спољне и интра-трговине, као и остали макроекономски показатељи.

2.1. СДИ - детерминанта привредног развоја

Стране инвестиције земаља БРИКС-а углавном су у потрази за тржиштима у развијеним земљама или у регионима из којих оне потичу, а све у контексту глобалних ланаца вредности - ГЛВ (global value chains - GVCs). Сама појава глобалног дељења

производње је била важна карактеристика процеса глобализације последњих 30 година. Учешће у ГЛВ данас се сматра пресудно за индустријализацију неке земље а самим тим и за њен економски развој и напредак. Тако су земље БРИКС-а током последњих неколико година ојачале производне везе са страним произвођачима. Наиме, Кина је постала главни снабдевач ГЛВ у готово свим производним индустријама, док су друге земље БРИКС-а почеле деловати у специфичним глобалним производним ланцима. Примера ради, Бразил и Русија су се појавили као важни актери у глобалним ланцима производње хране и услуга, као и деривата нафте и угља кокса.

Бразилске компаније почеле су да инвестирају у иностранство још седамдесетих година двадесетог века. Главне дестинације бразилских инвестиција тада су биле земље Латинске Америке, Африке и Блиског Истока. Међутим, током 90-их година, велике бразилске компаније ушле су у нову етапу у свом процесу интернационализације.¹⁶⁷ Разлог томе је све је већа дерегулација, приватизација и либерализација трговине, што је условило и нову економску оријентацију Бразила. Тако је услед економских и институционалних реформи дошло до још веће интернационализације бразилских компанија, као и стратегије ширења пословања на иностраним тржиштима, која се посебно развила након 2002. године, што коинцидира опоравку бразилске економије од кризе из 2001. године.¹⁶⁸ Наиме, од око сто бразилских фирми са значајним учешћем у спољним СДИ (Outward foreign direct investment - OFDI), најмање педесет је значајних глобалних актера.¹⁶⁹ Такође, 2013. године седам бразилских ТНК-а су биле на листи већих компанија на свету.¹⁷⁰ Vale, Itau, Petrobras, Banco de Brasil, Bradesco, Ultrapar Holdings, Brazilian Distribution и JBS.

Ширење руских ТНК у иностранству често се тумачило у првој фази као капитални бег, ако не и егзодус, према стабилнијем и мање ризичном окружењу у иностранству него што је домаће руско тржиште.¹⁷¹ Руске ТНК су заступљене у експлоатацији природних ресурса, рударству, металуршкој индустрији, традиционалној

¹⁶⁷ Cyrino, A.B., Barcellos, E.P., Tanure, B., International Trajectories of Brazilian Companies: Empirical Contribution to the Debate on the Importance of Distance; International Journal of Emerging Markets, 5(3/4), 2010., p. 358-376.

¹⁶⁸ Amal, M., Tomio, B.T., Determinants of Brazilian Outward Foreign Direct Investment: A Host Country Perspective, En ANPAD, Rio de Janeiro, 2012.

¹⁶⁹ Carvalho, F.P., Costa, I., Duysters, G., Global Players from Brazil: Drivers and Challenges in the Internationalization Process of Brazilian Firms, UNU - MERIT Working Paper Series, 2010-2016. United Nations University, Maastricht, 2010., оп. цит.

¹⁷⁰ Fortune 500 Companies, Global edition World's Largest Companies, 2014. www.fortune.com/fortune/global500.

¹⁷¹ Wahtra, P., Liuhto, K., 'Expansion or Exodus? – Foreign Operations of Russia's Largest Corporations'; Electronic Publications of Pan – European Institute, 8/2004., 2004.

производној индустрији и осталим гранама које су наслеђене од бившег Совјетског савеза. Неке од њих су: Gazprom, Lukoil, Itera, Tatneft, Novatek, у индустрији угљоводоника; Severstal, Evraz, Norilsk Nickel, Koks, MMK, Metalloinvest..., у металургији; Renova, OMZ and Borodino, у машинству; AvtoVAZ, GAZ, UAZ and KAMAZ, у аутомобилској индустрији итд. Међутим, руске OFDI су почеле да се повећавају нарочито на почетку трећег миленијума кроз модернизоване погоне прерађивачке индустрије. Такође, експанзија телекомуникација и телекомуникационе опреме је огромна (Megafon and Alfa, Altimo, Vimpelcom...), као и у аеронаутици, ваздухопловству, космичким истраживањима и војној опреми (Korolev Rocket and Space Corporation Energia in aeronautics, RTI Systems in aerospace and missile production NPO Mashinostroyenia in military equipment). На крају, али не мање значајно, велике руске осигуравајуће и финансијске компаније а посебно банке (Sberbank, VTG, Gazprombank, Alfa-bank and Bank of Moscow), које су интернационализовале своје пословање и имају филијале широм света, заједно са претходно поменутих, представљају снажан покретач не само руске већ и глобалне светске привреде.

Затим, индијске OFDI су постале високотехнолошке и трговински су подржане од како су индијске IT фирме почеле да закључују велике глобалне уговоре и да се премештају у развијене земље, како би биле близу својих кључних клијената. Исто тако, индијске фармацеутске фирме су пратиле такав пут да би се пробиле на западна тржишта. Оне су тражиле нова нерегулисана тржишта за своје генеричке лекове, док су покушавале да купе објекте који су имали званично одобрење на регулисаним тржиштима као што су тржишта САД и Западне Европе. Конгломерат је структура неких познатих индијских ТНК-а која се сматра кључним фактором њиховог успеха.¹⁷² Неке од њих су: Tata Group, Videocon Industries (конгломерати), Ranbaxy Laboratories, Dr. Reddy's Laboratories (фармацеутске компаније), HCL Technologies (IT - сектор) итд. Све оне представљају носиоце и покретаче развоја и раста светске економије у својим областима и гранама.

Када је Кина у питању, мерцери и аквизиције су један од начина уласка нових ТНК-а на тржишта како земаља у развоју тако и развијених земаља, посебно на почетку новог миленијума. Почели су да оснивају филијале у иностранству још 1979. године,

¹⁷² Ruet, J., When a great industry globalizes: Indian conglomerates pioneering new trends in industrial globalization, in: Sauvart, K.P., Pradhan, J.P., Chatterjee, A., Harley, B., eds. The Rise of Indian multinationals: Perspective of Indian Outward Foreign direct investment. Palgrave MacMilan, New York, 2010.

пре свега у новим отвореним извозним тржиштима.¹⁷³ Кинеске ТНК се често приказују као интернационалне како би се побољшао њихов приступ страним технологијама и повећала конкурентност кроз диверсификацију њихових активности. Осим тога, кинеске OFDI су олакшане уз помоћ снажне домаће валуте на тај начин што је ренминби често потцењен по званичном курсу. Са порастом домаћих зарада у последњих неколико година, неке кинеске компаније су почеле да премештају своју производњу. Од 2.000. до 2010. године кинеске ТНК су се спојиле или преузеле 83 компаније које се налазе у земљама ЕУ.¹⁷⁴ Ово указује на појаву нове стратегије за тражење ефикасности која ће се развијати у годинама које долазе. Таква стратегија за тражење технолошких средстава првенствено се усваја када улагања у напредне развијене економије у којима су кинеске ТНК мотивисане стратешким приступом средствима одговарају стратешким потребама Кине.¹⁷⁵ Међу великим компанијама које поспешују развој и раст, не само кинеске економије, налазе се: China Unicom Corporation, China National Petroleum, China Petrochemical Corporation, China Resources (Holdings) Co Ltd, China Mobile Communications Corporation, Huawei Technologies Co Ltd, ... итд.

Генерално, излазне (спољне) СДИ из земаља БРИКС-а географски су оријентисане на три дестинације и то према:

- Офшор финансијским центрима (Offshore Financial Center - OFC),
- Развијеним земљама и
- Земљама у развоју (ЗУР).

Порески рајеви попут Бахама, Девичанских острва, Гибралтара, Хонг Конга, Кајманских острва, Кипра, Каналских острва... итд, су високо рангирани међу главним дестинацијама OFDI земаља БРИКС-а, као и развијене земље погодне за порезе, као што су: Аустрија, Швајцарска, Луксембург и Холандија. Већина њих, као што је на пример Кипар, познате су као „ракетни јастучићи“ за кружно улагање. Део OFDI у пореским рајевима састоји се од обилазних директних инвестиција, нпр. инвестиција од стране руских предузећа и грађана у офшор компаније, посебно на Кипру и Девичанским острвима, у циљу реинвестирања одговарајућег капитала у Русији.

¹⁷³ Ye Gang, 'Chinese Transnational Corporations; Transnational Corporations, 1(2), 1992., p. 125-133.

¹⁷⁴ Clegg, J. L., Voss, H., Chinese Overseas Direct Investment in the European Union, Europe China research and Advice Network, London, 2012.

¹⁷⁵ Deng, P., Investing for Strategic Resources and its Rationale: The Case of Outward FDI from Chinese Companies; Business Horizons, 50, 2007., p. 71-81.

Такође, значајан део кинеских OFDI одлази у пореске рајеве попут Хонг Конга, Макаоа, Кајманских острва и поново се враћа у земљу. Главне земље домаћина бразилских OFDI су карипске пореске оазе као и развијене земље које имају пореске повољности. Одливи OFDI у офшор финансијске центре често се реинвестирају у Бразил, углавном у облику трансфера унутар предузећа. Међутим, овакви трансфери су много мање распрострањени у односу на руске и кинеске спољне СДИ. Удео реинвестирања индијских OFDI путем пореских рајева је много мањи од просека земаља БРИКС-а. Иако се велики део OFDI из Индије пласира у земље попут Маурицијуса, Кипра и Девичанских острва, ипак, се на крају усмеравају према трећим земљама.

Следећа одредница за OFDI земаља БРИКС-а јесу развијене земље. У периоду од деведесетих година прошлог века и на почетку новог, индијске OFDI су се преусмериле према мерџерима и аквизицијама у развијеним земљама.¹⁷⁶ Заправо, индијске ТНК су користиле спајање и припајање као главни модул за улазак у развијене земље, у односу на гринфилд (greenfield) инвестиције које спроводе у земљама у развоју. Успон развијених земаља прималаца инвестиција је такође последица усвајања прекоморских аквизиција од стране великог броја индијских ТНК-а за приступ страним технологијама и знањима, која су, углавном, концентрисана у развијеним регионима заснованим на иновацијама. Побољшана атрактивност развијених земаља за индијске OFDI је такође укорењена у напретку сервисних фирми попут софтверских и оних из области комуникација, обзиром да су велике индијске компаније углавном фокусиране на развијене земље у којима доминирају услуге.

Развијене земље попут Немачке, Француске, Велике Британије, Холандије, Аустрије, Шпаније, па и Турске и Бугарске су постале главна извозна тржишта за руске OFDI. Западне напредне економије су важне дестинације и за инвестиције кинеских компанија, пре свега Аустралија и САД. Такође, бразилске фирме су у последњих неколико година поново усмериле своје инвестиционе активности према Европи, што је сада једна од њихових примарних области за инвестирање.

Инвестирање у земље у развоју, као једна од географских оријентација БРИКС-ових улагања, у почетку је било најатрактивније у суседне земље. Деведесетих година прошлог века, руске излазне СДИ биле су усмерене ка најближем иностранству, односно Заједници независних држава (ЗНД), највише због наслеђа из прошлости.

¹⁷⁶ Kumar, N., *Emerging TNCs: Trends, Patterns and Determinants of Outward FDI by Indian Enterprises; Transnational Corporations*, 16(1), 2007., p. 1-26.

Касније, почетком двехиљадитих година, различите студије су потврдиле још значајније учешће руских инвестиција у Белорусији, Казахстану и Украјини.¹⁷⁷ Међу најзначајнијим земљама домаћина руских излазних СДИ биле су земље централне и источне Европе (CEECs - Central and Eastern European Countries), као и бивши чланови СЕВ-а (Савет за узајамну економску помоћ), с обзиром да су руске компаније већ познавале локалне услове пословања. Таква географска дистрибуција излазних инвестиција је била специфична у првим годинама ширења руских компанија у иностранство. Данас, европске земље се појављују као примарне дестинације за пријем руских ТНК-а, а потом и САД, Канада, УАЕ и Индија. Такође, половином прошле деценије, руске ТНК су направиле запажене аквизиције у земљама у развоју које се налазе у Азији и Африци. Једини изузетак до сада је Латинска Америка, где руске OFDI немају већег уписа, због географске удаљености и институционалних препрека, као што су одсуство билатералних уговора о двоструком опорезивању и инвестиционих уговора са Русијом.

Неке од земаља домаћина за кинеске OFDI налази се у источној и југоисточној Азији. Како руске, тако и кинеске ТНК користе привилегију што се у њиховој географској близини налазе одређене развијене тржишне економије. Међутим, већ су се значајно прошириле и у неким афричким земљама попут Нигерије, Замбије, ДР Конга, Јужне Африке..., као и у латиноамеричким државама Бразилу и Перуу. Кинеске ТНК инвестирају и у транзиционе економије, иако је удео њихових OFDI мали, али је стопа раста у успону, посебно у ЗНД и Монголији са повећаним интересовањем земаља Централне Азије, као што су Казахстан и Туркменистан.¹⁷⁸

Бразилске OFDI су највише биле концентрисане у Северној Америци, Латинској Америци и Карибима. Четири петине свих OFDI из Бразила у првој декади новог миленијума припада овим подручјима. Међутим, данас од тридесетак земаља које су домаћини бразилских OFDI, само је Ангола земља у развоју у којој се говори португалским језиком. Мозамбик је на дну листе. Уопште, ТНК из Бразила када инвестирају у мање развијене земље оне то, пре свега, чине како би обезбедиле природне ресурсе, а потом и одређену висину профита.

¹⁷⁷ Blyakha, N., Russian Foreign Direct Investment in Ukraine; Electronic Publications of Pan - European Institute, Turku School of Economics, 7/2009., 2009., and Russian Investments in Belarus; Electronic Publications of Pan- European Institute, Turku School Economics, 13/2009, 2009.

¹⁷⁸ Korniyenko, Y., Sakatsume, T., Chinese Investment in the Transition Countries; EBRD Working Paper, 107, January, 2009.

Удео земаља у развоју у OFDI из Индије је порастао и током седамдесетих година прошлог века је достигао врло висок ниво. После тог периода обим OFDI из Индије у Африку је углавном опао због растућих ограничења за улазак СДИ, политичког насиља и унутрашњих сукоба у афричким земљама. И поред тога, привлачење индијских СДИ у земље у развоју је и даље веома високо, мада се оријентишу и према Азији. Последњи талас водиле су индијске фармацеутске ТНК које су почеле да лоцирају директне инвестиције у земљама Латинске Америке, посебно у Бразилу, од 1999. године.¹⁷⁹ Од почетка прве деценије 21. века, географска дистрибуција индијских OFDI је мешавина оних које иду у суседне земље, велике развијене земље и пореске оазе. Таква расподела је слична оној која важи и за друге земље БРИКС-а, када се посматрају OFDI.

Табела 14. Токови спољних страних директних инвестиција земаља БРИКС-а, у милионима USD, 2000-2010.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Укупно
Бразил	2.282	-2.258	2.482	249	9.807	2.517	28.202	7.067	20.457	-10.084	11.519	72.240
Русија	3.177	2.533	3.533	9.727	13.782	12.767	23.151	45.916	55.594	43.665	51.697	265.540
Индија	514	1.397	1.678	1.876	2.175	2.985	14.285	17.234	19.397	15.929	14.626	92.098
Кина	916	6.885	2.518	2.855	5.498	12.261	21.160	22.469	52.150	56.530	68.000	251.242
Ј.Африка	271	-3.178	-398	565	1.350	930	6.063	2.966	-3.134	1.151	450	7.038
Укупно	7.159	5.380	9.813	15.272	32.612	31.461	92.862	95.650	144.464	107.191	146.292	680.158

Извор: <http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx>

Широм света токови СДИ-а из земаља БРИКС-а су се невероватно повећали током последњих година. Полазећи са нешто мање од 10 милијарди долара у 2002. години, после само 8 година износили су око 146 милијарди америчких долара. Табела показује сталну тенденцију раста спољних СДИ за све земље БРИКС-а, упркос малом паду у 2009. години, због финансијске кризе која је посебно дотакла Бразил. На тај

¹⁷⁹ Sweet, C., Indian Pharmaceuticals in Brazil: Emerging Multinationals in Emerging Markets, International Journal of Emerging Markets, 5(3/4), 2010., p. 398-422.

начин, велики број позитивних утицаја СДИ посебно у земљама у развоју може да се идентификује кроз побољшање инфраструктуре, развој енергетике, повећање трговине и опште тржишне подстицаје.

Треба истаћи да фокус на спољним инвестицијама земаља БРИКС-а није да би засенио значај домаћих инвестиција, већ да покаже значај спољних СДИ као једног од врло важних покретача светске економије. У прилог томе иде чињеница да је, примера ради, између 2005. и 2010. године обим домаћих инвестиција у Кини био двадесет пута већи од гринфилд СДИ-а.¹⁸⁰ Тако да је комплементарност домаћих инвестиционих напора и СДИ-а резултирало спектакуларним успехом како Кине, тако и осталих земаља БРИКС-а. Пре тридесет година земље БРИКС-а су привлачиле више него дупло мање СДИ-а од осталих земаља са средњим дохотком. Данас, оне су практично изједначене. То је све било могуће с обзиром на велике инвестиције у људски капитал (образовање), повећана домаћа улагања у инфраструктуру, повратак квалификованих радника, сељење радне снаге из руралних у урбана подручја и промовисање заједничких улагања (joint venture) са страним компанијама.¹⁸¹ Даље, заједничка улагања су одиграла значајну улогу у трансферу технологије у земље БРИКС-а, што је убрзало њихову структурну трансформацију, посебно Кине и донекле Индије. Заузврат, њихове економије су постале још атрактивније дестинације за стране инвестиције, а такође и привлачна подручја за глобални тренд раста издатака за истраживање и развој.

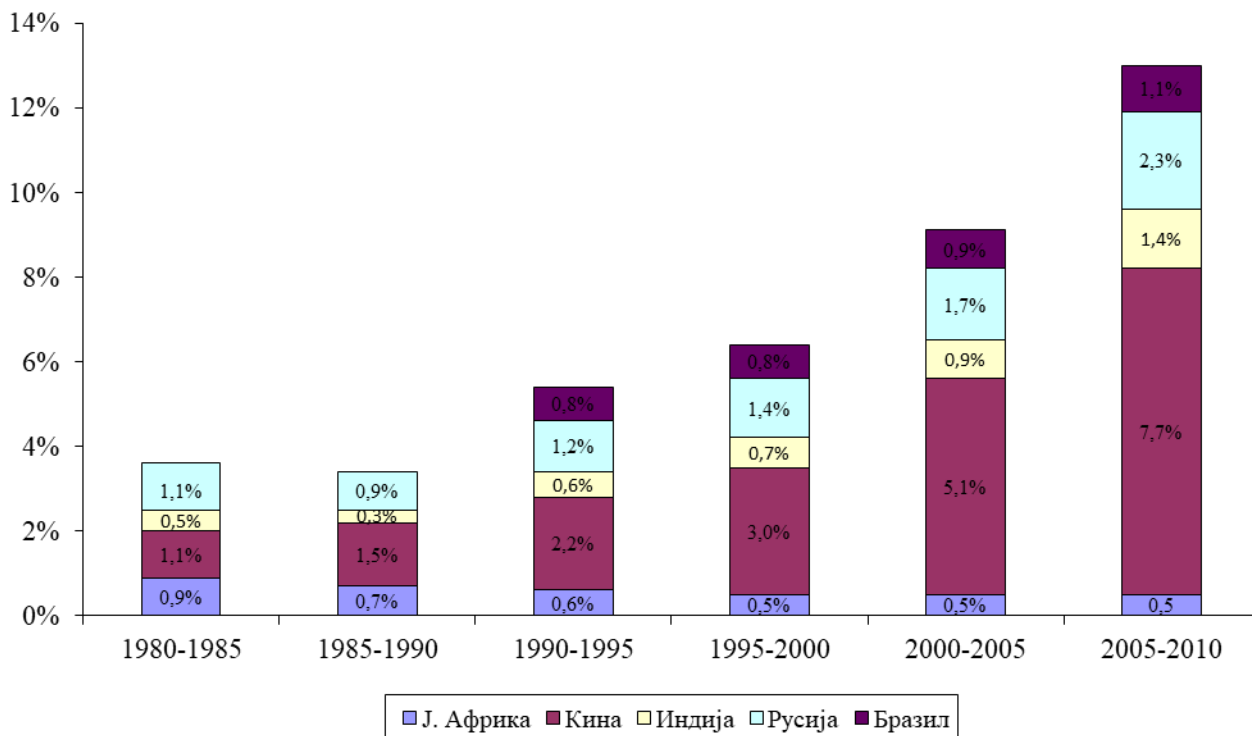
2.2. Утицај трговине на позицију земаља БРИКС-а

Трговина, посебно извоз, одиграла је важну улогу у учвршћивању групације БРИКС на светској глобалној економској сцени. Структурна трансформација узрокована једним делом експанзијом трговине, довела је до брзог развоја али и раста учинака земаља БРИКС-а. Удео у светском извозу земаља БРИКС-а представља врло илустративан пример њиховог све већег утицаја у савременим глобалним условима.

¹⁸⁰ Naude, W., Szirmai, A. and Lavora, A., Industrialization and Technological Change in the BRICS: The Role of Foreign and Domestic Investment, (In Naude, W., Szirmai, A. and Haraguchi, N., eds. Structural Change and Industrial Development in the BRICS, Oxford University Press, Oxford, Chapter 12, 2015. pp. 324-351.)

¹⁸¹ Harrison, A., and Rodrigues - Clare, A., Trade Foreign Investment and Industrial Policy for Developing Countries, In Rodrik, D (ed.), Handbook of Development Economics, North Holland, Amsterdam, 2010., vol. 5, pp. 4039-4214.

График 5. Укупан извоз из земаља БРИКС-а (петогодишњи просеци), као % светског извоза од 1980-2010. године.

Извор: Naudé et al. (2015) based on UNCTAD

Док је почетком 80-их година прошлог века удео земаља БРИКС-а био мањи од 4% светског извоза, њихово заједничко учешће достигло је 2010. године 13%. Ово импресивно повећање углавном је резултат раста извоза Кине (7,7%), и то, пре свега, њених индустријских производа. Индија све више извози ИТ услуге. Извоз производа заснованих на ресурсима је порастао у Русији и Јужној Африци, али са мањом продајом робе која поседује додатну вредност. Бразил је, такође, успешан у извозу природних ресурса, као и одређених категорија произведених добара, који се често базирају на истим тим ресурсима. У том смислу, у великој мери земље БРИКС-а су допринеле одрживом развоју и привредном расту глобалне економије.¹⁸²

Међутим, улога прерађивачке индустрије земаља БРИКС-а је врло важна за подстицај светске економије, а посебно за земље у развоју и оне које имају ниске приходе. Тако су Кина и Индија успеле да трансформишу структуру свог извоза концентрисану у радно-интензивне и ниско-технолошке производе (углавном храна и текстил), према структури усмереној на капитално-интензивне и високотехнолошке производе, као што су: метални производи, машине и електрична опрема у Кини, а

¹⁸² Lin, J. Y., BRIC Spillovers helped Low Income Countries Withstand Crisis, url: <http://blogs.worldbank.org/developmenttalk/bric-spillovers-helped-low-income-countries-withstand-crisis>, 2012.

хемикалије и други прерађивачки производи у Индији. Бразил и Јужна Африка су имали мање радикалне промене, иако у истом смеру, само још уз стицање акција. Док је структура руског извоза скоро искључиво концентрисана на прераду нафте и гаса. Али, све вишкове из прилива који долазе из извоза, Бразил и Русија, већ улажу у прерађивачке капацитете, што ће бити све више видљиво у будућем периоду.

БРИКС група је имала врло високе трендове раста трговине у прошлости. Стопа раста извоза средином деведесетих година прошлог века је износила 13,3%, а стопа раста увоза је била 13,2%, док је 10 година касније раст извоза био 49,8% а увоза 47,7%. Овако велике стопе раста у трговини утицале су и на пораст БДП-а ових земаља. Наиме, учешће извоза у БДП је било 9,2% у 1980. години и 26,6% у 2009. години, а удео увоза је повећан са 11,3% на 20,4% у истом периоду.¹⁸³

Земље БРИКС-а су се појавиле и као важни актери у трговини глобалним услугама у протеклој деценији. Извоз услуга БРИКС групе расте брже од развијених земаља. Њихово учешће на глобалним тржиштима услуга се такође брзо шири. Кина је трећи по величини извозник услуга на свету у 2015. години, а Индија осми, док је Индија посебно била успешна у областима као што су ИТ и outsourcing¹⁸⁴ пословних процеса.¹⁸⁵ Зато земље БРИКС-а имају тенденцију да се концентришу у традиционалне секторе, као што су туристичке услуге и услуге у образовању. Секторски састав трговине услугама је врло важан зато што се сектори разликују у смислу њихове продуктивности, њиховог потенцијала за будући раст и њихових ефеката преливања. То све упућује на аргументе неких аналитичара да услужни сектор ствара више радних места него и производња на ранијем нивоу развоја.¹⁸⁶ Због тога су и земље БРИКС-а врло заинтересоване за реформу њихових услужних сектора, што њих већ сада ставља на врло високо место популарних туристичких дестинација. Кина има водећу улогу у групи, са готово 134 милиона туриста у 2015. години, а затим следи Русија са скоро 34 милиона туриста.¹⁸⁷ И у супротном смеру, одлазак туриста из земаља БРИКС-а је врло

¹⁸³ Orgaz, L., Molina, L., Carrasco, C., El Creciente Peso de las Economías Emergentes en la Economía y Gobernanza Mundiales, Los Países BRIC, Documentos Ocasionales no 1101, url: [http://www.bde.es/webbde/SES/Secciones/Publicaciones/Seriadas/Documentos Ocasionales/11/Fich/001101.pdf](http://www.bde.es/webbde/SES/Secciones/Publicaciones/Seriadas/Documentos%20Ocasionales/11/Fich/001101.pdf), 2011., p. 22.

¹⁸⁴ Буквални превод би био спољни ресурси, а у овом случају измештање пословних процеса.

¹⁸⁵ WTO, World Trade Statistical Review 2016, A9, Leading exporters and importers in world trade in commercial services (including intra - EU (28) trade), 2015., [www.wto.org/english/res e/statistics e/wts 16 toc e.htm](http://www.wto.org/english/res/estatistics/wts16toc.htm), 2016.

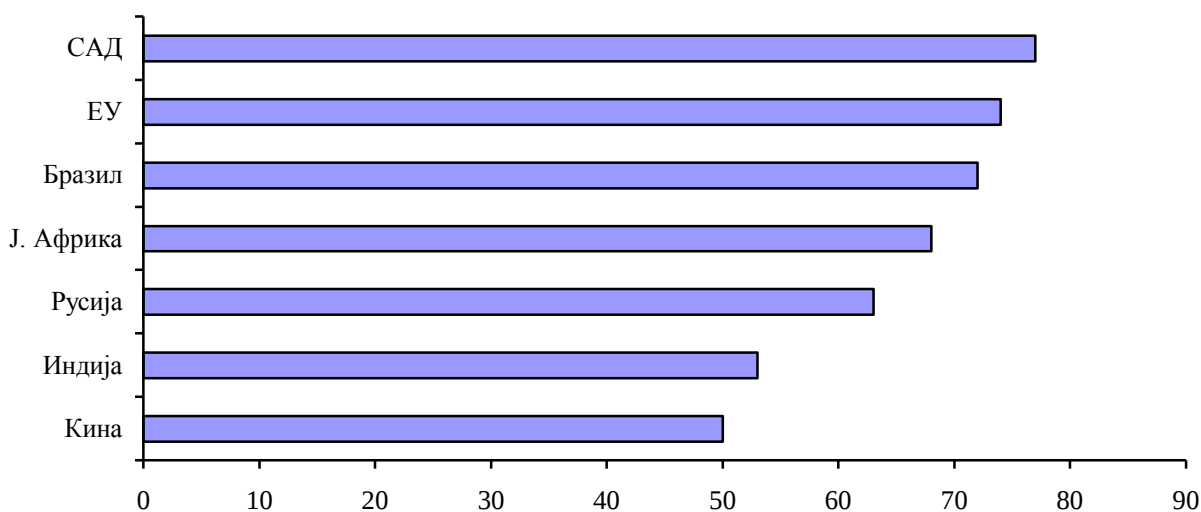
¹⁸⁶ Ghani, E. and O'Connell, S., „Can Service be a Growth Escalator in Low Income Countries?“ Policy Research Working Paper No. 6971, World Bank, <https://doi.org/10.1596/1813-9450-6971>, 2014.

¹⁸⁷ World Tourism Organization, Yearbook of Tourism Statistics dataset [Electronic], UNWTO, Madrid, 2016.

фреквентан. Опет предњачи Кина са скоро 75 милиона туристичких одлазака а за њом следи Русија око 22 милиона туриста.¹⁸⁸ Такође, трговина услугама високог образовања брзо расте у последњих неколико деценија, с обзиром да студенти постају више покретљиви у смислу њихове размене. БРИКС земље су првенствено земље слања, односно шаљу студенте да студирају у иностранству, што значи да оне увозе образовне услуге из земаља пријема. Главни примаоци су развијене економије, пре свега САД и ЕУ. На пример, од бразилских студената у иностранству, преко 30,3% иде у САД, 37% кинеских, 48% индијских, 24% се односи на јужноафричке студенте и само 9% на руске.¹⁸⁹

Општи глобални контекст за трговину услугама јесте да она подржава стабилан и одржив раст. Фактори који су поспешили раст у трговини услугама односе се на раздвајање производње који су повезани са ширењем глобалних ланаца вредности, променама у тражњи крајњих потрошача и раст на дестинацијским тржиштима. Раст у трговини услугама пружа важне потенцијалне користи за развој земаља БРИКС-а.

График 6. Сектор услуга (додата вредност) у БДП-у, у %, 2015. године.

Извор: World Development Indicators

Земље БРИКС-а нису изузетак од општег значаја услуга у светској економији. Бразил има највећи проценат услуга у БДП-у међу земљама БРИКС-а од 72%, који су упоредиви са учешћем услуга у САД-у и ЕУ. Кина има најнижи проценат учешћа

¹⁸⁸ Ибид.

¹⁸⁹ UNESCO UIS Statistics, <http://data.uis.unesco.org> (приступљено, 04.01.2019.)

услуга у БДП-у, што ипак представља 50% БДП-а. Важност сектора услуга у укупној привреди је посебно истакнута у Бразилу, Јужној Африци и Русији, с обзиром на њихов обим трговине у поређењу са главним актерима, Кином и Индијом.

Узимајући у обзир преклапање структура трговине и СДИ-а, постаје очигледан позитиван утицај БРИКС групације на светску економију. Он се посебно манифестује на азијске и врло упечатљиво на афричке земље. Неразвијене афричке земље показују значајан напредак у снабдевању електричном енергијом, развоју путне и железничке инфраструктуре, као и у сектору комуникација. Развој инфраструктуре омогућава ниже трошкове што омогућава даљи економски развој. Таква позитивна коњунктура на тржишту тих земаља укључује већу продуктивност, веће извозне стопе, диверсификацију индустрије и интензивирање регионалних трговинских веза. ММФ, такође, признаје да је помоћ земаља БРИКС-а комплементарна традиционалној развојној помоћи.¹⁹⁰

У последњој деценији БРИКС група је још више консолидовала и проширила своју већ снажну позицију у светској глобалној економији. Она није у потпуности испреплетана са западним структурама, чиме обезбеђује одређену аутономију и смањење нестабилности у случају финансијске кризе. Та независност је донекле могућа због огромне величине њихових привреда, високе стопе раста што одговара њиховом економском статусу и све јачем политичком гласу у структурама међународног управљања.

3. Нова расподела светског економског простора и сељење капитала са Запада на Исток

Промене у међународној економији, посебно у последњој деценији, су корените и велике. Земље БРИКС-а и друге земље у развоју су повећале своје учешће у светском БДП-у, а посебно у глобалном економском расту. Оне су у великој мери заслужне за раст светске економије од почетка кризе из 2008. године. Најразвијеније државе на свету, међународне организације, највеће светске банке, главни експерти ЕУ..., се слажу

¹⁹⁰ IMF, New Growth Drivers for Low - Income Countries: The Role of BRICs, Washington, 2011a, p. 27., url: <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2011/011211.pdf>.

да се економска моћ брзим темпом помера и да ће се током наредних пар деценија видети велике промене у релативним величинама и рангирању светских економија.¹⁹¹ Ово померање заједно са завршетком Хладног рата, пружа велике могућности за растућу моћ земаља БРИКС-а, како би се потврдиле и геополитички и на глобалном нивоу управљања. Тако, „у погледу величине, брзине и смера тока, трансфер глобалног богатства и економске моћи која је у току, отприлике од Запада ка Истоку, је без преседана у савременој историји“.¹⁹² Очекује се да ће до 2030. године дифузија моћи имати значајан утицај, „углавном преокрећући историјски успон Запада од 1750. године и враћајући тежину Азије у глобалну економију и светску политику“.¹⁹³ Финансијска и економска криза из 2007. и 2008. године је открила озбиљне структурне проблеме и фискална ограничења са којима се суочава америчка привреда, и све више расте неповерење и кључних западних америчких партнера. Насупрот, постоји врло брзи раст других сила, пре свега Русије и Кине, које су окончале униполарни поредак, односно период неприкосновеног америчког примата још од 1945. године.¹⁹⁴ Исто тако, земље које су некада биле ограничене хладноратовским структурама данас имају већи маневарски простор, што укључује и могућност која се односи на одустајање од наметнутог програма познатог као Вашингтонски консензус (приватизација, либерализација, дерегулација и слободна трговина). Осим тога, промена у глобалној економској моћи се подудара са раширеним незадовољством управљачким структурама САД-а и њених европских партнера, чији је кредибилитет био урушен новим доказима о двоструким стандардима и регулаторним неправилностима који се тичу раније недодирљивих капиталистичких институција као што је неутралност ЛИБОР (Libor-London Inter-bank Offer Rate) референтне каматне стопе на МУДИС (Moody's) процедуре кредитног рејтинга.

За силе у настајању, међународна финансијска и економска криза која се појавила на хипотекарном тржишту у САД-у 2008. године, је показала да много хваљени Запад није нужно био извор финансијске стабилности како се до тада тврдило,

¹⁹¹ Johansson, A., Looking to 2060: Long – Term Global Growth Prospects: A Going for Growth Report, OECD Economic Policy Papers, No. 3, OECD Publishing, 2012.; Vasconcelos, de A., Global Trends 2030 - Citizens In An Interconnected And Polycentric World, European Union Institute for Security Studies, Paris, 2012.; Wilson, D., The BRICs 10 Years On: Halfway through the Great Transformation, Global Economics Paper No. 208, Goldman Sachs, 2011.

¹⁹² National Intelligence Council (NIC), Global Trends 2025: A transformed World, US Government Printing Office, Washington, 2008., pp. 4-7.

¹⁹³ US, National Intelligence Council (NIC), Global Trends 2030: Alternative Worlds, Government Printing office, Washington, 2012., p. 15.

¹⁹⁴ Исто, стр. 98.

већ је патио од сопствене варијанте кронистичног капитализма и неодговорног задуживања. Сам фокус је усмерен на промене које се дешавају у савременим системима глобалног управљања. Тако је од пре 10 година група најразвијенијих земаља на свету, познатија као група седам (Г7), делимично замењена групом 20 (Г20) и није толико више доминантна у управљању међународним економским и финансијским системом. Сви ти мултилатерални клубови су се појавили, између осталог, тражећи већи утицај на глобална друштвено-економска кретања на планети. Заправо, група земаља која има најизраженији утицај на постојећу архитектуру глобалног управљања јесу земље БРИКС-а. Иако су те промене инкременталне, група БРИКС одржава редовне састанке својих сталних представника у УН-у у Њујорку и Женеви, координирају политике и створили су секретаријат, пословни савет и конзорцијум где експерти сарађују на развоју дугорочне визије за БРИКС. Они су започели процес развоја независне банке података и нових индикатора за мерење социјално-економског и политичког напретка земаља у развоју. До јуна 2013. године, Индија и Русија су већ биле изнеле своје стратегије развоја БРИКС-а, а Москва је прва објавила детаљан званични концепт развијан у међу-министарском процесу преко 18 месеци и који је усвојен од стране председника Владимира Путина 9. фебруар 2013. године.¹⁹⁵ Он је објективан приказ неусклађености између расподеле материјалних ресурса и утицаја унутар главних режима глобалног управљања, појединих земаља. Такође, овај програм истражује кључне интеракције БРИКС-а и традиционалних напредних индустријских држава када су у питању Савет безбедности УН-а и међународне финансијске институције, попут Светске банке и ММФ-а.

Табела 15. Пројекција економске моћи (проценат комбиноване производње САД, Јапана, Немачке, Британије, Француске и Италије плус БРИК).

Године \ Група земаља	1990	2006	2020	2030	2040	2050
Г6	89	83	72	61	50	40
БРИК	11	17	28	39	50	60

Извор: Armijo, E.L., *The BRICs Countries (Brazil, Russia, India and China) AS Analytical Category: Mirage or Insight?* Portland State University, 2007.

¹⁹⁵ BRICS Development Bank a Done Deal, Background, and 'eThekwin Declaration; Fifth BRICS Summit, South Africa, Durban, 26-27 March 2013, www.brics5.co.za; Concept of the Participation of the Russian Federation in the BRICS, kremlin.ru/acts/17715, and author's interviews, Moscow, 2013.

Економске могућности се великом брзином шире. Земље БРИКС-а представљају више од половине глобалног раста од почетка финансијске кризе из 2007-2008. године. Оне су, такође, држале готово 50% укупних светских девизних резерви од 4,4 билиона долара, са већинским учешћем Кине од 3,44 билиона долара.¹⁹⁶ У складу са тим, и Светска банка процењује да ће до 2030. године половина укупног светског капитала од око 158 билиона долара (у доларима из 2010. године) бити уграђена у инвестиције у фабрике, опрему и инфраструктуру и да ће припадати земљама у развоју, док ће њихово учешће у глобалној агрегатној инвестиционој активности бити утростручено на три петине, у односу на једну петину у 2000. години.¹⁹⁷ С друге стране, највиши ниво америчког учешћа у светском БДП-у је остварен 1960. године и износио је 38,5%.¹⁹⁸ То учешће је пало на 22,7% у 2011. години и предвиђа се да ће до 2030. године пасти на 17,8%. Такође, амерички савезници доживљавају још драматичније опадање у односу на растуће моћи земаља БРИКС-а. Предвиђа се да ће учешће Јапана у глобалној производњи које је било 6,7% у 2011. години пасти на 4,2% у 2030. години, и еврозоне од 17,1% на 11,7% у истом периоду. Поређења ради, учешће Кине је пројектовано да се повећа са 17% на 27,9%, а Индије са 6,6% на 11,1%, где би њихово заједничко учешће у глобалном БДП-у 2030. године прешло учешће САД-а, Јапана и еврозоне заједно.¹⁹⁹

Међу позитивним последицама овог помака у расподели глобалног БДП-а су, између осталог, и смањење сиромаштва и глобални раст средње класе. Иако ће значајне разлике у животном стандарду и даље постојати, према проценама, глобална средња класа ће порасти за око 2 милијарде колико је било у 2012. години на 3,2 милијарде у 2020. и 4,9 милијарди до 2030. године (од тога 66% биће у Азији, од укупне светске популације од око 8 милијарди људи).²⁰⁰ То имплицира, да не само што ће људи у већини припадати средњој класи, већ ће и они имати већи приступ капиталу, образовању и дигиталној технологији.

¹⁹⁶ Arkhipov, I., Cohen, M., and Galvao, A., BRICS Nations Need More Time for New Bank, Russia SAYS, 27 March 2013, <http://bloomberg.com/news/2013-03-27/brics-nations-need-more-time-for-development-bank-russia-says.html> (приступљено, 10.02.2019.)

¹⁹⁷ World Bank, Capital for the Future: Saving and Investment in an Interdependent World, Global Development Horizons, Washington DC, World Bank, 2013, pp.3, 5, 17.

¹⁹⁸ World Bank, World Development Indicators (WDI) database, <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>, (приступљено, 10.02.2019.).

¹⁹⁹ Johanson, A., Looking to 2060: Long – Term Global Growth Prospects: A Going for Growth Report, OECD Economic Policy papers, No. 3, OECD Publishing, 2012.

²⁰⁰ Vasconcelos, de A., Global Trends 2030, Kharas and Gertz, The New Global Middle Class, Amoranto, G., Chun, N., and Deolalikar, A., Who are the Middle Class and What Values do They hold? Evidence from the World Values Survey, Asian Development Bank Economic Working Paper Series No. 229, 2010.

У међувремену, други стуб америчке глобалне моћи и утицаја, снажна војна алијанса, доживљава значајне промене. Азијска потрошња за одбрану (искључујући Аустралију и Нови Зеланд) надмашила је европски НАТО у 2012. години, делимично одражавајући утицај високог односа дуга према БДП-у у Европи и анемичног раста.²⁰¹ Заправо, европски одбрамбени буџет се смањује брже него што њихове економије опадају, постављајући питања о демилитаризацији и одрживости Атлантског савеза.

Поред тога, нова расподела светског економског простора укључује и заједничку позицију земаља БРИКС-а када је реч о реформи Савета безбедности УН-а, као и о другим питањима везаним за међународно управљање и већу равноправност у међународним односима. Тако је и званична декларација са самита у Санији (Кина) из 2011. године, потврдила потребу за свеобухватном реформом УН-а, који експлицитно укључује и Савет безбедности. Тада је речено да „Кина и Русија понављају важност коју придају статусу Индије, Бразила и Јужне Африке у међународним односима и разумеју и подржавају њихову тежњу да играју већу улогу у УН-у. Такође, декларацијом из Њу Делхија, из 2012. године, је додато да владе земаља БРИКС-а „подсећају на њихову блиску координацију у Савету безбедности током 2011. године, и наглашавају предност за заједнички рад у УН-у, у наредним годинама“.²⁰² Међутим, неколико глобалних управљачких група је више анахроно од Савета безбедности УН-а, који се састоји од десет ротирајућих чланова из регионалних група УН-а и пет сталних чланова (САД, Русија, Кина, Велика Британија и Француска). Само сталне чланице, које су стекле своје место као победнице из Другог светског рата, имају право вета (који је предвиђен у члану 27 повеље УН-а). Зато су Индија и Бразил најактивнији заговорници ширења СБ-и како би обезбедили сопствено укључивање као сталних чланова. Они већ дужи временски период сугеришу да земље у развоју чине већину чланова УН-а и да би требало да играју важну улогу у обликовању одлука, уместо да буду само предмет акција Савета безбедности.

Глобално економско управљање и расподела капитала је под формалним и неформалним утицајем како „традиционалних моћи“ које долазе са Запада, тако и „нових моћи“ које долазе са Истока. Велика економска експанзија земаља БРИКС-а, доводи до промена у међународним односима и захтева све већи удео у глобалном управљању. Група БРИКС је нарочито приметна у оквиру групе Г 20. Посебно, након

²⁰¹ International Institute for Strategic Studies (IISS), *The Military Balance*, 2013, Routledge, London, 2013.

²⁰² BRICS Information Centre, University of Toronto, BRICS Official Documents: Summits, <http://www.brics.utoronto.ca/docs/index.html,database>, 2013.

пада америчке инвестиционе банке (Lehman Brothers) дошло је до финансијских промена на свим главним глобалним тржиштима. Тада су САД и друге велике силе увиделе да ће им требати више координиране макроекономске снаге него што је сама група Г7 поседује, и тако су сазвали први финансијски самит лидера Г20 у Вашингтону. Он се одржао на крају 2009. године, где се група Г20 појавила као замена за Г7 или Г8, као виши координациони орган за глобално економско управљање.²⁰³

Ипак, земље БРИКС-а пружају погодности које могу имати позитивне екстерналије за друге економије у развоју, као што је већа заступљеност у ММФ-у. Заједно са Светском банком, ММФ дели егзистенцијалну дилему да у ери глобализованог капитала они једноставно постају премали. Ако желе да задрже свој утицај у обликовању глобалних економских модела, онда морају да пронађу додатна средства. Очигледни извори за повећање капиталних претплата су велике привреде у развоју које се налазе у финансијској групи Г20, а посебно група БРИКС. И оне су биле погођене светском економском кризом из 2008. године, али већина, укључујући и земље БРИКС-а, су се брзо опоравиле. Чак и пре кризе, нове моћи (како се називају земље у успону, посебно БРИКС земље) постају све важније у глобалним финансијама и дуготрајним превирањима у развијеним земљама, нарочито у Западној Европи. Примера ради, 2010. године било је пет кинеских, три бразилске и једна руска банка међу првих 25 банака које су глобално рангиране по профиту, а два места у врху су држале кинеске институције.²⁰⁴ Од краја прошле деценије Кина је највећи страни суверени власник америчких трезорских хартија од вредности, када је заменила Јапан.

Међутим, и поред свега наведеног напредне индустријске земље се одупиру давању веће контроле кредитним политикама Светске банке и ММФ-а, иако желе финансијске ресурсе земаља БРИКС-а. Оне су стекле доминацију у овим институцијама од њиховог оснивања 1944. године на конференцији одржаној у Бретон Вудсу (у америчкој држави Њу Хемпшир). Квоте су биле приближно пропорционалне економској снази и ресурсима сваке земље чланице приликом оснивања. Још од 2008. године (пре последње рунде преговора о квотама), САД су држале квоту од преко 15% у Светској банци и скоро 17,5% у ММФ-у. У обе институције потребна већина неопходна за доношење значајних одлука је 85%. То имплицира да су САД, плус још један или два савезника, увек имале довољно гласова у случају да им је за неку одлуку

²⁰³ Bradford, C., *Global Leadership in Transition: Making the G20 More Effective and Responsive*, Brookings, Washington, 2011.

²⁰⁴ Alexander, P., *Top 1000 Banks 2011*, *The Banker*, 30 June, 2011.

потребан вето. Зато су, економски нарасле земље БРИКС-а тражиле реформу међународних финансијских институција, посебно после глобалне финансијске кризе. С тим у вези прерасподела квота била је дугогодишњи захтев земаља у развоју.²⁰⁵

Табела 16. Десет земаља чланица ММФ-а са највећом гласачком снагом, пре и после реализације четрнаесте ревизије квота.

Пре четрнаесте генералне ревизије квота	Учешће у укупној гласачкој снази, у %	После четрнаесте генералне ревизије квота	Учешће у укупној гласачкој снази, у %
САД	16,718	САД	16,471
Јапан	6,221	Јапан	6,135
Немачка	5,800	Кина	6,068
Француска	4,284	Немачка	5,306
Велика Британија	4,284	Француска	4,022
Кина	3,803	Велика Британија	4,022
Италија	3,152	Италија	3,015
Саудијска Арабија	2,797	Индија	2,627
Канада	2,553	Русија	2,586
Русија	2,385	Бразил	2,217
Укупно	51,997	Укупно	52,469

Извор: The IMF Finance Department quota_tbl, https://www.imf.org/external/np/sec/pr/2011/pdfs/quota_tbl.pdf

Управљање ММФ-ом са новом свеобухватном реформом квота ступило је на снагу 26. јануара 2016. године, што је омогућило повећање квота ММФ-а за 100% у оквиру 14. опште ревизије квота, где су земље чланице прилагодили своје релативно учешће.²⁰⁶

Реформе представљају значајан корак ка бољем одражавању управљачке структуре институције и све веће улоге динамичких тржишта у настајању и земаља у развоју. Ступање на снагу ових реформи може ојачати кредибилитет, ефикасност и легитимитет ММФ-а. По први пут четири од пет земаља БРИКС-а су међу десет највећих чланица ММФ-а. Реформе такође повећавају финансијску снагу ММФ-а

²⁰⁵ Kapur, D., The Changing Anatomy of Governance; „Truman, E. (ed.), Reforming the IMF for the 21st Century, Washington, D.C., Peterson Institute of International Economics, April, Washington, 2006.

²⁰⁶ IMF, Press Release No. 16/25, Washington, 2016.

удвостручујући средства сталног капитала на 477 милијарди специјалних права вучења, или око 659 милијарди америчких долара.

Структурна промена са Запада на Исток је у току и дугорочно се може видети губитак економске моћи САД-а над глобалним финансијским тржиштима. То се посебно манифестује када постоје дубља тржишта у Азији где долар постепено губи статус резерви. Дугорочно гледано, неминовно је слабљење САД-а и успон БРИКС-а, пре свега Кине као нове финансијске престонице света.

4. Економски раст и развој земаља БРИКС-а кроз призму животне средине

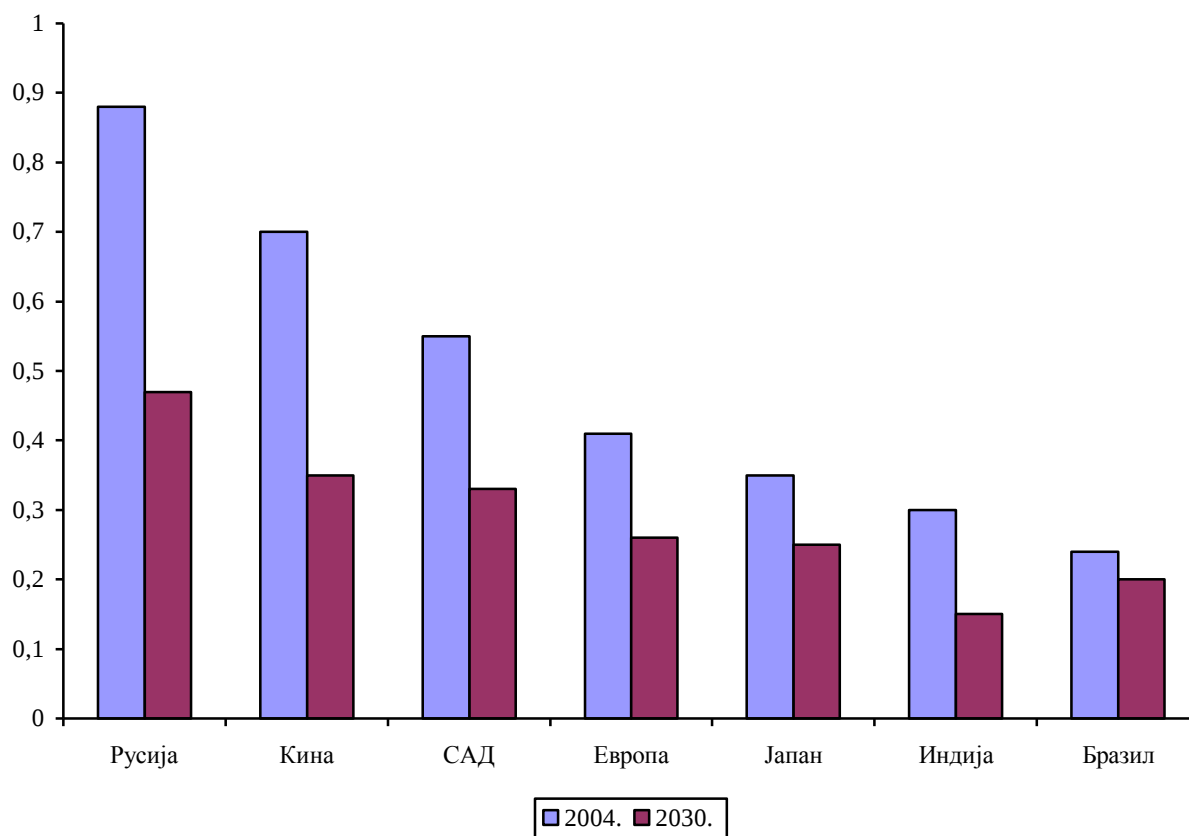
Економски раст и развој у контексту животне средине, пре свега климатских промена, је једно од приоритетних питања у 21. веку. За земље БРИКС-а климатске промене такође представљају развојни изазов и кључно питање управљања, посебно због социјалних и економских утицаја.²⁰⁷ Одржати висок привредни раст без прекорачења еколошких ограничења је примарни задатак не само развијених земаља већ и земаља у развоју.

БРИКС групација се показала као лидер и кроз сферу климатских промена преузимајући обавезе из Копенхагена, чак и у одсуству правно обавезујућег договора. Бразил се обавезао на смањење емисије угљеника за 39% до 2020. године; Русија се обавезала да ће смањити своје емисије за 15% до 25% у односу на ниво из 1990. године; Индија је обећала да ће смањити своје емисије до 25% испод нивоа из 2005. године по јединици БДП-а; Кина се обавезала на смањење за 45% по јединици БДП-а, такође у односу на ниво из 2005. године; док се Јужна Африка обавезала на смањење раста емисије за 34%.²⁰⁸ С обзиром на тренутно стање, земље БРИКС-а показују дубоку посвећеност очувању еколошког система, а самим тим имају и непосредно својство које произилази из осећаја за међународну одговорност.

²⁰⁷ Upadhyay, D.K., Development Issues on the BRICS Agenda: Perspectives from the Delhi Summit, New Delhi, 2012.

²⁰⁸ Bedritsky, A., Climate change - From Cancun to Durban and beyond, in Larionova, M., and Kirton, J., BRICS New Delhi Summit 2012 – Stability, Security and Prosperity, Newsdesk Publishers, London and Washington, DC, 2012.

График 7. Пројекција у метричким тонама угљен-диоксида на хиљаду САД \$ БДП-а.

Извор: EIA,²⁰⁹ in Goldman Sachs Global Economics Group, BRICs and Beyond, chapter 7, 2006., p. 106.

Предвиђа се да ће интензитет загађења угљен-диоксидом до 2030. године опадати. Очекује се да ће Индија и Кина остварити највећи напредак у том смањењу током времена. Такав резултат уопштено је могућ, ако дође до још већих улагања у побољшање ефикасности коришћења енергије и постепеног преласка са нафте и угља на природни гас и обновљиве изворе.

Потрошња енергије у производњи је један од најзначајнијих узрочника за подстицање гасова стаклене баште. Повећање енергетске ефикасности и смањење интензитета загађења су два важна фактора, који утичу на одрживи модел индустријализације. Изгледи за зелену индустријализацију у земљама БРИКС-а такође могу зависити од усвајања и ширења технологије обновљиве енергије, као алтернатива технологији фосилних горива. Од 2005. године, Кина и Индија су инсталирале капацитете за производњу енергије ветра. У 2010. години, Кина је претекла САД у погледу инсталиране енергије ветра. У 2011. години, Кина је била на трећем месту у свету, иза Велике Британије и Данске, у изградњи електрана на ветар. До 2006. године,

²⁰⁹ Environmental Impact Assessment - Процена утицаја на животну средину

Индија је имала инсталиран четврти највећи капацитет ветроелектрана са 6,27 GW. Капацитет произведене струје на енергију ветра у Индији је 2009. године порастао на 10,9 GW, у 2010. години се повећао на 13 GW и 2011. године износио је 16 GW.²¹⁰ У другим земљама БРИКС-а, развој инсталираних капацитета на енергију ветра је нешто спорији.

У погледу производње електричне енергије посредством хидроцентрала, Бразил се истиче међу земљама БРИКС-а као светски лидер, производећи преко 80% своје електричне енергије путем хидроцентрала. Земље БРИКС-а показују изванредан напредак и у производњи електричне енергије на соларни систем. Ту се Кина истиче као земља која има највеће инсталиране капацитете за стварање соларне енергије од свих земаља из групације. Такође, она је лидер у инсталираним капацитетима за соларно грејање, следе Индија и Бразил, док су Русија и Јужна Африка на почетку дифузије у коришћењу соларног грејања.

Очување животне средине је једно од најважнијих питања у процесу економског раста и развоја свих земаља света, па тако и земаља БРИКС-а. У декларацији са самита групе БРИКС одржаног у Њу Делхију, наводи се да:²¹¹ Конференција УН-а о одрживом развоју (Рио плус 20) је јединствена прилика за међународну заједницу да обнови свој високи политички ангажман и да подржи свеобухватни оквир одрживог развоја који обухвата инклузивни економски раст и развој, социјални напредак и заштиту животне средине у складу са принципима и одредбама Рио декларације о животној средини и развоју, укључујући принцип заједничких, али и различитих одговорности.

Упркос ширењу обновљивих енергетских капацитета, потражња за енергијом расте врло брзо у земљама БРИКС-а да су оне приморане да се и даље, чак још и више, ослањају на конвенционалне изворе енергије. Тако су климатске промене блиско повезане са индустријализацијом. Сама адаптација и ублажавање прилагођавања на домаћем нивоу укључују факторе, као што су финансирање, трансфер технологије, промовисање механизма чистог развоја и размену знања. Све ово захтева већу међународну сарадњу. У том смислу, на конференцији одржаној у Јужноафричкој

²¹⁰ Lizuka, M., Dantes, E., and Freitas, I.M.B., 'The Diffusion of Renewable Energy Technologies in the BRICS', in Naude, W., Szirmai, A., and Haraguchi, N. eds. Structural Change and Industrial development in the BRICS, Oxford University Press, Oxford, Chapter 15, pp. 408-428.

²¹¹ BRICS Heads of States, Fourth BRICS Summit - Delhi Declaration, New Delhi, 29 March 2012, <http://www.bricsindia.in/delhi-declaration.html>.

Републици 2011. године, земље БРИКС-а су имале значајну улогу у постизању четири кључне одлуке донете током заседања:²¹²

- 1) Сагласност да се почне други период обавезивања на Кјото протокол у 2013. години, иако она није постојала у правно обавезујућем облику;
- 2) Покретање Дурбанске платформе како би се осигурало успостављање правног споразума до 2020. године;
- 3) Усвајање смерница за извештавање о напретку имплементације, и
- 4) Одобравање инструмената управљања за Зелени Климатски Фонд.²¹³

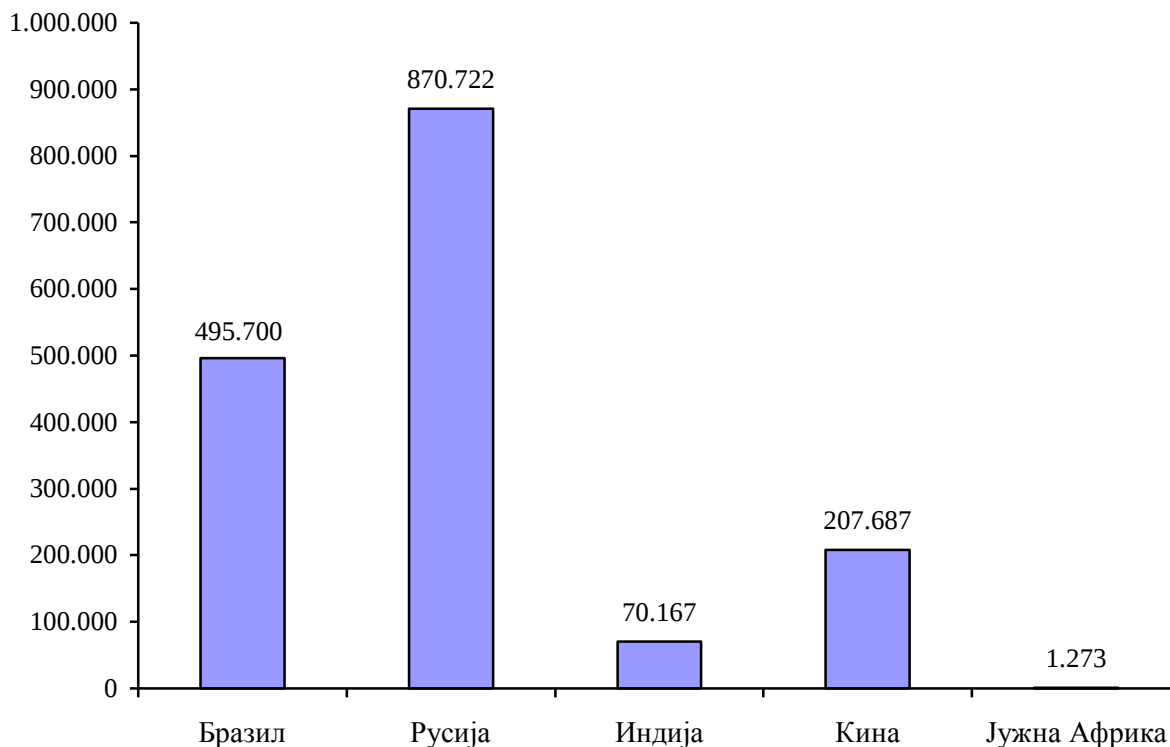
Конференција у Дурбану постигла је напредак у односу на Копенхашку конференцију и Дурбанска платформа је била мапа пута која је довршена 2015. године. Њу је подржала Јужна Африка као земља БРИКС-а и представљала је врло велики напредак у очувању животне средине и целокупног светског екосистема.

Земље БРИКС-а су се суочиле са сличним еколошким питањима као што су загађење и управљање отпадом током њиховог брзог економског раста, што чини сарадњу неопходном. То се односи и на „плућа планете” како шуме и шумска подручја називају еколози. Иако имају тако велики значај и непосредни утицај на очување животне средине, великом брзином нестају. Тропске или кишне шуме су последње зелене оазе које се сматрају најбогатијим екосистема на планети. С обзиром на своју величину када је у питању дрвна маса, из атмосфере могу да апсорбују велике количине угљен-диоксида, а да заузврат емитују кисеоник. Оне су особен регулатор глобалне температуре, стога имају битну улогу у климатском систему планете.

²¹² Bedritsky, A., Climate change - From Cancun to Durban and beyond, in Larionova, M., and Kirton, J., BRICS New Delhi Summit 2012 – Stability, Security and Prosperity, Newsdesk Publishers, London and Washington, DC, 2012.

²¹³ Зелени Климатски Фонд (Green Climate Fund), су основале 194 државе на Конференцији о климатским променама у Канкуну (Мексико) 2010. године. Овај фонд обезбеђује средства за пројекте из области климатских промена у земљама у развоју како у циљу смањења угљен диоксида, тако и у пружању подршке становништву да прихвати последице климатских промена.

График 8. Коришћење шумског подручја у земљама БРИКС-а (у хиљадама хектара) 2015. године.

Извор: BRICS, Joint Statistical Publication, Resources and Environment, 2017., p. 108.

Климатска нестабилност се повећава из године у годину. Економска глобализација доприноси нестабилности глобалне климе, промовишући енергетски интензиван модел развоја оријентисан ка извозу. Никада раније економска активност није у тако кратком историјском периоду створила истовремено такво богатство и толико деградирала природну средину. То се посебно односи на могуће несагледиве последице по човекову животну средину у смислу климатских промена (нарочито глобалног загревања), „ефеката стаклене баште”, истискивања озонског омотача, исцрпљивања залиха енергије и светских природних ресурса.²¹⁴

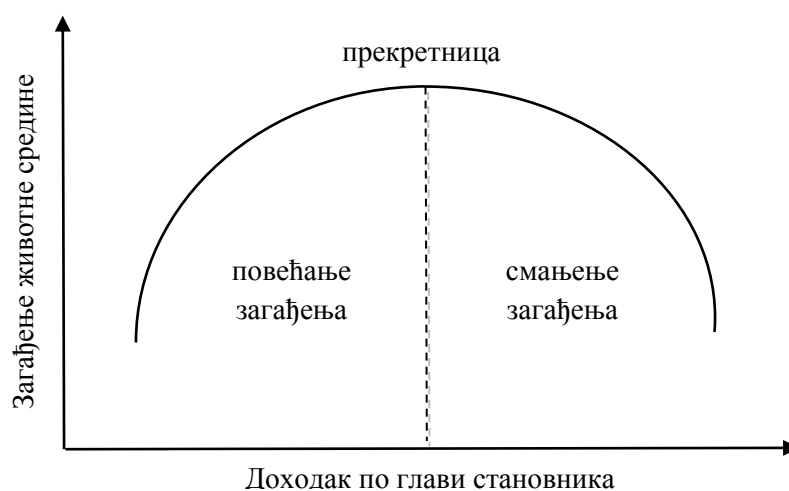
Нажалост, уништавање шума због огромне експлоатације за индустријске сврхе редуковало им је површину и у великој мери ограничило њихову улогу у климатским процесима. „До данас је уништено више од 80% природних прашума на земљи. У последњој деценији прошлог века нестало је скоро 90% природних прашума на Земљи. Такође, у истом периоду нестало је скоро 90% шуме у западној Африци, док је у

²¹⁴ Тадић, Т., Прилог (ре)концептуализацији и генеза глобализације, Привредна изградња, бр. 3-4, Београд, 2005., стр. 193.

Бразилу и Индонезији, до сада уништено 2,3 милиона од некадашњих четири милиона хектара прашуме, а сваке године се у овим регионима искрчи око 62.000 хектара џунгле, што је еквивалентно величини једног милионског града. На планети Земљи се сваке секунде посече један хектар тропске шуме, 86.000 хектара за дан или 31 милион хектара за годину дана, што је једнако површини Пољске²¹⁵. Зато је потребно уместо неодговорног односа према природи предузимати комплексне мере за регенерацију, заштиту и унапређење свих природних ресурса.

Утицај економског раста на екологију био је и тема неслагања између заговорника слободне трговине и активиста за заштиту животне средине. Либерализација трговине доводи до специјализације, а од земаља које су се специјализовале за производе са мањим интензивним загађењем очекује се да имају чистију животну средину, и обрнуто. Тако је, локално загађење животне средине постало глобално због међународне трговине, СДИ-а и преноса технологије, стварајући препреку одрживом економском расту. Зато је, однос између економског развоја и квалитета животне средине постао важан за стварање економске и еколошке политике за одрживи раст. Та међузависност се може објаснити преко криве животне средине, познатије као Кузњецова еколошка крива.

График 9. Кузњецова еколошка крива.

Извор: Panayotou (1993.)

Кузњецова крива представља однос између дохотка по глави становника (per capita) одређеног друштва и степена загађености животне средине, односно везу између

²¹⁵ Светски институт за природне ресурсе, www.ots.ac.cr/en/lasalva/2007.

економског раста и екосистема. Она сугерише да се деградација животне средине повећава до одређене тачке како се приход повећава, након што се достигне прекретница, загађење почиње да опада. То посебно важи за земље у развоју. Другим речима, крива показује да док су земље сиромашне и неразвијене степен загађености је мањи, међутим, када просечан доходак почиње да расте долази до раста загађености. Све се то дешава до тренутка када степен примања по глави становника не достигне тачку преокрета. Од тада, земља је више заинтересована за своју животну средину и више је спремна да улаже у њену заштиту, што чини да степен загађености опада.

Земље БРИКС-а такође показују позитивну корелацију између раста дохотка *per capita* и квалитета екосистема. Оне се као земље у успону ослањају на различите индустрије, па се очекује да задрже загађење у оптималним оквирима док не дођу до тачке преокрета. Мада смањење загађења може бити лако за развијене земље, али за земље у развоју изазива конкурентност и самим тим спорији економски раст. Већина развијених земаља постигла је значајан напредак у економском расту и могу се усредсредити на еколошке циљеве. Супротно, у жељи за развојем и побољшањем животних услова, земље у развоју преферирају остваривање циљева економског раста, што доводи до деградације животне средине. Како би привукле стране инвестиције и капитал земље у развоју се чак и подстрекују на смањење еколошких стандарда. Све то потврђује хипотеза да развијене земље, како би смањиле трошкове наметнуте вишим еколошким стандардима, селе производњу у земље са нижим еколошким стандардима. Све је то последица бесомучне трке за профитом, коју подстиче међународна конкуренција за страним директним инвестицијама.

Последица прекомерног загађења је да биосфера више није у стању да асимилише и разгради све већу количину гасова „стаклене баште” и разних других отпадака. „Људи као једна од врста живих бића треба да преузму на себе одговорност за очување правила сигурности на планети, за очување константне равнотеже енергетских материјалних токова. Ова одговорност је основа остваривања коеволуције природе и друштва која захтева да се развој човечанства усклади са границама постојаности биосфере и могућностима саме светске заједнице да обезбеди регулисање оног дела енергетских и материјалних токова, који настају њеном кривицом и могу нанети непоправљиву штету биосфери”.²¹⁶ Такође, националне државе имају обавезу као и одговорност да смање загађивање животне средине. Државе имају општу, али и

²¹⁶ Морфенин, Н. Н., Екологија и гуманизам, у: Россия в окружающем мире, Москва, 2000., стр. 38.

посебну одговорност да подстичући свој развој не прелазе еколошке границе. „Уствари, ради се о потреби квалитетне промене односа природе и друштва, који је оствариван развојем техносфере нарочито у 20. веку, и успостављања нових односа њихове међузависности засноване на сазнању о негативним последицама развоја науке и технике и о нужности отклањања тих последица”.²¹⁷ Неразвијене земље и земље у развоју, као и земље БРИКС-а, морају да подигну сопствене стандарде заштите животне средине.

5. Ширење утицаја земаља БРИКС-а (пре свега Кине и Русије) кроз Шангајску организацију за сарадњу

Односи Кине и Русије су у последње три деценије на високом нивоу. Осим потписивања многобројних уговора од међународне важности, оне су главни чланови Шангајске организације за сарадњу - ШОС (Shanghai Cooperation Organisation - SCO), као државе које припадају брзорастућим економијама света. ШОС се дефинише као регионална институција састављена од земаља централне Азије, Европе, југоисточне и блискоисточне Азије.²¹⁸ Порекло ШОС-а се налази у сарадњи и разумевању које се развило током година међу члановима организације „Шангај пет”. Организација Шангајске петорке је основана 26. априла 1996. године како би се демилитаризовала и разрешила гранична питања између Кине, Русије и три централноазијске државе: Казахстана, Таџикистана и Киргистана.²¹⁹ Форум је успешно решио гранични проблем од 3.000 километара дуж бивших совјетских граница у кратком периоду кроз неколико година, што је изазивало турбуленције вековима.²²⁰ Поред тога, процес је такође помогао члановима да развију заједнички приступ и сарадњу, узајамно поверење, поштовање, консултације и једнакост. Развио се заједнички договор о одржавању безбедности граница и потребе за колективним приступом због повећаних безбедносних претњи у централној Азији. То је мотивисало чланове петорке да унапреде формално регионално тело и након приступања Узбекистана 15. јуна 2000.

²¹⁷ Моисеев, Н., Суьба цивилизации путь разума, Языки русской культуры, Москва., оп. цит.

²¹⁸ Haas, M., The Shanghai Cooperation Organisation: Towards a Full – grown Security Alliance? The Hague: Netherlands Institute of International Relations Clingendael, 2007.

²¹⁹ Scheineson, A., The Shanghai Cooperation Organisation, Council on Foreign Relations, 24 March 2009, <http://www.cfr.org/china/shanghai-cooperation-organization/10883> (приступљено, 11.02.2019.).

²²⁰ Iqbal, K., SCO comes of age, The Nation, <http://nation.com.pk/columns/13-Jul-2015/SCO-comes-of-age>, (приступљено, 11.02.2019.)

године настала је Шангајска организација за сарадњу, а повеља је званично потписана 7. јуна 2002. године у Санкт Петербургу и ступила је на снагу 6. септембра 2003. године.²²¹ Тиме је званично започео процес институционалне сарадње око заједничких проблема као што су прекогранично кријумчарење, тероризам, религијски екстремизам и сепаратизам. Од тада, организација је проширила своје чланство на осам земаља када су се Индија и Пакистан придружиле ШОС-у као пуноправни чланови 9. јуна 2017. године на самиту у Астани (Казахстан).²²² Институционализација мултилатералног форума омогућила је њеним члановима да склапају различите политичке споразуме за промовисање добросуседских односа.²²³ У повељи су истакнути главни циљеви који укључују јачање међусобног поверења, пријатељство и добросуседство између држава чланица, очување мира, сигурности и стабилности у региону кроз заједнички рад на сузбијању тероризма, сепаратизма и екстремизма у свим њиховим појавним облицима, и борба против илегалне трговине наркотицима и оружјем.²²⁴ На глобалном нивоу, она позива на демократски, поштени и рационални међународни политички и економски поредак. Кроз повељу се подстиче ефикасна регионална сарадња у областима као што су политика, трговина и економија, одбрана, спровођење закона, заштита животне средине, култура, наука и технологија, образовање, енергетика, транспорт, кредити и финансије и у другим сферама од заједничког интереса како би се омогућио свеобухватан и уравнотежен економски раст, као и културни и социјални развој у региону.²²⁵ ШОС придаје велику важност кооперативној безбедности и односу држава који су изграђени на узајамном поверењу и партнерству. Такође, неуплитање у унутрашње послове, чини ову организацију различитом.²²⁶ Та особина и чини ШОС атрактивном за многе земље.²²⁷ Тако су Белорусија, Авганистан, Монголија и Иран постале државе посматрачи, а Турска, Азербејџан, Јерменија, Камбоџа, Непал и Шри Ланка државе преговарачи.²²⁸

²²¹ The Shanghai Cooperation Organisation, <https://en.m.wikipedia.org> (приступљено, 11.02.2019.).

²²² Ибид.

²²³ Briefing Paper, The Shanghai Cooperation Organisation, Briefing June 2015, European Parliament, [http://europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/56368/EPRS_BRI\(2015\)564368_EN.pdf](http://europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/56368/EPRS_BRI(2015)564368_EN.pdf) (приступљено, 12.02.2019.)

²²⁴ SCO Charter 2002, Article 1, P. 2.

²²⁵ Ибид.

²²⁶ Russia 2015 BRICS/SCO Summits, SCO BRICS Russia 2015, <http://ufa2015.com/SCO/>, (приступљено, 12.02.2019.).

²²⁷ Akihiro, I., The Shanghai Cooperation Organisation and Its Implications for Eurasian Security: A New Dimension of 'Partnership' after the Post-Cold War Period, https://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/No2_ses/4-1_Iwashita.pdf, (приступљено, 12.02.2019.).

²²⁸ SCO, Brief introduction to the Shanghai cooperation organisation, <http://www.sectsco.org/EN123/brief.asp>, (приступљено, 14.02.2019.).

ШОС делује кроз два стална координациона тела: секретаријат са седиштем у Пекингу за административну и техничку подршку на челу са генералним секретаром, и кроз регионалну антитерористичку структуру (РАТС) са седиштем у Ташкенту. Званични језици су кинески и руски.²²⁹

У последњих неколико година ШОС је постала епицентар свих разговора о сарадњи у централној Азији. Као таква, она је посвећена међународним односима на безбедносном, политичком, економском и културном плану. Земље чланице тврде како ШОС није основана са намером да постане противтежа земљама Западне Европе и Сједињеним Америчким Државама. Међутим, њихова начела нису у складу са америчким хегемонизмом и наметнутим „вредностима” које долазе са Запада, већ свим државама омогућавају да спроводе сопствене моделе развоја, као и да формирају унутрашњу и спољну политику у складу са својим жељама и плановима.²³⁰ Такође је јасно да ШОС нема за циљ одржавање тренутне расподеле утицаја, већ жели да преобликује тренутне односе кроз формирање јаког регионалног партнерства. Одлука да не прими САД у своју организациону структуру, показује могући нови светски поредак у којем актуелни хегемон не заузима истакнуто место и улогу. Ово је у складу са општим трендом међу земљама БРИКС-а, које су се бавиле светом мултиполарности, као резултатом њихове повећане политичке и економске моћи.²³¹

Постоји огроман економски потенцијал нових центара моћи, што ће сигурно ојачати мултиполарност у свету. Да то нису само претпоставке без основа показује и почетак рада Нове развојне банке као конкурента ММФ-у и Светској банци. На тај начин епицентар светских дешавања се полако приближава Истоку, што доноси бројне изазове за САД и Европску унију.

Кина и Русија су кључни актери унутар ШОС-а и улажу много финансијских средстава у регион, што се одражава на економски успех обе земље. Велика улагања Кине и Русије у природне ресурсе централне Азије дају дугорочни интерес да се граде велики инфраструктурни пројекти. Велики број људи у региону централне Азије је имао много користи од компанија које су довеле Русија и Кина, односно, створен је велики број радних места и других могућности за локално запошљавање. Сама

²²⁹ Akihiro, I., *The Shanghai Cooperation Organisation and Its Implications for Eurasian Security: A New Dimension of 'Partnership' after the Post-Cold War Period.*

²³⁰ Lo, B., *Axis of Convenience-Moscow, Beijing and the New Geopolitics*, Brookings Institution Press, 2008, p. 104.

²³¹ Papa, M., *BRICS' pursuit of multipolarity: Response in the United States*. *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences*, 7(3), 2014, pp. 363-380.

динамика економске сарадње и трговинских односа се протеклих година успешно развијала на Далеком истоку. Разлог томе су и позитивни резултати билатералне трговине која је у масовном порасту у овом делу света. Дobar пример за то је билатерална трговина од 95 милијарди долара остварена у 2014. години, а укупне кинеске инвестиције у Русији су биле скоро 5 милијарди долара, с друге стране, руске инвестиције у Кини су порасле на 860 милиона долара.²³² Кина и Далеки исток Русије увек су деловали као кључни актери у билатералној трговини у целокупном региону Далеког истока. Данас, њихови односи су на још већем нивоу, с обзиром на ситуацију насталу почетком новог века. Обе земље желе унутрашњу стабилност и економски развој, а да би то оствариле потребни су им пријатељски односи склони међусобној сарадњи. Кини је потребна енергија и многобројне сировине којих Русија има у огромним количинама, а Русији је неопходан неко ко ће бивше совјетске републике држати под контролом и далеко од Западног утицаја. Кина је четврти највећи трговински партнер Русије, а Русија осми највећи кинески трговински партнер. Енергија је најпродаванији производ и обухвата 40% од целокупног руског извоза.²³³

Русија и Кина се сматрају ударном снагом ШОС-а, први због великог постсовјетског политичког и индустријског наслеђа заједно са огромним енергетским ресурсима, а други због економског значаја. Исто тако, државе Централне Азије које су и чланови ШОС-а, пре свега Казахстан, Киргистан, Таџикистан и Узбекистан поседују око 40% светских извора нафте и природног гаса. Поред тога, земље које су недавно приступиле ШОС-у, Индија и Пакистан повећаће своју снагу кроз економске, политичке, индустријске, војне и многе друге могућности. То ће отворити пут за повећање обима трговине међу члановима и другим регионима кроз проширено регионално повезивање и развој инфраструктуре.²³⁴ Приступањем два нова члана није само резултирало ширењем географског домета организације, већ је променило укупну конфигурацију и равнотежу моћи. Још важније, два оснивача ШОС-а, Кина и Русија, су државе које поседују нуклеарно наоружање и стални су чланови Савета безбедности УН-а. Међутим, ШОС ће сада имати четири земље са нуклеарним оружјем укључивањем Индије и Пакистана које ће сигурно привући пажњу остатка света.

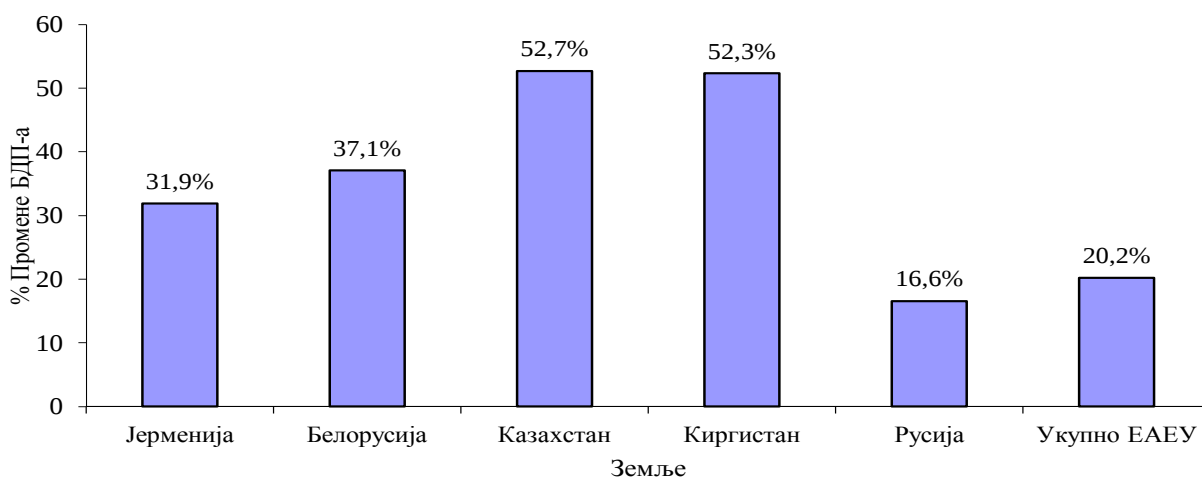
²³² Ivanov, I. S., Development of Russian-Chinese Trade, Economic, Financial and Cross-Border Relations, Russian International Affairs Council, 2015.

²³³ Menon, R., The Limits of Chinese-Russian Partnership, Survival: Global Politics and Strategy, 51:(3), 2009, p.123.

²³⁴ Brohi, N., SCO as a dominant regional player and its impacts on Pakistan-India bilateral relations, 20 August, 2015, <http://foreignpolicynews.org/2015/08/20/sco-as-a-dominant-regional-player-and-its-impact-on-pakistan-india-bilateral-relations/> (приступљено, 18.02.2019.).

Из ове перспективе, ШОС се посматра као клуб земаља које су се окупиле на основу заједничког интереса да се избегне доминација Запада.²³⁵ Постоји уверење да би даље проширење ове платформе могло понудити евроазијску алтернативу Западној Европи. Неки аналитичари тврде да ће БРИКС група ускоро постати алтернатива групама Г7 и Г20, тако да би ШОС могла преузети улогу другог не-Западног центра гравитације у Евроазији као противтежа Западној Европи.²³⁶ Иако БРИКС није формална организација, ШОС има добро конституисану институционалну инфраструктуру која може много допринети у том погледу. Западни аналитичари тврде да ако би Евроазијска економска унија (Јерменија, Белорусија, Казахстан, Киргистан и Русија) постала економска алтернатива Европској унији, ШОС би могла бити политички и идеолошки пандан.

График 10. Проценат промене у БДП-у земаља Евроазијске економске уније у 2015. години у односу на 2006. годину.

Извор: Eurasian economic union, Why the Eurasian Union Will Never Be the EU, Stratfor, Sep 17, 2016.

Према процени Голдман Сакса, заједнички БДП Бразила, Русије, Кине и Индије могао би да надмаши укупни БДП земаља чланица групе Г6 (САД, Француска,

²³⁵ Lukin, A., The Shanghai Cooperation Organization: Looking for a New Role, Russia in Global Affairs, 10 July 2015, <http://eng.globalaffairs.ru/valaday/Shanghai-Cooperation-Organization-Looking-for-a-New-Role-17576>, (приступљено, 18.02.2019.)

²³⁶ Clackson, A., Strategic Alliance between Russia and China: Shanghai Cooperation Organisation (SCO) on the Rise, Global Research, 19 September, 2014.

Немачка, Италија, Велика Британија и Јапан) до 2040. године.²³⁷ Ако се то догоди, ШОС ће поставити темеље мултиполарног света како га предвиђају и прижељкују не само земље БРИКС-а, већ и остали део слободољубивог света. Такође, та алтернатива није конфронтацијска, већ промовише конструктивну регионалну и међународну сарадњу. Томе посебно доприноси кинески став о немешању у унутрашње ствари других земаља, што ШОС чини привлачним и за друге земље.

Ово повећање повезаности ће отворити пут ка економској интеграцији у Евроазији, што ће довести до убрзане граничне економске сарадње.²³⁸ Укључивање Индије и Пакистана умногоме доприноси разматрању оснивања заједничких финансијских институција у оквиру ШОС-а. Кина се залаже за ШОС развојну банку, јер недостатак заједничких развојних фондова се сматра главном препреком да се реализују дугорочни пројекти у региону који обухвата ШОС земље. С тим у вези, идеја Русије о енергетском клубу такође би могла да се поново размотри са могућношћу стварања зоне слободне трговине у ШОС региону.²³⁹ Окренутост Русије према Истоку, такође, има за циљ смањење зависности од Запада. Растући „поглед” Русије према Истоку, такође се може сматрати одговором на ширење НАТО-а и ЕУ према Истоку, што је створило незадовољство у Москви.²⁴⁰ Због тога, као и због најављеног развоја регионалне инфраструктуре, од које очекује бенефите, Русија жели да олакша економску интеграцију са Кином кроз Евроазијску економску унију. С обзиром на то, ШОС би могао постати платформа за развијање веза између њих кроз консултативни механизам унутар оквира организације.²⁴¹ Наиме, Русија је увек била свесна значаја очувања своје традиционалне моћи у региону.

Исто тако, важна је и кинеска стратегија која је повезана са економским појасом пута свиле (један појас - један пут). Стога је, Кина променила свој скептични став према институцијама након Хладног рата, што је, између осталог, довело до успостављања ШОС-а.²⁴² Иако се ШОС првенствено фокусира на регионалну

²³⁷ Cooper, J., Of BRICs and Brains: Comparing Russia with China, India, and Other Populous Emerging Economies, *Eurasian Geography and Economics*, 47:(3), 2016, pp. 255-284.

²³⁸ Mahapatra, A.D., SCO looks for stability in Afghanistan, 23 April, 2014, http://in.rbth.com/world/2014/04/23/sco_looks_for_stability_in_afghanistan_34759 (приступљено, 18.02.2019.)

²³⁹ Ahmad, I., Shanghai Cooperation Organisation: China, Russia and Regionalism in Central Asia, *Social Sciences Research Council*, 21-23 February, 2008.

²⁴⁰ The Economist, What Russia wants, from cold war to hot war, 14 February, 2015.

²⁴¹ Surkov, N., SCO ready to expand and fight ISIS, 15 June 2015, *Russia and India Report*, http://in.rbth.com/world/2015/06/15/sco_ready_to_expand_and_fight_isis_43659, 2015.

²⁴² He, K., *Institutionalizing security: Institutional realism and multilateral institutons in Southeast Asia* (Doctoral dissertation), Arizona State University, AZ, 2007.

безбедност, Кина се више пута залагала за продубљивање економске и стратешке сарадње међу земљама чланицама ШОС-а.²⁴³ Таква проширена организација послужила би Кини да постане регионална сила, чиме би истиснула САД са позиције највећег фактора у региону. Кина је имала формативну улогу у успостављању и развоју организације која није у Западној Азији и која није у складу са њеном политиком и афирмативним односом према институцијама у 21. веку. Њена улога у ШОС-у је заснована на стратегији институционалног балансирања. Дистрибуција моћи током Хладног рата била је биполарна, али због распада Совјетског Савеза, Кина је била принуђена да се повинује хегемонији САД-а у униполараном свету после Хладног рата. То је довело до међузависности кинеске привреде са светском економијом, а посебно су се унапредили и економски односи са Америком. САД су једно од највећих кинеских извозних тржишта, које је порасло са 8,45% у 1985. години на 17% у 2015. години, док је Кина имала само 1,33% америчког извоза у 1985. години и 7% у 2015. години.²⁴⁴ Друго, велики део кинеских директних страних инвестиција, на којима се у великој мери заснива њен брзи економски развој, потиче из Сједињених Држава.²⁴⁵ Такође, Далеки исток, преко Кине, одувек је имао одличан поглед на економску сарадњу унутар ШОС-а и кроз добру координацију са свим укљученим државама. На пример, државе чланице попут Русије, Казахстана и Узбекистана представљају геоекономску комбинацију производње енергије са државама потрошачима енергије као што је Кина, док се Киргистан и Таџикистан подједнако представљају као произвођачи хидроенергије и њеног пласмана на тржиште. Долазак Индије и Пакистана само је помогао у проширењу овог концепта.

Данас је постало јасно да је циљ ШОС-а да постане најважнија међународна организација у азијском региону.²⁴⁶ Без обзира на њену кратку историјску позадину и евидентна достигнућа до данас, она је постала организација која је привлачна за многе државе које већ чекају да буду део клуба. Заједно са земљама БРИКС-а чине огроман потенцијал, како у економском тако и у политичком смислу, на међународној глобалној сцени.

²⁴³ Tiezzi, S., The new improved Shanghai cooperation organization, <http://thediplomat.com/2014/09/the-new-improved-shanghai-cooperation-organization/>, 2014.

²⁴⁴ Trading Economics, China exports, <http://www.tradingeconomics.com/china/exports/>, 2015.

²⁴⁵ World Bank, Data: China, http://data.worldbank.org/country/china#cp_wdi/, 2015.

²⁴⁶ Hansen, F.S., The Shanghai co-operation organisation, *Asian Affairs*, 39(2), 2008, pp. 217-235.

Трећи део

Макроекономска политика земаља БРИКС-а

1. Економска политика и социјална неједнакост

У протеклих неколико деценија земље БРИКС-а су имале важну улогу у светској економији у смислу укупног износа производње, дестинација инвестиционог капитала и потенцијалних потрошачких тржишта. Економска политика одрживог раста и социјалне укључености БРИКС-а помогле су у стабилизацији глобалне економије, стварању нових радних места, смањењу сиромаштва и борби против неједнакости.

Најуспешније земље су оне којима је економска политика помогла да испуне латентне компаративне предности, олакшају формирање људског капитала, имају прилив страних инвестиција и бржи трансфер технологије. Такође, економска политика је била флексибилно прилагођена и модификована у светлу променљивих спољашњих околности.

Природни ресурси земаља БРИКС-а су на првом месту када су у питању њихове економске политике. Богатство ресурсима може побољшати положај државе у међународним пословима делујући као извор националне економске моћи, генерисањем економских ренти и промовисањем економског развоја.²⁴⁷ Глобални бум ресурса свакако је био важан подстицај економским резултатима БРИКС-а, са растућим светским ценама, будући да се њихов колективни извоз минерала и енергије повећао за шест пута, на 600 милијарди долара током једне деценије до 2012. године.²⁴⁸ Међутим, економски значај ресурса иде даље од тога да буде само извор прихода од извоза. Економске политике које подржавају ресурсе су посебно важне, јер омогућавају земљама БРИКС-а да се укључе у стратегије глобалног економског развоја. То значи да владе врше контролу над индустријама које зависе од ресурса кроз селективну политику интервенције, како би се постигле неке националне користи које иначе не би добили ако би производња била остављена тржишним процесима и оперативним одлукама предузећа које је засновано на ресурсима.²⁴⁹ У свим земљама БРИКС-а, економске политике су у великој мери зависиле од рударства и извора енергије, тако да је њихов економски раст блиско повезан са богатством ресурса. За неке земље БРИКС-а, индустрије засноване на ресурсима су дуго биле (мада и данас јесу) главни носилац

²⁴⁷ O'Sullivan, M., The entanglement of energy, grand strategy and international security, in A. Goldthau (ed.), Handbook of Global Energy Policy, Chichester: Wiley-Blackwell, 2013, pp.30-47.

²⁴⁸ United Nations Conference on Trade and Development, UNCTADStat Database, Available from: <http://unctadstat.unctad.org/2014>.

²⁴⁹ Bremmer, I., and Johnston, R., The Rise and Fall of Resource Nationalism, Survival, 51(2), pp. 149-158.

развоја националних економија. Ово нарочито важи за Русију, чија је економија структурално у зависности од извоза ресурса.

Табела 17. Значај сектора ресурса за економије БРИКС-а, 2011. година.

Земље БРИКС-а	Извоз ресурса (у милијардама \$)	Удео ресурса у укупном извозу	Удео индустрије ресурса у БДП-у
Бразил	77,8	30,4%	4,5%
Кина	59,5	3,1%	6,9%
Индија	68,4	22,7%	2,6%
Русија	371,3	71,8%	14,7%
Ј. Африка	35,2	37,9%	8,9%

Извор: NBS 2012; UNCTAD 2014; USGS various years

Минерали и енергетски сектор чине око 15% руског БДП-а и 72% извоза, док порези и профити које генеришу државна предузећа доприносе приближно половини прихода државног буџета.²⁵⁰ Многе кључне економске политике се такође директно ослањају на сектор ресурса. Русија примењује извозне царине на практично сву своју производњу метала (обично у распону 6,5 до 10%), осмишљено као мера индустријске подршке за подстицање домаће прераде минерала.²⁵¹ Не тако давно повећање светских цена енергије такође је обезбедило фискалну независност руске државе, која је те приходе искористила за огромно повећање низа програма социјалне заштите.²⁵²

Кинеска економска развојна стратегија такође зависи од ресурса, али као инпут према извозним индустријама, а не директним изворима прихода. Кинеска влада је сматрала рударске и енергетске секторе стратешки значајним и укључила их у своје програме реформе државног сектора. У оквиру ове политике, економски стратешке индустрије биле су изузете од приватизације и уместо тога консолидоване у групу државних 'националних шампиона'.²⁵³ Присуство селективне економске, а пре свега

²⁵⁰ Heuty, A., Russia's management of oil and gas Available from:

http://www.revenuewatch.org/sites/default/files/RWI_Russia_Mgmt_2012_O.pdf.

²⁵¹ Organisation for Economic Co-operation and Development, The Economic Impact of Export Restrictions on Raw Materials, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris, 2010.

²⁵² Kononczuk, W., Russia's Best Ally: The Situation of the Russian Oil Sector and Forecasts for its Future, Centre for Eastern Studies, Warsaw, 2012.

²⁵³ Green, S., and Liu, G. S., China's industrial reform strategy: retreat and retain, in S. Green, G.S. Liu (eds.), Exit the Dragon? Privatisation and State Control in China, Blackwell Publishing, Oxford, 2005.

индустријске политике је од тада било проширено и на друга државна предузећа која су заснована на ресурсима. То је укључивало консолидацију индустријске политике у области рударства 2006. и 2008. године, где је одобрено финансирање државних предузећа ради рационализације производње минерала. Економска политика која је била уграђена у Дванаести петогодишњи план понудила је сличну државну подршку за технолошку надоградњу и истраживање налазишта угља, нафте и природног гаса.²⁵⁴ Од 2004. године, рударска и енергетска предузећа која улажу у иностранство такође су се квалификовала за дисконтоване кредите преко банкарског система у државном власништву, дизајнираног тако да промовише обезбеђивање ресурса кроз куповину пројеката снабдевања који су у кинеском власништву а налазе се у кључним земљама добављачима.²⁵⁵

Такође, Бразил је на почетку 21. века искористио прилику коју је пружала глобална коњунтура за доношење нове развојне економске политике засноване на енергетици. Наиме, 2003. године администрација председника Луле је поново покренула Национални програм који подразумева сет индустријских политика које ће промовисати производњу и употребу биогорива, како би се смањила зависност од увоза нафте.²⁵⁶ Програм је донео велике користи у погледу енергетске сигурности: производња етанола се удвостручила на 500 милиона барела дневно до 2010. године, а као резултат тога Бразил ужива завидну стопу самодовољности од око 85%.²⁵⁷ Након открића огромних резерви нафте на мору у 2007. години, Бразил је такође извршио опсежне промене у политици нафтне индустрије. Нови режим концесија који је усвојен 2009. године гарантује државном предузећу Петробрасу удео од 30% у свим пројектима за прераду нафте.²⁵⁸ Такође, субвенције за нафту су поново уведене 2008. године уз очекивање веће производње нафте.²⁵⁹ На крају, све накнаде за прераду нафте су биле предвиђене за Социјални фонд који је усмерен на специфичне програме образовања,

²⁵⁴ State Council of the People's Republic of China, White Paper on Energy Policy, Available from: <http://www.globaltimes.cn/content/740169.shtml>, 2012.

²⁵⁵ Wilson, J.D., Northeast Asian resource security strategies and international resource politics in Asia, Asian Studies Review, 38(1), 2014., pp. 15-32.

²⁵⁶ Hira, A., and de Oliveira, L.G., No substitute for oil? How Brazil developed its ethanol industry, Energy Policy, 37(6), 2009, pp. 2450-2456.

²⁵⁷ Enerdata, Global Energy and CO2 Database, Available from: <http://www.enerdata.net/enerdatauk/knowledge/subscriptions/database/energy-market-data-and-co2-emissions-data.php>. 2013.

²⁵⁸ United States Geological Survey, Minerals Yearbook Area Reports: International, US Government Printing Office, Washington, 2010.

²⁵⁹ De Oliveira, A., and Laan, T., Lessons learned from Brazil's experience with fossil-fuel subsidies and their reform, International institute for Sustainable Development, Geneva, 2010.

технологију и смањење сиромаштва.²⁶⁰ Ови програми за биогориво и нафту показују централну улогу енергетског богатства савремене бразилске развојне економске политике.

Природни ресурси су такође постали кључни елемент у развојним стратегијама и економским политикама Индије и Јужне Африке. Оне се у овим земљама фокусирају на сектор рударства. Рударски сектор игра кључну улогу у овим политикама, које имају интенцију да преусмере дотичне економије од извоза минералних сировина ка преради локалних метала. Јужноафричка влада је идентификовала пет 'ланаца вредности' на бази минерала (коришћење угља, челика, аутокаталитички конвертори, накит и пигменти), и определила се за низ инвестиција у инфраструктуру, обуку и програме за истраживање и развој који су осмишљени да промовишу улагања у ове секторе.²⁶¹ Индија је покушала да покрене раст у индустрији челика ограничавајући извоз руде гвожђа кроз низ извозних такси и забрана, осмишљених да подстакну локалну прераду руде гвожђа у челик.²⁶² Политика прераде минерала у Индији показала се посебно успешном, с тим да се извоз руде гвожђа смањио на једну шестину претходног нивоа, док се производња челика удвостручила на 77 милиона тона годишње између 2006. и 2012. године.²⁶³

Економске политике земаља БРИКС-а на централно место стављају ресурсе, као главну полугу у свом економском развоју. Не само да су земље БРИКС-а имале користи од раста цена ресурса, већ су све владе учиниле сектор ресурса кључним елементом националних развојних политика и стратегија. Оне су биле у могућности да искористе своје богатство ресурсима за развојне циљеве, само кроз државно власништво и интервенционистичке трговинске и индустријске политике.

1.1. Богатство ресурсима и дипломатски утицај

Богатство природним ресурсима је кључни елемент у позиционирању групе БРИКС на међународној сцени. Ресурсно богатство је значајна предност у државном

²⁶⁰ Gomez, E.J., Dilma's education dilemma, *Americas Quarterly*, 5(4), 2011, pp. 38-42.

²⁶¹ Department of Mineral Resources, A beneficiation strategy for the minerals industry of South Africa, Department of Mineral Resources, South Africa, Pretoria, 2011.

²⁶² Reuters, India imposes 5 pct export duty on iron ore pellets, <http://in.reuters.com/article/2014/01/28/india-iron-idINL3NOL202U20140128>, 2014.

²⁶³ World Steel Association, *Steel Statistical, Yearbook*, World Steel Association, Brussels, 2013.

спољнополитичком арсеналу, јер се ресурси могу користити и негативно као „оружје” (тако што се снабдевање условљава одређеним политичким уступцима), и позитивно (кроз стратегије где се природни ресурси користе као подстицај понашања).²⁶⁴ Ресурсни национализам је неопходан да би се државе могле ангажовати у ресурсној дипломатији. На тај начин, гарантујући високе нивое државне контроле, националне политике омогућавају владама да понуде (или ускрате) приступ ресурсима одређеним партнерима. Све земље групе БРИКС су у протеклим годинама интензивно користиле ресурсе у дипломатији. Русија је еклатантан пример како се користе ресурси у дипломатске сврхе. Енергија је главни руски дипломатски капитал, а од раних 2000-их година многи званичници руске владе, укључујући и Владимира Путина, експлицитно су описали Русију као ’енергетску велесилу’ у настајању.²⁶⁵ Примера ради, Русија је од 2005. године користила директна али и индиректна условљавања ембаргом на гас према земљама као што су Летонија, Литванија, Естонија, Грузија, Украјина, Таџикистан и Киргистан, током осетљивих дипломатских преговора.²⁶⁶ То се исто дешавало и током кризе у Украјини 2014. године, када је председник Путин наговестио да украјински дуг од 2,2 милијарде долара није отплаћен и да је Гаспром можда „присиљен” да обустави испоруке гаса за Западну Европу.²⁶⁷

Бразил је такође користио ресурсе у дипломатским стратегијама. Он је водећи произвођач етанола, а под управом председника Луле почело је оно што су многи називали иницијативом ’дипломатије биогорива’, чији је циљ био ширење светског тржишта за производе од етанола.²⁶⁸ Од тада је Бразил потписао билатералне споразуме о сарадњи у области биогорива са 45 земаља, укључујући и велики споразум из 2007. године са САД-ом, према којем би Бразил спонзорисао пројекат за етанол у централној Америци за извоз на тржиште у САД.²⁶⁹ Такође, недавни талас бразилских дипломатских напора у Африци је руковођен ресурсима, а вођен је од стране два енергетска државна предузећа: Ембрапа, која има аранжмане за трансфер технологије

²⁶⁴ O’Sullivan, M., The entanglement of energy, grand strategy and international security, in A. Goldthau (ed.), Handbook of Global Energy Policy, Wiley-Blackwell, Chichester, 2013, pp. 30-47.

²⁶⁵ Rutland, P., Russia as an Energy Superpower, New Political Economy, 13(2), 2008, pp. 203-210.

²⁶⁶ Domjan, P., and Stone, M., A Comparative Study of Resource Nationalism in Russia and Kazakhstan 2004-2008, Europe - Asia Studies, 62(1), 2010, pp. 35-62.

²⁶⁷ ABC News, Russian president Vladimir Putin warns gas supplies to Europe could be disrupted, <http://www.abc.net.au/news/2014-04-11/russia-warns-european-gas-supplies-could-be-disrupted/5382650>, 2014.

²⁶⁸ Hanson, S., Brazil’s ethanol diplomacy, <http://www.cfr.org/renewable-energy/brazils-ethanol-diplomacy/p13721>, 2007.

²⁶⁹ Dauvergne, P., and Farias, D.B., The rise of Brazil and a global development power, Third World Quarterly, 33(5), 2012, pp. 903-917.

биогорива на подручјима са десет афричких земаља и Петробрас, који се бави истраживањем нафте у дубоким водама афричких земаља.²⁷⁰

Међутим, коришћење ресурса у спољној политици није ограничено само на извознике, с обзиром да су две државе БРИКС-а (Кина и Индија) које зависе од увоза такође користиле 'ресурсну дипломатију'. Оне су повезане са такозваним „излазним програмима”, према којима се државна предузећа подстичу (и добијају државну финансијску и дипломатску подршку) да улажу у стране рударске и енергетске пројекте ради побољшања сигурности нагомиланих ресурса. Кина је покренула свој „излазни програм” почетком 2000-их, најавивши званичну стратегију ресурсне дипломатије у 2003. години, пре него што је обећала субвенционисано државно финансирање за иностранна улагања у ресурсе у једанаестом петогодишњем плану из 2005. године.²⁷¹

Индија је врло брзо следила Кину са својом интегрисаном енергетском политиком из 2006. године која обећава дипломатску подршку ресурсима државних предузећа која улажу у иностранство, и дванаестом петогодишњем плану који циља на такве инвестиције у секторима угља, нафте и гаса.²⁷² Као резултат свих владиних програма, њихова државна предузећа су почела агресивно да се шире у секторе страних ресурса. Индијска ONGC Videsh купила је 31 пројекат нафте и гаса у шеснаест земаља до почетка 2013. године.²⁷³ Исто тако, процењује се да су кинеска државна предузећа инвестирала скоро 100 милијарди долара у стране минерале и енергетске пројекте и то само у периоду између 2006. и 2010. године.²⁷⁴ Кина је била нарочито успешна у експлоатацији иностраних инвестиционих активности својих ресурсних државних предузећа за дипломатске потребе.

Ови примери показују да земље БРИКС-а, појединачно или колективно, интензивно користе ресурсе у својим међународним односима. Било да су извозници ресурса (Русија, Бразил и Јужна Африка) или увозници који промовишу инвестиције својих државних предузећа у иностранству (Кина и Индија).

²⁷⁰ Stolte, C., Brazil in Africa: Just another BRICS country seeking resources? Chatham House Briefing Paper, Chatham House, London, 2012.

²⁷¹ Ma, K., China's Current Energy Situation and the 11th Five-Year Plan for Energy Development, <http://news.xinhuanet.com/politics/2006-08/15/content4963795.htm>, August 15, 2006.

²⁷² Planning Commission of India, Twelfth Five Year Plan, 2012-2017, Vol. 2, Sage Publications, New Delhi, 2013.

²⁷³ ONGC Videsh, Annual Report, 2012-2013, [http://www.ongcvidesh.com/PDF/OVL_Annual Report 2012-13.pdf](http://www.ongcvidesh.com/PDF/OVL_Annual%20Report%202012-2013.pdf), 2013.

²⁷⁴ Wilson, J.D., Northeast Asian resource security strategies and international resource politics in Asia, Asian Studies Review, 38(1), 2014., p. 24.

1.2. Смањење сиромаштва

Све земље богате ресурсима су имале огромне користи од глобалног раста цена ресурса на светском тржишту у протеклој деценији, што је тим земљама донело високе приходе које су оне употребиле у социјалној сфери, пре свега за смањење сиромаштва. Одрживи раст и смањење сиромаштва посебно у неразвијеним земљама са двојном економијом, обично захтева преусмеравање ресурса од активности са ниским нивоом продуктивности до активности са већим нивоом продуктивности, од сировина до произвођача и од руралних до урбаних подручја. Неки теоретичари су окарактерисали ове савремене историјске развојне процесе као: „Постајете оно што производите. То је неизбежна судбина нација”.²⁷⁵ Премештање ресурса који су неопходни за егзистенцију, у модерне привредне секторе је пресудно. Али постоји недостатак модернизације двоструке економије који се огледа у томе да пренос ресурса неизбежно истиче везу између раста и неједнакости. Дуалност тржишта рада, посебно је изражена у Кини и Индији у којима постоји велика неједнакост између руралних и градских радника. Управо су у Кини миграције становништва ка урбаним подручјима довеле до смањења сиромаштва, тако што се већи део радника запошљавао у индустријском производном сектору. Међутим, успех у смањењу сиромаштва не треба приписивати само повећању радних места у производњи већ и политици која подржава рурални развој и положај малих фармера. У последњих тридесет година, Кина је успела да подигне око пола милијарде људи из екстремног сиромаштва захваљујући њеној величини, стопама раста и повећаним везама између земаља ’Југ – Југ’. Кина је заузврат допринела смањењу глобалног сиромаштва у целини.²⁷⁶ Удео изузетно сиромашних, оних који живе са мање од 1,25 долара дневно по глави становника у прилагођеним ППП условима, у светској популацији пао је са 52% на 22% између 1981. и 2008. године.²⁷⁷ Такође, у Бразилу, Русији и Индији, структурне промене биле су праћене опадањем стопе сиромаштва. Веома значајно смањење сиромаштва се догодило и у Индији између 1969. године када је било 69% сиромашних и 2006. године, када је стопа сиромаштва пала на око 20%.²⁷⁸

²⁷⁵ Rodrik, D., *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy*, www.Norton&Co, Inc, New York, 2011, p. 156.

²⁷⁶ Sumner, A., *Global Poverty and the New Bottom Billion: What if Three - quarters of the World’s Poor Live in Middle - income Countries?* IDS Working Papers (2010) 349, 2010, pp. 1-49.

²⁷⁷ World Bank, *World Bank Sees Progress Against Extreme Poverty, but Flags Vulnerabilities*, Press Release No: 2012/297, February 29, 2012. Washington, DC.: World Bank, 2012.
<http://web.worldbank.org/WBS/TE/EXTERNAL/NEWS/O>, content MDK:23130032□page PK: 64257043□pi PK: 437376□theSite PK: 4607,00.html.

²⁷⁸ World Bank, *PovcalNet*, 2014, <http://iresearch.worldbank.org/PovcalNet/index.htm?3>

У Бразилу, сиромаштво се смањило за 23% између 1990. и 2009. године.²⁷⁹ Односно, стопа сиромаштва је пала са 17,5% у 1992. години на 6,1% у 2009. години.²⁸⁰ У протеклих десет година, политика социјалне заштите и трансфер новца из програма за сиромашне су утицали на пад сиромаштва и донекле су смањили висок ниво неједнакости у приходима.

У Русији стопа сиромаштва је више него преполовљена у периоду од 2000. и 2011. године, опадајући са 29% становништва у 1990. години на 12,8% у 2011. години.²⁸¹ Овај пад у сиромаштву долази након периода велике економске оскудице, падом БДП-а по глави становника, и као последица тога опадање животног стандарда након распада Совјетског Савеза. Развој производње је имао врло мало утицаја на пад сиромаштва, док су већи значај имали повећање пензија, повећање плата у секторима нетржишних услуга и отварање радних места у јавном сектору. Тржиште рада у Русији функционисало је као делимични заштитни слој против сиромаштва, јер су предузећа споро отпуштала радну снагу када је производња опадала и уместо тога прилагођавала плате и радно време.

У Јужној Африци сиромаштво је са 24,3% у 1993. години смањено на 13,8% у 2008. години, где се већи пад одвијао после 2000. године.²⁸² Пад сиромаштва у Јужној Африци углавном се може приписати побољшању социјалне заштите, већим пензијама и већем броју радних места у државним службама, као што су здравство, образовање, финансије и др.

Земље БРИКС-а имају за циљ промовисање побољшања животних услова кроз одржив економски раст и развој за своје грађане, као и за остало светско становништво. Такав програм има за циљ да смањи неједнакости, да створи услове за запошљавање и да искорени екстремно сиромаштво.

Неједнакост је заједнички изазов са којим се суочавају све земље БРИКС-а. То се најбоље види кроз Gini коефицијент приказан помоћу показатеља развоја (социјална заштита, образовање, здравство, инфраструктура, животна средина и економија).

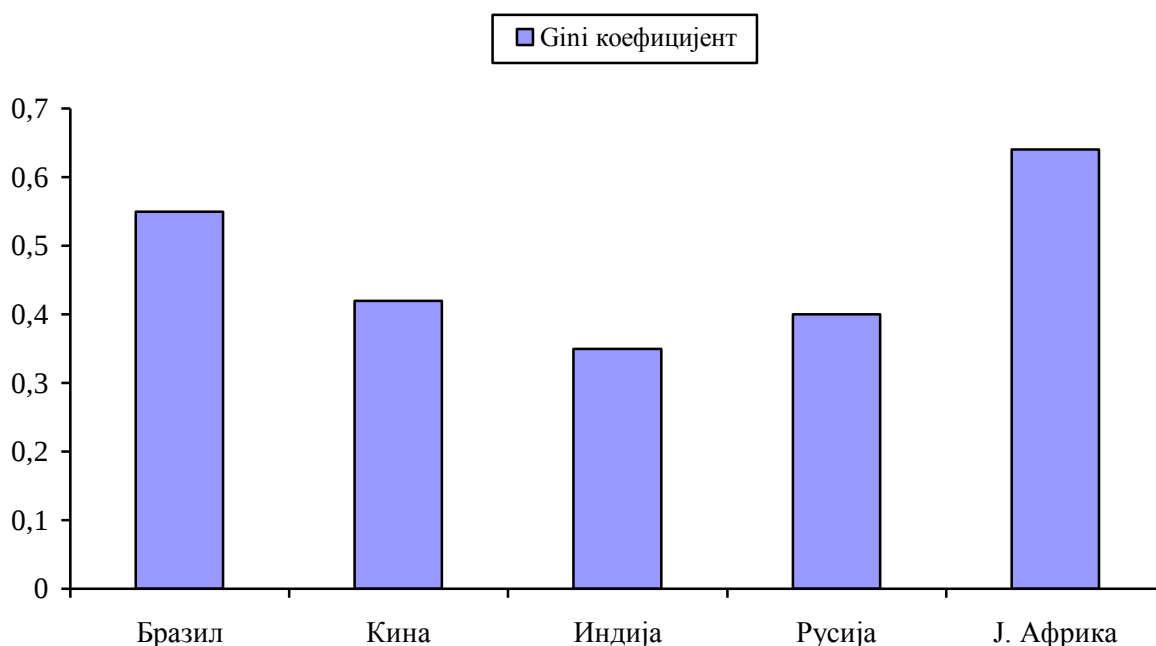
²⁷⁹ ECLAC (Economic Commission for Latin America and the Caribbean) (2011), Social Panorama of Latin America 2010.

²⁸⁰ World Bank, PovcalNet, 2014, <http://iresearch.worldbank.org/PovcalNet/index.htm#?3>

²⁸¹ Kuznetsov, B., Gimpelson, V. and Yakovlev, A., Industrialization in the Russian Federation (In Naude, W., Szirmai, A. and Haraguchi, N. eds. Structural Change and Industrial Development in the BRICS. Oxford University Press, Oxford, Chapter 6, pp. 138-161).

²⁸² World Bank, PovcalNet, 2014, <http://iresearch.worldbank.org/PovcalNet/index.htm#?3>

График 11. Светски индикатори развоја, приказани кроз Gini коефицијент, 2013.

Извор: World Bank Development Indicators 2013. Washington, DC, World Bank, <http://data.worldbank.org>

Пружање социјалне сигурности у свим земљама БРИКС-а је уграђено у законодавство и прописе. У Бразилу и Јужној Африци устави служе као законска основа, док су у Индији, Кини и Русији програми и политике социјалне заштите повезани са доношењем различитих владиних прописа о раду. То је углавном због тога што је то омогућило законодавство и различити облици социјалне заштите.

2. Политика кредитирања и финансирање развоја земаља трећег света

Везе групе БРИКС са земљама трећег света а посебно са онима које имају врло ниске приходе, интензивирала се током последње две деценије кроз разне облике сарадње и подршке. Финансирање развоја од стране земаља БРИКС-а, посебно из Кине и Индије, врло често долази у оквиру ширег пакета, где су донације и концесије само допуна трговинским и инвестиционим аранжманима. Ови пакети понекад могу бити веома сложени, па чак укључују и природне ресурсе земље домаћина као колатерал.²⁸³ Међутим, БРИКС група не следи класичну перцепцију односа донатор - прималац, већ

²⁸³ IMF, New Growth Drivers for Low - Income Countries: The Role of BRICS, Washington, 2011, p. 24. url: <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2011/011211.pdf>.

прати идеју познату као 'сарадња Југ-Југ'. Овај начин равноправног економског партнерства и сарадње на обострану корист представља принцип немешања у унутрашње ствари земље домаћина и обично нема политичких условљавања везаних за помоћ. Таква пракса изазива забринутост код традиционалних донатора, посебно оних са Запада.

Може се такође рећи да је развојна помоћ групе БРИКС временом повећавана, а посебно је значајан део који долази из Кине. Процене су, да су земље БРИКС-а за финансирање развоја у 2009. години донирале 3,9 милијарди долара, што је чинило око 3% од укупне помоћи земљама у развоју.²⁸⁴ Далеко највећи удео, скоро половина помоћи је обезбеђена од стране Кине, а затим од Индије. Финансијски токови из Русије и Бразила су нарочито порасли у другој деценији 21. века, док је удео Јужне Африке и даље веома низак, али је у сталном порасту. Од 2005 године, годишња стопа раста помоћи које дају земље БРИКС је у просеку око 16%, а од тога кинеска помоћ износила је у просеку 29,4% у периоду од 2004. до 2009. године.²⁸⁵

Финансирање развоја земаља трећег света укључујући и периоде кризе у европским земљама које су традиционални донатори, оснажило је улогу групе БРИКС у токовима финансирања развоја земаља са ниским приходима, тако што су се они додатно повећали. Велики део помоћи из Индије дат је у облику грантова.²⁸⁶ Ипак, Кина је у доброј позицији да буде предводник у давању помоћи за развој земљама трећег света, као земља која има не само велике међународне резерве и стога је у снажној позицији након кризе, већ има и велику потражњу за ресурсима, што је посебно повезано са одлукама о финансирању држава. Посебни грантови су, такође, утрошени за изградњу социјалне инфраструктуре, као што су болнице и школе. У принципу, финансирање развоја од стране БРИКС-а фокусира се на инфраструктуру у производном сектору, што је у складу са идејом 'сарадње Југ – Југ'. Они чак и превазилазе традиционалне донаторе у неким аспектима давања помоћи за развој. Тако

²⁸⁴ World Bank, Finance for Development: Trends and opportunities in Changing Landscape. Abebe Adugna, Rocio Castro, Boris Gamara, and Stefano Migliorisi, CFP Working paper, No 8, November 2011. <http://www.siteresources.worldbank.org/CFPEXT/resdources/299947-1322067209001/WorkingPaperFinanceforDevelopmentTrendsandOpportunities.pdf>

²⁸⁵ Government of China, White Paper: China's foreign aid. Report Released by the Chinese state council's information office report released by the Chinese state council's information office; published by the state news agency Xinhua, 2011., url: <http://news.xinhuanetcom/english2010/china/2011-04/21/c13839683.htm>

²⁸⁶ World Bank, Finance for Development: Trends and opportunities in Changing Landscape. Abebe Adugna, Rocio Castro, Boris Gamara, and Stefano Migliorisi, CFP Working paper, No 8, November 2011. <http://www.siteresources.worldbank.org/CFPEXT/resdources/299947-1322067209001/WorkingPaperFinanceforDevelopmentTrendsandOpportunities.pdf>

је БРИКС група помогла многим земљама трећег света у ублажавању инфраструктурних уских грла и смањењу сиромаштва. Специјализација БРИКС-а у финансирању инфраструктуре је углавном комплементарна са помоћи која долази од многих донатора из ОЕЦД-а, који све више усмеравају средства у социјалну потрошњу.²⁸⁷

Иако је ова комплементарност генерално позитивна, посебно са аспекта величине инфраструктурних пројеката поставља се питање у којој мери је ово финансирање помогло земљама у развоју да напредују у економском погледу. Највећи ефекат може да се идентификује у трговинским односима. Око 60% укупног утицаја БРИКС-а на земље са ниским дохотком приписује се трговини. Због јаких трговинских веза БРИКС-а са земљама на Блиском Истоку, Северној Африци и Централној Азији, изражени су и одговарајући утицаји у овим регионима. Земље извознице нафте су више под утицајем трговинских шокова него друге. Индиректно преливање на земље са ниским дохотком (LIC) укључује цене робе, глобалне каматне стопе и потражњу. Утицај ових варијабли не треба потцењивати. У погледу тражње и продуктивности, повећање од 1% у БРИКС-у је праћено повећањем производње у земљама LIC-а за 0,7% током три године.²⁸⁸ Наиме, због већих плата и развоја нове технологије, Кина и друге земље БРИКС-а прелазе са радно-интензивне производње која захтева нижи степен образовања, ка производњи са већом додатом вредношћу производа, остављајући на тај начин простора и могућности LIC-економијама за стварање радних места у тим секторима.²⁸⁹

Међутим, традиционални донатори могу да уче и регионалне и језичке везе. Тако да је, поред осталог, финансирање развоја од стране БРИКС групе у складу са геостратешким и економским разлозима. Из тог разлога, земље БРИКС-а имају општу тенденцију да фокусирају своју помоћ према суседним земљама, с тим да је Кина овде изузетак.²⁹⁰ Бразил је снажно ангажован у Латинској Америци и лузофон афричким земљама, Русија у земљама бившег Совјетског Савеза, Индија у Бангладешу,

²⁸⁷ IMF, New Growth Drivers for Low - Income Countries: The Role of BRICS, p. 24. url: <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2011/011211.pdf>.

²⁸⁸ Lin, J. Y., BRIC Spillovers helped Low Income Countries Withstand Crisis, url: <http://blogs.worldbank.org/developmenttalk/bric-spillovers-helped-low-income-countries-withstand-crisis> 2012.

²⁸⁹ Ибид.

²⁹⁰ World Bank, Finance for Development: Trends and opportunities in Changing Landscape. Abebe Adugna, Rocio Castro, Boris Gamara, and Stefano Migliorisi, CFP Working paper, No 8, November 2011. <http://www.siteresources.worldbank.org/CFPEXT/resdurses/299947-1322067209001/WorkingPaperFinanceforDevelopmentTrendsandOpportunities.pdf>

Мијанмару, Непалу и Бутану.²⁹¹ Земље без излаза на море са малим или никаквим сировинским ресурсима али са занимљивим економским перспективама, вероватно ће добити мање финансија од земаља са супротним карактеристикама. Један од разлога за то могао би бити да у земљама богатим ресурсима, као што су Ангола, Нигерија, Судан, Етиопија или Замбија, инфраструктурни пројекти са већим износима финансирања су чешћи него у земљама са оскудним ресурсима. Ипак, у односу на укупну перцепцију, БРИКС не фаворизује земље богате ресурсима када се финансирање развоја упоређи у односу на БДП.²⁹²

Велики пораст финансирања развоја од стране БРИКС земаља врло често се преплиће са трговинским, али и са аранжманима у облику СДИ-а углавном због кинеског ангажовања. Иако, група БРИКС игра све важнију улогу пружаоца развојне помоћи, она је генерално још увек мања од финансирања које потиче из земаља ОЕЦД-а, међутим, има тенденцију сталног пораста. Примера ради, укупне исплате кредита БРИКС групе земаљама трећег света (Подсахарска Африка) порасле су у просеку за 60% годишње у периоду од 2000. до 2010. године, достужући преко 6 милијарди америчких долара у 2010. години.²⁹³ Од тога, Кина учествује са 13,5% у укупним дуговима свих земаља у развоју, Русија са 9,4%, Бразил са 8,5% и Индија са 7,1%, док Јужна Африка чини само 1,1%.²⁹⁴ Ово је изазвало забринутост у неким западњачким круговима, да би БРИКС финансирање могло утицати негативно на одрживост дуга, посебно у земљама које су недавно добиле смањење дугова и земљама са slabим институцијама. Заиста, иако су генерално користи препознатљиве кроз повећање финансирања развоја БРИКС-а, неки ризици остају посебно повезани са следећим закључцима:

- Чини се да БРИКС обезбеђује више средстава за LIC земље (земље са ниским приходима) које имају слабије институције и управљачке структуре.²⁹⁵

²⁹¹ IMF, Determinants of Development Financing Flows from Brazil, Russia, India and China to Low - Income Countries; IMF Working Paper, WP/11/255; Nikunde Mwase, Washington, November, 2011d, p. 7., url: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2011/wp112555.pdf>.

²⁹² Ибид, стр. 6.

²⁹³ World Bank, Finance for Development: Trends and opportunities in Changing Landscape. Abebe Adugna, Rocio Castro, Boris Gamara, and Stefano Migliorisi, CFP Working paper, No 8, November 2011. <http://www.siteresources.worldbank.org/CFPEXT/resdurses/299947-1322067209001/WorkingPaperFinanceforDevelopmentTrendsandOpportunities.pdf>

²⁹⁴ World Bank, Global Development Finance at www.databank.worldbank.org.

²⁹⁵ IMF, Determinants of Development Financing Flows from Brazil, Russia, India and China to Low - Income Countries; IMF Working Paper, WP/11/255; Nikunde Mwase, Washington, November, 2011d, p. 18., url: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2011/wp112555.pdf>.

- Ипак, с друге стране, неколико индикатора указују на чињеницу да се БРИКС финансирање заснива бар делимично на комерцијалним калкулацијама ризика. То значи, ако је процењени ризик већи, повластице за добијање кредита се смањују. На пример, земље са већим обавезама БРИКС кредита (већом изложеношћу), земље без подржаних програма од стране ММФ-а и земље са слабијим институцијама, што све може да одражава већи ризик, имају тенденцију да добију кредите по мање повлашћеним условима.²⁹⁶

Оба фактора нису у складу са логиком ММФ-овог оквира одрживости дуга за LIC земље, који је осмишљен како би помогао да се дугорочно одржи и дао смернице за земље дужнике и кредиторе о ограничењима задуживања и одлукама о додели бесповратних средстава у складу са потенцијалном могућношћу отплате земље. У том оквиру, земље са јаким институцијама и dobrим индикаторима управљања се сматрају да имају већу способност отплате. Они због тога могу управљати вишим показатељима дуга и повећати кредите са ниским концесијама. Стога, посебно земље са славим институцијама су под већим ризиком да упадну у дугове, ако се обезбеди много мање условно финансирање. Међутим, до сада има врло мало примера где кредитирање од стране БРИКС-а ствара проблеме одрживости дуга. Не тако давно, у случају Бутана, на пример, инвестиције у хидроенергетске пројекте (од стране Индије), које се финансирају из кредита, сматрају се непроблематичним, јер се проспективна стопа повраћаја сматра повећањем капацитета за отплату.²⁹⁷ Такође, пре неколико година у Мозамбику су потписана два неконцесиона кредита са Кином и Бразилом за инфраструктурне пројекте, где су износи били прилично мали, али су изазвали забринутост да овај облик финансирања треба користити продуктивније него у прошлости.²⁹⁸ Овакав сличан случај био је и са Зимбабвеом, који је у датом тренутку класификован као држава која има проблеме са дуговима а Влада је и поред тога договорила неконцесионе кредите са Кином у износу од 566 милиона долара.²⁹⁹ Међутим, Зимбабве у том тренутку није био примио отпис дуга у оквиру одговарајућих програма (Иницијатива за тешко задужене сиромашне земље и Мултилатерална

²⁹⁶ IMF, Determinants of Development Financing Flows from Brazil, Russia, India and China to Low - Income Countries; IMF Working Paper, WP/11/255; Nikunde Mwase, Washington, November, 2011d, p. 12., url: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2011/wp112555.pdf>.

²⁹⁷ IMF, Bhutan: Joint IMF/World bank debt sustainability analysis, Washington, December 2009; url: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/dsa/pdf/dsacr09334.pdf>

²⁹⁸ IMF, Mozambique - Joint IMF/World bank debt sustainability analysis - Update, Washington, May 2011., url: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/dsa/pdf/dsacr11149.pdf>

²⁹⁹ IMF, Zimbabwe - Joint IMF/World bank debt sustainability analysis, Washington, May 2011., url: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/dsa/pdf/dsacr11135.pdf>

иницијатива за ублажавање дугова) и вероватно ће Кина преузети свој удео ако се испуне услови за ублажавање дуга у будућности.

Заједнички приступ развојној политици од стране земаља БРИКС-а има и своје специфичности, посебно када је у питању географски аспект финансирања развоја и кредитирања. Наиме, Кина је у врло доброј позицији јер њена потражња за сировинама и трговинским могућностима доводи до економских веза широм света, док се Јужна Африка и Бразил углавном фокусирају на регионалну стабилност и развој. Русија се на разне начине придржава традиционалних мултилатералних донаторских структура, док остале четири чланице експлицитно теже сарадњи Југ - Југ како би направиле разлику према западним донаторима.

БРИКС земље имају регионалну експертизу, упознате су са историјским и друштвеним карактеристикама и поседују искуство у спровођењу развојних пројеката. Већина суседних земаља БРИКС-а су на нижем нивоу економског развоја, а неким је потребна помоћ због природних или хуманитарних катастрофа. Зато је, промовисање регионалног развоја и интеграција, такође оправдано, у смислу интересовања БРИКС-а са аспекта финансирања и кредитирања развоја суседних слабо развијених земаља. Такође, политичка стабилност и мир, представљају предуслов за локалну трговину и заједничка улагања у инфраструктурне и енергетске пројекте.

Финансирање развоја од стране групе БРИКС је испреплетано и међузависно са СДИ-а, трговином и иностраном помоћи. Приоритет је економски раст који треба да доведе до смањења сиромаштва и социјалног напретка. Због тога, подстицање раста у трговини и производњи се сматра релевантнијим за развој него инсистирање на стандардима људских права и добром управљању. У том смислу, БРИКС се може сматрати мање лицемерним у погледу амбивалентности развојне сарадње и економских интереса. Земље БРИКС-а не прате ОЕЦД-смернице и критеријуме западно-стандардизоване помоћи. Напротив, подршка се даје без строгих захтева о националним политикама које треба да спроведу неразвијене земље. Немешање и национални суверенитет су водећи принципи.³⁰⁰

Развојна помоћ се више фокусира на техничку, а мање на финансијску страну. Кина и Индија су углавном концентрисане на билатералну помоћ, док Русија и Јужна

³⁰⁰ Walz, J., and Ramachandran, V., Brave New World, A Literature Review of Emerging Donors and the Changing nature of Foreign Assistance, Center for Global Development, Working paper 273, November 2010., p.15, url: http://www.cgdev.org/files/1425691fileWalz_Ramachandran_Brave_New_World_FINAL.pdf

Африка претежно користе мултилатералне канале. Бразил и Јужна Африка су поред осталог посвећени и регионалним интеграцијама. Тако је група БРИКС заступљена геостратешки на свим континентима глобалног југа. У билатералним и регионалним споразумима, земље БРИКС-а наглашавају Југ - Југ солидарност и хоризонталну сарадњу за разлику од западне доминације.

3. Пољопривредна политика и сигурност хране

Пољопривреда је високо на дневном реду међународних институција и група земаља, посебно од светске кризе која је настала 2008. године. Земље БРИКС-а нису биле изузетак, а од првог самита из 2009. године донеле су уредбе о сигурности хране. Поред тога, група БРИКС се позива на нови механизам сарадње који су успоставиле државе чланице, како би ојачале сарадњу и унапредиле свој међународни утицај у новој ситуацији. Као важне карике пољопривредне производње у свету, оне поседују једну трећину светске пољопривредне површине. Са великом пољопривредном производњом, ових пет земаља је од кључне важности за гарантовање светске сигурности хране.

БРИКС земље могу промовисати безбедност хране на својим територијама кроз иницијативе које укључују:³⁰¹

- Стварање основног система размене пољопривредних информација у земљама БРИКС-а;
- Развијање опште стратегије за осигурање приступа храни за најугроженије делове становништва;
- Предузимање мера за смањење негативног утицаја климатских промена на сигурност хране;
- Прилагођавање пољопривреде климатским променама;
- Унапређивање сарадње и иновација у пољопривредној технологији;
- Промовисање трговине и улагања у пољопривреду.

³⁰¹ India, Ministry of finance, The BRICS Report: A Study of Brazil, Russia, India, China and South Africa with Special Focus on Synergies and Complementarities. New Delhi: Oxford University, 2012., оп. цит.

Овакве иницијативе захтевају стратешки приступ развоју пољопривреде у свим земљама БРИКС-а, посебно узимајући у обзир значај пољопривредног сектора у неким од њих, како у погледу сигурности хране, тако и у сврху економског развоја. Међутим, пољопривредни сектор у свим земљама БРИКС-а се суочава са неколико изазова. То укључује утицај климатских промена на продуктивност, питања сигурности воде; волатилност цена робе, што доводи до раста цена хране, повећање улазних трошкова и преусмеравање намене пољопривредног земљишта; и изазов промовисања малог привредног газдинства, посебно у односу на друге изазове као што је урбанизација.³⁰²

У погледу практичних корака за сарадњу у области безбедности хране, земље БРИКС-а су се на састанку министара пољопривреде и аграрног развоја у Москви 2010. године усагласиле о следећим приоритетима:³⁰³

- Стварање пољопривредног информационог система земаља БРИК-а. Имајући опште информације засноване на билансима производње и потрошње пољопривредних производа, раст становништва ће омогућити свеобухватну анализу стања безбедности хране у БРИК земљама. То се сматра веома важним за решавање проблема сигурности хране и помоћи у координисаном приступу за формирање националних резерви житарица узимајући у обзир глобалну слику понуде хране.
- Израда опште стратегије за обезбеђивање приступа храни најугроженијој популацији. Око 42% светске популације живи у БРИК земљама. Значајан проценат ове популације припада рањивим групама које захтевају државну подршку за обезбеђивање хране. Стога, развој стратегије БРИК земаља у области сигурности хране за угрожену популацију има велики значај. Размена искуства у области производње хране и система јавних набавки за дистрибуцију и помоћ у храни рањивој популацији и жртвама природних катастрофа постаје важна и чак императивна.
- Смањење негативног утицаја климатских промена на сигурност хране и прилагођавање пољопривреде климатским променама. Од свих сектора привреде, аграрни сектор је најрањивији од утицаја климатских промена. Да би

³⁰² Basu, P. K., The role of BRICS countries in food and agriculture development, in Larionova, M. & Kirton, J. (eds.), BRICS New Delhi Summit 2012 – Stability, Security and Prosperity, Newsdesk, Publishers, London & Washington, 2012.

³⁰³ Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Moscow Declaration of BRIC Ministers of Agriculture and Agrarian Development, Moscow, March 26, 2010.

се супротставили овом негативном утицају, постоји потреба за развојем сарадње кроз свеобухватне адаптивне мере, укључујући размену искустава, најбољих пракси и јавних политика. Истовремено, позивају међународну заједницу да одмах успостави ефикасан механизам за трансфер и дисеминацију технологије, да олакша размену технологије и осигура да земље у развоју могу имати технологије које штите животну средину у складу са начелом заједничких али и диференцираних одговорности. У том контексту позивају развијене земље да земљама у развоју понуде техничку и финансијску помоћ за прилагођавање климатским променама, док земље у развоју активно предузимају све мере за промоцију одрживости раста и дају свој одговарајући допринос у борби против климатских промена.

- Унапредити сарадњу и иновације у пољопривредној технологији. Унапређење истраживања и технологије у пољопривреди представља важан чинилац за осигурање безбедности хране. БРИК земље се разликују у развоју пољопривреде и захтевају предузимање активних мера за успостављање стабилне, дугорочне, ефикасне и ефективне сарадње и механизма размене, као и комплементарних истраживања у пољопривреди.

После овог састанка формирана је саветодавна пољопривредна експертска радна група, која ће припремити конкретне предлоге и извести министре пољопривреде и аграрног развоја БРИК-а о имплементацији питања наведених у овој декларацији. Тако је први састанак пољопривредне експертске радне групе АЕВГ (Agricultural Expert Working Group - AEWG) одржан у Ченгдуу (Кина), августа 2011. године и тада су израдили нацрт Акционог плана за период од 2012-2016. године. Министри пољопривреде су се састали, размотрили и усвојили Акциони план који је израдила АЕВГ и идентификовали су пет приоритетних области за сарадњу земаља БРИКС-а у будућности.³⁰⁴

1. Креирање основног система за размену пољопривредних информација у земљама БРИКС-а (координатор Кина):

³⁰⁴ Action Plan 2012-2016 for Agricultural Cooperation of BRICS Countries, China, Chengdu, October 30, 2011.

- Свака земља чланица се обавезује да ће редовно размењивати основне пољопривредне информације;
- Свака земља чланица именује службеника за информације који ће бити одговоран за прикупљање основних пољопривредних информација и њихов превод на енглески језик и дистрибуирати их другим земљама чланицама преко контактне тачке Радне групе за пољопривредну сарадњу групе БРИКС;
- Размена информација се углавном обавља путем интернета у виду електронске поште, инстант порука и видео конференција;
- Информације које се размењују укључују:
 - Политике развоја пољопривреде, укључујући политике за подршку пољопривредним ценама, политике руралног финансирања и осигурања и системе управљања пољопривредом,
 - Податке и политике пољопривредне трговине,
 - Тржишне цене главних пољопривредних производа,
 - Динамичке информације, као што је најновији развој у пољопривредној науци и технологији, и
 - Законодавство, политике и стратегије управљања које се односе на рибарство и аквакултуру;
- Створити механизам за размену информација о изазовима и процени ризика, на годишњем састанку АЕВГ-а, оценити изазове и ризике са којима се суочавају земље БРИКС-а у пољопривреди и њихов утицај на глобални развој пољопривреде;
- Израдити механизам координације за имплементацију Акционог плана и договорити се о припреми редовних националних извештаја;
- Информациона база треба да буде повезана са АМИС-ом створеним у оквиру Г20, како се не би дуплирало;
- Информације које треба размењивати могу се повремено прилагођавати на договореној основи у складу са потребама свих земаља чланица;
- Информације које достављају сви чланови се деле само између министарстава пољопривреде земаља БРИКС-а;

- Успостављање механизма за размену информација у вези са пољопривредном производњом, потрошњом и растом становништва и вођење дијалога о заједничким питањима за развој пољопривреде земаља БРИКС-а.
2. Развој генералне стратегије за обезбеђивање приступа храни најугроженијој популацији (координатор Бразил):
- Одржавати семинаре за размену политика и искустава чланова у обезбеђивању сигурности хране за најугроженију популацију;
 - Јачање технолошке и индустријске сарадње у области сточарства, рибарства, посебно у области морске и слатководне аквакултуре, како би се повећао допринос рибарства осигуравању националне безбедности хране;
 - Изградња капацитета и стратегија развоја људских ресурса, како би се осигурала доступност храни најугроженијој популацији;
 - Одржати семинар „Модернизација система снабдевања храном за најугроженије становништво” са фокусом на национални систем сигурности хране и исхране и јавне набавке хране од малих фармера;
 - Одржати семинар о одрживом интензивирању пољопривредне производње и продуктивности малих пољопривредника;
 - Стварање групе БРИКС у ФАО-у, која би деловала и у оквиру Светског програма за храну Уједињених нација у циљу координације иницијатива за промоцију сигурности хране, пројеката у области сигурности хране и школске хране, као и механизма за подстицање куповине локалних производа породичне пољопривреде.
3. Смањење негативних утицаја климатских промена на сигурност хране и прилагођавање пољопривреде климатским промена (координатор Јужна Африка):
- Заједнички спроводити истраживања и мерење емисије гасова стаклене баште у пољопривредној производњи високог приноса отпорних на климатске промене. Приоритет ће се дати технологији и методологији мерења пољопривредних

гасова стаклене баште, интегрисаним системима узгоја нових култура отпорних на климатске услове, истраживању и развоју менаџерских технологија за производњу високо продуктивних усева и животиња, као и технички развој за високе приносе пољопривредне производње. Ове активности треба да се спроводе само у сврху истраживања и развоја;

- Одржати семинаре за размену мишљења о очувању пољопривреде, пољопривреди која штеди воду, агрономском побољшању, пољопривредном осигурању и другим техничким или политичким мерама за суочавање са климатским променама и промовисање одрживог пољопривредног развоја;
- Заједнички спроводити консултације и сарадњу о прилагођавању климатским променама у области пољопривреде и делити технологије и информације везане за алтернативне изворе хране, сточне хране, влакана и енергије у сушним регијама подложним климатским променама;
- Ускладити активности у коришћењу ажурираних технологија за заштиту околине и праћење негативног утицаја климе.

4. Унапредити сарадњу и иновације у пољопривредној технологији (координатор Индија):

- Успоставити савез за стратешку сарадњу у пољопривредној науци и технологији међу земљама БРИКС-а и одржавати форум за технолошку сарадњу у пољопривреди наизменично у пет земаља сваке друге године, заједнички анализирати главне изазове у светским пољопривредним технологијама и дискутовати о томе како поделити научне и технолошке ресурсе, промовисати технолошки развој у пољопривреди и побољшати ефикасност научних истраживања у земљама БРИКС-а;
- Одржавати „конференцију о пољопривредној и рибарској сарадњи међу земљама БРИКС-а” наизменично у пет земаља сваке друге године како би разменили мишљења о трендовима развоја пољопривреде, рибарства и аквакултуре и истраживачким приоритетима, као и разговарати о сарадњи у управљању, истраживању и индустрији у области пољопривреде, рибарства и аквакултуре између пет земаља;

- Јачање сарадње у области ресурса и животне средине, као и у развоју пољопривреде и енергетској експлоатацији и заштити ресурса и животне средине;
- Спровести колаборативна истраживања о ниско-угљеничним рибарским технологијама, укључујући технолошки развој и заједничко истраживање уштеде енергије и смањења емисија гасова рибарских бродова, функцију потапања угљеника у аквакултури и вештачком мочварном подручју, те систем рециклирања аквакултуре;
- Да промовише успостављање заједничких ставова у вези са стратешким циљевима који се желе постићи;
- Креирање продавнице иновативних пројеката;
- Промовисати сарадњу на технологијама у циљу јачања традиционалних облика производње за одржавање биодиверзитета;
- Спровести дијалог и поделити истраживања о прехранбеним режимима исхране са циљем повећања разноликости производње хране;
- Промовисање сарадње на ТЕЕБ (Економије екосистема и биодиверзитета) у циљу јачања очувања животне средине у пољопривреди;
- Да се сарађује на одрживом коришћењу воде и ђубрива;
- Одржати семинаре о политици усвајања граничних наука о биотехнологији;
- Размена ресурса гермплазме (генетских ресурса), у складу са националним законима, спровођење студије о узгоју хибридног ража, хибридног кукуруза, пшенице, махунарки, уљарица, хортикултуре и других усева и демонстрирање и промовисање конзерваторског узгоја, технологије побољшања земљишта, балансирање ђубрења, нови извори ђубрива и друге технологије које промовишу принос и како би се он повећао и побољшао квалитет усева.

5. Промоција трговине и инвестиција (координатор Русија);

- Промовисаће се трговинска и инвестициона сарадња. Земље чланице БРИКС-а ће се обавезати да промовишу трговинску и инвестициону сарадњу између пољопривредних предузећа организовањем сајмова, трговинских и

инвестиционих форума или других догађаја, и подстицати и помагати предузећа из одговарајућих земаља да учествују у економским и трговинским активностима које спроводе БРИКС земље;

- Промовисање тржишне инфраструктуре кроз пројектовање и развој пратећих објеката;
- Истражити могућности повећања вредности пољопривредне трговине и инвестиција.

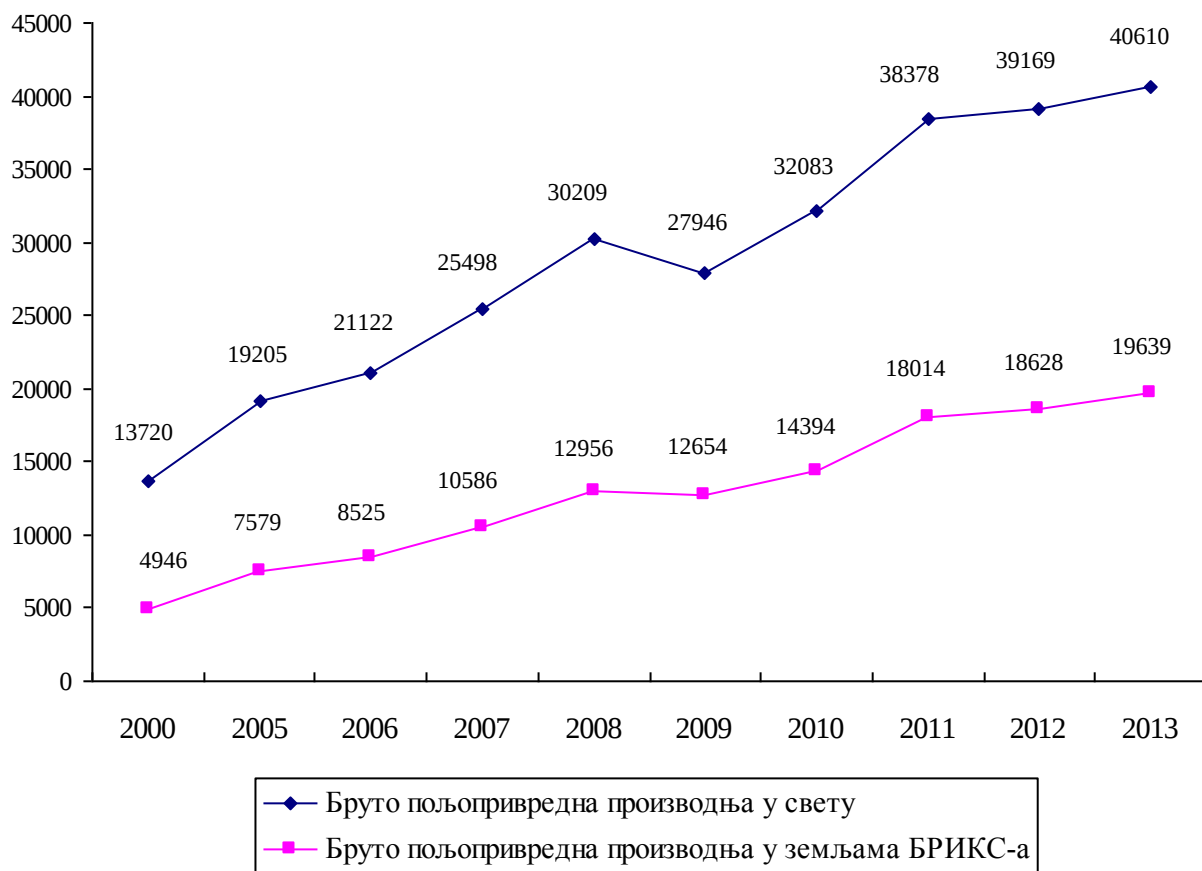
Управо овај Акциони план је подстакао земље БРИКС-а и оне су појачале пољопривредну сарадњу. Значајан резултат је постигнут у пољопривредној производњи, трговини и инвестицијама.

3.1. Развој пољопривредне производње групе БРИКС

Земље БРИКС-а поклањају велику важност пољопривредном развоју и оствариле су велики напредак у пољопривредној производњи, у последњих неколико година. Пољопривредна производња се стално повећава. Структура пољопривреде је побољшана, а удео у светској пољопривреди расте из године у годину. Све то иде у прилог чињеници да група БРИКС даје огроман допринос светској сигурности хране.

Последњих година, бруто пољопривредни производ земаља БРИКС-а наставио је да расте и поприма све већи удео у свету.

График 12. Бруто пољопривредна производња у свету и земљама БРИКС-а, у милионима долара, од 2000-2013. године.

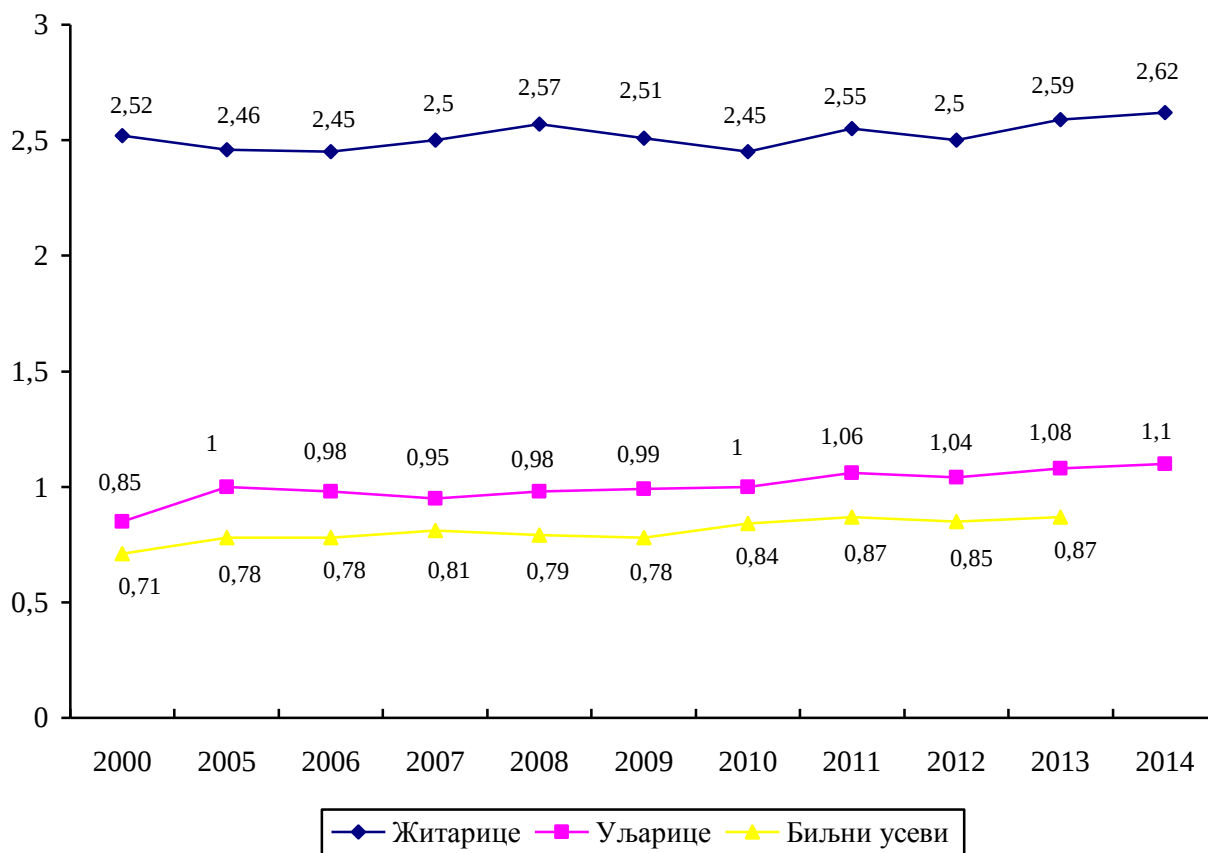

Извор: FAOSTAT, FAO FOOD OUTLOOK, Fishery and Aquaculture Statistics Yearbook, website of FAO Fisheries and Aquaculture Department, China Statistical Yearbook 2015 and Statistical Communique 2015

Бруто пољопривредна производња земаља БРИКС-а порасла је са 494,6 милијарди америчких долара у 2000. години на 1,9639 билиона долара у 2013. години, што је за 3,97 пута више. Упоредо, светска бруто пољопривредна производња порасла је са 1,372 билиона долара на 4,061 билиона, у истом периоду. Ово показује тренд сталног раста пољопривредне производње, уз већи пораст у земљама БРИКС-а.

Биљна производња је главни сектор за развој пољопривреде земаља БРИКС-а. Последњих година је подстакнут образац раста са истим нагласком на жито, памук, уљарице, воће, поврће и шећер. Подручје биљне производње у земљама БРИКС-а било је у сталном порасту.

График 13. Области пољопривредне сетве земаља БРИКС-а (у милионима хектара) од 2000-2014. године.

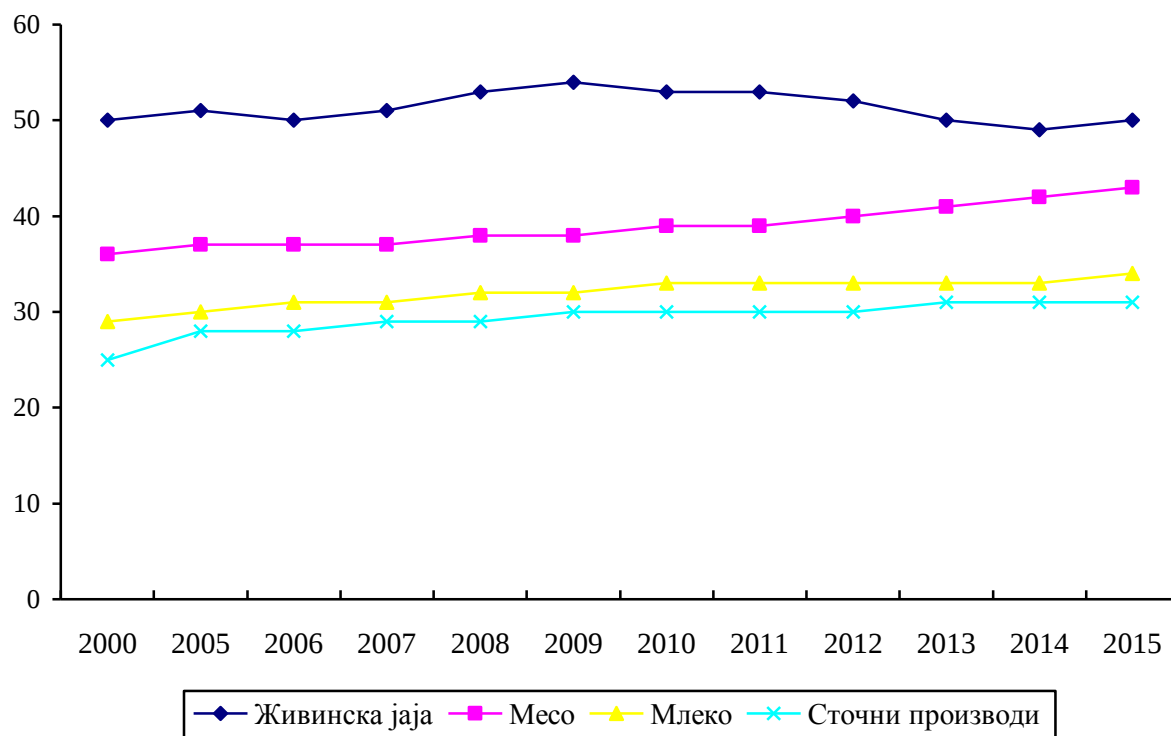
Извор: FAOSTAT, FAO FOOD OUTLOOK, Fishery and Aquaculture Statistics Yearbook, website of FAO Fisheries and Aquaculture Department, China Statistical Yearbook 2015 and Statistical Communique 2015

У периоду од 2000-2014. године, површина биљне производње земаља БРИКС-а порасла је са 408 милиона хектара на 459 милиона хектара, што је повећање од 12,5%. Житарице су биле најраспрострањенији усеви, а потом уљарице. У истом периоду, површина сетве житарица повећана је са 252 милиона хектара на 262 милиона хектара, што је повећање за 3,97%. Такође, површина сетве уљарица је порасла са 85 милиона хектара на 110 милиона хектара, што је повећање за 29,4%, а површина биљних култура је повећана са 71 милион хектара на 87 милиона хектара, што је више за 22,54%.

Последњих година и сектор сточарства у земљама БРИКС-а се развијао врло брзо, пружајући више производа животињског порекла. Укупна производња (производња меса + производња живинских јаја + производња млека) земаља БРИКС-а, достигла је 458,2 милиона тона у 2015. години, што је за 76,63% више у односу на

259,41 милион тона у 2000. години, што је представљало 38,43% укупне светске сточне производње.³⁰⁵

График 14. Удео земаља БРИКС-а у сточној производњи у свету (у процентима) од 2000-2015. године.

Извор: FAOSTAT, FAO FOOD OUTLOOK, Fishery and Aquaculture Statistics Yearbook, website of FAO Fisheries and Aquaculture Department, China Statistical Yearbook 2015 and Statistical Communiqué 2015.

Производња меса у земљама БРИКС-а се повећала са 84 милиона тона у 2000. на 130,84 милиона тона у 2015. години, а удео у свету порастао је за 36,51% на 41,19%; производња јаја порасла је са 28,04 милиона тона на 38,20 милиона тона, што је раст за 36,23%, а удео у свету порастао је са 50,09% на 51,73%; производња млека је порасла са 147,38 милиона на 259,46 милиона тона, што је више за 76,05%, а удео у свету се повећао са 25,3% на 32,40%, што представља најбржи раст.³⁰⁶

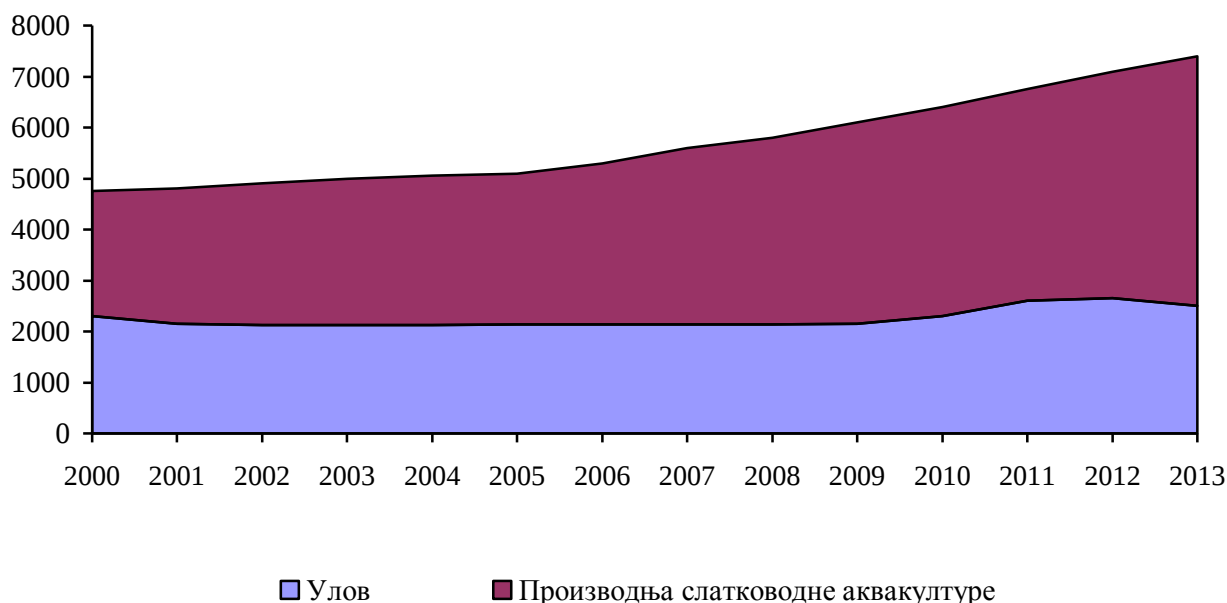
Риболов земаља БРИКС-а значајно је порастао на почетку 21. века. Примера ради, у 2013. години риболов земаља БРИКС-а је достигао 74,76 милиона тона, што је

³⁰⁵ FAOSTAT, FAO FOOD OUTLOOK, Fishery and Aquaculture Statistics Yearbook, website of FAO Fisheries and Aquaculture Department, China Statistical Yearbook 2015 and Statistical Communiqué 2015.

³⁰⁶ Ибид.

више за 58,27% односу на 2000. годину.³⁰⁷ Посебно, слатководна аквакултура је развијена и у перманентном је успону.

График 15. Производња акватичних производа земаља БРИКС-а (у милионима тона) од 2000-2013. године.

Извор: The data of 2000-2012 comes from the FAO Fishery and Aquaculture Statistic Yearbook and the data of 2013 comes from the website of FAO Fisheries and Aquaculture Department.

Производи аквакултуре достигли су 48,73 милиона тона у 2013. години, што је више него двоструко од 23,6 милиона тона у 2000. години. Риболов земаља БРИКС-а порастао је са 23,6 милиона тона у 2000. години на 26,03 милиона тона у 2013. години, што је више за 10,3%.³⁰⁸

3.2. Трговина пољопривредним производима

Трговина игра кључну улогу у испоруци хране потрошачима широм света. Помаже у пружању већег избора у потрошачким добрима и има улогу у смањењу несигурности довољне количине хране на светском нивоу. Током протекле две деценије међународне пољопривредне и прехранбене пијаце биле су сведоци бројних промена које су довеле до зближавања домаћих и међународних тржишта. Недавна

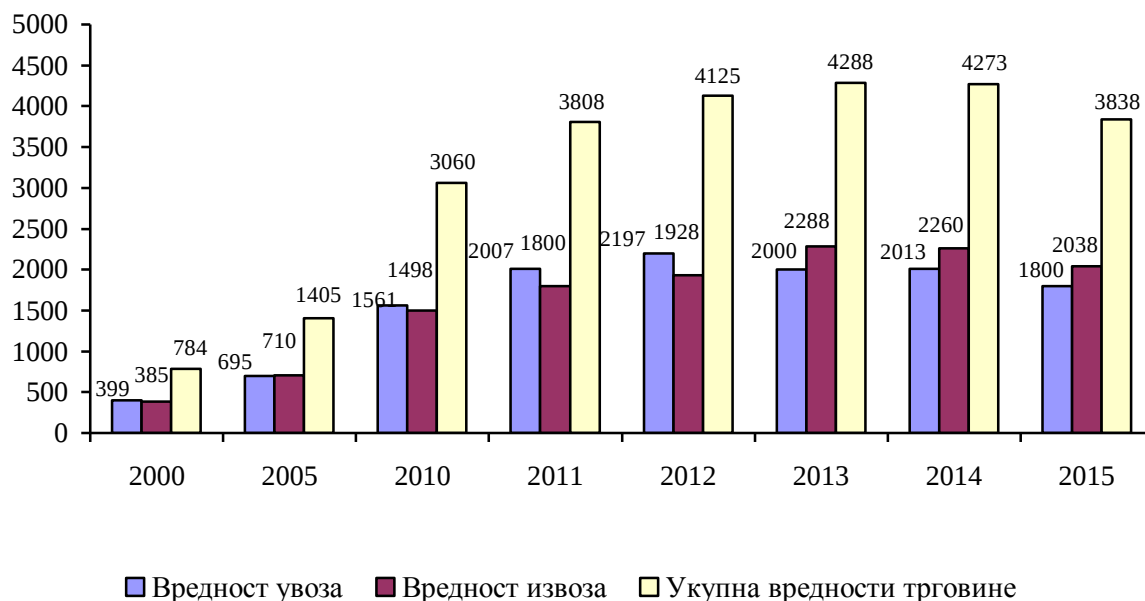
³⁰⁷ FAO, Fishery and Aquaculture Statistics Yearbook (2000-2012) and FAO Fisheries and Aquaculture Department, 2013.

³⁰⁸ Ибид.

прегруписавања у светској економији довела су до новог концепта међународних односа, где тржишта у настанку попут БРИКС-а, стварају снажну противтежу већ постојећим центрима моћи. Ово је резултат прерасподеле глобалних економских активности, глобалне потрошње у развијеним земљама и земљама у развоју, а тиме и померање дестинација које се односе на извоз и увоз. БРИКС економије се данас могу описати као високо интегрисане у међународну трговину, чиме се повећава њихово ангажовање у светској економији.

С тим у вези, трговина пољопривредним производима земаља БРИКС-а се нагло повећава и игра све већу улогу у здравом развоју међународног пољопривредног тржишта. У 2015. години трговинска размена у пољопривредном сектору износила је 383,8 милијарди долара, што је 4,9 пута више у односу на 2000. годину, када је била 78,4 милијарде.³⁰⁹ Бруто пољопривредна трговина БРИКС-а постала је све важнија у светској трговини.

График 16. Преглед пољопривредне трговине земаља БРИКС-а (у милионима долара) од 2000-2014. године.

Извор: FAOSTAT, UN Commodity Trade Statistics Database and WTO database, 2015.

Вредност пољопривредног увоза земаља БРИКС-а повећавана је врло брзо. Она је 2010. године премашила 150 милијарди долара, а 2011. већ је била преко 200

³⁰⁹ FAOSTAT, UN Commodity Trade Statistics Database and WTO database, 2015.

милијарди долара. Такође, вредност пољопривредног извоза земаља БРИКС-а значајно је порасла. Исте године као и увоз, извоз је био 149,8 милијарди долара, а за 3 године нарастао је на 228,8 милијарди долара и достигао највећу вредност у петнаестогодишњем посматраном периоду.

Поред трговине пољопривредним производима и константног унапређења пољопривредне производње, друге препоруке о решавању изазова у области сигурности хране у земљама БРИКС-а укључују:³¹⁰

- Промовисање пољопривредног раста и смањење сиромаштва путем одређивања приоритета јавне потрошње за истраживање и развој у пољопривреди, руралне путеве и образовање, као и смањење и укидање субвенција инпута и аутпута;
- Побољшање приступа тржиштима за мале пољопривреднике, што укључује њихов слободан улаз и излаз; и
- Повећање продуктивних мрежа социјалне заштите, што би требало да буде праћено још бољим усмеравајућим механизмима.

Ове активности треба да буду приоритетне за сваку земљу БРИКС-а изван званичних механизма сарадње, како би се побољшала унутрашња безбедност хране.

Узимајући у обзир изузетно добре ефекте Акционог плана 2012-2016., земље БРИКС-а су на седмом састанку министара пољопривреде донеле нови Акциони план за период од 2017-2020. године, који још више треба да унапреди њихову пољопривредну сарадњу. Он укључује постизање ширих циљева као што су:³¹¹

- Подршка напорима Уједињених нација у борби против сиромаштва и искорењивања глади на глобалном нивоу, размена искустава у политици обезбеђивања сигурности хране, повећању капацитета за снабдевање храном и допринос ублажавању светских криза недостатка хране;
- Имплементација националних програма Агенде за одрживи развој до 2030. године, размена основних пољопривредних информација и технологија прилагођених климатским променама, јачање отпорности пољопривредних

³¹⁰ Fan, S. and Brzeska, J., The Role of Emerging Countries in Global Food Security IFPRI (International Food Policy Research Institute) Policy Brief, 15 Washington D.C., 2010.

³¹¹ Action Plan 2017-2020 for Agricultural Cooperation of BRICS Countries, <http://brics.itamaraty.gov.br/images/documentos/2017/pdf.p.1>.

производних система и њихове прилагодљивости природним и климатским катастрофама и продубљивање заједничких истраживања;

- Побољшање средстава за живот пољопривредника, посебно кроз изградњу капацитета и учешћа малих пољопривредника у глобалним ланцима вредности;
- Ојачати мултилатерални систем трговања заснован на правилима и суштинском консолидацијом СТО, подржавајући научне принципе рада међународних тела за успостављање стандарда у вези са питањима санитарних и фитосанитарних техничких трговинских баријера. Охрабривати дијалог са циљем даље реформе Споразума о пољопривреди, у правичној пољопривредној трговини у складу са Доха циљевима развоја и др.

Приоритети акционог Плана 2017-2020. за пољопривредну сарадњу земаља БРИКС-а су врло слични претходном плану, само су сада још више техничко-технолошки захтевнији.³¹²

- Убрзање пољопривредног развоја како би се побољшала безбедност хране и исхрана,
- Промовисање сарадње и размене о климатским променама за јачу отпорност пољопривреде на природне ризике,
- Јачање технолошких иновација и демонстрација за већу одрживост пољопривреде,
- Унапређење безбедне пољопривредне трговине и проширење пољопривредних инвестиција,
- Јачање, дељење и размена информација због боље примене информационе и комуникационе технологије у пољопривреди земаља БРИКС-а.

Заједничко учење и размена најбољих практичних искустава је најбољи начин решавања изазова сигурности хране у земљама БРИКС-а. Бразил пружа најбољи пример учења у овој области кроз Ембрапу (пољопривредна истраживачка корпорација), која је основана 1973. године ради развоја пољопривредне технологије

³¹² Исто, стр. 2-3.

кроз истраживање и иновације.³¹³ Она је развила више од 9000 технологија, смањила производне трошкове и повећала снабдевање прехранбеним производима, уз истовремено очување животне средине.³¹⁴ Поред тога, нека од највећих достигнућа Ембрапе укључују претварање земљишног подручја које се раније сматрало необрадивим у обрадиво, као и претварање соје, која је успевала као усева у умереној клими, у тропску културу.³¹⁵ Због тога, Ембрапа би могла имати значајну улогу у сфери сигурности хране у оквиру БРИКС-а.

Са великом извесношћу може се очекивати, да ће се у будућности пољопривредна сарадња земаља БРИКС-а додатно продубити и проширити. Оне ће у потпуности искористити предности, побољшати ефикасност коришћења ресурса, остварити оптималну расподелу ресурса и пренети комуникацију и размену пољопривредних информација на још виши ниво.

4. Конкурентност привреда земаља БРИКС-а на светском тржишту са акцентом на пољопривреду

Конкурентност се може посматрати као распон тржишних интервенција од стране државе које утичу на расподелу ресурса. Односно, она представља скуп институција, политика и фактора који одређују ниво привредног раста и продуктивности у некој земљи. Закон о конкуренцији или трговинским праксама тамо где постоји, може се посматрати као саставни део политике конкуренције у одређеној земљи. Земља која има висок ниво конкурентности у краћем временском периоду доживљава већи економски развој. Степен конкурентности и привредни раст одређене земље, поред макроекономских агрегата, се оцењују и помоћу стубова конкурентности које чине.³¹⁶

- Институције;
- Инфраструктура;

³¹³ India, Ministry of finance, The BRICS Report: A Study of Brazil, Russia, India, China and South Africa with Special Focus on Synergies and Complementarities. New Delhi: Oxford University, 2012., оп. цит.

³¹⁴ Ибид.

³¹⁵ Ибид.

³¹⁶ Schwab, K. and Sala-i-Martin, X., The Global Competitiveness Report 2011-2012, (2011), World Economic Forum, Switzerland, Geneva, <http://weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2011-2012>.

- Макроекономска стабилност;
- Здравство и примарно образовање;
- Високо образовање и обука;
- Софистицираност пословних процеса;
- Иновације;
- Софистицираност финансијског тржишта;
- Ефикасност тржишта добара;
- Величина тржишта;
- Ефикасност тржишта рада; и
- Технолошка спремност.

Сви ови постулати конкурентности су међузависни. Они имају како позитивне тако и негативне корелационе односе. Примера ради, да бисмо имали софистицираност у пословању морамо бити технолошки опремљени, а то се постиже кроз високо образовање и обуку које је једино могуће уз здраво и радно способно становништво.

Још једна корисна перспектива политике конкуренције је тамо, где је индустријска политика приказана као често супротстављена закону о конкуренцији или трговинским праксама.³¹⁷ Наиме, већина земаља традиционално има индустријску или секторску политику, као што су регулисане цене роба и субвенције за улазне инвестиције, које су дизајниране да утичу на расподелу ресурса са општим циљевима који се односе на резултате раста и продуктивности.

Када је у питању пољопривреда, сматра се да на њу индустријска политика утиче кроз прерасподелу дохотка сматрајући да се пољопривреда често само формално ослобађа антимонополских закона. Ова неусаглашеност се манифестује кроз неповољне ефекте, које слабо развијена индустријска политика има на пружање конкурентске предности одређеним пољопривредним предузећима. Системски подстицаји врло често могу имати непредвидиве ефекте, узрокујући да пољопривредни произвођачи постану везани за одређене обрасце производње и тако се излажу антиконкурентном тржишном понашању. Међутим, индустријска политика неретко пренебрегава циљеве домаће

³¹⁷ White, L. J., The Role of Competition Policy in the Promotion of Economic Growth Law Economic Research Paper Series Working Paper No. 08-23, University School of Law, New York, 2008.

пољопривредне политике који се односе на подршку пољопривредним газдинствима, промовисање руралног развоја и сигурност хране. Само, у случајевима када тржишни механизам функционише неуспешно, због асиметрије информација, несавршене конкуренције, екстерналија и јавних добара, пожељан инструмент економске политике требало би да буде онај који најмање ограничава конкуренцију, односно оно што изискује најмање социјални трошкове.

Доношење лоших решења пољопривредне политике, проистиче из неразумевања темељних вредности система подршке пољопривреди. Наиме, поред прихватања принципа најбоље праксе, треба размотрити како институционалне реформе унутар државе могу допринети да се свеукупне друштвене вредности укључе у пољопривредну политику. С тим у вези, ОЕЦД је развио 'Позитивну реформску агенду' која настоји да промовише регулаторне услове најбоље праксе кроз усвајање низа политичких циљева, који захтевају од пољопривредно-прехрамбеног сектора следеће:³¹⁸

- Да одговара на тржишне сигнале;
- Да је ефикасан, одржив и иновативан, како би пружио могућности за побољшање животног стандарда произвођача;
- Да се даље интегрише у мултилатерални трговински систем;
- Да пружа потрошачима приступ адекватним и поузданим залихама хране, што задовољава њихове потребе, посебно у погледу сигурности и квалитета;
- Да доприноси одрживом управљању природним ресурсима и квалитету животне средине;
- Да доприноси друштвено-економском развоју руралних подручја, укључујући стварање могућности за запошљавање кроз своје мултифункционалне карактеристике, чије политике морају бити транспарентне; и
- Да доприноси сигурности хране на националном и глобалном нивоу.

На основу ових захтева, агенда препоручује државама да буду јасне приликом дефинисања циљева политике и да их прикажу на мерљив начин како би се узели у обзир и други инструменти политике.

³¹⁸ Agricultural Policies in OECD Countries: A Positive Reform Agenda, OECD, Paris, 2002.

Пољопривредне политике у земљама које нису биле чланице ОЕЦД-а, пре свега у земљама БРИКС-а, односиле су се на:³¹⁹

- Подршку пољопривреди, на тај начин што су се субвенционисале улазне инвестиције и тржишне цене, што је најмање делотворан и помало искривљен начин пружања помоћи у пољопривреди;
- Тражење циљаних облика подршке који нису везани за производњу како би се постигли специфични циљеви, као што су повећање прихода сиромашних домаћинстава у пољопривреди, промовисање руралног развоја и заштита животне средине;
- Ад хок природу многих недавних развојних политика, које нису успеле да обезбеде предвидиво окружење које је неопходно за раст и развој.

Ове сентенце језгровито сажимају политичке изазове са којима су се суочавале све земље, па и земље БРИКС-а, док се пољопривреда обично посматрала као средство за решавање ширих проблема у вези са социјалном заштитом и сигурношћу хране.

Међутим, иако у пољопривредној политици и даље велику улогу има подршка тржишним ценама, фокус на дугорочне реформе пољопривредне политике се показао делотворним. Помак од затворених економија, самодовољности и супституције увоза, до отворених економија са великим економским растом пружа основу за повећану буџетску подршку пољопривреди. Наиме, улагање у инфраструктуру, маркетинг, истраживање и развој, проширење капацитета често је корисније за пољопривреднике од тржишне једнократне помоћи, с обзиром да административне интервенционистичке мере угрожавају будућу активност у пољопривреди и способност сектора да оствари одрживи раст.

Почетком деведесетих година прошлог века бразилска пољопривредна политика била је оријентисана на замену увоза робе широке потрошње и прехранбених производа који захтевају високе царине на увезену робу. Овакве мере подстицале су различите производне индустрије на уштрб смањене конкурентности других сектора, укључујући и пољопривреду. Све је то довело до озбиљне инфлације и ниских стопа инвестиција.³²⁰ Због тога је пољопривреда под великим утицајем политике

³¹⁹ Agricultural Policies in Non-OECD Countries: Monitoring and Evaluation, OECD, Paris, 2007.

³²⁰ Barros, G., Brazil: The Challenges in Becoming an Agricultural Superpower, in Lael Brainard and Leonardo Martinez-Diaz (eds.), Brazil as an Economic Superpower? Understanding Brazil's Changing Role in the Global Economy, Brookings Institution Press, Washington, D.C., 2008.

самодовољности, чак и аутархичности, подржане регулисаним ценама сировина. Само цене сока од наранџе, шећера и кафе биле су нерегулисане.³²¹ Тако су настали значајни поремећаји у пољопривредном сектору, што је довело до изолованости од међународног тржишта.

Еволуција бразилског закона о конкуренцији³²² током неколико деценија била је кључна за трансформацију Бразила, од претежно државних предузећа са значајном државном интервенцијом у потпуно функционалну тржишту економију, која генерише економски раст и одрживост региона Јужне Америке у развоју.³²³ Бразилски економски програм приватизације започео је 1980-их и добио замах након 1991. године, када су велике државне компаније пребачене у приватни сектор.³²⁴ Током овог периода приватизован је одређени број важних привредних сектора и уведен је план стабилизације за решавање високе инфлације која је отежавала развој касних седамдесетих година прошлог века. Промене које су направљене деведестих година 20. века у самом законодавству довеле су до значајне либерализације трговине, где су увозне царине пале са преко педесет на тринаест одсто. Зато је било важно и укидање ограничења за стране инвестиције у сектору прераде хране. Бразил је тада постао значајан извозник и заговорник слободне трговине. У првој деценији новог миленијума, најзначајнија карактеристика бразилске политике конкуренције је њена водећа улога у преговорима са Светском трговинском организацијом у циљу постизања слободне трговине, где се борила против режима субвенција Европске уније и Северне Америке.³²⁵ Бразилски закон о конкуренцији сада се назива успостављањем бразилског система политике конкуренције, који окупља различите владине агенције у сврху надгледања усаглашености закона. Он регулише контролу спајања, конкурентно понашање међу бразилским фирмама, антимонополска питања и економску стабилност унутар регулативе.

Русија је пре распада Совјетског Савеза велику производњу житарица, меса, шећера и памука обављала на совхозима (државно пољопривредно добро), уз употребу механизације и других инпута који су били субвенционисани. Пољопривредна

³²¹ OECD Review of Agricultural Policies - Brazil, Organisation for Economic Cooperation and Development OECD, Paris, 2005a.

³²² Закон бр. 8.884, О спречавању и сузбијању кршења економског поретка, 11. јун, 1994. године.

³²³ Silvia, J., Emerging Market Competition Policy: The Brazilian Experience, http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=joseph_silvia.

³²⁴ OECD, China: Review of Agricultural Policies, OECD, Paris, 2005c.

³²⁵ Ибид.

политика имала је за циљ да обезбеди високе нивое самодовољности у храни и сировинама за индустрију (нпр. памук) и да произведе вишкове који се могу извозити у замену за производе из земаља Источне Европе.³²⁶ Генерално, цене роба су биле регулисане и директна плаћања и субвенције за улазне износе су дозвољаване због одржавања стабилности пољопривредних газдинстава.

Реформа економске политике која је наступила обухватала је низ тржишних иницијатива, укључујући приватизацију, смањење подршке произвођачима и девалвацију валуте. Укинуте су субвенције од око четири петине бруто вредности пољопривредне производње, које су раније биле усмерене на повећање сточног фонда и производњу меса, као и подстицање увоза житарица како би се решили дефицити у локалној производњи. Приватизација земљишта довела је до значајних промена у структури земљишног поседа, међутим остала су правна питања у вези са власништвом земљишта, укључујући и право на куповину и продају земљишта. Банке не сматрају пољопривредно земљиште као колатерал и постоји мало или нимало хипотекарног тржишта које представља препреку за приватна улагања и секторско прилагођавање.

Развој политике конкуренције у Русији је отпочео почетком деведесетих година прошлог века, када је основан Државни одбор за антимонополску политику и подршку новим економским структурама. Донет је закон о конкуренцији и ограничавању монополистичке активности на робним тржиштима. Програм федералне владе је 1998. године обезбедио иницијативе за демонополизацију кроз промоцију стварања нових предузећа, посебно на високо концентрисаним тржиштима, смањење и уклањање препрека за улазак на тржиште, реорганизацију предузећа, стварање одговарајуће финансијске и организационе инфраструктуре и промоцију заговарања конкуренције.³²⁷ Основна сврха ових програма била је децентрализација производње и стварање повољних услова за развој конкуренције. Као део овог плана, уведено је законодавство којим се забрањује уплитање државе и административних органа у тржишну конкуренцију.

Међутим, док је уклањање субвенција био главни фактор приликом пада пољопривредне производње (са 16,4% у БДП-у у 1990. години на 6% у 2005. години), постоје и тврдње да је и непотпуна реформа одговорна за пад пољопривредне

³²⁶ World Bank, Food and Agricultural Policy in Russia: Progress to Date and The Road Forward, World Bank Technical Paper No. 523, by C. Csaki, J. Nash, V. Matusevich and H. Kray, Washington, DC., 2002.

³²⁷ Yacheistova, N., Competition Policy in Countries in Transition – Legal Basis and Practical Experience, United Nations Conferences on Trade and Development (UNCTAD), New York and Geneva, 2000.

продуктивности. Истиче се да су пољопривредне реформе само делимично спроведене и да се морају дозволити следеће мере:³²⁸

- Омогућавање банкротства несолвентних фарми;
- Либерализација земљишних трансакција;
- Стварање комерцијалног права које штити имовинска права; и
- Обезбеђивање веће стабилности законодавства.

Поред ових препорука, у сфери реформи тржишне регулације и друге организације, такође, иницирају активности за унапређење пословног амбијента.³²⁹ Ипак, треба нагласити да руска држава редовно прати утицај регулаторних мера на пословно окружење и да повећава транспарентност и правовремено ширење информација о регулаторном оквиру који се тренутно примењује.

Пољопривредна политика Индије се заснивала, седамдесетих година прошлог века, на сигурности хране и цена. Она је подразумевала контролу тржишних цена, складиштење, транспорт и предузимање квантитативних учења у трговини. Државна улагања у пољопривредни сектор, током шездесетих година 20. века довела су до вишеструких јавних инвестиција током 80-их година. Међутим, 90-их година је дошло до смањења јавних инвестиција због нарушавања животне средине. Ипак, почетком новог века дошло је до неких помака у вези либерализације трговине и укидања квантитативних ограничења, што је последица споразума са Светском трговинском организацијом. Тада су дефинисани правци за развој пољопривредне производње и односе се на:³³⁰

1. Повећање интензитета усева кроз вишеструко гајење у истој сезони,
2. Усвајање савремених технологија,
3. Повећање продуктивности, и
4. Диверсификација производње од ниских до високих вредности усева и стоке.

³²⁸ Osborne, S. and Trueblood, M.A., *Agricultural Productivity and Efficiency in Russia and Ukraine: Building on a Decade of Reform*, Market and Trade Economics Division, Economic Research Service, United States Department of Agriculture, *Economic Report No 813*, 2002.

³²⁹ OECD, *Regulatory Reform in Russia: Enhancing Market, Openness through Regulatory Reform*, www.oecd.org/dataoecd/14/48/34985306.pdf, 2005d.

³³⁰ Десети петогодишњи пољопривредни план Индије (2002-2007.).

Добре намере ових стратегија су урушене низом државних интервенција као што су 'Минималне цене подршке' - МЦП (Minimum Support Price - MSP), које се могу додатно допунити од стране владе. Политика МЦП-а се углавном користи за покривање пиринча, пшенице и шећерне трске. Иако је првобитно била намењена повећању пољопривредне производње и продуктивности, промовисањем коришћења модерних инпута, интервенција се сада сматра непродуктивном мером за пољопривреднике.³³¹ То значи давање кредита по каматним стопама које су ниже од тржишних. Такође, субвенције за ђубриво, наводњавање, електричну енергију и у друге сврхе попут набавке семена, хербицида и пестицида сматране су неопходним за коришћење датог инпута.

Међутим, претерана регулација успорава економски раст и развој сузбијањем тржишне конкуренције. Развој политике конкуренције почео је 90-их година прошлог века када је либерализован извоз пољопривредних производа, али је имао ад хок карактер. Тек на почетку новог миленијума, покренут је велики број реформи како би се пољопривредни сектор прилагодио оштрим законима конкуренције на глобалном тржишту. Реформе су се односиле на уклањање царина на увоз пољопривредних производа, развој тржишне конкуренције, боље снабдевање робом широке потрошње, трговину ХОВ итд. Ипак, држава има могућност да утиче на политику конкуренције, наметањем разних ограничења која директно или индиректно утичу на конкуренцију. Зато су се индустријска пољопривредна тржишта показала недовољно ефикасним, без обзира што је политика конкуренције дефинисана Законом о регулацији пољопривредних производа.

Кина је крајем 70-их година прошлог века напустила централно планирање у пољопривреди у корист 'отворених врата', ради изласка из кризе која је погодила земљу након Културне револуције. Кина је тада отворила врата за инвестиције и спољну трговину. Реформе су започете крајем 70-их година са укидањем колективизоване пољопривреде и усвајањем „социјалистичке” тржишне економије.³³² Оне су повећале продуктивност у пољопривреди и донекле смањиле миграције из села у градове. Помоћ пољопривредним произвођачима се односила на субвенције цена за инпуте, што се сматра неефикасним и врло лошим начином пружања помоћи

³³¹ Agricultural Policies in Non-OECD Countries: Monitoring and Evaluation, OECD, Paris, 2007.

³³² OECD, China: Review of Agricultural Policies, OECD, Paris, 2005c.

пољопривредној производњи.³³³ Ипак, Кина је у великој мери прихватила либерализацију. У 2002. години, Кина је примењивала тарифу за субвенције од 15,3%, у поређењу са Бразилом од 10,2%, САД-ом 12,3% и ЕУ од 29,3%.³³⁴

Такође, као и у случају других земаља БРИКС-а, државне субвенције и у Кини утичу негативно на конкуренцију. Многа велика државна предузећа и даље добијају субвенције, док су мала предузећа приватизована.³³⁵ Државна предузећа имају право на „лаке кредите“ како би им се омогућило да издрже конкуренцију од приватних учесника, као и од увоза.³³⁶ Протекционистичка политика је и даље присутна посебно у трговини житом, с обзиром да субвенционисане цене омогућавају да се произведе довољна количина житарица које задовољавају домаћу потрошњу. Отварање тржишта за увоз житарица из других земаља света, значило би урушавање програма подршке домаћим произвођачима, што би га учинило бесмисленим и финансијски неисплативим.

Политика конкуренције у оквиру огромног кинеског пољопривредног тржишта је у принципу неефикасна, с обзиром на много велику понуду рада и фрагментираност тржишта. Почетком новог века дошло је до још већег развоја пољопривредне политике и институционалних реформи, у циљу повећања конкурентности кинеских производа, како на домаћем, тако и на страном тржишту. Наставак промена у погледу либерализације омогућава да тржишне цене обухвате велики број пољопривредних производа и да се смање цензуре у маркетингу. Дуван је једини производ који је још увек под контролом државе.

Чланство Кине у СТО-у, довело је до реформи политике конкуренције која се односила на следеће мере:³³⁷

- Смањење просечне тарифе за индустријске производе и пољопривредне производе на 8,9% и 15%, респективно, са већином резова направљених до 2004. године и свих резова завршених до 2010. године;

³³³ OECD, Agricultural Policy Reform in China, Policy Brief, OECD Observer, Paris, 2005e.

³³⁴ Yao, S., Chinese Agricultural Reform, The World Trade Organisation and Preferential Trade Negotiations, Chapter VI in Agricultural Trade: Planting the Seeds of Regional Liberalization in Asia (ST/ESCAP/2451), Trade and Investment Division, United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (UNESCAP), Bangkok, www.unescap.org/tid/publication/tipub_2451_chap6.pdf.

³³⁵ Ибид.

³³⁶ Ибид.

³³⁷ Morrison, W., China's Economic Conditions, CRS issue Brief for Congress Congressional Research Service, Washington, DC, July 12, 2006, <http://www.fas.org/sgp/crs/row/IB98014.pdf>.

- Ограничавање субвенција за пољопривредну производњу на 8,5% вредности пољопривредне производње и елиминисање извозних субвенција за извоз пољопривредних производа;
- Давање потпуних трговинских и дистрибутивних права страним предузећима у року од три године од приступања, са изузецима (нпр. одређени пољопривредни производи, минерали и горива);
- Пружање недискриминаторног третмана свим чланицама СТО које имају фирме у Кини и које треба да се третирају не мање повољно од кинеских фирми за потребе трговине;
- Спровођење споразума о трговинским аспектима права интелектуалне својине након приступања СТО;
- Прихватање дванаестогодишњег заштитног механизма, доступног другим чланицама СТО у случајевима када нагли пораст кинеског извоза узрокује или прети да ће узроковати поремећаје на тржишту домаћих произвођача; и
- Потпуно отварање банкарског система страним финансијским институцијама у року од пет година.

На политику конкуренције делимично утиче и улога државних трговинских предузећа која имају висок удео извоза пољопривредно-прехрамбених производа, као на пример 44% у 2003. години.³³⁸ Кинеска национална корпорација за житарице, уље и прехрамбене производе је једна од највећих у свету и након приступања СТО, дозвољено јој је трговање рижом, кукурузом, сојом, памуком и свилом. Такође, револуција у сточарству је имала огроман утицај на домаћу индустрију, али врло мало утицаја на међународну трговину Кине.³³⁹ Свакако, не мање значајно, извоз радно-интензивних производа из Кине је трошковно конкурентан, а сам извозни потенцијал се може побољшати ако се унапреде санитарни и фитосанитарни услови.

Јужна Африка је половином прошлог века имала економију са сталном стопом раста, у просеку близу пет одсто. Међутим, до краја века она је опала и темпо раста је био успоравајући. БДП по глави становника достигао је врхунац 1981. године и није се даље повећавао до краја апартхејда и увођења свеобухватних економских реформи од

³³⁸ OECD Review of Agricultural Policies - Brazil, Organisation for Economic Cooperation and Development OECD, Paris, 2005a.

³³⁹ Rae, A., China's agriculture, smallholders and trade: driven by the livestock revolution, The Australian Journal of Agriculture and Resource Economics, Vol. 52(3), pp. 283-302.

стране Афричког националног конгреса (ANC) 1994. године.³⁴⁰ Од тада, раст БДП-а је стално позитиван. Сточарство и сточарски производи су примарна категорија пољопривредне производње и чине више од 40% производње у последњој деценији. Говедина, живинско месо, млеко и други млечни производи су највише заступљени, затим јаја, овчије месо, вуна, мохер³⁴¹ и свињетина.³⁴² Сточарски производи се највећим делом утросе у земљи, само се вуна значајно извози. Пољски усеви су такође значајна ставка у пољопривредној производњи. Кукуруз и шећер су били извозни производи, док се пшеница увозила. Хортикултурне биљке су следећа категорија производње, која обухвата пре свега јабуке, грожђе и поврће, као и цитрусе (највише наранџе). Хортикултурни сектор се развио најбрже од свих пољопривредних категорија током последњих деценија, повећавајући вредност укупне пољопривредне производње са 21% у 1990. години на 29% у 2004. години.³⁴³

Сектор пољопривреде био је субвенционисан од стране државе, што се посебно односило на произвођаче који су имали производе за извоз. Ипак, реформа пољопривредне политике је била неопходна и започела је са укидањем апартхејда, половином 90-их година прошлог века. Међу многим реформским изазовима била је дуалистичка природа пољопривредног сектора са око 45.000 високо развијених и капитално-интензивних комерцијалних фарми које претежно воде бели фармери са 86% пољопривредног земљишта, док мале фарме припадају црним фармерима, којих има 14%.³⁴⁴ Циљ реформе је био да се поред отварања међународне трговине и повећања учешћа црне већине у пољопривредној економији, укину и пореске олакшице за пољопривредни сектор и на тај начин смање буџетски расходи. Нивои подршке су били променљиви, највећи су били за шећер, јер су његове цене на домаћем тржишту биле за 46% веће од светских цена.³⁴⁵ Такође, пшеница, кукуруз, млеко, месо и воће су били субвенционисани али у много мањој мери. Док је код увозних производа дизел гориво задржало интервенционистичке цене.

Као разлог за овакве мере истичу се повећање привредног раста, повећање запослености и развој малих пољопривредних газдинстава.

³⁴⁰ Review of Agricultural Policies: South Africa, OECD, Paris, 2006.

³⁴¹ Један од најстаријих текстилних материјала, потиче од длаке анголске козе.

³⁴² Review of Agricultural Policies: South Africa, OECD, Paris, 2006.

³⁴³ Agricultural Policies in Non-OECD Countries: Monitoring and Evaluation, OECD, Paris, 2007.

³⁴⁴ Review of Agricultural Policies: South Africa, OECD, Paris, 2006.

³⁴⁵ Chitiga, M., Candiero, T. and Ngwenya, P., Agricultural trade policy reform in South Africa, Agrekon, Vol 47, No 1, 2008.

Као и у другим земљама БРИКС-а и у Јужној Африци развој политике конкурентности је резултирао доношењем Закона о заштити конкуренције како би се постигли следећи циљеви:³⁴⁶

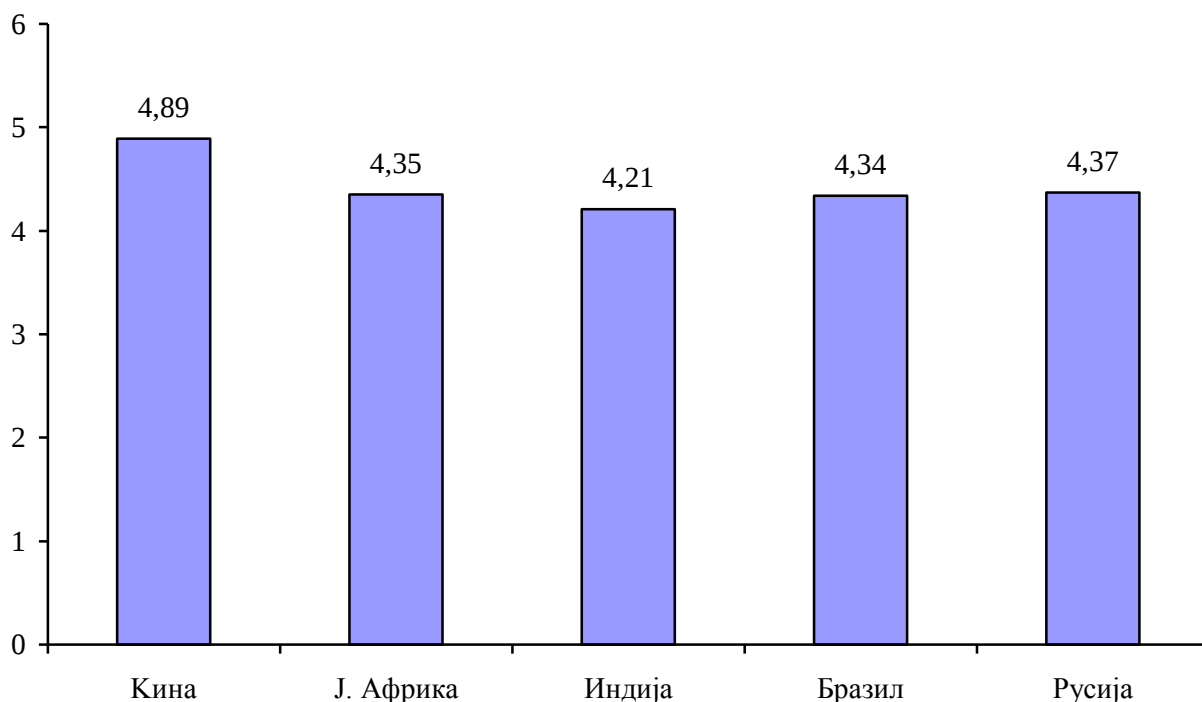
- Промовисање ефикасности, прилагодљивости и развој економије;
- Да се потрошачима обезбеде конкурентне цене и избор производа;
- Промовисање запошљавања и унапређење социјалног и економског благостања Јужне Африке;
- Проширивање могућности за учешће Јужне Африке на светском тржишту и препознати улогу стране конкуренције у Републици;
- Да се осигура да мала и средња предузећа имају једнаке могућности за учешће у привреди; и
- Промовисање већег ширења власништва, посебно у циљу повећања власничких удела историјски угрожених грађана.

Након усвајања овог Закона неке гране пољопривреде (ратарство и сточарство) су се одмах прилагодили условима конкуренције на светском тржишту, док има и оних које се нису (хортикултура) одмах адаптирале, већ током времена су постале конкуритивне.

Привредни сектори у свим земљама БРИКС-а, иако нису били потпуно спремни, прихватили су политику конкуренције и прилагодили се новим условима отвореног међународног тржишта. Оне су, чак, приближно позициониране и када је у питању индекс глобалне конкурентности.

³⁴⁶ Republic of South Africa, Competition Act, No. 89 of 1998. p. 3.

График 17. Индекс глобалне конкурентности земаља БРИКС-а (2014-2015.).

Извор: World Economic Forum, On his 100th day as pm, 8 charts on India's competitiveness Modi should look at, 2014.

Конкурентност привреда земаља БРИКС-а у светској глобалној арени је значајно порасла. Политика конкуренције је подстакла државе да се окрену специјализацији производње и трговини. Међутим, још увек присутна регулација у пољопривреди, нарочито због сигурности хране и прихода пољопривредних произвођача, представља добар разлог за додатне реформе пољопривредне политике.

5. Неолиберализам и земље БРИКС-а

Неолиберализам се односи на политику и процесе путем којих релативно мали број чинилаца настоји да у врло великој мери организује друштвено-економски амбијент, на такав начин, који би за циљ имао максимално увећање личног профита. Сам назив сугерише да се ради о систему принципа који је истовремено нов али и заснован на класичним либералним идејама. У почетку је био повезиван са Реганом и Маргарет Тачер, а у последње три деценије неолиберализам је постао политичко-економски тренд који су прихватиле скоро све земље света па и земље БРИКС-а.

Неолиберализам представља раздобље у коме су снаге бизниса јаче и агресивније и суочене су са мање организованим отпором него икад раније. У данашње време те снаге покушавају да хомогенизују политичку и економску моћ на сваком могућем месту што чини да је све теже супротставити се бизнису, а нетржишним, некомерцијалним и демократким снагама се готово онемогућује да уопште постоје.³⁴⁷ Такав поредак има упориште и у међународним финансијским институцијама, од којих су три најзначајније и чине једну интегративну целину која обухвата: Међународне новчане токове (ММФ), међународне инвестиције (СБ) и међународну трговину (СТО).³⁴⁸ Оне уједно представљају основу глобалног економског поретка, који се темељи на нео(либерализму), што наравно одговара најразвијенијим државама света које су га и створиле. Томе у прилог иде чињеница да је „1965 године просечан рег сарита у земљама које припадају Г-7 био двадесет пута већи него у најсиромашнијим земљама. Закључно са 2005. годином размера је нарасла на 40 према 1”.³⁴⁹

ММФ и СБ су од огромног значаја и при трасирању пута глобализације, а све уз помоћ либералне идеологије. Оне су комплементарне институције које одсликавају финансијску и технолошку физиономију међународних актера, а уједно су највећи заштитници и промотери глобалне економије. С обзиром на њихову огромну снагу, све националне економије функционишу под њиховим мониторингом, јер оне утичу на структуру и смер кретања привредних токова великог броја земаља. То се посебно огледа приликом додељивања финансијских средстава, која су великог обима, за потребе националних и међународних пројеката у виду кредита или других облика давања. На тај начин, оне у највећој мери усмеравају све привредне токове и постају главни фактор у интегративним глобалним процесима.

Међународни капитал који се усмерава преко ММФ и СБ налази се у функцији транснационалних компанија (ТНК), које посредством ових институција пласирају своја средства у велике пројекте широм света. На тај начин, ове међународне финансијске институције, које се налази под доминацијом најразвијенијих земаља света, управо служе као инструмент интереса тих земаља и механизам преко кога се неразвијеним земљама намеће неолиберална идеологија. Та стратегија се огледа у

³⁴⁷ Шаститко, А., Условия и результаты формирования институтов, Вопросы экономики, Но. 3., Российская академия наук, Москва, 1997., стр. 76.

³⁴⁸ Козомора, Ј., Спољнотрговинско пословање, Бесједа и Арс Либри, Београд, 2001., стр. 57.

³⁴⁹ Жвитиашвили, А. Ш., Концептуалние парадигми глобализации, Летњи сад, Москва, 2006., стр. 24.

политици такозваног Вашингтонског консензуса који обухвата:³⁵⁰ финансијску дисциплину и пореску реформу, смањење субвенција, финансијску либерализацију, јединствене и флексибилне девизне курсеве, либерализацију трговине, отвореност за СДИ, приватизацију, дерегулацију и сигурност имовинских права. Након што је имплементација ове реформе либералног концепта донела неуједначене резултате у области привредног раста и смањења сиромаштва, морала је бити замењена новим консензусом. Нова група циљева познатија као Поствашингтонски консензус, обухватала је много већи број инструмената од претходног. Та политика се односила на:³⁵¹ корпоративно управљање, мере против корупције, флексибилност тржишта рада, споразуме са СТО, финансијске стандарде, „опрезно” отварање биланса плаћања, режиме непосредног девизног курса, независност централне банке, циљану инфлацију, мреже социјалне сигурности и циљано смањење сиромаштва.

Политике Вашингтонског и Поствашингтонског консензуса изазвале су разочаравајуће резултате. Економске последице ових политика су готово свуда исте и сасвим за очекивање:³⁵² огромни пораст друштвене и економске неједнакости, уочљив пораст сиромаштва код најсиромашнијих народа света, врло лоше стање човекове средине у глобалним размерама, нестабилна глобална економија и огромно богаћење богатих. Да нису све политике у сваком моменту „праве” за све земље, па и за земље БРИКС-а, у свим ситуацијама, показују примери широм света у последњих тридесетак година. Земље БРИКС-а (посебно оне из Европе и Азије) биле су ван овог неолибералног система доста дуго. Примера ради, Совјетска економија која је почела да стагнира још 60-их година 20. века, применом обрасца Вашингтонског консензуса током 90-их година упала је у још већу кризу и коначно доживела крах. Ова схема и њени резултати познати су у свим земљама бившег Совјетског Савеза. Само у Русији је било према „проценама више од пола милиона смртних случајева годишње као резултат неолибералних реформи. У то време, министар за друштвене и политичке мере у Русији је проценио да је стандард 25% становништва пао испод нивоа преживљавања”³⁵³, док су се одређене групе људи (олигарси), користећи политичке спреге, енормно обогатили.

Исти је случај био и са земљама Источне Азије за време кризе која је настала средином 1997. године, под називом “Азијска финансијска криза”. Иако су, за кризу, у

³⁵⁰ Williamson, J., What Washington Means by Policy Reform, In Latin American Adjustment: How Much has Happened? Peterson Institute for International Economics, Washington, 1990.

³⁵¹ Williamson, J., From Reform Agenda to Damaged Brand name, Finance & Development, No 3. 2003, p. 10.

³⁵² Чомски, Н., Профит изнад људи, Светови, Нови Сад, 1999., стр. 10.

³⁵³ УНИЦЕФ, Россия, Независимая газета, Москва, 1993., стр. 7.

великој мери одговорне саме међународне институције, наметањем усиљене либерализације финансијског тржишта, ММФ је преписао исти лек као и за земље Латинске Америке - високе камате на кредите, укидање свих својинских ограничења за страни капитал (Тајланд), ограничавање радничких права (Јужна Кореја), укидање субвенција за најосновније потребе становништва (Индонезија), иако су се узроци кризе разликовали.³⁵⁴ У случају Тајланда, на пример, није био проблем у лошем раду владе, већ о несолидном приватном сектору. Предузете мере нису допринеле бољем положају тајландског становништва, већ напротив (неколико пута увећана незапосленост, одлив капитала осиромашење великог броја грађана...), али су омогућиле ТНК-а да дођу до великих привредних објеката по изузетно ниским ценама. Након кризе, на тлу Тајланда као нови власници најјачих привредних фирми и банака појавили су се британски Tesco, General Electric Capital Corporation, холандска банка ABN, General Motors, BMW.³⁵⁵ Тајланд је само еклатантан пример и добра илустрација неолиберализма и његових последица.

Државе, које су прихватиле програм ММФ-а за излазак из кризе, напустиле су државни интервенционизам, иако су, захваљујући њему, достигле врло висок ниво привредног развоја. Једино је Малезија одолела кризи боље од већине осталих земаља, јер је била довољно храбра да не примењује упутства ММФ-а, па је економско опадање трајало краће и било мање него у другим земљама.³⁵⁶ Улога ММФ-а је од огромног значаја при трасирању пута глобализације, који је поплочан неолибералном идеологијом. „ММФ-ове политике структурног прилагођавања односно, политике дизајниране да помогну земљи да се прилагоди кризама, као и на трајније дебалансе, водиле су глади и нередима у многим земљама па и кад резултати нису толико поражавајући, чак и онда када су успевали да намакну привремено и неки раст, често су бенефиције биле диспропорционално у прилог добро стојећих, уз оне на дну, суочени са још већим сиромаштвом“.³⁵⁷

Угледни економисти (Стиглиц, Фишер, Манкју, Тејлор и др.) су упозоравали још пре више од тридесет година да ће овај процес довести економију до спорог развоја и малих плата и предлагали прилично једноставне мере које би могле да спрече такве

³⁵⁴ Накарада, Р., Транзиција деценију после: поуке и перспективе, Институт за европске студије, Београд, 2003., стр. 195.

³⁵⁵ Исто, стр. 196.

³⁵⁶ Kaplan, E. and Rodrik, D., Did the Malaysian Capital Controls work? W 8142, Cambridge, 2001., <https://drodrik.scholar.harvard.edu/files/dani-rodrik/files/did-malaysian-capital-controls-work.pdf>

³⁵⁷ Стиглиц, Џ., Противречности глобализације, SBM-х, Београд, 2004., стр. 14.

последнице. Међутим, архитекте Вашингтонског и Поствашингтонског консензуса су више давале предност предвидљивим ефектима, наравно, укључујући ту и веома високе профите. То је и природно, с обзиром да су намере твораца неолибералне политике стварање глобалног система који ће служити њиховим интересима.

Штавише, добар пример неуспеха неолибералне политике јесте и економска, пре свега финансијска криза, која је настала у САД-у 2008. године. Она је још више продубила и обновила скептицизам према Западним парадигмама економске политике, док је велики привредни раст земаља БРИКС-а, посебно Кине, подстакао друге земље на тражење алтернатива. Иако су САД представљале јаку светску економију још много пре Другог светског рата, током рата су доживеле знатно већу експанзију док су друге земље биле драстично ослабљене. Државно-координисана економија ратног доба је била у стању да бар превазиђе велику депресију. До краја рата, САД су поседовале половину светског богатства и позицију моћи без преседана у историји. И заиста, док је конвергенција дохотка од краја Другог светског рата до краја 20. века била заснована на чланству у ОЕЦД-у и широко усмерена на њене савете, скоро без стицања прихода изван ОЕЦД-овог подручја, обрасци конвергенције су се данас драматично променили.³⁵⁸ Прве, скоро, две деценије 21. века сведоче о много већој конвергенцији прихода изван, него у оквиру ОЕЦД-а.

Ова промена резултирала је новим објашњењем одрживог раста и новим размишљањем о развоју економије које има неколико основних закључака:³⁵⁹

Прво, како се економија развија од аграрних услова са ниским примањима до статуса високих прихода, таква перспектива наглашава потребу за променљивом комбинацијом тврде (транспорт, енергија, вода) и меке (управљање, инвестиције) инфраструктуре како би се олакшале пословне трансакције;

Друго, земље у развоју не морају нужно своју индустријску надоградњу и циљеве за побољшање инфраструктуре темељити на онима које воде земље са високим дохотком;

Треће, док су ефективни тржишни механизми и даље важни, сматра се да држава има активну и корисну улогу у олакшавању индустријске надоградње и побољшању

³⁵⁸ Benassy-Quere, A., Coeure, B., Jacquet, P., and Pisani-Ferry, J., *Economic Policy: Theory and Practice*, Oxford University Press, Oxford, 2010. оп. цит.

³⁵⁹ Lin, J. Y., *New Structural Economics: A Framework for Rethinking Development*, *The World Bank Research Observer* (26)2, 2011, pp. 193-221.

инфраструктуре, с обзиром да овај тип надоградње карактеришу велики екстерналитети који се не одражавају на трансакционе трошкове предузећа или на повратна улагања у капиталне инвестиције предузећа.

Кина се показала као веома ефикасна у изградњи велике и комплексне инфраструктуре која допуњује индустријски капитал, а та инфраструктура је привукла страни капитал и технологију у приватном сектору.³⁶⁰ То значи, да држава није само фактор који кочи тржишне токове, како тврди неолиберална идеологија, већ понекад, тотално супротно, зна да их и поспешује. Данас, чак и од неких либерала долазе признања да дерегулација тржишта производа и рада као и либерализација трговине и токова капитала, могу деловати на слабљење а не на подстицање раста испод одређеног прага дохотка по глави становника. У једној студији дошло се до одређених закључака, где аутори сматрају да је побољшање од 0,5 индексне тачке у целокупном индексу регулације тржишта производа, генерално претвара у 0,4% већи годишњи просечни раст БДП-а по глави становника, али овај резултат зависи од нивоа развоја дате земље.³⁶¹ Насупрот томе, до просечног годишњег нивоа прихода од 22.000 \$ (процењено по ППП), баријере за трговину и инвестиције су чак позитивно повезане са стопом раста БДП-а по глави становника, док ниво прага испод којег регулација тржишта производа заправо стимулише раст независно је процењена на 10.000 \$ (процењено по ППП).³⁶² Ово су упечатљиви резултати који поткрепљују већ изнету тезу, да није једна економска политика примерена у сваком моменту за све земље.

Суочени са овим чињеницама, без обзира на негативне последице неолибералне политике (најбољи пример је примена модела „шок терапије” у Русији током 90-их година 20. века), заступници неолиберализма и даље истрајавају на таквој политици. Наравно, пре свега, када су у питању неразвијене земље и земље у развоју, које треба беспоговорно да отворе своја тржишта за улазак западних компанија. Таква ситуација се мора прихватити као природно стање ствари. У супротном, било која земља ако одбије да отвори своју привреду за слободну међународну трговину и стране инвестиције, осуђена је на санкције.

³⁶⁰ Sachs, J. D., Government, Geographi, and Growth: The True Drivers of Economic Development, Foreign Affairs (91)5, 2012, pp. 142-150.

³⁶¹ Wolfi, A., Wanner, I., Röhn, O., and Nicoletti, G., Product Market Regulation: Extending the Analysis Beyond OECD Countries, OECD Economic Department Working Papers 799, OECD, Paris, 2010.

³⁶² Ибид.

Четврти део

Друштвено-економски утицај групе БРИКС

1. Национални интерес - основна друштвена одговорност

Друштвено-економски утицај групе БРИКС даје посебну перспективу при сагледавању националног интереса ових пет земаља у успону. Иако се оне разликују у великом броју аспеката, свака од њих је максимално друштвено одговорна. Њихова посвећеност друштвено-економским изазовима умногоме превазилази регионе из којих оне потичу. Дубоке промене које су се догодиле у земљама БРИКС-а, а које се испољавају у њиховом брзом расту и развоју, одређују не само трајекторију њихове будућности, већ у великој мери обликују глобални амбијент у целини.

Упркос различитим међусобним карактеристикама, ове нове удружене снаге, деле чињеницу да представљају природне лидере у својим регионима.³⁶³ Са таквом перспективом, земље БРИКС-а утичу проактивно кроз економске политике путем којих обнављају своје националне економије, успостављају снажније економске односе унутар групе и врше утицај на међународне односе. Да би постигле циљеве својих националних политика, земље БРИКС-а се залажу за успостављање међународног мира и безбедности и подстицање реформи, посебно Уједињених нација. Ово посебно добија на значају, с обзиром да су земље БРИКС-а у одређеној мери усвојиле дискурс реформи постојећег међународног либералног поретка.³⁶⁴

У области мира и безбедности циљ БРИКС-а је да се створи стабилан, безбедан и поштен светски поредак кроз сферу дипломатије и мултилатерализма. Региони имају фундаменталну улогу у овом пројекту, с обзиром на то да они формирају још један ниво у ланцу глобалног управљања и да могу бити истински инкубатори у којима се потенцијалне трансформације међународног друштва могу неговати иницијативом утицајне државе.³⁶⁵

Садашњи светски поредак постаје нестабилан, непредвидив и понекад хаотичан. Зато је реформа институција УН-а, посебно Савета безбедности, неопходна, како би се обезбедило равноправно представљање у променљивим условима међународног окружења и изашло у сусрет изазовима новог века, што је уједно од суштинског значаја

³⁶³ Lima, M.R.S., Brasil e polos emergentes do poder mundial: Russia, India, China e Africa do Sul, In: O Brasil e os demais BRICS – Comercio e politica, Edited by BAUMANN, Renato, CEPAL, Brasilia, 2010, pp. 155-176.

³⁶⁴ Milani, C. R.S., Les pays émergents dans l'actuel ordre mondial: changements et legitime politique, La Revue Internationale et Strategique, Vol. 82, 2011, pp. 53-62.

³⁶⁵ Hurrell, A., One world? Many worlds? The place of regions in the study of international society, International Affairs, Vol. 83. No. 01, 2007, pp. 127-146.

за враћање глобалног поверења у функционисање система УН-а. Мир и стабилност се могу постићи кроз сарадњу и узимајући у обзир постојеће националне, регионалне и међународне иницијативе за мир и безбедност, као и развојем нових стратегија и механизма како би се осигурала безбеднија будућност. Повелја УН-а наводи потребу да се „предузму ефикасне колективне мере за спречавање и отклањање претњи миру и за сузбијање агресија или других кршења мира”.³⁶⁶

Јачањем улоге УН-а у погледу мира и безбедности, земље БРИКС-а ће наставити своје напоре на постизању трајног мира и сигурности, радећи у оквиру УН-а како би привукле пажњу на људску патњу која настаје, као и на дестабилизирајуће ефекте националних и регионалних сукоба. Евидентно је да се стварају добра партнерства, а снажније глобално управљање захтева сарадњу између развијених земаља и земаља у развоју. У том погледу, група БРИКС има централну улогу. Стварање услова за сарадњу је кључно за изградњу другачијег глобалног поретка, где би моћ била више распрострањена и у складу са тим одговорност би се делила на одговарајући начин.

Група БРИКС улаже напоре како би се створили услови у којима би развијене земље и земље у развоју могле радити на заједничком разумевању и стварању консензуса за мир у свету. Међузависност је реалност глобалног система. Кроз заједничке бриге и аспирације група БРИКС може помоћи УН-у да превазиђе опасности за мир и стабилност. Земље БРИКС-а деле заједничко мишљење да мултилатерализам и архитектура глобалног управљања заснована на правилима је најбољи гарант за глобалну и регионалну стабилност, као и бољи оквир за утврђивање заједничких вредности и интереса све док се одржава принцип суверенитета националних држава. Као што је речено од стране лидера БРИКС-а у Форталеза декларацији, да се наш свет „суочава са сталном политиком нестабилности и сукобима на различитим глобалним жариштима и неконвенционалним претњама у настајању”.³⁶⁷ Томе треба додати повећане разлоге за забринутост, с обзиром на чињеницу да међународне структуре управљања показују видљиве знаке губитка легитимности и ефикасности.³⁶⁸ Такође, постоје ситуације када се међународно право игнорише и замењује ад хок решењима и аранжманима, као и законски преседани који поткопавају мултилатерализам и модел заснован на консензусу и сарадњи између држава.

³⁶⁶ UN – United Nations, charter of the United Nations, San Francisco: UN, 1945, <http://goo.gl/xWdgyX> (приступљено, 30.04.2019.).

³⁶⁷ BRICS TRADE UNION FORUM, Fortaleza Declaration, III BRICS Trade Union Forum, Fortaleza, BRICS, 2014, <http://goo.gl/OMWmlO>, (приступљено, 30.04.2019.).

³⁶⁸ Ибид.

БРИКС у потпуности подржава јачање демократске, инклузивне међународне заједнице, система постојећих институција и подржава међународно право у складу са принципима повеље УН-а, које се заснива на суверенитету, равноправности држава и узајамном поштовању свих земаља без обзира на њихове политичке, економске, друштвене и идеолошке позиције. Зато је најважније обезбедити међународни систем правне сигурности. То подразумева супротстављање процесу даљег кршења међународног права. Наиме, група БРИКС, у духу мрежне дипломатије, може се ослонити и на редовне синдикате користећи своја економска, политичка, цивилизацијска и културна партнерства као што су Евроазијска економска унија, Шангајска организација за сарадњу, Меркосур, Заједница држава Латинске Америке и Кариба, Удружење Јужне Азије за регионалну сарадњу, Афричка унија итд.

Поред овога, међународни правни поредак треба да се заснива на поштовању државног суверенитета и територијалног интегритета земаља, друштвеној, политичкој и стратешкој стабилности у систему светске заједнице, као и слободном приступу стратешким економским зонама и комуникацијама. Данас је то од виталног значаја с обзиром на глобализацију светске економије (која повећава утицај ТНК-а и међузависност земаља), као и успостављање мултиполарности са новим глобалним актерима у успону, који имају сопствене интересе и визије света. Стога је, колективна снага економија земаља БРИКС-а све више важна за раст глобалне привреде у целини. Иако не може постојати једно, симплификовано објашњење за сложени економски и друштвени развој земаља БРИКС-а, изванредан спој догађаја означио је почетак нове ере глобализације од пре двадесет и више година.

Тако су бразилски реформски процеси почели још почетком деведесетих година прошлог века. Бразилску економију води група водећих светских корпорација, заједно са релативно великим бројем домаћих компанија које се баве радно-интензивним активностима, а које чине 60% урбане радне снаге.³⁶⁹ Урбанизација и високе стопе раста становништва, које укључују миграције, нису само изазови који утичу на пружање јавних услуга као што су образовање и здравство, већ и обезбеђење приступачног становања. Како се њихове економије развијају и индустријализација повећава, људи мигрирају у урбана подручја, тражећи посао и боље услове за живот. Слично томе, како се претње климатским променама повећавају, људи су почели да се

³⁶⁹ Reisen, H., BRICS economy and social affairs, Gütersloh: Bertelsmann – Stiftung, Sustainable Governance Indicators, 2013, <http://goo.gl/67jAuG>, (приступљено, 01.05.2019.).

селе из често угрожених и недовољно руралних подручја у урбане центре. У ствари, према Одељењу за становништво - Одсека за економска и социјална питања УН-а, у наредне четири деценије урбано становништво ће чинити 66% од укупног становништва у земљама у развоју.³⁷⁰

Миграције су кључно питање за све чланице групе БРИКС, указујући на постојање низа заједничких проблема и циљева политике. С друге стране, иако се ради о њиховој миграцији изазови се знатно разликују. Почетком новог миленијума, миграције су стекле заиста светски значај. Примера ради, у 2013. години 232 милиона људи широм света, или око 3% светске популације, били су међународни мигранти.³⁷¹ Зато су питања мира и безбедности повезана и са илегалним прекограничним миграцијама.

Са социјалне стране, земље БРИКС-а наилазе на дугорочни „одлив мозгова” кроз образовну емиграцију и директан одлазак квалификованих радника, што доводи до значајног губитка висококвалификованих професионалаца. Финансијски губици који произилазе из трошкова њиховог образовања у матичним земљама су велики. Стога, приступ услугама социјалне заштите представља изазов за све земље БРИКС-а, с обзиром на величину њихове територије и популације.

Руска Федерација је почетком деведесетих година прошлог века кренула у реформу система социјалне заштите, који покрива већи део становништва. Данас, руски грађани имају приступ пензионом осигурању, обавезном здравственом осигурању, осигурању у случају незапослености, осигурању у случају незгода и несрећа на раду, инвалидском осигурању, социјалним давањима за материнство и бригу о деци, од којих су нека раније била недоступна.³⁷² Ту спадају и пореске олакшице, стамбене субвенције, бесплатни јавни превоз и друге погодности за особе са ниским примањима. Русија је 2010. године покривала програме социјалног осигурања за већину од тадашњих 142 милиона становника. Конкретно, преко 38 милиона пензионера је било покривено пензијским осигурањем, преко 130 милиона људи је имало обавезно

³⁷⁰ Heilig, G.K., World urbanization prospects: the 2011 revision, United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division, New York, 2012.

³⁷¹ United Nations, World, Population Policies, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, New York, 2013., p. 8.

³⁷² International Social Security Association, Social security coverage extension in the BRICS comparative study on the extension of coverage in Brazil, the Russian Federation, India, China and South Africa, International Social Security Association website, <http://goo.gl/Wr2c65>, 2013., (приступљено, 02.05.2019.).

здравствено осигурање, од укупног радног становништва које је бројало преко 72 милиона људи било је покривено и другим врстама социјалног осигурања.³⁷³

Индија, такође, има велики број националних програма који су друштвено одговорни а односе се на програме тржишта рада (храна за рад) и програме осигурања у случају незапослености. У ово је укључен и систем дистрибуције хране који обезбеђује субвенционисану храну сиромашним људима, заштиту мајки и деце, као и обезбеђење становања за сиромашне.³⁷⁴ Слично томе, кинески систем националног осигурања обухвата све становнике чији је доходак по глави становника нижи од одређеног минимума потребног за минимални животни стандард, прописано од стране државе. Како у руралним, тако и у урбаним областима, систем медицинске помоћи покрива чланове породица које пате од озбиљних обољења која утичу на њихову основну егзистенцију и та помоћ комбинује директна плаћања са одрицањем од неких медицинских трошкова.³⁷⁵ У Јужној Африци, као једном од најопсежнијих националних система социјалне заштите земаља у развоју, овај систем обухвата програме гарантоване месечне готовинске исплате одређеним групама, у принципу деци, старијим особама и особама са инвалидитетом. Њих је било, 2013. године, нешто више од 16 милиона.³⁷⁶

Поред свих ових елемената који представљају национални интерес сваке друштвено одговорне земље на свету, па тако и држава у групи БРИКС, урбанизација се намеће као битан фактор који утиче на привредни развој земаља у 21. веку. Високе стопе раста становништва захтевају успостављање партнерства између земаља БРИКС-а, како би се обезбедио основни услов становања - који представља универзални проблем. Највећи недостаци адекватног становања су у земљама у развоју, где стамбено збрињавање није успело да одржи корак са економским развојем. Ипак, од свих земаља БРИКС-а, бразилски стамбени сектор је остварио највећа достигнућа на прелазу између два века. Управо, 2000. године бразилски уставни амандман признао је право на становање. Нарочито, градски и стамбени сектори су стекли предност са стварањем, 2003. године, Министарства градова.³⁷⁷

³⁷³ Russian Federal State Statistics Service, 2010.

³⁷⁴ Indian Ministry of Rural Development.

³⁷⁵ Juwei, Z., Social protection in China: Current Status and Challenges, In: Asher, M.G., Oum, S., Parulian, F. (Eds.), Social Protection in East Asia – Current State and Challenges, ERIA, Jakarta, 2010, pp. 371-398.

³⁷⁶ Statistics South Africa, Statistical release P0302: mid-year population estimates, Statistics South Africa, Pretoria, 2014a.

³⁷⁷ UN – Habitat, Scaling - Up Affordable Housing Supply in Brazil, Nairobi, 2013.

Постоји потреба да се (као и све у капитализму), усмери пажња на извлачење мерљивих користи од процеса урбанизације. Она често може бити важан део укупне националне стратегије развоја и донети користи, посебно када је у питању убрзавање индустријализације и повећавање продуктивности и конкурентности. Зато је неопходна сарадња и подела искуства у проналаску заједничких одговора на економске, социјалне и еколошке изазове током процеса урбанизације земаља БРИКС-а. Такође, подстицање и одржавање ефикасног урбанистичког, односно просторног планирања је од суштинског значаја и показало се да представља изазов за сваку земљу посебно. Недовољно финансирање инфраструктурних програма може довести у питање одрживост. Недовољност стамбених заједница, које постоје у свим земљама БРИКС-а, значи да још увек треба обављати тај значајан посао.³⁷⁸

Неједнакост која постоји између урбане и руралне инфраструктуре је централни изазов који постоји у свим државама чланицама. Неопходно је, с тим у вези, препознати међузависност између урбаних и руралних подручја. На пример, урбана подручја у Јужној Африци ослањају се на рурална подручја за прехранбене и примарне индустрије које дају значајан допринос урбаној а тиме и националној економији.³⁷⁹

Постојећа сарадња између земљама БРИКС-а у области организације уобличена је на Конференцији Уједињених нација о одрживом развоју 2012. године, која је одржана у Рио де Жанеиру са следећим препорукама:³⁸⁰

- Разменити искуства, политичке намере и примере из праксе, као и проширити дијалог између националних и покрајинских (регионалних) влада и већих градова;
- Следити циљеве изградње продуктивне и одрживе урбане економије;
- Разменити искуства о приступима локалном економском развоју дајући приоритет проширивању социјалне и економски урбане инфраструктуре, развијати интегрисане транспортне мреже, укључујући транзитно оријентисани развој, планирање мобилности и стварање високог квалитета живота за грађане у

³⁷⁸ BRICS, Minister tsenoli opens the 2nd BRICS Urbanisation Forum and 3rd friendship cities and local government cooperation forum, BRICS website, Durban, 2013b, <http://goo.gl/5rcwsh>, (приступљено, 07.05.2019.).

³⁷⁹ Ибид.

³⁸⁰ The 2nd BRICS Urbanisation Forum, The Durban Declaration, BRICS, Durban, 2013c, <http://goo.gl/sA9IOW>, (приступљено, 07.05.2019.).

урбаној средини која привлачи и задржава квалификоване стручњаке, који су потребни предузећима која желе да инвестирају;

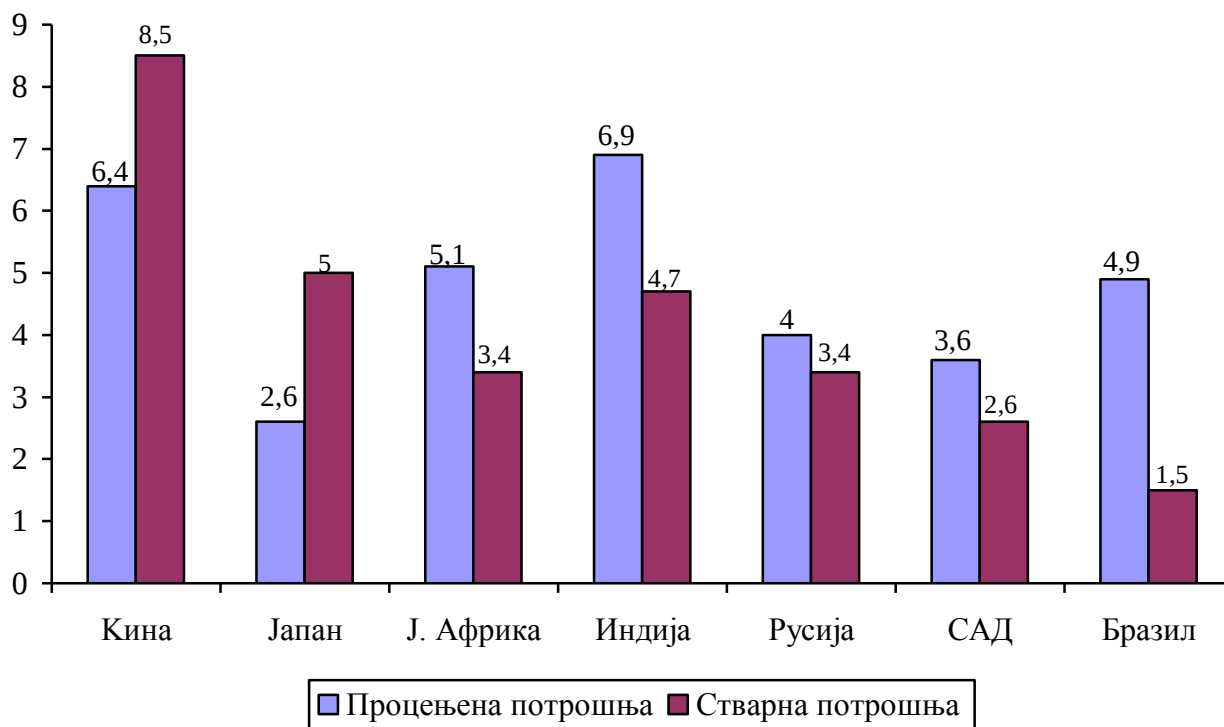
- Разменити приступе интегрисаном просторном планирању који се односи на јавну безбедност, приступачан смештај, ефикасан јавни превоз и бољи приступ јавним услугама и друштвено-економским објектима;
- Истражити начине планирања, финансирања и испоруке урбане инфраструктуре на интегрисан, друштвено-укључив и еколошки одржив начин;
- Изградити међусобне везе између сваког нивоа власти и народа земаља БРИКС-а, академске заједнице и бизниса како би помогли у разумевању динамике урбанизације и обликовању урбаних форми, кроз ангажовање и повезивање са различитим структурама БРИКС-а, као што су Пословни савет и експертски тимови; и
- Развити механизме за међусобно партнерство, компаративне студије, стварање политике засноване на доказима и усмеравање међу чланицама БРИКС-а и њихових истраживачких институција, како би успешније промовисале развојне политике и праксе.

Финансирање инфраструктуре и даље представља значајну препреку у развоју многих економија у успону и намеће јасан приоритет и за земље БРИКС-а у будућности. У ствари, инфраструктурни дефицити су се показали као примарно ограничење за пословање у економијама у настајању и развоју, где је између 3% и 10% укупне продаје изгубљено због прекида испоруке електричне енергије у земљама у развоју у периоду од 1994. до 2004. године.³⁸¹ Зато је развој инфраструктуре од кључног економског и социјалног значаја. Заиста, заједничка позиција унутар свих економија земаља БРИКС-а је да се искорени сиромаштво и промовише развој.³⁸² То је уједно могуће кроз изградњу инфраструктурних капацитета у релевантним секторима њихових привреда, за шта је потребно издвајати одређена средства из свог БДП-а.

³⁸¹ MDB, Working Group on Infrastructure, Infrastructure action plan, MDB Working Group on Infrastructure, 2011, <http://goo.gl/30D6Jb>, (приступљено, 09.05.2019.).

³⁸² People's Republic of China, China's position paper on the development agenda beyond 2015, Ministry of Foreign Affairs, Beijing, 2013, <http://goo.gl/gYpxgs>, (приступљено, 09.05.2019.).

График 18. Предвиђене (процењене) инвестиције у инфраструктуру до 2030. године, у процентима од БДП-а.

Извор: Mckinsey Global Institute, infrastructure productivity: how to save 1 trillion a year, Jan, 2013.

Да би се до 2030. године остварили инфраструктурни циљеви, просечне инвестиције земаља БРИКС-а у инфраструктуру треба да буду у укупном износу око 5,5% од њихових одговарајућих БДП-а. Док је процењени износ за развијене земље нешто мањи, односно, 3,6% за САД и 2,6% за Јапан. Међутим, у оквиру БРИКС-а, кинеска инфраструктурна улагања превазилазе сопствене укупне потребе.

Макроекономске основе различитих земаља не треба процењивати кроз статички референтни оквир, већ уместо тога кроз динамичну и донекле квалитативну процену, посебно у оквиру специфичних сектора који се разматрају за финансирање. Национални интерес земаља БРИКС-а на тај начин оцртава приоритетне димензије одрживог развоја покривајући економски раст и елиминацију сиромаштва, социјалну укљученост, еколошку одрживост и добро управљање.³⁸³ Оне имају заједнички изазов изградње националних институција, како би се унапредио развој кроз друштвену

³⁸³ UNSDSN – Sustainable Development Solutions Network, An action agenda for sustainable development: report for the Un Sucretary – General, UNSDSN, Paris, 2013, <http://goo.gl/acG2dA>, (приступљено, 10.05.2019.).

одговорност. Ефикасност финансирања развоја може се осигурати само кроз пропорционално фокусирање на изградњу потребних капацитета. Заиста, изградња капацитета у многим случајевима јесте предуслов за добро управљање или ефикасно коришћење финансијских токова према одређеним пројектима.

2. Однос земаља БРИКС-а и остатка света

Савремени међународни односи су дефинисани међународним системом где доминирају интереси развијених земаља, посебно великих сила. Моћне државе снажно утичу на то ко игра игру, пише правила и мења матрицу исплата.³⁸⁴ Оне користе свој утицај како би изградиле такве институције које у великој мери подржавају њихове интересе, а у супротном случају, ако се покажу као ограничавајуће, да могу да их игноришу. Међутим, ако западне земље и могу да заобилазе међународне институције (у више наврата су то и чиниле, посебно кроз војне интервенције), земље БРИКС-а се више не могу игнорисати у решавању проблема са којима се суочава човечанство као целина. Нуклеарно ширење, глобално загревање, раст становништва, повећано сиромаштво итд., су области где су земље БРИКС-а незаобилазан партиципирајући фактор.

Визија држава у успону о уређењу светског поретка и суверености не подудара се увек са визијом западних сила, чак и ако су оне у својој раној економској фази биле присталице протекционизма у много већој мери него што су земље у развоју данас.³⁸⁵ Сама генеза сарадње између држава највише је видљива тек у кризним ситуацијама, или када се схвати да озбиљни политички проблеми неће нестати сами од себе. Овакви односи представљају политичке изазове који су често усмерени на економске проблеме, који се односе на отварање тржишта и подстицање слободне трговине, као и питања техничке координације као што су управљање поморским и речним путевима или спречавање пандемије, али ретко укључују питања универзалне безбедности.

Примера ради, светска економска (финансијска) криза из 2008-2012. године је имала општи карактер. Ипак, један број земаља се суочио са шоком много боље од

³⁸⁴ Krasner, D.S., Global Communications and National Power, World Politics, Vol. 43, No. 3, April, 1991.

³⁸⁵ Zoellick, R., Calls for BRICS bank, The Telegraph, 02.04.2012.,

www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/banksandfinance/9180373/Robert-Zoellick-calls-for-BRICS-bank.html (приступљено, 24.05.2019.).

других, што је значајно допринело динамици глобалне економије. Међу тим земљама су и земље БРИКС-а, које су успеле, путем сопствених политика, да остваре спектакуларне стопе раста. Политике које је иницирала група БРИКС могу утицати и на друге земље, што би учинило групу важним фактором у процесу доношења одлука као учесника на састанцима групе Г20 и тиме смањило утицај у светској политици групе Г7, што би створило озбиљне проблеме у спољној политици САД-а. Иако је пракса да се састанци групе Г7 одржавају редовно, тежиште дебата о стању у свету је прешло на Г20, посебно након почетка кризе. Јер за тражење решења за проблеме са којима се суочава човечанство у 21. веку, је било потребно формирати ширу групу у коју би биле укључене и земље у развоју, како би се разговарало о критичним питањима глобалног управљања. Та нова структура која је укључила и земље БРИКС-а боље задовољава тренутне потребе од групе Г7. Учесници у расправама групе Г20 представљају 90% глобалног БДП-а, две трећине светске популације и 80% светске трговине.³⁸⁶ Заправо, западне силе погођене периодичним кризама промениле су свој став и договориле су се да се позабаве питањем глобалног вођења пословања у дијалогу са силама у настајању.³⁸⁷ С друге стране, земље у развоју су усвојеним политикама успеле да постану одговорне, поред западних сила, у решавању проблема са којима се тренутно суочава светска економија.

Светска економија ће порасти три пута у наредном периоду од 40 година и земље у развоју ће прерасти многе развијене земље које су међу најважнијим економијама на свету.³⁸⁸ Доминација земаља у развоју, када је у питању демографска равнотежа света, даје значајан допринос укупном економском расту, али и предвиђа нови светски поредак у којем силе у настајању кроз одређени степен политичке координације, утичу на управљање светом. Управо, једно истраживање спроведено у 100 земаља света идентификовало је нову глобалну конфигурацију:³⁸⁹

- Кина ће престићи САД и биће највећа економија на свету;
- Индија ће заузети треће место;
- Велика Британија и Немачка ће се борити за прву позицију у Европи;

³⁸⁶ Tămaş, S., Schimbări istorice în raporturile de putere (Historical changes in the power relations), Sfera politică Journal, No. 165/2011, str. 3-11.

³⁸⁷ Brzezinski, Z., Marea Tablă de Şah, Geopolitica lumilor secolului al XXI-lea (The Grand Chessboard, Geopolitics of the 21st century worlds), Univers Enciclopedic Publishing, House, 2010, pp. 102-104.

³⁸⁸ For 2012: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html>; For 2050: http://www.hsbc.com.mx/1/pa_esf-ca-app-content/content/home/empresas/archivos/world_2050.pdf.

³⁸⁹ The British bank HSBC through Global Research following the study-The World in 2050, January 2012.

- Велика Британија ће имати највећу популацију у Европи од 72 милиона становника и следиће је Немачка са 71-им милионом становника;
- Јапан ће бити на четвртој позицији и имаће 40% мање становника;
- Бразил и Мексико ће надмашити развијене земље попут Француске и Канаде;
- Просечни светски економски раст ће бити око 3%, што је већи проценат од просечног раста који је забележен у последњих 10 година.

Светска економија познаје континуиран процес промена и трансформација. Сваки корак човечанства у светском економском развоју имао је добитнике и губитнике.³⁹⁰ Човечанство се непрестано мења на путу од биполаризама ка мултиполаризму, са ретким појавама и униполаризма (што је било присутно крајем 20. и почетком 21. века). Тренутно, фаза мултиполаризма је у фокусу савремене историје и она генерише последице у конфигурационом простору светских држава. Иако су у прошлости патиле од колонијалне политике које практикују западне земље, данас економска и социјална достигнућа земаља у развоју (групе БРИКС) су очигледна, посебно због демографског потенцијала и годишње стопе раста БДП-а. Земље БРИКС-а заједнички су чиниле 8% глобалног БДП-а у 2000. години, а предвиђа се да ће достићи скоро четвртину (24%) светске економије до краја 2019. године.³⁹¹

Међу земљама БРИКС-а, Кина, иза које следи Индија, су најбрже растуће економије на почетку новог миленијума. Између 1978. и 2009. године раст кинеске економије је био изнад тадашњег светског просека и стопа је износила 9,9%, просечно годишње.³⁹² Такође, економски резултати Русије и Бразила су се значајно побољшали након финансијске кризе из 90-их година 20. века. Стопа инвестиција и у Јужној Африци је знатно порасла још у току прве деценије новог века, када су влада и друга јавна предузећа појачали улагања у инфраструктуру. Наставак економских реформи и побољшање макроекономске основе, заједно са снажним макроекономским окружењем, допринели су расту земаља БРИКС-а и у текућој деценији.

³⁹⁰ Dindire, L. M., Organisational Behaviour Influence Elements in The New Economic Paradigm, Theoretical and Applied Economics, Vol. XIX, No. 4(569), 2012, pp. 16-32.

³⁹¹ IMF - International Monetary Fund, World Economic Outlook, IMF, Washington, 2014, <<http://goo.gl/GjaVSu>>, (приступљено, 28.05.2019.).

³⁹² IMF - International Monetary Fund, World Economic Outlook, IMF, Washington, 2011.

Табела 18. Првих 10 земаља у свету према величини БДП-а (БДП процењен по паритету куповне моћи).

Р.Б.	БДП - 2012.	У млрд. долара	Р.Б.	БДП - 2050.	У млрд. долара
1.	САД	15,660	1.	Кина	25,334
2.	Кина	12,380	2.	САД	22,270
3.	Индија	4,735	3.	Индија	8,165
4.	Јапан	4,617	4.	Јапан	6,429
5.	Немачка	3,194	5.	Немачка	3,714
6.	Русија	2,509	6.	Велика Британија	3,576
7.	Бразил	2,362	7.	Бразил	2,960
8.	Велика Британија	2,323	8.	Мексико	2,810
9.	Француска	2,253	9.	Француска	2,750
10.	Италија	1,834	10.	Канада	2,287
11.	Мексико	1,758			
12.	Јужна Кореја	1,622			
13.	Канада	1,446			

Извор: For 2012: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank>. html: For 2050: http://www.hsbc.com.mx/1/pa_esf-ca-app-content/content/home/empresas/archivos/world_2050.pdf

Према оваквим предвиђањима, светска економија ће доживети велики раст у наредним деценијама. Међутим, по неким прогнозама земље БРИКС-а ће већ до 2025. године бити међу седам земаља на свету које ће имати највећи економски раст.³⁹³ У случају да се одрже ове разлике у економском расту, студије трендова показују да ће 2019. године земље БРИКС-а сустићи групу развијених земаља и као резултат тога хијерархија економских сила ће се променити око 2030-2032. године, где ће прву позицију заузети Кина, праћена САД-ом, па следе Индија, Бразил, Немачка и Јапан.³⁹⁴ Инхерентна снага земаља БРИКС-а произилази из њиховог снажног модела раста заснованог на домаћој потражњи, у случају Индије и Бразила и значајних спољних веза између Кине и Русије. Док, Јужна Африка има користи од велике базе ресурса и близине неискоришћеног потенцијалног раста на афричком континенту. Данас, све земље БРИКС-а су консолидовале своје позиције као главни мотори за одржавање темпа међународне економије, док се светска привреда опоравља од недавне глобалне економске и финансијске кризе.

³⁹³ Dobbs, R., Urban world: Mapping the economic power of cities, McKinsey Global Institute, March 2011.

³⁹⁴ Multipolarity: The New Global Economy, IBRD and The World Bank, Washington D.C., 2011.

Земље БРИКС-а су релативно једноставно прошле кроз финансијску и економску кризу која је почела 2007-2008. године и сада се суочавају са кризом због суверених дугова западних земаља, јер имају значајна средства за кредитирање домаћих и међународних инвестиција. Кина, као друга економска и трговинска сила на свету, такође је постала финансијска сила светске класе због девизних резерви, што значајно мења равнотежу глобалног кредитног капацитета. Јапанске девизне резерве, до недавно највеће на свету, данас износе 40,3% од укупних кинеских, а девизне резерве земаља Г7 су на нивоу од 68% резерви Кине и 49,6% БРИКС групе.³⁹⁵ Много нижи ниво девизних резерви које држе западне силе из групе Г7 у односу на оне које поседују земље БРИКС-а, без узимања у обзир резерве које имају и друге силе у настајању, је доказ великих промена које се догађају глобално у смислу финансијских извештаја. Док индустријске силе, ограничене притиском кризе државних дугова, више нису поуздан извор кредитирања за земље које се налазе у кризи, Кина заједно са другим земљама групе БРИКС користи своје значајне девизне резерве за улагање у ЕУ, Африку и Јужну Америку. Наиме, учешће групе БРИКС у међународном кредитирању је очигледно, посебно након самита Г20 у Лос Кабосу, у Мексику, када су објавили да могу обезбедити ММФ-у значајне износе средстава потребне за стимулисање економског раста. Али, пошто није ништа бесплатно, земље БРИКС-а су захтевале да њихови гласови у одлукама ММФ-а буду више значајнији, на основу њихове финансијске снаге и чињенице да САД, као главни финансијер ММФ-а, више није на позицији глобалног економског лидера. Они, дакле, желе да буду глобални креатори правила уместо да преузимају правила и одупиру се западним институцијама, које формализују међународно спровођење правила и норми.³⁹⁶

Политике економског раста и социјалне укључености земаља БРИКС-а имају заслуге за стабилизацију глобалне економије, јер су подстакле стварање радних места, смањиле сиромаштво и воде борбу против неједнакости. Оне се залажу за проактивну економску политику која би ојачала успостављање снажнијих економских односа на глобалном нивоу. Земље БРИКС-а су посвећене отвореној, инклузивној, недискриминаторној, транспарентној и на правилима заснованој светској економији.³⁹⁷

³⁹⁵ CIA – The World factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>, (приступљено, 22.06.2019.).

³⁹⁶ Roberts, C., Building the New World Order BRIC by BRIC, The European Financial Review, February - March, 2011, pp. 4-8.

³⁹⁷ China Daily, BRICS advocate cooperative approach, peaceful solution to hot issues. Beijing, 16 July 2014, Available at: <http://goo.gl/oqyWNV>, (приступљено, 24.06.2019.).

Да би очувале и даље поспешивале свој развој, земље БРИКС-а још више учвршћују међусобну сарадњу као и свој однос са другим партнерима, кроз дијалог и узајамно поштовање. У ту сврху, група БРИКС подстиче интеграцију тржишта у области трговине, страних инвестиција и тржишта капитала како би се супротставили ефектима негативних глобалних трендова. Поред тога, земље БРИКС-а имају заједничке тежње ка већој заступљености и водећим позицијама у међународним економским и финансијским институцијама, као што су ММФ, Светска банка и СТО. Оне користе постојеће кооперативне оквире за колективно позиционирање о битним питањима која имају глобални значај. Земље БРИКС-а тврде да траже веће право гласа и значајнију улогу приликом доношења правила, како би се промовисала демократизација међународних институција.³⁹⁸

Ребалансирање глобалних геополитичких односа на путу изградње новог пола моћи, којим се изражава спремност да се допринесе побољшању управљања међународним пословима, сада је постала стварност коју су прихватиле западне силе. Брзи раст потрошачких тржишта из великих економија у развоју, заједно са брзим растом средње класе, пружа нове могућности и западним компанијама. С друге стране, земље БРИКС-а подржавају потребу да се оконча монопол долара као највеће резервне валуте на свету и више пута су позивале на диверсификацију глобалних резерви далеко од долара према глобалној валути, као што су специјална права вучења ММФ-а, док почињу да експериментишу са коришћењем локалних валута за регионалну трговину.³⁹⁹

Осим тога, како је помоћ западних земаља стагнирала али и опала због глобалне финансијске кризе, земље БРИКС-а су прошириле своју развојну помоћ и потрошњу.⁴⁰⁰ Оне су постале део десет највећих међународних кредитора, а Кина држи велике званичне девизне резерве.⁴⁰¹ То је један од разлога што су финансијску кризу, која је дубоко обележила свет, земље БРИКС-а изузетно добро пребродиле. Њихов удео у глобалној економији, у то време, је био импозантан: 43% светске популације, 25%

³⁹⁸ Roberts, C., *Challengers or Stakeholders? BRICs and the Liberal World Order*, Polity, Vol. 42, No. 1, January 2010, p. 12.

³⁹⁹ Исто, стр. 6.

⁴⁰⁰ Patrick, S., *The BRICS India Summit: Beyond Bricolage?*, Council on Foreign Relations, 28 March, 2012, <http://blogs.cfr.org/patrick/2012/03/28/the-brics-india-summit-beyond-bricolage/>, (приступљено, 27.06.2019.).

⁴⁰¹ Roberts, C., *Challengers or Stakeholders? BRICs and the Liberal World Order*, Polity, Vol. 42, No. 1, January 2010, p. 3.

глобалног БДП-а, 18% светске трговине, привукле су 53% страног капитала и учествовале су са 45% у светском економском расту.⁴⁰²

Поред великих могућности и постојећег огромног потенцијала, с обзиром да обухватају скоро све континенте, земље БРИКС-а се суочавају и са многим изазовима. У пракси Индија и Кина су конкуренти и стратешки савезници. Русија је велики извозник енергената, док их Кина увози у великим количинама. Утицај Кине у Африци се повећава свакодневно, док Русија то са пажњом посматра. Бразил, међутим, није у тако блиској конкуренцији са другим земљама из групе и налази се у подручју које није превише интересно. У метафоричком смислу, може се рећи да свака земља БРИКС-а остварује свој утицај глобално у областима које означавају национални потенцијал: Кина је преузела улогу глобалног банкара, Русија - бензинска пумпа, Индија - светска канцеларија, Бразил - ресурс провајдера и Јужна Африка која представља врата на афричком континенту.⁴⁰³

Још једна заједничка тачка која их спаја је њихова заједничка подршка традиционалној концепцији државног суверенитета и неинтервенција. Са таквим ставом односе се и према остатку света. Да би одржале политичку контролу и стабилност унутар сопствених држава, земље БРИКС-а деле заједничке интересе у одбрани свог суверенитета у својим унутрашњим пословима и у својим сферама утицаја, те се тако одупиру западној либералној политици интервенција под маском људских права и „обојених револуција“ које промовишу демократију.⁴⁰⁴

Овакав утицај посебно тангира Кину и Русију, које граде свој национални суверенитет на традиционалан начин. Чак и Индија изражава снажно противљење перципираном америчком уплитању у унутрашње послове у вези са нуклеарним питањима, третманом етничких мањина или односима са Пакистаном. Такође, Бразил је и даље сумњичав према америчким интервенцијама прикривеним кроз промоције слободне трговине или заштите животне средине.⁴⁰⁵

⁴⁰² BRICS Trade & Economics Research Network (BRICS-TERN), Cuts International, Vol. 1, July-September 2011, p. 1., <http://www.cuts-citee.org/pdf/Backgrounder-BRICS-TERN.pdf> (приступљено, 24.06.2019.).

⁴⁰³ Ziarul Financiar (Financial Newspaper), 18 April 2011, <http://www.financiarul.ro/2011/04/18/noua-ordine-mondiala-prin-ochii-tarilor-emergente>, (приступљено, 25.06.2019.).

⁴⁰⁴ Roberts, C., Building the New World Order BRIC by BRIC, The European Financial Review, February - March, 2011, p. 5.

⁴⁰⁵ Roberts, C., Challengers or Stakeholders? BRICs and the Liberal World Order, Polity, Vol. 42, No. 1, January 2010, p. 10.

3. Могућност успостављања баланса између земаља БРИКС-а и других блокова

Стварањем групе БРИКС отвориле су се и могућности за појаву нових групација које представљају и друге економије у развоју. Оне укључују земље са демографским потенцијалом и економским растом између 4% и 7%.⁴⁰⁶ Такви параметри оцртавају позиције земаља, на основу којих оне формирају групе, као што је случај са земљама MIST-а (Мексико, Индонезија, Јужна Кореја и Тунис), које су се суочиле са последицама глобалне економске кризе. Ове земље се налазе и у другим групама које представљају велике економије у развоју, осим БРИКС-а, које чине више од једног процента глобалног БДП-а. Група CIVETS (Колумбија, Индонезија, Вијетнам, Египат, Турска и Јужноафричка Република) је посебно структурирана како би представљала земље са великим бројем младог становништва и тржишта у развоју.⁴⁰⁷ Још једна групација земаља, названа „Следећих“ 11 (Next 11), у коју спадају: Бангладеш, Египат, Индонезија, Иран, Јужна Кореја, Мексико, Нигерија, Пакистан, Филипини, Турска и Вијетнам је регионално широка група земаља које су изабране на основу њихове велике популације која би потенцијално могла имати утицај сличан БРИКС-у и Г7.⁴⁰⁸ Мексико и Јужна Кореја су сматране као две најразвијеније земље међу „Следећих 11“, које би могле постати једнако важне на глобалној сцени попут БРИКС-а.

Поред ових поменутих група, постоји и велики број других. Међутим, све ове класификације економија у настајању су дискутабилне, јер врло брзо застаревају и не одражавају разноликост унутар групе, будући да се земље током времена развијају и мењају.⁴⁰⁹ Такође, група БРИКС је сигурно симбол променљивости светске економије, али је већ сада, што је и евидентно, постала јака геополитичка сила. Њени чланови повремено усклађују своје ставове унутар блока, како би се одупрли Западној

⁴⁰⁶ Global Development Horizons, Multipolarity: The New Global Economy, World Bank, <http://search.worldbank.org/data?qterm=emerging%20economies&language=FN>, (приступљено, 26.06.2019.).

⁴⁰⁷ Cardenas, M., and Levy-Yeejati, E., Giraduation Season: Moving Toward Advanced Economy Status, The Brookings Institution, 1 June, 2011, <http://www.brookings.edu/research/opinions2011/06/01-advanced-economy-cardenas-yeyati?rssid=BRICs>, (приступљено, 27.06.2019.).

⁴⁰⁸ Wilson, D., and Stupnytska, A., The N-11: More an Acronym, Goldman Sachs/Global Economics: Paper, No. 153, 28 March 2007, www.chicagobooth.edu/.../next11dream-march%2007-Goldmansachs.pdf, (приступљено, 27.06.2019.).

⁴⁰⁹ Cardenas, M., and Levy-Yeejati, E., Giraduation Season: Moving Toward Advanced Economy Status, The Brookings Institution, 1 June, 2011, <http://www.brookings.edu/research/opinions/2011/06/01-advanced-economy-cardenas-yeyati?rssid=BRICs>, (приступљено, 27.06.2019.).

доминацији и изнели захтеве за већу заступљеност у међународним институцијама.⁴¹⁰ Они се на тај начин боре да пронађу заједнички језик како би деловали као јединствен геополитички савез.

Ови позиви на реформу одражавају спремност земаља БРИКС-а да се супротставе „неправедном“ мултилатералном свету у коме доминира Запад. Углавном, најразвијеније западне земље су чланови Савета безбедности УН-а, поред Русије и Кине које долазе са Истока. Индија, Бразил и Јужна Африка немају статус сталних чланица Савета безбедности УН-а, за разлику од Велике Британије и Француске. Група Г7 се састоји само од западних земаља, укључујући четири европске земље, где се повремено састају са Русијом у Г8 формату. Доминација Запада и надмоћ представљања Европе се појављује и у другим мултилатералним организацијама, као што су ММФ, Светска банка и СТО. Штавише, сви бивши председници Светске банке су били амерички држављанин, док су сви бивши директори ММФ-а били Европљани. Иако подела рада између ЕУ и њених држава чланица није увек јасна у смислу формалног статуса и заступљености у многим мултилатералним организацијама, јасно је да је Европа презаступљена.⁴¹¹ Заједно са САД-ом, европске земље у великој мери кроје правила игре у овим међународним организацијама, тако да им постојећи систем мултилатералног управљања апсолутно одговара.

Међутим, економска моћ земаља БРИКС-а показала се већом него што је предвиђано, тако да су оне постигле одређене успехе у превођењу своје економске снаге у политичку моћ.⁴¹² Битан моменат који се односи на мултилатерализам десио се у време финансијске кризе из 2008. године, када је група БРИКС потиснула Г20, у глобалној фази кризе.⁴¹³ Финансијска и криза сувереног дуга у Европи је такође довела до великих промена у европској позицији. Неке европске земље су постале примаоци помоћи, а Европска унија је постала зависна од неевропских земаља како би пронашла решење за своје проблеме. Земље БРИКС-а, а посебно Кина, дале су значајан допринос како глобалном економском опоравку тако и хитним мерама за решавање кризе у

⁴¹⁰ Patrick, S., The BRICS India Summit: Beyond Bricolage?, Council on Foreign Relations, 28 March, 2012, <http://blogs.cfr.org/patrick/2012/03/28/the-brics-india-summit-beyond-bricolage/>, (приступљено, 27.06.2019.).

⁴¹¹ Jorgensen, K.E. and Laatikainen, K.V., Routledge Handbook on the European Union and International Institutions: Performance, Policy, Power, Routledge, London, 2013. оп.цит.

⁴¹² Keukeleire, S., et al., The EU Foreign Policy towards the BRICS and Other Emerging Powers: Objectives and Strategies, European parliament DG External Policies, Brussels, 2011, оп. цит.

⁴¹³ Cherry, J. and Dobson, H., Seoul-Searching: The 2010, G-20 Seoul Summit, Global Governance, Vol. 18, No. 3, 2012, pp. 363-381.

Европи.⁴¹⁴ Иако је група Г20 блоковски јача, група БРИКС је са осталим земљама у развоју успела да наметне своју агенду. Тако је 2010. године прихваћено да се реформише систем гласања у ММФ-у, тако што би се удео земаља у успону и земаља у развоју повећао са 39,4 на 44,7%, при чему би се удео гласова у развијеним земљама смањило за исти проценат.⁴¹⁵ Реформе система гласања Светске банке довеле су до удела од 47,19% земаља у развоју.⁴¹⁶ Циљ земаља у развоју је био удео од 50% у ММФ-у и Светској банци, који још увек није постигнут.

Заједничка позиција и утицај групе БРИКС током финансијске кризе је класичан пример како, упркос значајним разликама, се може наћи заједнички језик и утицати на глобални развој светске економије. Генерално, постоји тренд постепеног и делимичног сељења капитала из западне хемисфере у азијско-пацифички регион. То не значи да ће азијски регион ускоро преузети примат у међународним односима и оставити по страни САД и ЕУ. Ипак, Европска унија још увек није развила ефикасну политику која би се бавила променом равнотеже моћи у 21. веку. То је повезано са политиком ЕУ да се не усредсређује само на Кину, као главну азијску силу, већ и да пронађе начин да се укупни односи између Азије и Европе побољшају.⁴¹⁷ Да би се суочила са порастом снага у настајању, Европска унија је покренула билатерална 'стратешка партнерства' са десет трећих земаља, укључујући пет земаља БРИКС-а.⁴¹⁸ Ова 'стратешка партнерства' су дефинисана од стране ЕУ као битни блокови ефективног мултилатералног поретка са Уједињеним нацијама на њеном врху.⁴¹⁹

Правне основе за ова партнерства су дугорочни споразуми о партнерству и сарадњи или само споразуми о сарадњи. Они су углавном везани за трговину, али имају и везе са политикама које превазилазе трговину, као што су енергија, глобално загревање, спољна и безбедносна политика. Осим тога, годишњи састанци на врху, министарски састанци као и секторски дијалози који се редовно одржавају између званичника Европске уније и представника тих земаља, доприносе успостављању

⁴¹⁴ Chen, Z., Europe as a Global Player: A View from China, Perspectives, Vol. 20, No. 2, 2012, pp. 7-30.

⁴¹⁵ International Monetary Fund (IMF), Quotas Factsheet, Available at: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/quotas.htm>, (приступљено, 27.06.2019.).

⁴¹⁶ World Bank, World Bank Reforms Voting Power, Gets \$86 Billion Boost, Press Release 2010/363/EXT, 2010, Available at: <http://web.worldbank.org>, (приступљено, 27.06.2019.).

⁴¹⁷ Hwee, Y.L. and Turner, B. (eds), Changing Tides and Changing Ties: Anchoring Asia-Europe Relations, EU Centre in Singapore, Singapore, 2012, оп.цит.

⁴¹⁸ Keukeleire, S., and Delreux, T., The Foreign Policy of the European Union (2nd editon), Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2014, оп. цит.

⁴¹⁹ European Council, Report on the Implementation of the European Security Strategy Providing Security in a Changing World, European Union, Brussels, 2008, оп. цит.

институционалних оквира. Међутим, стратешко партнерство два блока, ЕУ и БРИКС-а, није утицало на превазилажење њихових различитих погледа и интереса.⁴²⁰ Иако је њихов однос означен као 'партнерство', ЕУ је користила редовне састанке на свим нивоима како би уверила другу страну у исправност својих ставова о важности мултилатерализма како га она види, а посебно у конкретним мултилатералним преговорима. Конференција о климатским променама из 2009. године која је била одржана у Копенхагену је добар пример. Наиме, Европска унија је кроз неколико месеци упознала своје 'стратешке partnere' са питањима која су за њу од велике важности и која ће бити на дневном реду. Заједничка декларација издата након ових састанака оставила је утисак да Европска унија и њени партнери могу наћи заједнички језик, упркос различитим приступима. Међутим, током саме Конференције 'стратешки партнери' су потпуно одбацили став Европске уније о томе како треба обликовати будући режим климатских промена.⁴²¹ Тако је ЕУ извукла поуке и искуства из Копенхагена и признала да може промовисати своје амбициозне циљеви, само ако узме у обзир и ставове својих стратешких партнера. Њихово изненађење због изолованости на Конференцији у Копенхагену је, у ствари, био плод њиховог пропуста у приступу према земљама из БРИКС групе као и другим 'стратешким партнерима'. Европска унија, као један од најзначајнијих блокова земаља у глобалном окружењу, мора разумети позиције и интересе партнера, како би их схватила озбиљно у каснијим мултилатералним и билатералним односима. Европска унија и њене државе чланице почињу да схватају, да је ширење интернационалних норми постао двосмерни процес.⁴²² Европа мора да гарантује спремност на прихватање различитости, уместо да намеће свој модел као општеприхватљив за остатак света. Ово је неопходно с обзиром на нови поредак у 21. веку, који прихвата нове силе и обраћа пажњу на потребе земаља глобалног југа.⁴²³

Такође је важно нагласити велику међузависност између Европе и Азије, што показује да се будућност и богатства та два региона не могу посматрати изоловано.⁴²⁴

⁴²⁰ Renard, T. and Biscop, S. (eds), *The EU and Emerging Powers in the 21st Century: How Europe Can Shape A New Global Order*, Ashgate, Farnham, 2012, оп. цит.

⁴²¹ van Schaik, L., and Schunz, S., *Explaining EU Activism and Impact in Global Climate Politics: Is the Union a Norm-or Interest-Driven Actor?*, JCMS, Vol. 50, No. 1, 2012, pp. 169-186.

⁴²² Pu, X., *Socialisation as a Two-Way Process: Emerging Powers and the Diffusion of International Norms*, Chinese Journal of International Politics, Vol. 5, No. 4, 2012, pp. 347-367.

⁴²³ Howorth, J., *The EU as a Global Actor: Grand Strategy for a Global Grand Bargain?*, JCMS, Vol. 48, No. 3, 2010, pp. 455-474.

⁴²⁴ Hwee, Y. L., Introduction, In Hwee, Y.L. and Turner, B. (eds), *Changing Tides and Changing Ties: Anchoring Asia-Europe Relations*, EU Centre in Singapore, Singapore, 2012, оп.цит.

Без обзира на то, различити блокови држава у развоју и друге мултилатералне организације имају заједнички поглед на европске државе и спољну политику Европске уније. Они, пре свега, представљају део света у којем Европа а посебно Европска унија не играју никакву улогу, нарочито због своје удаљености. Изузетак чине Регионални форум АСЕАН и Азијско-европски састанак, у којима учествују Европљани. У том делу света Европа се доживљава много мање позитивно и далеко мање битна од онога како она саму себе перципира.

Међутим, око групе БРИКС у азијско-пацифичком региону постоји мноштво мултилатералних поставки и мањих блокова држава. С обзиром на њихово различито чланство и њихове различите циљеве, инструменте и нивое легитимитета, те групације се могу такмичити између себе, али такође могу повећати и ниво комплементарности. Постоји велики број савеза држава, мултилатералних поставки и група а неке су већ поменуте у овом раду. То се, пре свега, односи на разне варијације блокова које су проистекле из БРИКС-а, а укључују BASIC, IBSA и RIC формате. Такође, било је речи и о АСЕАН-у, АПЕК-у и многим другим групама, као што је НАФТА. Ипак, све су оне део постепене трансформације глобалног политичког окружења, где се БРИКС појављује као једна од преклапајућих незападних формација у новој ери изградње блокова.⁴²⁵

Стога, редовни годишњи самити групе БРИКС пружају одговарајућу прилику за објективну анализу њене стварне тежине и динамике у светској економији. Тај значај је посебно јасан када се упореде тренутно два најутицајнија блока у глобалним размерама, група БРИКС и група Г7. Да би се створила јасна слика о величини и значају ових блокова, неопходно је знати да се велика концентрација светске економије налази у свега неколико држава:⁴²⁶

- У 2016. години, по тадашњем текућем девизном курсу, само пет економија је чинило 54% светског БДП-а, 10 економија 67% светском БДП-а и 20 економија преко 80% светског БДП-а;
- Мерено по паритету куповне моћи, концентрација светске економије је само делимично била мања. Наиме, пет највећих економија чинило је 48% светског БДП-а, 10 економија 61% светског БДП-а и 20 економија 76% светског БДП-а;

⁴²⁵ Gowan, R., *Asymmetrical Multilateralism: The BRICS, the US, Europe and the Reform of Global Governance* (2005-2011), In Renard, T., and Biscops, S. (eds), 2012, p.167.

⁴²⁶ <https://www.learningfromchina.net/brics-are-more-important-for-world-growth-than-the-g7/>, (приступљено, 28.06.2019.).

- Економски раст је још концентрисанији. Предвиђа се да ће највећи део светског економског раста наредних 5 година (2016-2021.), имати само три земље: Кина, САД и Индија. Ове три економије ће чинити 54% светског раста мереног по текућем девизном курсу или 52% мерено по паритету куповне моћи;
- БРИКС је најзначајнија групација земаља у развоју;
- Г7 је претежно најважнија група најразвијенијих економија.

Зато се може рећи да су самити групе БРИКС у кључном смислу паралелни самитима групе Г7.

Резултат такве велике концентрације светске економије у малом броју држава је тај, што висок раст у земљама изван групе највећих економија доводи до повећања животног стандарда за становнике те земље, али то не утиче битно на глобални раст. Дobar пример за то су две земље, Етиопија и Туркменистан, које имају више од пет милиона становника и чије су економије најбрже расле до почетка економске кризе, са годишњим просечним растом од 10% (Етиопија) и 9,8% (Туркменистан), што је довело до значајних побољшања у економском положају обе земље, али оне заједно су чиниле само маргиналних 0,4% светског раста.⁴²⁷

Иако, ни БРИКС ни Г7 нису, уопште гледано, групације чије економије енормно расту, али оне заједно чине око две трећине светског економског раста, што говори да је њихова величина одлучујућа у утицају на глобалну економију.

Поред тога, треба напоменути да је:⁴²⁸

- Група БРИКС, поред сопствених структура, *de facto* фокус најважнијих земаља у развоју у оквиру групе Г20, где се потенцијално могу остварити заједнички интереси највећих економија у развоју, и
- Група Г7, поред сопствених структура, је клуб најзначајнијих развијених економија у оквиру групе Г20.

Међутим, њихов међусобни однос показује да је улога БРИКС економија много важнија за глобални раст од Г7.⁴²⁹

⁴²⁷ Ибид.

⁴²⁸ Ибид.

⁴²⁹ Ибид.

- Мерено по текућим девизним курсевима, економије земаља БРИКС-а ће представљати 38% светског раста током петогодишњег периода (2016-2021.) у поређењу са 30% за Г7.
- Мерено по паритету куповне моћи, економије земаља БРИКС-а ће чинити 45%, а Г7 20%.

Стога, без обзира на то како се обрачун врши, земље БРИКС-а су много снажнија локомотива светског раста. Једним делом, њихов успон је и резултат сарадње са њима блиским групацијама земаља у развоју. Такође, мултилатерализам који оне пропагирају, за разлику од ЕУ, има у виду и национални суверенитет и врло ретко прихватају наметнуте обавезе.

4. Дигитална технологија и иновативни развој

Све земље БРИКС-а активно трансформишу, модернизују и обнављају своје економије постајући на тај начин регионални лидери и водећи актери на глобалној сцени. Најважнији фактор у развоју глобалне економије, па тако и земаља БРИКС-а, јесте интензификација међународних иновацијских процеса. Земље БРИКС-а имају комплексне иновацијске системе, који укључују бројне институције, законе, политике и програме. То је сложен задатак да се интегришу и координирају све ове димензије, али је важно да се ова интеграција увелико дешава, иначе се може изгубити много времена и људских и финансијских ресурса. Заиста, данас су финансије, економски раст, безбедност, наука и образовање у великој мери зависни од интернета и других информационих и комуникационих технологија (ИКТ) (information and communication technology - ICT).⁴³⁰

Степен учешћа државе на међународном тржишту иновација одређује укупан ниво рационалне економске конкурентности. Истовремено, иновацијски процеси су блиско повезани са интеграционим процесима. Тренутно се повећава улога међународних организација у интеграционим процесима, захваљујући ИКТ-у, као врло значајном подручју у савременој глобалној економији. Зато је кључни принцип

⁴³⁰ Orlov, V., Global Internet Governance as a new common agenda for the BRICS states: proposals for shaping BRICS agenda for 2014-2015, In BRICS Academic Forum, PIR Center, 16-19 Mar. Rio de Janeiro, 2014, Available at:<http://goo.gl/Koht8v>, (приступљено, 02.07.2019.).

интеграционог процеса убрзани економски развој, који је данас незамислив без савремених ИКТ-а. Захваљујући увођењу јединственог информационог система у земљама БРИКС-а долази до ширења простора за иновације, координацију истраживачких програма, пораста финансијских могућности истраживача и стварања међусобно повезаног економског система у истом технолошком поретку. Постоји довољно искуства, технолошке подлоге, финансијских ресурса и прогресивно политичко вођство за динамичније кораке када је у питању ИКТ. Поред тога, земље БРИКС-а морају пронаћи начине за повећање дигиталне повезаности међу државама у групи. То подразумева велике иницијативе за развој софтвера, који могу на једном месту прикупити захтеве тржишта, као и одређене политичке тежње самих земаља БРИКС-а.

Међутим, да би се све ово постигло неопходно је унапредити знање из области дигиталне технологије и информационих система. Главне карактеристике образовног друштва знања су:⁴³¹

- Неуједначен развој земаља и њихових региона, укључујући коришћење ИКТ-а ('дигитални јаз');
- Напредак у знању који одређује напредак савременог друштва;
- Иновативност и брз технолошки напредак;
- Динамизам појава;
- Конвергенција;
- Синергијски ефекат;
- Структура мреже;
- Међусобно деловање;
- Глобални ниво.

Данас, ниво научног развоја, глобално тржиште, технологија и индустрије засноване на знању чине основу динамичног економског развоја и то је фактор формирања центара моћи глобалне економије. Значај високотехнолошких индустрија и софистициране технологије за економски раст је евидентан. Они се материјализују у

⁴³¹ Antipova, E., Rodionova, I., Geography of Scientific Sphere in the Context of Globalization of the World Economy, Vestnik of the Belarusian State University (BSU), Series 2: Chemistry, Biology, Geography, No. 1, 2014, pp.71-77.

результатима истраживања и развоја, који такође одређују потражњу за научним истраживањима и, на такав начин, доприносе развоју фундаменталне науке. Наиме, високе технологије и на њима засноване иновативне индустрије, представљају логистичку и информативну подршку за све привредне секторе без изузетка. То значи да земље које су стекле знање и користе ИКТ у служби привреде, су лидери у производњи високотехнолошких производа и, због тога, заузимају највише позиције у светској економији.⁴³² Зато земље БРИКС-а улажу напоре како би се придружиле земљама које су водеће у иновативном развоју и технологијама заснованим на знању. Тренутно стање се најбоље може видети кроз приказ Глобалног индекса иновативности (The Global Innovation Index - GII).

Табела 19. Глобални индекс иновативности земаља БРИКС-а у поређењу са прве три земље у свету, у 2016. години.

Ранг у 2016. (Ранг у 2015.)	Земље	Глобални индекс иновативности	Подиндекс иновационих инпута					Подиндекс иновационих аутпута	
			Институције	Људски капитал и истраживање	Инфраструктура	Тржишна софистицираност	Пословна софистицираност	Аутпути знања и технологије	Креативни аутпути
1(1)	Швајцарска	66,3	90,3	63,3	61,0	69,8	57,6	67,0	61,4
2(3)	Шведска	63,3	88,3	64,8	66,3	66,2	56,8	63,9	53,4
3(2)	В.Британија	61,9	87,6	62,6	66,4	71,6	49,2	50,2	62,5
25(29)	Кина	50,6	55,2	48,1	52,0	56,6	53,8	53,3	42,7
43(48)	Русија	38,5	57,9	50,4	44,5	43,1	37,5	31,9	28,7
54(60)	Ј. Африка	35,8	69,1	33,1	37,4	58,7	32,2	24,7	26,5
66(81)	Индија	33,6	50,7	32,2	37,0	50,3	32,2	31,0	22,5
69(70)	Бразил	32,2	55,3	32,5	44,9	43,9	37,0	23,7	23,6

Извор: Cornell University, INSEAD and WIPO, 2016, pp. 191-296.

⁴³² Galkin, M., Rodionova, I., National Innovation Systems in the Context of the Internationalization of Research Activities (in:) I. Rodionova (ed.), Econ-Inform, Moscow, 2013, p. 164.

Анализа индикатора иновативности показује разлике између земаља у степену коришћења иновација и формирања технологије. Само државе са највишим друштвено-економским развојем спремне су за још веће јачање мрежне економије, односно економије засноване на знању и широкој имплементацији ИКТ-а. Квалитет дигиталне инфраструктуре и способност употребе ИКТ-а за генерисање економског раста, подстиче иновације и повећава благостање својих грађана.⁴³³

Да би се ово постигло неопходна је промоција високотехнолошких производа на светском тржишту, која је релевантна за све земље БРИКС-а. Поседовати такве производе који би имали конкурентску предност, подразумева спровођење одређених мера, као што су:⁴³⁴

- Развој нових и модернизација постојећих инструмената и механизма за увођење иновативних технологија у индустријску производњу;
- Повећање иновативних активности предузећа; и
- Владаина подршка високотехнолошким секторима привреде кроз привлачење финансијских средстава.

У овом контексту технолошки развој и увођење ИКТ-а су дугорочне покретачке силе економског раста земаља у условима глобализације. Зато је неопходно идентификовати проблематичне тачке у процесу модернизације земаља БРИКС-а током транзиције ка иновативном развоју. Том приликом, важно је знати шта треба урадити како би се осигурао положај земаља БРИКС-а међу лидерима светске економије. Стога би земље БРИКС-а могле да се придруже и најразвијеним земљама са својим људским, финансијским и технолошким ресурсима како би развиле боље сигурносне стандарде за интернет протоколе, заштићене оперативне системе и апликације. Њихови експерти су идентификовали неколико могућих области синергије у области ИКТ-а, које се односе на развој нових отворених интернет платформи и алата укључујући и области као што су претраживање, оперативни системи, складиштење података и услуга с обзиром на то да имају потребне вештине, велика унутрашња тржишта и политичку мотивацију за

⁴³³ World Economic Forum, The Global Information Technology Report 2015, Networked Readiness Index 2015, <http://www.weforum.org/issues/global-information-technology/gitr-2014-data-platform>, (приступљено, 03.07.2019.).

⁴³⁴ Rodionova, I., World Industry in Post-Industrial Society: Tendencies and Regional Shifts, *Miscellanea Geographica - Regional Studies on Development*, Vol. 18, No. 1, 2014, pp. 31-36.

раскид са тренутним масовним надзором и пословним моделима заснованим на рентирању.⁴³⁵

Дакле, за креирање и имплементацију привредних потенцијала интегративни процеси, односно аспирација националних економија и њихових структурних елемената ка зближавању и спајању, удружују се са иновацијским тенденцијама развоја у јединствен интеграцијско-иновацијски ток, који је најважнији. У таквим условима непостојање заједничких граница и поред видљивих различитих нивоа развоја међу земљама, не представља препреку интеграцијама. Земље БРИКС-а би требале да ојачају размену и сарадњу у областима високе дигиталне технологије, приликом заједничког улагања и пружања платформе за предузетнике из сваке земље. Преко њих ће бити у могућности да покрену дијалог о производима и индустрији и да постепено постижу предност у кластеру пословног управљања, кроз технолошке иновације које стварају најсавременије маркетинг платформе. Такође, транс-гранична природа интернета чини БРИКС групу безбедном од њених највећих изазова, као што су сукоби регионалних интереса и географске неусклађености одређених агенди. Уместо тога, интернет повезује земље БРИКС-а и друге заинтересоване стране, што је шанса коју треба искористити.

Једна од таквих организација, примера ради, која је била заинтересована за сарадњу са групом БРИКС јесте УНЕСКО, а везана је за приоритетне области које су заједно идентификовали а односе се на прикупљање података, процену учења, техничко образовање и обуку, те коришћење ИКТ-а у образовању.⁴³⁶ Сарадња са УНЕСКО-ом у области иновација такође треба да убрза напредак у постизању циљева образовања који се односе на следећа питања:⁴³⁷

- Проширење и побољшање свеобухватне бриге и образовања у раном детињству, посебно за најугроженију децу;
- Обезбеђење услова да сва деца у тешким околностима и припадници етничких мањина, имају приступ и потпуно бесплатно обавезно основно образовање;
- Осигурати програме за потребе учења у неразвијеним земљама свих младих и одраслих кроз једнак приступ одговарајућем учењу и животним вештинама;

⁴³⁵ Just Net Coalition, Statement to the BRICS Summit in Fortaleza, Brazil, Just Net Coalition, July 2014, Available at: <http://goo.gl/y8fwt3>, (приступљено, 03.07.2019.).

⁴³⁶ UNESCO, Unesco and BRICS Ministers of Education Agree on basis for enhanced cooperation, Unesco website, 2013, Available at: <http://goo.gl/LUUNIX>, (приступљено, 04.07.2019.).

⁴³⁷ Ибид.

- Постизање 50% побољшања нивоа писмености одраслих, посебно за жене и равноправан приступ основном континуираном образовању за све одрасле;
- Елиминисање родних разлика у основном и средњем образовању и постизање родне равноправности у образовању;
- Побољшање свих аспеката квалитета образовања и осигурање изврсности да сви признати и мерљиви исходи учења буду постигнути, посебно у писмености, математици и у основним животним вештинама.

Поред тога, земље БРИКС-а у иновативном смислу јачају односе и са универзитетима. У високом образовању, све земље БРИКС-а се обавезују на развој конкурентских високошколских установа. У том смислу, постоји јасна посвећеност за обезбеђивање приступа универзитетима већини младих људи и промовисање истраживања која могу побољшати економију кроз иновације. На пример, Бразил је планирао да повећа бруто упис у високом образовању на 50% становништва у старосном добу од 18. до 24. године и коефицијент уписа до 33%, као и високе циљеве у вези стицања магистарских и докторских диплома, до 2020. године.⁴³⁸

Најновији научни и технолошки развој земаља БРИКС-а има позитивне резултате и група је остварила значајан напредак у својим показатељима инпута и аутпута који се односе на науку, технологију и иновације.⁴³⁹ Бразил и Индија, на пример, скоро су удвостручили број својих научника и техничке публикације у првој деценији новог века, док је Кина учетворостручила број својих публикација у истом периоду.⁴⁴⁰ Све већи број публикација резултира значајним учешћем земаља БРИКС-а у научно-производној области коју покривају природне науке, физика и хемија.⁴⁴¹ У националним иновацијским системима (НИС) земаља БРИКС-а постоји брз проток знања, са високо иновативним фирмама, које су конкурентне на глобалним тржиштима. Иновације се уводе на тржиште због решавања специфичних технолошких или нетехнолошких проблема, а посебно због притисака конкуренције.

Колонијална прошлост Јужне Африке утицала је на развој НИС-а. Слично томе, прошлост планских економија била је важна за развој НИС-а Кине и Русије. Као што се

⁴³⁸ Brazil, Ministry of Education, The plan for the development of education: reasons, principles and programs, Brasilia: MEC, 2014, Available at: <http://goo.gl/Q1Fvdt>, (приступљено, 04.07.2019.).

⁴³⁹ Demidov, O., ICT in the BRICS Agenda before the 2015 Summit: installing the Missing pillar? Security Index, V. 20, N. 2(107), 2014, p. 127.

⁴⁴⁰ Ибид.

⁴⁴¹ Ибид.

и очекивало, дубоке друштвене, економске и политичке промене са којима су се суочиле Русија и Јужна Африка током деведесетих година двадесетог века, довеле су до реорганизације њихових НИС-ова. Ипак, упркос свим изгледима, ове земље су показале значајан напредак и неке њихове компаније могу да се такмиче на високотехнолошким тржиштима.

Бразил је доста каснио са развојем својих универзитета и уопште са процесом индустријализације. Упркос овом заостајању, земља је успела да развије комплексан иновациони систем.⁴⁴² Бразилске иновационе политике традиционално су биле фокусиране на академски ниво, заснован на линеарном моделу иновација, са врло мало интеракција са пословним сектором. Међутим, у последњих неколико година је стављен већи акценат на промоцију иновација у предузећима. Током овог периода, дошло је до побољшања у интеграцији иновацијских политика и међусобних интеракција на релацији 'наука – привреда'. Бразилска корпорација за индустријска истраживања и иновације⁴⁴³ промовише сарадњу између предузећа и истраживачких института, како би се развили иновативни производи и процеси. Поред тога, Бразил поседује мрежу истраживачких института, повезаних са универзитетима у области пољопривреде, енергетике, инжењеринга и информационих технологија, природних и друштвених наука, екологије и животне средине, нанотехнологије и здравства.⁴⁴⁴ Ови институти сарађују са бразилским системом технологије (SIBRATEC), који организује финансирање како би се створило повољно окружење за технолошке иновације у предузећима. У Бразилу, око 47% издатака за истраживање и развој чини пословни сектор.⁴⁴⁵ Управо, Програм националне платформе знања је данашња политика чији је циљ, подстицање партнерства између предузећа и научно-технолошких институција да заједнички решавају специфичне сложене техничке проблеме у развоју иновативних производа или процеса. Релевантно законодавство, односно главни закони који се односе на иновације су: Закон 10.973/2004 (иновације) и Закон 11.196/2005 (порески подстицаји).

Руска Федерација има науку и технологију који су оријентисани на мисију, а тек крајем 20. века постају део НИС-а, као ширег система националних институција који привлачи пажњу државе и друштва. У последњих неколико година, иновације су биле

⁴⁴² <http://goo.gl/OnI2jv>, p.18, (приступљено, 04.07.2019.).

⁴⁴³ Empresa Brasileira de Pesquisa e Inovação Industrial - Embrapii

⁴⁴⁴ <http://goo.gl/DptOzF>, (приступљено, 04.07.2019.).

⁴⁴⁵ <http://goo.gl/XtnFvX>, (приступљено, 04.07.2019.).

главни политички приоритет. Русија има велики иновацијски потенцијал, са високим стопама терцијарног образовања, велику научну базу наслеђену од Совјетског Савеза, јаке позиције у неким областима науке и технологије и владу која препознаје значај иновација.⁴⁴⁶ Ниво подршке науци и иновацијама, као и темпо трансформације у овој сфери се повећао. У првим годинама новог миленијума, Русија је имала велики укупан раст у националној економији и продуктивности радне снаге, а њен сектор услуга се развијао брже него у било којој земљи чланици Организације за економску сарадњу и развој (ОЕЦД).⁴⁴⁷

У Русији су државна контрола и интервенције у НИС широко распрострањени, путем директног државног власништва, финансирања из буџета и контроле над економским активностима.⁴⁴⁸ Министарство образовања и науке је одговорно за сектор науке и технологије у целини и за развој одговарајућег законодавства. Док је Министарство за економски развој задужено за компоненте истраживања и развоја у различитим секторима националне економије (кроз велике циљне програме, велике пројекте и друге иницијативе) и целокупно економско и пословно законодавство. Ова два министарства заједнички одговарају за зоне имплементације технологије, технолошке платформе и развој иновација. Међутим, оно што је специфично, јесте то да, у Русији универзитети никада нису били велики центри истраживања као у другим земљама. Влада покушава да трансформише државне универзитете у истраживачке универзитете на светском нивоу. Као резултат, удео високошколских установа међу институцијама које се баве истраживањем и развојем повећао се са 9 на 16% и допринос њихових резултата развоју привреде и друштва непрестано расте.⁴⁴⁹

Данас, скоро половина свих руских научних организација су истраживачки институти. Подружни институти су обично под надлежношћу федералних министарстава или су финансирани од стране великих компанија. Мрежа истраживачких института функционише широм Русије, али је већи део сконцентрисан у Москви и Санкт Петербургу. Русија је наследила више од 4.000 истраживачких института из совјетске ере, а сада их има више од 3.500 јединица са 727.000

⁴⁴⁶ OECD, OECD Economic Surveys: Russian Federation, 2013, OECD Publishing, Paris, 2014b, p. 18.

⁴⁴⁷ OECD, Perspectives on global development 2014: boosting productivity to meet the middle-income challenge, OECD Publishing, Paris, 2014, p. 244.

⁴⁴⁸ Gokhberg, L. & Kuznetsova, T., S&T and innovation in Russia: key challenges of the post-crisis period, Journal of East-West Business, V. 17, N. 2-3, 2011, pp. 73-89.

⁴⁴⁹ HSE-High School of Economics, Science and technology indicators in the Russian Federation: data book, Moscow: National Research University-Higher School of Economics, 2013a, pp. 26, 179.

истраживача.⁴⁵⁰ Трошкови буџета у науци су донекле различите структуре, са већим нагласком на подршку високом образовном сектору. Преко 60% бруто домаћих издатака за истраживање и развој иде у пословни сектор науке, 30% се додељује јавном сектору, а 7-9% високом школству.⁴⁵¹ Предузећа у државном власништву су присутна у широком распону сектора и обично су индустријски лидери.⁴⁵² Подршка за пословне иновације је у великој мери усмерена ка крупном бизнису, укључујући државна предузећа. Издаци за истраживање и развој у пословном сектору се углавном финансирају од стране владе. Више од 80% пословних инвестиција у иновације у Русији је концентрисано у великим државним предузећима.⁴⁵³

Основни закон у области науке у Русији је федерални закон 'О науци и државној политици науке и технологије', усвојен 1996. године и од тада је доживео значајне измене и допуне, а поред њега важни су закони: 'О статусу града науке у Руској Федерацији' (1999.), 'О посебним економским законима у Руској Федерацији' (2005.), 'О руској корпорацији за нанотехнологију' (2007.), 'О иновативном центру у Сколкову' (2010.) и 'О Руској академији наука'.⁴⁵⁴

Практична примена ових савезних закона обично се заснива на прописима које доноси влада. Дакле, ови инструменти (закони) регулишу интеграцију науке, образовања и бизниса кроз процену рада организација за истраживање и развој, надгледање функционисања јавних и националних истраживачких центара и националних истраживачких универзитета, употребу и заштиту права интелектуалне својине, подршку младим научницима, развој научно-технолошке сарадње, исплате за повећање плата истраживача, развој стартапова и друге активности.

Индија се може сматрати пиониром у развоју политика које се односе на локалну заједницу и технологију (Communities and Technologies - C&T), када су у питању земље у развоју. Чак и пре независности Индије, савез између елитних научника и политичара попут Џавахарлала Нехруа борио се против колонијалне политике. Резултат је био став да су развој знања и модерне научно-технолошке институције веома важне. Историјска

⁴⁵⁰ Cassiolato, J. E. and Lastres, H.M.M., Science, technology and innovation policies in the BRICS countries: an introduction, In: Cassiolato, J. E.; Vito-Rino, V., BRICS and development alternatives: innovation systems and policies, Anthem Press, New York, London, 2009.

⁴⁵¹ HSE-High School of Economics, Indicators of Education in the Russian Federation: data book, Moscow: National Research University-Higher School of Economics, 2013b, pp. 131, 133.

⁴⁵² OECD, OECD reviews of innovation policy: Russian federation 2011, Paris, 2011a.

⁴⁵³ OECD, OECD Economic Surveys: Russian Federation, 2013, OECD Publishing, Paris, 2014b, p. 18.

⁴⁵⁴ Kuznetsova, T., Russia, In: Scerry, M. and Lastres, H.M.M., The Role of the State, Routledge, New Delhi, 2013.

резолуција о научној политици из 1958. године потврдила је велику цену увоза С&Т, који је потребан за процес индустријализације, тако да је аверзија према увозној зависности довела до политике замене увоза, која је постепено била преокренута 90-их година 20. века.⁴⁵⁵ Препознавши важност савремене дигиталне технологије и иновација као битног покретача раста и развоја, индијска влада је прогласила декаду 2010-2020. деценијом иновација.⁴⁵⁶

Индија је постигла значајна достигнућа у сферама атомске енергије, свемирске технологије, ИКТ-а, софтвера, биотехнологије и фармацеутских производа. С друге стране, промотивни напори за повећање учешћа корпоративног сектора у развоју домаћих технологија имали су огроман успех, као и интензитет истраживања и развоја у приватном сектору. Такође, индијски НИС није се много ослањао на истраживање и развој у високошколским установама.⁴⁵⁷ Данас, модерни НИС Индије броји 4.533 институције за истраживање и развој, од чега половина припада приватном сектору, 20% државном сектору, 14% централном сектору, 12% универзитетима и 4% јавном сектору.⁴⁵⁸ Од 2.000-их година, свој утицај у НИС-у су повећала пословна предузећа и удружења као што су Федерација индијских привредних комора и индустрија, Конфедерација индијске индустрије и Национална асоцијација за софтвер и услуге.⁴⁵⁹

Од проглашења независности, земља је усвојила низ петогодишњих планова инспирисана моделом бившег Совјетског Савеза. Различити приступи домаћим у односу на стране технологије, одражавају се у различитим верзијама планова. Генерално, Индија промовише ширење научног знања међу свим деловима друштва. Кроз нову политику науке и технологије, индијска влада, продубљује фокус на иновације како би омогућила претварање резултата истраживања и развоја у друштвене и комерцијалне сврхе. Закон о патентима из 1970. године био је једна од најважнијих иницијатива државе како би подстакле развој домаће технологије. Укинути су патенти

⁴⁵⁵ Joseph, K. and Abrol, D., Science technology and innovation policies in India: achievements and limits, In Cassiolato, J., E., Vitorino, V., BRICS and development alternatives: innovation systems and policies, Anthem Press, New York, London, 2009.

⁴⁵⁶ Planning Commission, Government of India, Twelfth Five-Year Plan (2012-2017): Faster, more inclusive sustainable growth, Sage Publications, India, New Delhi, 2013.

⁴⁵⁷ Joseph, K. and Abrol, D., Science technology and innovation policies in India: achievements and limits, In Cassiolato, J., E., Vitorino, V., BRICS and development alternatives: innovation systems and policies, Anthem Press, New York, London, 2009.

⁴⁵⁸ DST - Department of Science & Technology, Research and development statistics at a glance 2011-2012, New Delhi, 2013.

⁴⁵⁹ Joseph, K. and Abrol, D., Science technology and innovation policies in India: achievements and limits, In Cassiolato, J., E., Vitorino, V., BRICS and development alternatives: innovation systems and policies, Anthem Press, New York, London, 2009.

за производе који се односе на храну, хемикалије и лекове, задржавајући само патенте за процесе. Такође, прописано је ограничење плаћања ауторских накнада од 4% од нето велепродајних цена.⁴⁶⁰

Индустријализацију Кине карактерисало је интензивно коришћење природних ресурса као што су угаљ, челик и чиста вода. Након 1978. године усвојена је технолошка политика за охрабривање страних компанија како би пренеле технологију на локалне компаније. Резултат је био стварање заједничких улагања између страних и домаћих компанија. Стране директне инвестиције играле су важну улогу у развоју Кине, али постоји неслагање о преливању иновација.⁴⁶¹ Кина је успела у стварању неколико домаћих компанија које су конкурентне у областима високе технологије (ZTE, Huawei, Xiaomi, Lenovo) и постале су опште познате на глобалном нивоу. Од 80-их година 20. века, политика је почела да се помера ка фирмама које добијају главну улогу у НИС-у, као и ка јачању потражње. Мега пројекти укључују производњу великих најсавременијих авиона, развој интернета и комуникације нове генерације. У последњих неколико година, постоји снажна подршка индијске владе овој врсти иновација. Централне и локалне власти имају снажан утицај на економску активност, контролу земљишта, велике инвестиционе пројекте, изградњу инфраструктуре и приступ на важна тржишта као што су финансијска тржишта и тржишта аутомобила. Такође, нацрт националног средњерочног и дугорочног плана развоја науке и технологије (2006-2020.), објављен је на Националној конференцији о науци и технологији одржаној 2006. године и има за циљ јачање аутохтоних иновација, посебно у домаћим компанијама.⁴⁶²

У прошлости, већина универзитета није била укључена у истраживање и развој, али данас играју веома важну улогу у фундаменталним истраживањима. Међутим, крајем 20. века, Кина је створила програм како би развила девет елитних универзитета који имају ниво светске класе. Њихова међусобна повезаност кроз признавање кредита, размену програма за сарадњу у постдипломском образовању, као и велика продуктивност ових универзитета помажу у разумевању брзог раста кинеских научних резултата.⁴⁶³ Кинеска академија наука је једна од најрелевантнијих истраживачких

⁴⁶⁰ Souza, A., M., A legislação da Índia relativa ao uso e à propriedade da biotecnologia, Boletim de Economia e Política Internacional, n. 10, 2012, pp. 47-60.

⁴⁶¹ Liu, X. And Liu, J., Science and technology and innovation policy in China, In: Cassiolato, J. E., Vitorino, V., BRICS and development alternatives: innovation systems and policies, Anthem Press, New York, London, 2009.

⁴⁶² Ping, L., China, In: Scerri, M., Lastres, H. M., The Role of the State, Routledge, New Delhi, 2013.

⁴⁶³ Battelle, 2011 Global R&D funding forecast, Advantage Business Media, Columbus, 2010.

институција, која је повезана са 104 истраживачка института, 5 универзитета и подржавајућих организација и 22 инвестициона холдинг предузећа.⁴⁶⁴ Постоји много врста подршке НИС-у, али Национална фондација за науку углавном добија средства од кинеске владе. Такође, кинески порески подстицаји за истраживање и развој су почели 1996. године и значајно су упоредиви према међународним стандардима.⁴⁶⁵

Релевантна регулатива за подстицај и јачање, пре свега, аутохтоних иновационих производа обухвата Закон о патентима, Закон о напретку у науци и технологији, Закон о пољопривредној популаризацији, Одлука о јачању технолошких иновација, развоју високе технологије и остваривању индустријализације итд.⁴⁶⁶

Јужна Африка је водећа земља у Подсахарској Африци у развоју економије и иновативне способности. Има дугу историју успостављања и стварања институција и учесника у НИС-у. Још 90-их година 20. века њена С&Т политика је редизајнирана у складу са концептом НИС-а, али постоје изазови који се односе на висок ниво неједнакости и сиромаштва узрокованих брзим економским растом и богатством у неким секторима, мала снага система високог образовања и његова слаба улога у научним истраживањима, као и недостатак искуства владиних система.⁴⁶⁷ Учешће у глобалним иновацијским мрежама изискује велику потражњу за високим образовањем, јер без квалитетног научног капитала нема одрживог система иновација. С друге стране, неки сектори услуга, као што су банкарство и финансије, су добро развијени и функционишу на глобалном нивоу.

Почетком новог века, јужна Африка је реформисала образовни систем како би створила веће и релевантније типове истраживачких универзитета. Резултати иновативних истраживања показују да је 10,3% јужноафричких предузећа остварило процес иновација, 8,9% је развило производне иновације, а 7,9% је урадило обоје.⁴⁶⁸

Постоји потреба за већом подршком иновацијама у малим и средњим предузећима, што је и довело до развоја иновативних пословних предузећа, чија се база

⁴⁶⁴ <http://www.goo.gl/49cMd5>, (приступљено, 06.07.2019.).

⁴⁶⁵ Araújo, B.C., Políticas de inovação no Brasil e na China no século XXI, Ipea, Brasília, 2013.

⁴⁶⁶ Ping, L., China, In: Scerri, M., Lastres, H. M., The Role of the State, Routledge, New Delhi, 2013.

⁴⁶⁷ Kruss, G. and Lorentzen, J., The South African innovation policies: potential and constraint, In: Cassiolato, J.E., Vitorino, V., BRICS and development alternatives: innovation systems and policies, Anthem Press, New York, London, 2009.

⁴⁶⁸ HCRC - Human Sciences Research Council; DST - Department of Science and Technology, South African innovation survey: main results, 2008, Pretoria, 2011.

и даље шири.⁴⁶⁹ Међутим, просторне поделе и ограничене могућности за предузетништво током апартхејда, оставили су наслеђе које кочи запошљавање и развој предузетништва.⁴⁷⁰ Међутим, постоји неколико подстицајних програма за промоцију пословања предузећа, инвестиције и иновације као што су: Инвестициони програм за предузећа, Програм развоја добављача, Програм за критичну инфраструктуру, Програм подршке индустријским иновацијама итд.⁴⁷¹

Патентно законодавство у Јужној Африци је недостајало за разлику од других земаља БРИКС-а. Ипак, основана је Национална организација за управљање интелектуалним власништвом и она прати ново законодавство које се односи на комерцијализацију истраживања која се финансирају из јавних средстава, што такође захтева да све високошколске установе успоставе јединице за трансфер технологије.

Неки механизми који су заједнички за све земље БРИКС-а, а односе се на развој науке, дигиталне технологије и имплементацију иновација подразумевају:⁴⁷²

- Промоцију и координацију у оквиру велике истраживачке инфраструктуре за подршку иницијативама које воде ефикаснијој употреби и развоју иновационих пројеката;
- Координацију постојећих великих националних програма унутар земаља БРИКС-а;
- Промоцију истраживања у глобалним областима сарадње кроз имплементацију БРИКС-а;
- Оквирни програм за финансирање мултилатералних заједничких пројеката за истраживање и комерцијализацију иновација, итд.

Одржавање раста и решавање проблема са једнаким капиталом, дугорочно ће захтевати од земаља БРИКС-а да ојачају капацитете за производњу и иновације, истовремено јачајући везе са глобалном економијом знања. То ће бити могуће само ако земље имају интегрисани приступ развоју. Идентификовање приоритета, усклађивање

⁴⁶⁹ OECD - The Organization for Economic Co-operation and Development, OECD Reviews of innovation policy: South Africa, OECD Publishing, Paris, 2007, p. 10.

⁴⁷⁰ IMF - International Monetary Fund, South Africa: 2013 article IV consultation, IMF Country Report, p.13/303, Washington, 2013, p. 7.

⁴⁷¹ Kahn, M., Melo, L.M. and Matos, M.G.P., Financing Innovation, Routledge, New Delhi, 2014.

⁴⁷² Официальный сайт председательства Российской Федерации в БРИКС, Рабочий план стран БРИКС в области науки, технологий и инноваций на 2015-2018 годы, Режим доступа: <http://www.brics2015.ru/documents>, (приступљено, 06.07.2019.).

активности усмерених на научни технолошки развој, као и надоградња производних капацитета мораће да буду праћене усмереним активностима ка финансијским и инфраструктурним подстицајима заснованих на знању.

Одржавање раста и решавање проблема са једнаким капиталом, дугорочно ће захтевати од земаља БРИКС-а да ојачају капацитете за производњу и иновације, истовремено јачајући везе са глобалном економијом знања. То ће бити могуће само ако земље имају интегрисани приступ развоју. Идентификовање приоритета, усклађивање активности усмерених на научни технолошки развој, као и надоградња производних капацитета мораће да буду праћене усмереним активностима ка финансијским и инфраструктурним подстицајима заснованих на знању.

Пети део

**Рефлексије утицаја групације БРИКС на
Србију**

1. Улога земаља БРИКС-а у привредном развоју Србије и њеним односима са иностранством

Велике политичко-економске промене које су се десиле у последњих двадесет година на глобалном нивоу, утицале су и на формирање другачијег пословног окружења. То се, пре свега, односи на тржишни амбијент у којем земље БРИКС-а попримају растући значај и, са друге стране, чине своја тржишта доступним за међународни капитал. Стога, сарадња са земљама које имају динамичан економски раст и огромна тржишта представља велики изазов и шансу за све земље света, па тако и за Републику Србију.

С обзиром на веома добре међународне, пре свега политичке односе Србије са земљама БРИКС-а (посебно са Русијом и Кином), треба искористити прилику за унапређење и економских односа са овом групацијом. Уз одговарајуће стратегије развоја земље БРИКС-а не треба гледати само као 'извозну шансу', већ и као модел како треба развијати сопствену економију у будућем периоду. Јер, група БРИКС је постала најважнији политички представник земаља у развоју и референтни модел за мултиполарни свет.⁴⁷³ Токови капитала са Запада на Исток и од Севера ка Југу омогућиће ефикаснију и праведнију дистрибуцију глобалног богатства и моћи, што значи да је глобална економија постала геополитика.⁴⁷⁴

С тим у вези, економски мотор групе БРИКС, Народна Република Кина „одбацује теорију превазиђености суверенитета у корист људских права и праксу на њима базирану, сматра да се државе разликују по величини, историји, друштвеним системима, култури, идеологијама, религијама, путевима развоја, а да опет сви имају право да уживају општа добра као што су мир и национална безбедност”.⁴⁷⁵ Овакав поглед на свет, није прожет само сопственим интересима, већ Кина као глобална сила води рачуна о интересима других држава, залажући се за мултилатерализам у којем Уједињене нације и њене институције, а посебно Савет безбедности, треба да имају главну улогу. Зато, један од најважнијих циљева Републике Србије када је у питању

⁴⁷³ Russia, China and the BRICS: How should the West respond to the new challenges?, <http://us-russia.org/1165-russia-china-and-the-brics-how-should-the-west-respond-to-the-new-challenges.html>, (приступљено, 14.07.2019.).

⁴⁷⁴ Ибид.

⁴⁷⁵ Митровић, Д., Модели продубљивања сарадње са НР Кином и земљама Централне и Источне Азије, у: Стојић - Карановић, Е. и Јанковић, С (урс.), Елементи стратегије спољне политике Србије, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2008., стр. 26.

њена спољнополитичка позиција треба да буде сарадња са Кином, која може да повећа могућности за остваривање виталних националних интереса. То се, пре свега, односи на подршку коју Кина пружа за очување територијалног интегритета Србије, не прихватајући одузимање једног дела српске земље. С друге стране, Србија има велики значај за Кину с обзиром да се налази на таквом месту где се укрштају важни путеви, како у друмском тако и у речном саобраћају. Поред тога, Кина се стратешки оријентише на Србију и због близине великог тржишта Европске уније, као и њене неутралности када су у питању војнополитички савези. Војна неутралност Србије је са аспекта Кине доста важна, с обзиром да Кина и не подржава употребу силе у међународним односима. „Кина данас поседује огромне капацитете да сама себе одбрани од сваке претње споља, али је истовремено одлучна да одржи мирољубив поредак у циљу сопственог развоја и развоја целог света“.⁴⁷⁶

Међутим, чини се да је примарни кинески интерес у Србији да постане средиште енергетске и инфраструктурне модернизације, очекујући од Србије да буде кључно чвориште за ваздушни, железнички и водни саобраћај како би подржала иницијативу „Један појас, један пут“.⁴⁷⁷ Модернизација саобраћајне мреже у Европи омогућава производима који су произведени у Кини да остану конкурентни на светском тржишту упркос јачању јуана и растућим трошковима производње у Кини. Она такође у одређеној мери ослобађа Кину од прекомерног индустријског капацитета, што је било посебно изражено настанком светске финансијске кризе и недавним реструктурирањем и успоравањем раста кинеске привреде. Модернизација саобраћајне мреже подржава државни сектор, барем предузећа укључена у дате пројекте, отвара нова тржишта и повећава профит, истовремено напредујући у смислу технологија и стандарда које развијају учествујући и такмичећи се на светском тржишту.⁴⁷⁸

Последњих година Кина још више даје подстицаје државним предузећима, посебно у оним секторима који су кључни за економску одрживост и пружа подршку јачању глобалне конкурентности сопствене индустрије. То се манифестовало на најбољи могући начин и Кина је постигла такав привредни раст да је 2014. године њен

⁴⁷⁶ E.I.R. Strategic Alert, Weekly Newsletter, Vol. 29, No. 37, September 10, 2015.

⁴⁷⁷ Stanzel, A., (et al), China's investment in influence: the future of 16+1 cooperation, European Council on Foreign Relations (ECFR) China Analysis, December, 2016, Available at [http://www.ecfr.eu/page/-/China Analysis Sixteen PlusOne.pdf](http://www.ecfr.eu/page/-/China%20Analysis%20Sixteen%20PlusOne.pdf) (приступљено, 14.07.2019.).

⁴⁷⁸ Павлићевић, Д., Chinese Infrastructure Investments in Serbia: Between Politics and Profit, Council for European Studies on-line commentary, 14 December, 2015, Available at: <http://councilforeuropeanstudies.org/critcom/chinese-infrastructure-investments-in-serbia-between-politics-and-profit>. (приступљено, 14.07.2019.).

БДП износио 17,62 трилиона долара, са стопом раста од 7,4%, поставши највећа економија на свету.⁴⁷⁹ Таква нарастајућа економија са експанзивним развојем тражи и нова тржишта за инвестирање. Услед недостатка сигурних и довољно профитабилних инвестиција унутар саме Кине, неизбежно је ширење кинеског капитала ван земље. Тако је настао нови Пут свиле који представља широк спектар инфраструктурне мреже коју граде предузећа из Кине и географски обухвата шири простор од старог Пута свиле. У њему су обједињене иницијативе Економског појаса пута свиле и Поморског пута свиле, колоквијално назване 'Један појас, један пут', чисто из практичних разлога како би биле реализоване до 2025. године.⁴⁸⁰ Поред копненог пута из западне Кине преко централне Азије, Ирана, Турске и Балканског полуострва Нови пут свиле подразумева и морски и железнички пут повезан са Европом. Он је започео неформално још 2011. године, када је прва железничка линија дуга 11.179 километара повезала кинески Чунгђинг са Дуисбургом у Немачкој.⁴⁸¹ Ту раздаљину, преко Казахстана, Русије, Белорусије и Пољске теретни воз прешао је за 13 дана а превозио је производе високе технологије из Кине.⁴⁸² Инвестицијама у локалне инфраструктурне пројекте на том Новом путу свиле и његовим бочним огранцима, Кина хоће да убрза изградњу читаве мреже центара и морских лука неопходних за логистику који би били повезани поморским, речним и копненим путевима, како би поспешила продају своје робе и повећала брзину и обим трговине са западним делом света. Железничка пруга која треба да споји Кину са Европом ишла би од западне Кине, централне Азије, Ирана, Турске до Балканског полуострва.⁴⁸³ Овакви пројекти би скратили пут и то значајно (са аспекта времена) у односу на садашњу поморску трговинску трајекторију која повезује Кину са европским тржиштима. Међутим, постоји и план за морски Пут свиле који би обухватао луке Сингапур, Калкуту, Коломбо, Најроби, па све кроз Црвено море до Атине и Венеције.⁴⁸⁴

⁴⁷⁹ The World Factbook, Available from: www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html, 16.10.2015., (приступљено, 15.07.2019.).

⁴⁸⁰ Escobar, P., The 21st century belongs to China: Why the new Silk Road threatens to end America's economic dominance, 2015, www.salon.com/2015/02/24/the_21st_century_belongs_to_china_why_the_new_silk_road_threatens_to_end_a_mericas_economic_dominance_partner/, (приступљено, 15.07.2019.).

⁴⁸¹ <http://www.seebiz.eu/kineske-investicije-u-srbiji-cak-10-milijardi-dolara/ar-187331/> (приступљено, 15.07.2019.).

⁴⁸² Roberts, D., Meyer, H., Tschampa, D., The Sild Railroad of China-Europe Trade, Bloomberg Bussinesweek (online), 20.12.2012, Available at: <http://www.businesswekk.com/articles/2012-12-20/the-silk-railroad-of-china-europe-trade>, (приступљено, 15.07.2019.).

⁴⁸³ Poulain, L., China's New Balkan Strategy, Central Europe Watch, Vol. 1, No. 2, Central for Strategic and International Studies-CSIS, Washington, 2011, p. 3.

⁴⁸⁴ Ибид.

Стратегија Новог пута свиле може да покрене обнову већег дела света који обухвата огромно подручје, са преко 4,4 милијарде становника и производним капацитетима од 21 трилион америчких долара.⁴⁸⁵ У том контексту и Србија треба да пронађе своје место на мапи кинеског пута развоја, како би традиционално пријатељство две државе имало одјека и у економској сфери. С обзиром да Србија има значајно место и улогу у новоформираном механизму сарадње '16+1' између земаља Централне и Источне Европе и Кине, доводи до још бољих међудржавних односа који су од узајамног интереса. То се може видети из оквирног садржаја кинеско-српске сарадње, када је 2009. године потписан споразум о стратешком партнерству у коме је наглашено:⁴⁸⁶

- Интензивирање политичке сарадње, која укључује контакте на високом нивоу, међупартијске, међупарламентарне и међувладине сталне сарадње;
- Унапређење мултилатералне кооперације, односно, одржавање међусобних консултација у оквиру УН-а и других мултилатералних организација, стално размењивање мишљења и координирање својих позиција када су у питању важна међународна и регионална питања, као и промовисање дијалога и размене између различитих култура како би се осигурали заједнички развој и мир у свету;
- Повећање привредне сарадње и трговинске размене, посебно у секторима енергетике, петрохемије, инфраструктуре, високе технологије и узајамног инвестирања;
- Подстицање „хумане размене“ како би се сарадња проширила у домену културе, науке, образовања, здравља, туризма технологије и спорта, те да стимулишу локалне самоуправе, невладин сектор и омладину у реализацији тих активности.

Ова сарадња у наредном периоду могла би да оствари још прогресивнији економски раст и развој и да унапреди економске односе са иностранством, ако Србија буде учествовала у глобалним ланцима вредности које предводе кинеске компаније.⁴⁸⁷ Кинеска улагања у српски енергетски сектор, изградњу путева, мостова и развој ауто-

⁴⁸⁵ Јанковић, А., New Silk Road-New growth engine, The Review of International Affairs, No. 1161, 2016, p. 6.

⁴⁸⁶ China, Serbia forge strategic partnership, Xinhua, 20.08.2009, преузето са http://news.xinhuanet.com/english/2009-08/20/content_11918374.htm, (приступљено, 15.07.2019.).

⁴⁸⁷ Козомора, Ј., Serbia in international production through global value chain, in: Петровић, П., (ed.), Possibilities and perspectives for foreign direct investments in the Republic of Serbia, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2014, p. 109.

индустрије, јесу само део свеобухватног стратешког партнерства започетог између две државе још 2009. године. „Кинески Зијин је преузео РТБ Бор са најављеним улагањем од 1,26 милијарди долара и 200 милиона за измиривање дугова РТБ-а, што је била највећа инвестиција у 2018. години. Такође, компанија Shandong Linglong Tyre најавила је изградњу фабрике гума у Зрењанину вредну 994,4 милиона долара. Међу најважнијим инвестицијама Кине у привреду Србије је преузимање Железаре Смедерево 2016. године од стране компаније Хестил. Инвестиција вредна најмање 300 милиона евра, од чега је половина новца већ реализована. Кинези граде у термоелектрани Костолац једно од већих постројења која се граде у Републици Србији након неколико деценија, а то је нови блок Б3 снаге 350 мегавата, што је апсолутно највећа инвестициона активност у српском енергетском сектору. Целокупна вредност инвестиције у модернизацију термоелектране 'Косолац Б' износи 715,6 милиона долара, а од тог износа 613 милиона долара је опредељено за нови блок Б3. Кинези су 2017. године отворили Кинеску банку (Bank of China) у Београду која је у кинеском државном власништву. Иначе, то је четврта банка на свету по висини капитала.”⁴⁸⁸

Поред свих ових инвестиција (које су побројане, а многе и нису), као и Пупиновог моста који је највећа кинеска инвестиција у Европи, очекује се спровођење још неких пројеката као што је изградња брзе пруге Београд - Будимпешта за који се предвиђа да ће коштати милијарду и сто милиона евра.⁴⁸⁹ Такође, Кина треба да учествује у модернизацији постојеће инфраструктуре на коридору 11 који ће се протезати од румунске границе до Црне Горе, а планирана цена тог пројекта је око 900 милиона евра.⁴⁹⁰

Од свих кинеских инвестиција, како остварених, тако и оних који су у току највише је дошло у Републику Србију, ако узмемо у обзир само Балкан. Такође, од свих земаља БРИКС-а још једино Русија има већи утицај на привредни развој Србије и њене односе са иностранством. С обзиром на културне и духовне везе између два народа које су дубоко укорењене, после неколико година застоја и политичко-економски односи су подигнути на виши ниво. Осим тога, Русија ужива најпозитивније ставове међу

⁴⁸⁸ <http://www.seebiz.eu/kineske-investicije-u-srbiji-cak-10-milijardi-dolara/ar-187331/> (приступљено, 15.07.2019.).

⁴⁸⁹ Теокаревић, Ј., Serbia: Perspectives on Eurasian integration, European Council on Foreign Relations on-line essay, 8 June, 2016, available at: https://www.ecfr.eu/article/essay/eurasian_integration_serbia, (приступљено, 15.07.2019.).

⁴⁹⁰ EBRD, China and South-Eastern Europe: Infrastructure, trade and investment links, Occasional Paper, July, 2016, available at: <http://www.ebrd.com/documents/comms-and-bis/see-china-investment.pdf>. (приступљено, 15.07.2019.).

Србима, далеко позитивније од ЕУ.⁴⁹¹ Томе доприноси и руски став о поштовању територијалног интегритета и суверенитета Србије, као и подршка коју Русија пружа Србији у Савету безбедности УН-а. Тако су некадашњи споразуми и уговори о сарадњи, узајамној помоћи и пријатељству допуњени са моментима стратешког партнерства између две државе. Међу њима се пре свега издваја Декларација о стратешком партнерству која је потписана 2013. године у Сочију, и обухвата:⁴⁹²

- Све области сарадње, укључујући економију, политику, науку, образовање, културу и технику;
- Демократске вредности које баштине обе државе, узајамно поштовање и користи, принципе суверенитета, равноправности и територијалне целовитости држава, немешање у унутрашње ствари, мирно решавање конфликта и обавезе држава да не јачају сопствену безбедност на рачун других;
- Подизање партнерства између две земље на што виши ниво, истовремено подстичући још већу билатералну сарадњу и на глобалној сцени, укључујући сарадњу у оквиру УН-а и других међународних организација и напоре за јачање мира и безбедности у Европи;
- Билатералну трговинско-економску сарадњу, пословне контакте, повећање инвестиција, сарадњу министарстава унутрашњих послова на плану борбе против организованог криминала, тероризма и трговине наркотицима;
- Сарадњу министарстава одбране и оружаних снага две државе, научно-техничку и индустријско-технолошку кооперацију;
- Сарадњу у области образовања и културе, предупредивање ванредних ситуација и отклањање њихових последица;
- Механизам контаката на високом и највишем политичком нивоу;
- Активирање сарадње у оквиру међувладиног комитета за трговину, економску и научно-технолошком сарадњу;
- Боље коришћење потенцијала за сарадњу у области транспорта, енергетике и реализацију заједничких крупних пројеката у области нафте и гаса;

⁴⁹¹ Bechev, D., Russia in the Balkans: how should the EU respond? European Policy Center, Brussels, 2015.

⁴⁹² Декларација о стратешком партнерству, потписана 24.5.2013. године, www.ambasadarusije.rs/sr/vesti, (приступљено, 16.07.2019.).

- Унапређење сарадње у области туризма, пољопривреде и спорта.

Поред ове свеобухватне Декларације, Република Србија има са земљама чланицама Царинске уније (Русија, Белорусија и Казакстан) потписане споразуме о слободној трговини (бесцаринском режиму), што је чини конкурентном на овом тржишту у односу на друге земље.⁴⁹³

Најзначајнији је Споразум о слободној трговини који је потписан, већ давне, 2000. године између СР Југославије и Руске Федерације.⁴⁹⁴ Он прописује да се на око 99% производа не плаћа царина, уз клаузулу да је 51% робе пореклом из Србије. Међутим, на производе попут путничких возила, аутомобилских делова, камиона, аутобуса и пољопривредних трактора који се извозе из Србије у Русију плаћа се 1% царинске стопе. У 2011. години између Владе Руске Федерације и Владе Републике Србије потписан је протокол о проширењу Споразума о слободној трговини СР Југославије и Руске Федерације.⁴⁹⁵ Он обухвата либерализацију међусобне трговине за још неке додатне производе као што су: ТВ апарати, монитори, пројектори, регистар касе, намештај, сируп, скроб, шећер, све врсте тепиха и подне прекриваче. Листа производа на које се не примењује режим слободне трговине се мења сваке године. Тиме је уједно заокружен процес усклађивања трговине Србије са Царинском унијом, с обзиром да су споразуми таквог карактера потписани са Белорусијом и Казахстаном. Тако је Србија добила зону слободне трговине и са новоствореном Евроазијском економском унијом (ЕАЕУ), од 1. јануара 2015. године, коју предводи Русија.⁴⁹⁶

Ови споразуми (као и многи други који дотичу посебне области као што су: саобраћај, грађевинарство, здравство, научно-техничка сарадња итд.) у целини представљају правни оквир за прогресиван и врло динамичан развој обе земље. Такав однос са Русијом, када је у питању слободна трговина, ван Заједнице независних држава има само Србија. То умногоме повећава могућности извоза, привлачење страних инвестиција и отварање нових радних места. Пријатељски односи Русије и Србије су се интензивирали крајем прве и почетком друге декаде 21. века, што је резултирало продајом НИС-а руској нафтној компанији Гаспром Њефт. За

⁴⁹³ SIEPA, Споразуми о спољнотрговинској размени, <http://www.siepa.gov.rs/site/sr/home/1/sporazumi/>, (приступљено, 16.07.2019.).

⁴⁹⁴ Споразум (2000), Споразум о слободној трговини између СР Југославије и Руске Федерације, 28.8.2000., http://siepa.gov.rs/files/pdf2010/sporazumi_Rusija_Teks_sporazuma_o_slobodnoj_trgovini.pdf, (приступљено, 16.07.2019.).

⁴⁹⁵ Протокол (2011), Протокол између Владе Републике Србије и Владе Руске Федерације, 22.7.2011., http://siepa.gov.rs/files/pdf2010/sporazumi_protokol_izmedu_Rusije_i_Srbije.pdf, (приступљено, 16.07.2019.).

⁴⁹⁶ Ђукић, С. Повратак савеза, Службени гласник, Београд, 2012., стр. 205-225.

становништво и привреду Србије од великог значаја је и улазак 2008. године на српско финансијско тржиште Московске банке. Она је прва руска финансијска институција која је дошла у Србију, а поред ње данас је присутна и Сбербанка куповином удела у Фолксбанци, на српском тржишту.⁴⁹⁷ Посебно поглавље у односима Србије и Русије које је у великом успону, јесте сфера одбране и војно-техничке сарадње, односно сарадња у области војне индустрије. Ове две државе су потписале, 2013. године, Споразум о војној и војно-техничкој сарадњи који се односи на размену искустава и сарадњу у мировним мисијама као и развој односа у сфери медицине, војног образовања и картографије.⁴⁹⁸

Целокупни односи Србије и Русије спадају у најзначајније, како пријатељске тако и стратешке, што чини да се они налазе на врху листе приоритета у спољној политици државе Србије. Међутим, поред оваквих изванредних односа између ове две земље, када се узму у обзир укупни односи са иностранством, Европска унија је највећи појединачни инвеститор у српској привреди, са приближно 80% свих директних страних инвестиција у 2016. години и око 85% директних страних улагања у првој половини 2017. године.⁴⁹⁹ То је вероватно резултат рада у претходном периоду када је Србија потписала Споразум о стабилизацији и придруживању (2008.), што је дало зелено светло инвеститорима за значајна страна улагања у нашу земљу.⁵⁰⁰

Разлоге за улагања ЕУ у Србију треба тражити и у јефтиној и квалификованој радној снази, могућностима за раст, као и географској близини, што представља привлачне аспекте, барем када је у питању производна делатност.⁵⁰¹

Остале три земље БРИКС-а (Индија, Бразил и Јужна Африка) не могу се похвалити значајнијом улогом у привредном развоју Србије. Иако је Индија шеста најбогатија земља на свету са укупним богатством од 8.230 милијарди америчких долара⁵⁰², привредна и уопште економска сарадња са њом је на врло ниском нивоу. Један од разлога, као и за Бразил и Јужну Африку, јесте географска удаљеност. Ипак, и

⁴⁹⁷ Миленковић, М., Нова динамика у односима Србије и Русије, Анализа, Београдски центар за безбедносну политику, Београд, август 2012, стр. 3.

⁴⁹⁸ <http://novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:518160-Zajednicka-vojna-vezba-Srbije-i-Rusije-u-novembru>, (приступљено, 17.07.2019.).

⁴⁹⁹ National Bank of Serbia, available at: <http://www.nbs.rs/internet/english/>, (приступљено, 16.07.2019.).

⁵⁰⁰ Kersan-Škabić, and Orlić, E., Determinants of FDI inflows in CEE and Western Balkans countries (is accession to the EU important for attracting FDI?), Economic and Business Review for Central and South-Eastern Europe, 9(4), 2007, pp. 333-350.

⁵⁰¹ Bitzenis, A.P. i Žugić, V.P., FDI motives in the Serbian manufacturing sector, Journal of East-West Business, 20(1), 2014, pp. 1-24.

⁵⁰² Индијски билтен, Амбасада Индије у Београду, Београд, мај 2018. године, стр. 2.

поред тога Србија и Индија су у последњих неколико година потписале више споразума и протокола о сарадњи. Треба истаћи Споразум између Владе Републике Индије и Владе Републике Србије о сарадњи у области пољопривреде и сродним секторима из 2009. године, Протокол са другог заседања мешовитог комитета за економску сарадњу између Републике Индије и Републике Србије из 2014. године.⁵⁰³ Такође, приликом посете председника Републике Индије Србији 2018. године, потписани су следећи билатерални споразуми:⁵⁰⁴ Споразум о ваздушном саобраћају између Владе Србије и Владе Републике Индије и Споразум о сарадњи Републике Србије и Републике Индије у области здравља биља и биљног карантина. Када је у питању Бразил, земља која данас представља једну од снажнијих економија на америчком континенту, привредна сарадња је са њом ниског интензитета. Разлог томе је као и код Јужне Африке велика географска удаљеност. Најважнији међународни споразум од значаја за развој билатералних односа датира још из 1977. године, а односи се на трговински платни споразум Владе СФР Југославије и Владе ФР Бразила, а треба истаћи још и Меморандум о разумевању Министарства пољопривреде, сточарства и снабдевања храном Федеративне Републике Бразил и Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије у области пољопривреде из 2010. године.⁵⁰⁵ Од међународних билатералних уговора са Јужном Африком, званично постоји Протокол о консултацијама између Владе Републике Србије и Владе Јужне Африке из 2011. године.⁵⁰⁶

2. БРИКС - Нова извозна шанса српске привреде

Међународна трговинска размена у скоро две деценије 21. века имала је позитиван утицај на повећање тржишног учешћа земаља БРИКС-а. Либерализација трговине је створила нова груписања на глобалној економској сцени, која иду у корист земаља у успону. Промене у пословној клими и екстерном окружењу намећу потребу

⁵⁰³ Међународни билатерални уговори, http://www.mfa.rs/sr/images/stories/bilateral_ugovori/indija.pdf, (приступљено, 17.07.2019.).

⁵⁰⁴ Спољнотрговинска размена Републике Србије и Републике Индије, Привредна комора Србије, Београд, 1. јануар 2019., стр. 9.

⁵⁰⁵ Међународни билатерални уговори, http://mfa.rs/sr/images/stories/bilateral_ugovori/brazil.pdf, (приступљено, 17.07.2019.).

⁵⁰⁶ Међународни билатерални уговори, http://mfa.rs/sr/images/stories/bilateral_ugovori/juzna%20afrika.pdf, (приступљено, 17.07.2019.).

корпорацијама, без обзира из којих земаља потичу, да прилагоде извоз производа према захтевима таргетираних купаца.

Захваљујући својој величини, растућем тржишту и добром прихватању страних директних инвестиција, земље БРИКС-а (посебно је за Србију значајна Русија због могућности бесцаринског извоза производа и донекле Кина) су постале једна од главних дестинација за светски извоз. То поткрепљује чињеница да је у периоду од 2000. до 2010. године 20% свих страних директних инвестиција завршило у Кини, а само 2008. године више од 100 милијарди долара је уложено у њену економију.⁵⁰⁷ Иако је данас либерализација трговине, између држава, постала општеприхваћена норма, Србија скоро двадесет година има потписан Споразум о слободној трговини са Русијом, а затим са Белорусијом и Казахстаном, као и са целом Евроазијском економском унијом. То пружа широке могућности за подстицање извоза српских производа на ово тржиште, а с друге стране представља значајан фактор привлачења страних инвестиција у Србију. Наша земља је после неколико година, проведених под неправедно наметнутим санкцијама због вођења одбрамбених ратова, тражила спас у отварању руског тржишта. Споразум о слободној трговини је донео српској привреди велику шансу за њен опоравак и раст. Заузимањем позиције на огромном руском тржишту, сматрало се да Србија може на тај начин да привуче стране инвеститоре који ће у њој отворати фабрике и извозити производе на велико руско тржиште по најповољнијим могућим условима. То се реализовало у врло малој мери, што није утицало на значајни раст српског извоза у Русију, па самим тим и на целокупно тржиште Евроазијске економске уније. Присуство Србије на том тржишту није ни близу оног из ранијег периода, када је Србија била у саставу Југославије, а Русија у оквиру Совјетског Савеза. Док је српска привреда стагнирала и чак назадовала у периоду санкција (на то се надовезала и врло лоше спроведена транзиција у којој су фабрике нестајале), руско тржиште је постало све више захтевније и сврстало се у ред најконкурентнијих и најпробирљивијих светских тржишта. То је, без обзира на Споразум о слободној трговини, оставило врло мало простора за попуњавање слободних ниша од стране српских производа. Дакле, могућности понуде српске привреде када је у питању руско тржиште нису велике ни када је у питању обим ни структура производа намењених за извоз. Наиме, многа тржишта у Русији су

⁵⁰⁷ Foreign Direct Investment - the China story, <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2010/07/16/foreign-direct-investment-china-story>, (приступљено, 19.07.2019.).

изгубљена, попут грађевинског (јер је уништено српско грађевинарство), као и многе друге привредне гране које се тек у ограниченом обиму донекле опорављају.

Ипак, иако Србија није довољно искористила (нити га користи) Споразум о слободној трговини, извоз хране на руско тржиште од почетка 2014. године је био значајно повећан.⁵⁰⁸

Табела 20. Извоз хране⁵⁰⁹ из Србије у земље БРИКС-а (у хиљадама долара).

Године Земље	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Русија	183.184,62	307.641,34	266.572,79	291.274,36	343.793,05
Индија	3.220,57	3.104,13	2.436,09	2.870,88	1.059,97
Кина	887,11	590,21	1.208,42	1.651,29	3.548,91
Ј. Африка	29,97	21,94	0,24	630,35	842,98
Бразил	1,83	24,24	0,05	1,57	57,49

Извор: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/SER/StartYear/2013/EndYear/2017/TradeFlow/Export/Indicator/XPRT-TRD-VL/Partner/BY-COUNTRY/Product/Food>, (приступљено, 19.07.2019.).

Преференцијални извоз пољопривредних производа из Србије на тржиште Русије омогућава још већи извоз хране, што може дати подстрек српским произвођачима и прерађивачима млека, меса и воћа да повећају своје извозне количине. На тај начин могу да остваре економију обима, већу искоришћеност капацитета и на крају већи девизни прилив, који може утицати на смањење трговинског дефицита који Србија има са Русијом.

Међутим, треба рећи да и извоз прехранбених производа из Србије подлеже ригорозним прописима руског законодавства, који у сврху заштите својих потрошача и њихових интереса одређују карактеристике које производи морају имати како би били стављени у промет на руском тржишту. С тим у вези (извоз пре свега прехранбених производа биљног порекла из Србије, који су у принципу највише заступљени у структури извоза), поред фитосанитарне контроле, прецизно и тачно се морају приказати резултати мониторинга, односно колико производи у себи садрже пестицида,

⁵⁰⁸ http://www.rtv.rs/sr_lat/ekonomija/ljajic-sprečiti-da-roba-iz-eu-preko-srbije-stiže-do-rusije?509689.html, (приступљено, 20.07.2019.).

⁵⁰⁹ Храна обухвата статистичке секторе – 0 (Храна и живе животиње) и 1 (Пиће и дуван).

нитрата и нитрита приликом производње и складиштења. Целокупна контрола третмана производа се врши у циљу безбедности потрошача, односно, да не утичу негативно на њихово здравље приликом конзумирања. Ипак, када су у питању мали извозни контингенти робе, чија царинска вредност не прелази 5.000 \$, тада није обавезно прилагање сертификата али је извозник у обавези да достави декларацију о пореклу робе.⁵¹⁰

Оваква контрола производа који се увозе у Русију, говори о томе да она није више иста земља као у доба Совјетског Савеза, када роба, која се није могла продати на Западу због лошег квалитета преусмеравала на Исток. Зато је потребно што пре (ако већ није касно) да српска држава, извозници и наравно произвођачи пре свега увиде да је тржиште земаља БРИКС-а (за нас стратешки најважније руско тржиште) отворено и да привлачи произвођаче из целог света. Због тога је неопходно понудити такав асортиман производа, који ће препознати очекивања и задовољити жеље све већег броја захтевнијих руских купаца. На руском тржишту пут до потрошача проналазе и најскупље робне марке, што значи да се за пробијање на руско тржиште не треба ослањати само на ниске цене, већ треба понудити софистицираном руском потрошачу такве производе који поседују и висок квалитет. То поткрепљује чињеница да је Русија још 2013. године сврстана у групу земаља са високим приходима, имајући у виду да је њен БДП по глави становника био 14.037 долара.⁵¹¹

С обзиром да су пољопривредни производи примарна извозна шанса српске привреде, неопходно је да наши извозници а пре свега произвођачи изврше испитивање руског тржишта, како би упознали навике и преференције потрошача и на основу тога формирали своју понуду. То би још више повећало извоз на руско тржиште и смањило ионако висок трговински дефицит, јер је само пољопривредно-прехранбени сектор тај који стварно остварује суфицит.⁵¹²

Прехрамбени производи су на првом месту када је у питању ранг-листа извозних производа из Србије на руско тржиште.

⁵¹⁰ Протокол између Владе Републике Србије и Владе Руске Федерације о изузецима из режима слободне трговине и правилима о одређивању земље порекла робе, <http://siepa.gov.rs/sr/index/sporazumi/rusija.html>, (приступљено, 21.07.2019.).

⁵¹¹ <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>, (приступљено, 21.07.2019.).

⁵¹² Републички завод за статистику Србије, База података „Спољна трговина“, <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/public/reportView.aspx>, (приступљено, 21.07.2019.).

Табела 21. Извоз прехранбених производа из Србије у земље БРИКС-а (у хиљадама долара).

Године Земље	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Русија	40.424,68	41.193,71	25.050,29	29.227,42	44.504,60
Индија	3.220,57	3.104,13	2.363,71	2.773,45	943,95
Кина	504,21	207,35	757,32	787,75	2.037,60
Ј. Африка	29,21	21,94	0,19	614,08	841,90
Бразил	1,83	24,24	0,05	1,57	35,15

Извор: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/SER/StartYear/2013/EndYear/2017/TradeFlow/Export/Indicator/XPRT-TRD-VL/Partner/BY-COUNTRY/Product/16-24FoodProd>, (приступљено, 21.07.2019.).

Међутим, и поред суфицита који се остварује извозом пољопривредно-прехранбених производа пре свега на руско тржиште, Србија има изражен дефицит трговинског биланса са Русијом. Такву врло лошу слику могуће је поправити у будућем периоду ако се предузећа која се баве пољопривредом, али и фирме из других привредних грана организују и крену офанзивније на огромно руско тржиште. Наравно, треба повести рачуна о квалитету производа што је пресудно за добијање руског потрошача. При томе, не треба заборавити да је руска привреда, још пре пар година, са својим БДП-ом, од 3,4 билиона долара, престижна најразвијеније земље Западне Европе и заузела пето место у свету, у том тренутку, иза САД-а са годишњим приходима од 15,7 билиона долара, Кине са 12,5 билиона, Индије са 4,8 билиона и Јапана са 4,5 билиона долара.⁵¹³

Овај податак поткрепљује чињеницу да је куповна моћ руског потрошача из године у годину све већа. Због тога, Србија као држава мора да уложи напор и у области маркетинга како би се брендирали српски производи, које би руски, а и други купци перципирали као висококвалитетне и везивали за њих позитивне ставове. Такође, брендирање утиче и на обликовање понашања потрошача приликом куповине и на тај начин, прихваћене производе чини мање заменљивим.⁵¹⁴

⁵¹³ World Development indicators database, World Bank, 23 September 2013,

http://data.worldbank.org/data/download/GDP_PPP.pdf, (приступљено, 21.07.2019.).

⁵¹⁴ Best Global Brands 2013, www.interbrand.com, стр. 3, (приступљено, 21.07.2019.).

Препознатљиве робне марке би допринеле стварању и повећању континуитета потражње за српским производима у будућности, што би учинило још већим очекиване приносе на конкурентном руском тржишту. Зато, када се говори о могућностима извоза пољопривредних производа (с обзиром да су они доминантни у српском извозу) у будућности, врло је битно напоменути да производи који остварују запажене извозне резултате у неким земљама (на пример земље ЕУ зоне) у другим земљама (као што је руско тржиште) немају или имају слабе шансе за успех. У том смислу, с обзиром да су способности српске привреде на врло ниском нивоу а да се Русија окреће развоју сопствене примарне производње, извозне шансе српске пољопривреде треба развијати у правцу, пре свега поврћа, воћа, меса па и кондиторских производа.

Табела 22. Извоз поврћа у земље БРИКС-а из Србије (у хиљадама долара).

Године Земље	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Русија	127.695,00	183.150,20	194.580,49	239.385,11	265.533,91
Кина	344,24	382,86	451,10	769,32	1.498,98
Ј. Африка	0,07	-	0,07	16,27	1,07
Индија	-	-	72,38	97,43	116,02
Бразил	-	-	-	-	22,34

Извор: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/SER/StartYear/2013/EndYear/2017/TradeFlow/Export/Indicator/XPRT-TRD-VL/Partner/BY-COUNTRY/Product/06-15Vegetable>, (приступљено, 22.07.2019.).

Као што се види из табеле 22, извоз поврћа у друге земље БРИКС-а је скоро занемарљив, уосталом као и за друге производе. Зато је анализа извоза из Србије превасходно усмерена на руско тржиште. С тим у вези, већ је речено да пољопривредно-прехрамбени производи доминирају у српском извозу у Русију, а пре свега свеже воће.⁵¹⁵ Првих десет извозних производа из Србије у Русију 2016. године чинили су: свеже јабуке (120 милиона долара), хулахоп чарапе (82 милиона), лекови (40 милиона), брескве и нектарине (29 милиона), центрифугалне пумпе (24 милиона), сир

⁵¹⁵ База спољне трговине, Извоз - увоз по робним групама, Републички завод за статистику Републике Србије, <http://webzrzs.stat.gov.rs>, (приступљено, 22.07.2019.).

(22 милиона), јагоде (16 милиона), трешње и вишње (14 милиона), крушке и дуње (10 милиона), свеже шљиве (7 милиона).⁵¹⁶

У том смислу, треба сагледавати могућности и тражити правце за даље јачање извозних потенцијала, пре свега, српског пољопривредно-прехрамбеног сектора. То подразумева упознавање потреба руских потрошача како би извоз воћа и поврћа као виталних извозних производа постао део планског приступа, а не само ад-хок појава. Јер основни проблем у нашој пољопривреди је заправо тај што годишњи принос одређују временске прилике (количина падавина, суша) у сезони сетве и касније вегетације, што је незамисливо на крају друге деценије 21. века. На тај начин се губи и континуитет извоза. Иако Србија поседује више него довољно водних потенцијала за наводњавање већег дела обрадивог земљишта, у нашој земљи се наводњава око 4% обрадивих пољопривредних површина.⁵¹⁷

Такође, треба напоменути и уситњеност српских пољопривредних произвођача који самостално не могу одговорити на захтеве огромног руског тржишта, како по квалитету тако и по количини редовне испоруке. Да би се повећали извозни капацитети и извоз у целини, неопходно је обједињавање индивидуалних пољопривредних произвођача кроз заједничка удружења. Укрупњавање у оквиру земљорадничких задруга (и уопште задругарства) је спас за српски аграр, а посебно за оне делове који су извозно оријентисани. Такав вид кластеризације би гарантовао редовне испоруке као и довољне количине пољопривредних производа намењених извозу. Упоредо с тим смањили би се трошкови које изискује међународно тржиште (од уласка до продаје производа потрошачима) што би довело до много већег прилива девизних средстава и смањења ионако израженог трговинског дефицита са Руском Федерацијом.

С тим у вези, када је у питању извоз и других производа попут меса и месних прерађевина и млека и млечних производа, слична је ситуација као и са пољопривредом у целини. Иста бољка, уситњеност, где мали број компанија реализује извоз меса и месних прерађевина и то у ограниченом обиму због малих капацитета за производњу, неразвијених дистрибутивних канала и као последица оваквог стања долази до високих трошкова извоза. Први значајнији извоз млека и млечних производа на руско тржиште, пре пар година, су начиниле „Шабачка млекара“, која је извезла фета сир и сирни

⁵¹⁶ <http://www.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=215>, (приступљено, 22.07.2019.).

⁵¹⁷ Поповић, Н., Јашко, О., Спољнотрговински односи и перспективе привредне сарадње Руске Федерације и Републике Србије, Фонд – „Српски економски центар“, Београд, 2010., стр. 330.

намаз, “Select Milk” са својим козјим сиревима и “Кућ Company” која је извезла а и извози тврде сиреве.⁵¹⁸

Још један од изазова са којима се сусрећу извозници из Србије, а када је у питању руско тржиште јесте транспорт робе. Огроман део превоза робе обавља се камионским превозом односно копненим путем, а опште је познато да је то најскупљи вид транспорта. Железнички превоз као много јефтинији, користи се у малом проценту, пре свега због изузетно лоше инфраструктуре (која укључује и неодговарајуће вагоне за смештај робе), као и изузетно спорих возова. Примера ради, удео српске железнице у робном транспорту осамдесетих година 20. века је био на нивоу око 40%.⁵¹⁹ И на крају, најјефтинији превоз воденим путем скоро и да се не користи. То је просто невероватно, с обзиром да смо са Русијом повезани трајекторијом Дунав - Црно море и где би обједињавањем извоза, ако не свих онда барем већине, компанија путем добро организованих редовних линија, дошло до смањења трошкова по јединици и производи би постали конкурентнији.

Зато је за развој српске привреде уопште, а посебно извозно оријентисаних сектора веома важно улагати у развој саобраћајне инфраструктуре.

3. Значај спољне трговине Србије са земљама БРИКС-а

Спољна трговина Србије и уопште економски односи са земљама БРИКС-а заостају за врло добрим политичким односима. Други облици сарадње су доста запостављени, сем солидне робне размене. Након две године од приступања Јужне Африке групи БРИКС, 2013. године, у ове земље укупна вредност извоза Србије износила једну милијарду и 120,2 милиона америчких долара, а увоз из земаља БРИКС-а је био три милијарде и 672,9 милиона долара.⁵²⁰ Дакле, учешће земаља БРИКС-а у укупној вредности српског извоза је било 7,7%, а вредност укупног увоза је била 17,5%.⁵²¹ То је све било могуће од оног тренутка када је Србија после међународне изолације (неправедно уведених санкција и НАТО агресије), почела поново да се

⁵¹⁸ Exporter, број 18, SIEPA, 2012., стр. 19.

⁵¹⁹ Поповић, Н., Јашко, О., Спољнотрговински односи и перспективе привредне сарадње Руске Федерације и Републике Србије, Фонд - „Српски економски центар“, Београд, 2010., стр. 355.

⁵²⁰ Републички завод за статистику, Месечни статистички билтен, бр. 12, Београд, 2013., стр. 53.

⁵²¹ Ибид.

интегрише у глобалну привреду и када је спровела велики број реформи са циљем изједначавања девизних курсева и отклањања бирократских и административних препрека за трговину.⁵²² Истовремено, са процесом приватизације, либерализације и дерегулације у Србији, поднет је захтев за чланство у Светској трговинској организацији, али на њега још није добијен позитиван одговор. Сматра се да је један од разлога за то регулатива Србије која забрањује производњу и увоз генетски модификованих организама (ГМО).

Ипак, када се посматра спољнотрговинска размена са појединим земљама БРИКС-а, постаје очигледно да је Русија један од најзначајнијих партнера Републици Србији.

Табела 23. Спољнотрговинска робна размена између Србије и Русије у периоду од 2013. до 2018. године (у милионима долара)

Године Спољнотр- говинска размена	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Извоз	1.062,7	1.029,1	724,8	795,1	995,1	1.023,6
Увоз	1.903,5	2.340,4	1.746,2	1.503,4	1.586,2	2.037,1
Салдо	- 840,8	- 1.311,3	- 1.021,4	- 708,3	- 591,1	- 1.013,5
Укупна размена	2.966,2	3.369,5	2.471	2.298,5	2.581,3	3.060,7
Покривеност увоза извозом, у %	55,83	43,97	41,73	52,89	62,73	50,2

Извор: Спољнотрговинска размена Републике Србије и Руске Федерације, Привредна комора Србије, Београд, март 2019., стр. 2.

Укупна спољнотрговинска робна размена 2018. године са Русијом износила је 3.060,7 милиона долара, што је за 33,2% више него 2016. године. Укупан извоз у 2018. години износио је 1.023,6 милиона долара, што је повећање од 28,4% у односу на 2016. годину. На листи земаља у које Србија извози, Русија се налази на петом месту, са 5,3% у укупном извозу, а испред су Немачка, Италија, Румунија и БиХ.⁵²³

Када је у питању укупан увоз, он је 2018. године износио 2.037,1 милион долара, што је за 35,5% више него 2016. године. Покривеност увоза извозом у последњој

⁵²² Kathura, S., Western Balkan integration and the EU: an Agenda for Trade and Growth, World Bank Press, Washington, 2008.

⁵²³ Спољнотрговинска размена Републике Србије и Руске Федерације, Привредна комора Србије, Београд, март, 2019., стр. 2.

години је износила 50,2%, док је у шестогодишњем периоду најмања покривеност била 2015. године са 41,73%, а највиша 2017. године са 62,73%. Руска Федерација је на четвртом месту са 7,3%, када су у питању тржишта са којих се увози, а испред су Немачка, Италија и Кина.⁵²⁴

Значај спољне трговине Србије са Русијом је велики. С обзиром на изузетне политичке односе између две земље, али и постојање геостратешког интереса, Русија је посредством улагања и данас врло активна у Србији, иако се њена улога значајно смањила у последњих пар година. Наиме, од избијања грађанског рата у Украјини и враћања Крима у састав Руске Федерације, Запад је увео економске санкције Русији, што је довело до пада цене нафте на светском тржишту. То је условило и мања улагања Русије у српску економију, ако се зна да су она пре свега везана за енергетски сектор, како по обиму, тако и у погледу вредности. Зато је и увоз из Русије много већи од извоза, управо због велике количине енергената које се набављају са руског тржишта.

Табела 24. Првих десет извозних производа из Србије у Русију у 2018. години.

Редни број	Врста производа	Износ у милионима долара	Учешће у укупном извозу
1.	Јабукe (свеже)	93,3	9%
2.	Хула-хоп чарапе (синтетика)	80,3	8%
3.	Гуме за путничке аутомобиле	59,1	6%
4.	Лекови	54,7	5%
5.	Хартија и картон премазани пластиком	47,4	5%
6.	Сир (незрео) и урда	22,8	2%
7.	Хула-хоп чарапе (текстил)	22,2	2%
8.	Циркулационе пумпе за грејне системе	19,9	2%
9.	Цеви од рафинисаног бакра	17,7	2%
10.	Јагоде (свеже)	17,7	2%

Извор: Спољнотрговинска размена Републике Србије и Руске Федерације, Привредна комора Србије, Београд, март 2019., стр. 3.

Компоненте раста извоза у односу на претходну годину су за 20,1% повећане, а по производима који спадају у првих пет извозних су следећи: извоз хула-хоп чарапа је већи за 24,6%, хартије и картона премазаних пластиком већих за огромних 275%, гуме

⁵²⁴ Ибид.

за путничке аутомобиле изванредних 17,1%, лекова за 48%, без обзира на смањење извоза јабука већих за 4,7%.⁵²⁵

Међутим, када је у питању увоз из Русије у Србију, као и највећи део њене трговине, углавном је усмерен ка енергетском сектору. Наиме, повезаност између Републике Србије и Руске Федерације у области енергетике је много више садржајнија него што показује класичан увоз нафте и гаса, с обзиром да је 2008. године Србија продала државно предузеће, Нафтну Индустрију Србије - НИС, руској компанији Гаспром која је накнадно купила још 5% деоница, што ово улагање сврстава у једну од највећих инвестиција по свом обиму у српској историји.⁵²⁶

Табела 25. Првих десет увозних производа у Србију из Русије у 2018. години.

Редни број	Врста производа	Износ у милионима долара	Учешће у укупном увозу
1.	Нафта и уља (сирови)	724,2	36%
2.	Природни гас	558,2	27%
3.	Жица од рафинисаног бакра (6 mm)	68,6	3%
4.	Алуминијум (сирови)	55,3	3%
5.	Делови авиона и хеликоптера	37	2%
6.	Угљеник	36	2%
7.	Кокс и полукокс од каменог угља	27	1%
8.	Цигарете	26,1	1%
9.	Замена за дуван (екстракти и сокови од дувана)	24,9	1%
10.	Полипропилен у примарним облицима	24,3	1%

Извор: Спољнотрговинска размена Републике Србије и Руске Федерације, Привредна комора Србије, Београд, март 2019., стр. 3.

Увоз у Србију из Русије у односу на претходну годину је повећан услед раста увоза енергената, без обзира што је увоз нафте за око 10% смањен, али је увоз природног гаса повећан за око 33%, такође увоз алуминијума је повећан за 12,8%, а цигарета и екстракта дувана за 18%, дуплиран је увоз и бакарне жице, док је увоз минералних ђубрива смањен за око 40%.⁵²⁷

⁵²⁵ Ибид.

⁵²⁶ Szpala, M., Russia in Serbia – soft power and hard interests, Centre for Eastern Studies (OSW) Commentary, 29 october, 2014, Available at <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2014-10-29/russia-serbia-soft-power-and-hard-interests>, (приступљено, 26.07.2019.).

⁵²⁷ Спољнотрговинска размена Републике Србије и Руске Федерације, Привредна комора Србије, Београд, март, 2019., стр. 2.

Спољнотрговинску размену са Русијом обавља 1659 регистрованих привредних субјеката, од тога 636 привредних субјеката се бавило само извозом, а 890 само увозом, док су 133 привредна субјекта обављала послове и извоза и увоза.⁵²⁸

Највећи извозници из Србије у Русију у протеклих неколико година били су: Tarkett d.o.o. Ваљка Palanka, Valy d.o.o. Valjevo, Хемофарм а.д. Вршац, ФБЦ Мајданпек, Ваљаоница бакра Севојно а.д. Севојно, Tigar Tyres d.o.o. Pirot, Концерн Фармаком Шабац, Фабрика акумулатора Сомбор, Lohr d.o.o. Ваљка Topola, Новкабел а.д. Нови Сад итд.⁵²⁹

Компаније и предузећа која су највише увозила из Русије у Србију су у првом реду увозници нафте и гаса, НИС а.д. Нови Сад, ЈП Србијасис Нови Сад, Импол Севал а.д. Севојно, ФБЦ Мајданпек, Д.О.О. Промист Нови Сад, Железнице Србије, ХИП Петрохемија а.д. Панчево, Tigar Tyres d.o.o. Pirot, Агроферт д.о.о. Нови Сад итд.⁵³⁰

Спољнотрговински односи између Републике Србије и Народне Републике Кине иду узлазном путањом, иако се стиче утисак да се одвијају у само једном смеру. Наиме, и робна размена Србије са Кином је врло неуравнотежена јер је она још једна битна земља БРИКС-а која је значајна за нашу земљу у укупним економским односима, али је и она као и Русија много већи партнер у увозу него у извозу из Србије. Још пре 10 година, тачније 2009. године тај дисбаланс је био огроман, с обзиром да је извоз у Кину износио 5,77 милиона америчких долара, док је увоз досегао милијарду и 719,047 милиона долара, што је чинило 0,05% у укупном српском извозу и са друге стране 7,51% учешћа у укупном увозу.⁵³¹

Ипак, непостојање било каквог правног основа, односно споразума или договора о слободној трговини између ове две земље, успорава развој трговинских односа. Донекле, успостављање стратешког партнерства између Србије и Кине, 2009. године, даје могућност Србији да постане главна тачка на трговачком путу којим се транспортују кинески производи од Пиреја у Грчкој до Централне Европе.⁵³² Узимањем под концесију грчке луке Пиреј, Кина је постала један од највећих трговинских партнера земаља у овом делу света, уводићи нова правила у економској сарадњи са

⁵²⁸ Исто, стр. 4.

⁵²⁹ ПКС, <http://www.pks.rs/MSaradnja.aspx?id=51&p=1&pp=0&>, (приступљено, 26.07.2019.).

⁵³⁰ Ибид.

⁵³¹ International Trade Centre, Bilateral trade between Serbia and China, Trade Map – Trade Competitiveness Map, ITC, Geneva, 2010.

⁵³² Ramani, S., China's Growing Ties With Serbia, The Diplomat, 29 February, 2016, Available at <http://thediplomat.com/2016/02/chinas-growing-ties-with-serbia/>, (приступљено, 28.07.2019.).

њима.⁵³³ У таквој констелацији Србија жели да се позиционира као стратешки важна транзитна земља за кинеску робу, аналогно руској нафти и гасу.

Табела 26. Спољнотрговинска робна размена између Србије и Кине у периоду од 2013-2018. године (у милионима долара).

Године Спољнотрговинска размена	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Извоз	9,0	14,1	20,2	25,3	62,2	91,7
Увоз	1.509,5	1.561,0	1.465,5	1.522,2	1.767,7	2.167,5
Салдо	- 1.500,5	- 1.546,9	- 1.445,3	- 1.496,9	- 1.705,5	- 2.075,8
Укупна размена	1.518,5	1.575,1	1.485,7	1.547,5	1.829,9	2.259,2
Покривеност увоза извозом, у %	0,6	0,9	1,4	1,7	3,5	4,2

Извор: Спољнотрговинска размена Републике Србије и Народне Републике Кине, Привредна комора Србије, Београд, 1. јануар, 2019., стр. 2.

Укупна спољнотрговинска робна размена Србије и Кине у 2018. години износила је две милијарде и 259,2 милиона долара, што је за 52% више него 2015. године, када је укупна размена била најнижа у последњих шест посматраних година. Укупан извоз у 2018. години износио је 91,7 милиона долара, што је повећање за 47,43% у односу на претходну годину.

Када се посматра укупан увоз у 2018. години уочава се његово повећање од 22,62% у односу на претходну годину. Покривеност увоза извозом у последњој посматраној години је износила 4,2%, што је уједно и највећа покривеност у шестогодишњем периоду.

Учешће извоза на кинеско тржиште у укупном извозу Србије у 2018. години је изузетно мало и износило је свега 0,5%.⁵³⁴

⁵³³ Симић, П., Односи Кине и Југоисточне Европе: континуитет и промене, бисери са зрнцима пиринча, Филозофски факултет у Београду, Београд, 2015., стр. 11-24.

⁵³⁴ Спољнотрговинска размена Републике Србије и Народне Републике Кине, Привредна комора Србије, Београд, 1. јануар, 2019., стр. 4.

Табела 27. Првих десет извозних производа из Србије у Кину, у 2018. години.

Редни број	Врста производа	Износ у милионима долара	Учешће у укупном извозу
1.	Рафинисани бакар и катоде од бакра	23,6	26%
2.	Обрађено дрво букве	15,1	16%
3.	Необрађено дрво	10,6	12%
4.	Мотори и генератори једносмерне струје	5	5%
5.	Нееластична и остала витла	4,9	5%
6.	Циркулационе пумпе за грејне системе	4,5	5%
7.	Необрађено дрво од четинара	3,7	4%
8.	Покривачи подова	2,2	2%
9.	Центрифугалне пумпе	1,8	2%
10.	Малине, смрзнуте, без шећера	0,9	1%

Извор: Спољнотрговинска размена Републике Србије и Народне Републике Кине, Привредна комора Србије, Београд, 1. јануар, 2019., стр. 4.

У извозу Србије у Кину најзаступљенији производи који се пласирају на, врло мало искоришћено, велико кинеско тржиште су производи од рафинисаног бакра који имају учешће у укупном извозу од 26%, затим следе обрађено дрво букве са 16% и необрађено дрво са 12%. Остали производи попут мотора и генератора једносмерне струје, циркулационих пумпи за грејне системе и неелектричних и осталих витала учествују са свега 5% у укупном извозу.

Учешће увоза производа из Кине у Србију 2018. године чинило је 8,4% од укупног српског увоза, што је за 5% више него претходне године.⁵³⁵

⁵³⁵ Ибид.

Табела 28. Првих десет увозних производа из Кине у Србију, у 2018. години.

Редни број	Врста производа	Износ у милионима долара	Учешће у укупном увозу
1.	Неразврстана роба на складиштењу	269,7	12%
2.	Телефони	169,4	8%
3.	Портабл машине за АОП масе до 10 кг	53,5	2%
4.	Неразврстана роба у слободној зони	53,4	2%
5.	Полиетилен терефталат	40,9	2%
6.	Клима уређаји, свих врста	35,3	2%
7.	Машине за пријем и пренос гласа и слике, остало	27,9	1%
8.	Машине за пријем и пренос гласа и слике, за бежичне мреже	23	1%
9.	Алуминијум, сирови, нелегирани	21,6	1%
10.	Остале јединице за машине за АОП	19,5	1%

Извор: Спољнотрговинска размена Републике Србије и Народне Републике Кине, Привредна комора Србије, Београд, 1. јануар, 2019., стр. 5.

Увоз из Кине у Србију је несразмерно много већи, као и са Русијом, што говори да и са овом земљом имамо изражен спољнотрговински дефицит. Србија из Кине највише увози телефоне, електричне машине, канцеларијске машине за АОП, одећу, апарате и уређаје.

Број привредних субјеката, који обављају спољну трговину са Кином а регистровани су у Србији, за 2018. годину износио је 10.273, од којих 111 само извозе, а 9.992 само увозе и 170 привредника који извозе и увозе.⁵³⁶

Спољнотрговинска робна размена Србије са, по величини размене трећом земљом БРИКС-а, Индијом је била релативно мала. Међутим, Индија, као једна од земаља које су основале покрет несврстаних је била међу врло значајним трговинским партнерима бившој Југославији. Интезивна робна размена између ове две земље, уз максималну примену царинских олакшица, је била могућа на основу познатог трипартитног споразума између Југославије, Индије и Египта. Његова важност је престала распадом СФР Југославије, тако да је деведесетих година 20. века дошло до

⁵³⁶ Спољнотрговинска размена Републике Србије и Народне Републике Кине, Привредна комора Србије, Београд, 1. јануар, 2019., стр. 7.

наглог пада у укупној привредној сарадњи. Тек, почетком новог века, када је Индија постала чланица групе БРИКС, дошло је до напретка у билатералној сарадњи са Републиком Србијом али у мањем обиму.

Један од разлога за скромну сарадњу, сем географске удаљености и прекинутих односа из прошлости као и слабе иницијативе са српске стране, јесте чињеница да је тржиште Индије једно од најзатворенијих на свету с обзиром на високе царинске дажбине. Ипак, у последње две деценије она је предузела свеобухватне мере за либерализацију тржишта.

Табела 29. Спољнотрговинска робна размена између Србије и Индије у периоду од 2013-2018. године (у милионима долара).

Године Спољнотр- говинска размена	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Извоз	7,8	8,7	5,6	9,4	10,8	12,2
Увоз	173,9	139,9	136,3	130,3	187	202,6
Салдо	- 166,1	- 131,2	- 130,7	- 120,9	-176,2	- 190,4
Укупна размена	181,7	148,6	141,9	139,7	197,8	214,8
Покривеност увоза извозом, у %	4,49	6,22	4,08	7,21	5,78	6,0

Извор: Спољнотрговинска размена Републике Србије и Републике Индије, Привредна комора Србије, Београд, 1. јануар, 2019., стр. 2.

Укупна спољнотрговинска робна размена Србије и Индије у 2018. години износила је само 214,8 милиона долара, али је ипак за 8,6% већа него 2017. године. То је до сада историјски посматрано највећи обим трговинске размене између Индије и Србије, који бележи не висок али тренд раста који је константан још од 2006. године уз изражени, на страни Србије, спољнотрговински дефицит.⁵³⁷

Укупан извоз у последњој посматраној години је био 12,2 милиона долара, што је за 12,96% више него претходне године. Такође, укупан увоз за исти период (обе посматране године) је порастао за 8,34% и износио је 202,6 милиона долара.

⁵³⁷ Привредна комора Србије, <http://pks.rs/MSaradnja.aspx?id=73&p=1&pp=2&>, (приступљено, 29.07.2019.).

Покривеност увоза извозом је врло мала и 2018. године је износила 6%. Током целог посматраног периода (2013-2018.), та покривеност је била ниска као и у случају спољнотрговинске робне размене са другим земљама БРИКС-а.

Извоз на индијско тржиште чини минорних 0,1% од укупног српског извоза.⁵³⁸

Табела 30. Првих десет извозних производа из Србије у Индију, у 2018. години.

Редни број	Врста производа	Износ у милионима долара	Учешће у укупном извозу
1.	Хард диск за рачунаре	2,9	24%
2.	Цигарете	1,6	13%
3.	Делови за производе (8414)	1,2	10%
4.	Прибор за цеви и пластична црева	0,9	7%
5.	Клима уређаји	0,6	5%
6.	Штампане ствари	0,6	5%
7.	Остали фосфати калцијума	0,4	3%
8.	Сумпор	0,4	3%
9.	Машине и апарати за посебним функцијама	0,3	2%
10.	Машине за пријем и пренос података	0,3	2%

Извор: Спољнотрговинска размена Републике Србије и Републике Индије, Привредна комора Србије, Београд, 1. јануар, 2019., стр. 4.

У извозним производима за индијско тржиште доминирају хард дискови за рачунаре са 24% учешћа у укупном извозу, следе цигарете са 13%, прибор и клима уређаји са по 7 односно 5%.

Учешће увоза из Индије у укупном српском увозу, у 2018. години, је било свега 0,8%.⁵³⁹

⁵³⁸ Спољнотрговинска размена Републике Србије и Републике Индије, Привредна комора Србије, Београд, 1. јануар, 2019., стр. 4.

⁵³⁹ Спољнотрговинска размена Републике Србије и Републике Индије, Привредна комора Србије, Београд, 1. јануар, 2019., стр. 4.

Табела 31. Првих десет увозних производа из Индије у Србију, у 2018. години.

Редни број	Врста производа	Износ у милионима долара	Учешће у укупном увозу
1.	Алуминијум, сирови, нелегирани	24,4	12%
2.	Полиетилен терефталат	10,7	5%
3.	Хетероциклична једињења од азота	10,4	5%
4.	Неразврстана роба	9,8	5%
5.	Уљане погаче од соје	6,7	3%
6.	Лекови	5	2%
7.	Цинк, сирови и нелегирани	4,8	2%
8.	Делови за производе (8414)	4,3	2%
9.	Једињења за пиридоновим прстеном	4,2	2%
10.	Угљеник	4	2%

Извор: Спољнотрговинска размена Републике Србије и Републике Индије, Привредна комора Србије, Београд, 1. јануар, 2019., стр. 5.

Увоз из Индије у Србију, иако је занемарљив као и извоз из Србије у Индију, ипак је много већи од извоза, што значи да и са овом земљом имамо изражен спољнотрговински дефицит. Највише се увози нелегирани алуминијум који заузима 12% учешћа у укупном увозу из Индије. Следе органски и хемијски производи, уљане погаче од соје итд.

У Републици Србији је било званично регистровано 2505 привредних субјеката, који су 2018. године остваривали трговину са Индијом.⁵⁴⁰

Привредна сарадња, као и робна размена, између Републике Србије и Савезне Републике Бразил је слабо развијена, скромног обима и врло суженог пласмана производа. Ипак, и ово тржиште је са аспекта увоза много значајније, што се манифестује кроз дефицит у трговинском билансу (табела 32).

⁵⁴⁰ Исто, стр. 7.

Табела 32. Спољнотрговинска робна размена између Србије и Бразила у периоду од 2013-2018. године (у милионима долара).

Године Спољнотр- говинска размена	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Извоз	25,8	10	7,3	9,5	13,5	16,2
Увоз	75,2	103,6	77,2	85	110,4	80,1
Салдо	- 49,4	- 93,6	- 69,9	- 75,5	- 96,9	- 63,9
Укупна размена	101	113,6	84,5	94,5	123,9	96,3
Покривеност увоза извозом, у %	34,3	9,7	9,5	11,2	12,2	20,2

Извор: Спољнотрговинска размена Републике Србије и Савезне Републике Бразила, Привредна комора Србије, Београд, март, 2019., стр. 3.

Укупна спољнотрговинска робна размена Србије и Бразила у 2018. години је опала за 22,28%, што је за 27,6 милиона долара мање него претходне године. Укупан извоз у 2018. години износио 16,2 милиона долара, што је за 20% више него претходне године. Међутим, интересантно је да је укупан увоз у односу на претходну годину опао за 27,45%, што је за 30,3 милиона долара мање него 2017. године.

Покривеност увоза извозом у 2018. години је била 20,2% и у укупном посматраном периоду од шест година је била на другом месту покривености иза 2013. године када је износила највиших 34,3%.

Табела 33. Првих десет извозних производа из Србије у Бразил, у 2018. години.

Редни број	Врста производа	Износ у милионима долара	Учешће у укупном извозу
1.	Гуме за мотоцикле	6	37%
2.	Вештачка црева за кобасичарске производе	5,2	32%
3.	Гуме за аутомобиле	3,1	19%
4.	Гуме за пољопривредна возила	0,4	2%
5.	Делови за производе (8414)	0,2	1%
6.	Ексери и жица	0,1	1%
7.	Затварачи од пластике	0,1	1%
8.	Хартија и картон премазани пластиком	0,1	1%
9.	Купине (смрзнуте)	0,1	1%
10.	Делови за монтажу	0,1	1%

Извор: Спољнотрговинска размена Републике Србије и Савезне Републике Бразила, Привредна комора Србије, Београд, март, 2019., стр. 5.

У извозу на бразилско тржиште, који је апсолутно миноран, предњаче гуме за мотоцикле (37%) и аутомобиле (19%), као и вештачка црева за кобасичарске производе.

Табела 34. Првих десет увозних производа из Бразила у Србију, у 2018. години.

Редни број	Врста производа	Износ у милионима \$	Учешће у укупном увозу
1.	Целулоза	14,5	18%
2.	Кафа	12,3	15%
3.	Концентрати од кафе	8	10%
4.	Дуван	6,3	8%
5.	Авиони, неоперативни (2000-15000 kg)	6	7%
6.	Сок од поморанце (смрзнути)	5,3	7%
7.	Ферониобијум	4,1	5%
8.	Неразврстана роба	2	2%
9.	Калај (сирови, нелегирани)	1,5	2%
10.	Обућа	1,3	2%

Извор: Спољнотрговинска размена Републике Србије и Савезне Републике Бразила, Привредна комора Србије, Београд, март, 2019., стр. 5.

У увозу из Бразила доминира целулоза са 18% у укупном увозу из те земље, а затим следе дуван и кафа. Број привредних субјеката који су се бавили спољнотрговинском робном разменом са Бразилом у 2018. години је био 646, од чега су се њих 29 бавили само извозом, 606 само увозом, а њих 11 је остваривало размену у оба смера.⁵⁴¹

Очигледно, да је и са овом земљом БРИКС-а привредна сарадња слабо развијена и своди се на врло малу робну размену. Бразил као водећа земља Јужне Америке треба да буде врло значајан привредни партнер Србији, с обзиром на комплементарност привредних структура, али и традиционалне добре односе.

Робна размена Србије са „најмлађом” чланицом групе БРИКС, Јужном Африком је на најнижем нивоу од свих пет земаља. Али чак, и у таквим условима Србија има негативан салдо у трговини робом са овом брзорастућом земљом афричког континента.

⁵⁴¹ Спољнотрговинска размена Републике Србије и Савезне Републике Бразила, Привредна комора Србије, Београд, март, 2019., стр. 3.

Табела 35. Спољнотрговинска робна размена између Србије и Јужне Африке у периоду од 2013-2017. године (у милионима долара).

Године	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Спољнотрговинска размена					
Извоз	2,2	3,9	3	2,7	3,4
Увоз	11,1	9,4	9,4	14	16,5
Салдо	- 8,9	- 5,5	- 6,4	- 11,3	- 13,1
Укупна размена	13,3	13,3	12,4	16,7	19,9
Покривеност увоза извозом, у %	19,82	41,49	31,91	19,29	20,60

Извор: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/SER/StartYear/2013/EndYear/2017/TradeFlow/Import/Partner/BY-COUNTRY/Indicator/MPRT-TRD-VL>;
<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/SER/StartYear/2013/EndYear/2017/TradeFlow/Export/Partner/BY-COUNTRY/Indicator/XPRT-TRD-VL> (приступљено, 31.07.2019).

Укупна спољнотрговинска размена Србије са Јужном Африком на крају 2017. године је била 19,9 милиона америчких долара. То је и највећи обим размене у посматраном петогодишњем периоду. Укупан извоз исте године је износио 3,4 милиона америчких долара, а укупан увоз (који је до тада био највећи) 16,5 милиона долара, што говори о негативном салду размене. Покривеност увоза извозом је износила 20,60%.

Могућности сарадње Србије са земљама БРИКС-а у области спољнотрговинске размене роба нису довољно искоришћене, поготово када је реч о извозу српских пољопривредних производа. Географска удаљеност, као разлог, губи на значају с обзиром на развијеност транспортних капацитета у 21. веку. Један од услова за повећање српског извоза у земље БРИКС-а је и спремност банака да кредитима подрже привредну сарадњу, што би дало велики допринос.

4. Србија у новој глобалној економској расподели снага

Нови међународни односи који су настали на почетку 21. века, изнедрили су на глобалној сцени групу земаља чија је економска моћ брзо расла, а са њом и политички значај у свету. Упоредо са јачањем земаља БРИКС-а реална америчка моћ постепено

слаби, што доводи до стварања мултиполарног света. Светска економска криза која је настала у Америци, имала је велике последице и по друге западне земље, само је додатно убрзала пут ка мултиполаризму.

Промене у односу снага на глобалном нивоу, мењају и дотадашње устаљене социјално-економске моделе, стављајући постепено у први план пацифички регион у светској економији у односу на вишедеценијску доминацију северноатлантског савеза.⁵⁴² Као последица промена у производњи и потрошњи под утицајем нових технологија и других фактора, долази до дисперзије и алокације светског капитала. Заправо, процес глобализације постаје све разноврснији, показујући сложенији и уравнотеженији развој, а водећа улога западних земаља има тенденцију пада. Очигледно је да главна моћ у међународном систему пролази кроз промене, такве да образац акције „север - југ” има за циљ постизање једнакости. Развојни модели се такмиче једни са другима на међународној арени, оживљавајући и неке велике традиционалне културе попут кинеске, руске, па и индијске. Зато је у овој новој фази глобалне констелације неопходно што боље разумети и значај групе БРИКС, поред већ традиционално (барем за Србију) доминантних ЕУ и САД-а.

С тим у вези, нова глобална расподела снага у свету иницира реалну потребу свих земаља, па тако и Србије, за новим позиционирањем у међународним односима. У том смислу, политичке и међународноправне детерминанте траже поновно преиспитивање међународног окружења како би се створиле могућности за реализацију виталних државних циљева. Сарадња са земљама БРИКС-а (пре свега са Кином и Русијом) спада у домен прворазредних корака које Србија треба да учини у својој спољнополитичкој агенди, полазећи од претпоставке да ти односи треба да послуже већој политичкој координацији што би допринело бржем економском развоју а самим тим и напретку у социјалној сфери.

Свакако, витални интерес Републике Србије представља, не само економско напредовање, већ и очување територијалног интегритета и суверенитета употребом свих средстава која су складу са међународним правом. Наиме, свеприсутна забринутост због претњи даљој разградњи и опстанку Србије, политика страних сила, пре свега западних земаља, доживљава се као већа претња од било којих других

⁵⁴² Комазец, С., Петровић, Д., Глобална монетарна криза и нови геополитички и финансијски односи у свету, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2014., стр. 129.

спољних утицаја.⁵⁴³ Међутим, када је у питању Кина, не постоје препреке за сарадњу са њом на политичком плану, без обзира што је Србија војно неутрална.⁵⁴⁴ Обе земље се залажу за поштовање међународног правног поретка, позивајући се пре свега на Повељу Уједињених нација када је у питању очување мира и територијалног интегритета. Кина, као стална чланица Савета безбедности, није се придружила западним земљама у дезинтеграцији Србије а наша земља нескривено подржава политику јединствене Кине.

Кинески модел економског развоја заснован на комбинацији државног власништва и тржишне привреде, као и кинески начин улагања у сопствене нестабилне регионе,⁵⁴⁵ јесте добар пример за српску државу како да поспешу економски развој и сузбије тренутне а и будуће сепаратистичке тенденције. С тим у вези, Србија сматра Кину за најважнијег привредног партнера на азијском континенту и очекује помоћ од ње у вези остваривања стратешких економских циљева. С обзиром да Србија нема довољно материјалних средстава како би остварила своје интересе, она је отворила сопствено тржиште за кинески капитал под најповољнијим условима. На тај начин обе земље имају користи, Србија јер путем СДИ-а ревитализује економију, подстиче конкуренцију и поправља платни биланс, док Кина види могућност да кроз Србију дође до тржишта Европске уније, како би пласирала своје производе и инвестиције на простор који располаже великом куповном моћи. Зато и поред осталог, Кина подржава пут Србије ка чланству у Европској унији, при томе, не постављајући никакве услове за разлику од САД-а и других западних земаља.

Изузетно добре међудржавне односе које има са Кином, Србија треба да пренесе на поље економије, како би унапредила привредни развој кроз улагања у пољопривреду, индустрију и оно без чега нема повезивања, саобраћајну инфраструктуру. Нашој земљи је неопходан брз економски развој који подразумева и реиндустријализацију целе привреде, а кинеске инвестиције би могле имати значајну улогу. Кинеска страна улагања у свим земљама (где инвестирају), па тако и у Србији у великом проценту су заснована на концесионалним зајмовима или инвестиционим

⁵⁴³ Belgrade Centre for Security Policy (BCSP), Public Opinion on the Security of Serbia and Dialogue with Pristina, 14 February, 2017a, доступно на <http://www.bezbednost.org/all-publications/6464/Public-Opinion-on-the-Security-of-Serbia-and.shtml>, (приступљено, 02.08.2019.).

⁵⁴⁴ Резолуција Народне скупштине Србије о заштити суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка Републике Србије, тачка 5, Службени гласник РС, бр. 125/07.

⁵⁴⁵ Кинеска област Синђанг у којој живи народ туркофонског порекла (Ујгури), са израженим сепаратистичким тенденцијама.

пројектима иза којих стоји држава.⁵⁴⁶ Наравно, да би кинеске, као и сваке друге, инвестиције дошле у Србију мора да постоји и правна сигурност. Зато је неопходно да Србија има Закон о страним улагањима који обезбеђује исте услове пословања за домаће и стране инвеститоре, као и могућност трансфера свог профита где желе.⁵⁴⁷

Стога је кристално јасно да привредна сарадња са Кином није нимало једноставна и представља врло велики изазов за Србију. Томе доприноси не само велика асиметрија у спољнотрговинској размени између две земље, већ и кинеска економска политика која је експанзивног карактера (што је природно за земљу величине Кине). Због тога су јој неопходни природни и материјални ресурси како би одржала већ постигнут врло висок ниво економског раста. Кинеска економска филозофија подразумева константно поспешивање извоза, који захтева и подршку банкарског сектора за кинеске корпорације које послују у иностранству. На тај начин, Кина се позиционира као незаобилазан актер на глобалној економској мапи света. У том контексту треба тражити шансу за српску економију, пре свега, у области пољопривредне производње. Иако економска сарадња између Кине и Србије представља врло мали део у односу на укупну вредност економске размене са светом коју има свака од њих,⁵⁴⁸ не значи да не постоје могућности за унапређење те сарадње и њихов даљи раст и развој. Управо супротно, потписивањем Споразума о стратешком партнерству са Кином, 2009. године,⁵⁴⁹ посебан акценат је стављен на могућности унапређења економске сарадње и то, пре свега, у сектору инвестиција и на пољу робне размене. То је допринело бржој повезаности у области изградње мостова (Пупинов мост, завршен), електрана (ТЕ Костолац нови блок БЗ, у изградњи), путева (коридор 11, ради се), пруга (Београд - Будимпешта, ради се) и других инфраструктурних пројеката у Србији. Није запостављено ни залагање за бољу сарадњу предузећа у другим врло битним областима, као што су комуникације, петрохемијска индустрија, нове технологије као и пољопривредно-прехранбена индустрија.

С обзиром да је Србија тренутно најважнији стратешки партнер Кине у овом делу Европе, наша земља треба да остане на курсу добрих односа са Кином, како би

⁵⁴⁶ Zhang, J., Chinese Foreign Assistance, Explained, Brookings Institution 'Order from Chaos' blog, July 19, 2016, доступно на <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2016/07/19/chinese-foreign-assistance-explained/>, (приступљено, 03.08.2019.).

⁵⁴⁷ Закон о страним улагањима, Службени гласник РС, бр. 107/14.

⁵⁴⁸ Бабић, Б., New Silk Road - China's New Deal, in: (ed.) Danube and the New Silk Road, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2016, pp.62-63.

⁵⁴⁹ China, Serbia forge strategic partnership, Xinhua, 20.08.2009, преузето са http://news.xinhuanet.com/english/2009-08/20/content_11918374.htm, (приступљено, 15.07.2019.).

користила додатне могућности за остваривање својих виталних националних интереса. Исто важи и за односе са Русијом. У глобалној констелацији снага, посебно на почетку 21. века Русија се показала као прави заштитник српских интереса. Највидљивији аспект јесте заједнички став када је у питању статус Косова и Метохије.⁵⁵⁰ Русија се показала као последњи браник за распарчавање Србије. Вишевековна историјска повезаност, блиска култура и православна вера представља такав однос какав немамо ни са једном другом државом, дајући прави ослонац у овим турбулентним временима. Узимајући у обзир овакво стање ствари, ни мало не изненађује чињеница да је однос српског народа према Русији данас, онакав какав је био и у прошлости, изузетно позитиван. Наиме, анкета која је спроведена 2015. године, у којој је било постављено питање: са ким треба одржавати чврсте односе како би се најбоље служило интересима Србије? - екстра високих али очекиваних 94% анкетираних грађана означило је Русију.⁵⁵¹

Традиционално добри односи између две државе, а пре свега српског и руског народа, блискост језика, солидно развијени пословни контакти су фактори који могу да допринесу још чвршћој сарадњи Србије и Русије. То је свакако једна од битних предности када је у питању српско позиционирање на глобалној економској сцени. Ипак, до сада је било врло мало већих инвестиција које су дошле из Русије у Србију (пре свега већ поменута куповина НИС-а, донекле улазак Сбербанке и Лукоила), док у супротном смеру за позиционирање српске економије је од великог значаја огромно руско тржиште које има потребу за увозом широког асортимана пре свега пољопривредно-прехранбених производа. Управо се ту налази шанса за српски извоз, с обзиром да Србија са Руском Федерацијом има потписан Споразум о слободној трговини, чиме наши производи имају повлашћен третман на руском тржишту. С друге стране, опет захваљујући потписаном Споразуму, Србија има велику предност у односу на земље из окружења када је у питању привлачење страних инвестиција.

Све су то компаративне предности које треба имати у виду приликом позиционирања у новој глобалној (економској) констелацији снага. Наиме, давањем на значају земаљама БРИКС-а, пре свега Кини и Русији, више него што то чини било која земља у нашем окружењу, само може позитивно да утиче на позицију Србије у

⁵⁵⁰ <http://www.politika.rs/sr/clanak/192585/Zavrsen-sporazum-o-strateskom-partnerstvu-Rusije-i-Srbije>, (приступљено, 05.08.2019.).

⁵⁵¹ International Republic Institute (IRI), Survey of Serbian Public Opinion, доступно на http://www.iri.org/sites/default/files/wysiwyg/serbia_november_2015_poll_public_release.pdf., (приступљено, 05.08.2019.).

међународној арени. Заправо, сведоци смо усмеравања економске масе према Истоку, не само у смислу прихода и трговинских токова, већ још више у погледу нето имовине и дуга. Глобалне неравнотеже текућих биланаса, које су у великој мери одржавале висок спољни дефицит САД-а и који у великој мери финансирају Кина и извознице нафте, довело је до значајног померања у расподели богатства. Прелазак са западних на источне и јужне изворе финансирања, повећава и политичку моћ пре свега групе БРИКС и доводи до премештања геополитичког утицаја на глобалном нивоу. Томе иде у прилог и давање предлога да ренминби и можда неке друге валуте земаља у развоју добију исти статус који имају валуте земаља ОЕЦД-а.⁵⁵²

У глобалној економији група БРИКС је импресивно повећала свој значај, што је следствено томе појачало њену преговарачку моћ када су у питању односи са традиционално развијеним земљама. Све већи економски, дипломатски и политички значај земаља БРИКС-а може се претворити у прихватање другачије економске парадигме која би одлучујуће утицала на прекограничне колективне аранжмане, а истовремено би се смањивали (већ се и смањују) постављени стандарди најбољих пракси које су напредне економије дефинисале и обликовале. Томе је допринео и економски модел САД-а који је показао све своје мањкавости због којих је наступила светска економска криза 2008. године, а модел јаког државног утицаја у привреди добио је на значају. Њега је приликом санирања последица светске економске кризе Америка обилато користила. Таква констелација снага утиче и на економске политике држава да подстичу своје корпорације, како би истражиле нове области раста које су засноване на конкурентности и ту земље БРИКС-а (пре свега Кина, Индија и Бразил) нуде значајне могућности.⁵⁵³ С обзиром да Србија има добре политичке односе са овим земљама морала би да боље користи пружене прилике.

Наиме, ширење спољноекономских веза је кључни фактор за развој националних економија. Активно учешће Србије у међународној трговини проширује могућности српских компанија да уведе најсавременије технологије, осигурају екстензиван економски раст националне економије и засићују домаће тржиште виоскоквалитетним инвестицијама. Чињеница је, да је Србија релативно мала земља са недовољно развијеном економијом, slabим политичким утицајем и ослабљеном војском. Њен БДП

⁵⁵² Reisen, H., The Next Global Reserve Currency, Vox, June 20, 2009, www.voxeu.org/article/next-global-reserve-currency, (приступљено, 05.08.2019.).

⁵⁵³ Bruckner, M. & Gradstein, M., Vox EU, 4 April 2013, www.voxeu.org/article/income-and-savings, (приступљено, 05.08.2019.).

по глави становника је мањи и од најнеразвијенијих земаља чланица Европске уније, наших суседа, Румуније и Бугарске.⁵⁵⁴ Због тога, Србија мора да има врло јасну трајекторију свог кретања и она не би смела да се мења приликом промена управљачких структура. Ипак, у глобалној констелацији Србија се налази између два могућа избора: евроатлантске интеграције (већ изабрала пут ка чланству у ЕУ) или евроазијски правац (пре свега Русија, па и Кина).

Несумњиво је, да се Србија доминантније окренула Европској унији, посебно од оног тренутка када је потписала Споразум о стабилизацији и придруживању, образлажући то географском близином, окруженошћу чланицама ЕУ, помоћи коју добијамо од ње и користи које имамо од инвестиција и трговине са поменутим блоком земаља. То су кључни разлози присталица евроунијатства, који наглашавају да не постоји реална алтернатива. Упркос чињеници да се Србија налази окружена и чланицама НАТО-пакта, она представља својеврсно острво које привлачи пажњу и других блокова земаља, пре свега групе БРИКС (посебно Русије) у контексту стратешке политике безбедности у овом делу Европе. Руски економски утицај уклапа се и у њену спољнополитичку агенду да се супротстави западној експанзији на тачкама где се процени да је то могуће.⁵⁵⁵

Међутим, треба нагласити да ако некада Србија уђе у Европску унију, од тог тренутка престаје да важи Споразум о слободној трговини са Русијом. Нестаће бесцарински извоз производа из Србије и спољнотрговинска размена са Русијом ће се обављати као и са сваком другом земљом без повластица. То би осетили, не само српски пољопривредници, већ и стране компаније које су дошле у Србију, управо са намером како би извозиле по повлашћеним условима на руско тржиште. Ипак, Србија је задржала, врло прагматично, оба колосека на свом путу ка просперитету српске економије и државе у целини. Разлози због којих Србија развија посебне односе са Русијом, иако се налази на европском путу, јесу не само вековне пријатељске везе два братска народа, већ и подршка и разумевање на које српска страна наилази када је у питању територијални интегритет наше земље. Док, на Западу таквог става нема, већ управо супротно. У том контексту глобалних односа, Србија треба да буде конструктиван члан међународне заједнице, заступајући сопствене државне интересе.

⁵⁵⁴ <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>, (приступљено, 06.08.2019.).

⁵⁵⁵ Ђурковић, М., Савремена руска спољна политика и Србија почетком 21. века, Култура полиса, година IX, бр.17, 2012., стр. 7.

5. Савез земаља БРИКС-а – аргументи „за“ и „против“

Почетак трећег миленијума обележиле су глобалне економске, технолошке и свеукупне политичко-социјалне промене. Посебну пажњу у овом процесу скренуле су на себе земље БРИКС-а, према којима се полако али сигурно помера глобални економски утицај. Колики је значај овог савеза и смисао његовог постојања може се аргументовати следећим показатељима: да земље БРИКС-а имају преко 40% светске популације, да је њихов комбиновани номинални БДП повећан са 12% на 23% бруто светског производа, да се њихов удео у укупном обиму светског промета повећао са 11% на 16%, док су у 2017. години стопе раста биле 5,3%, што је чинило више од половине укупног светског раста.⁵⁵⁶

Захваљујући напуштању политике Вашингтонског консензуса (која је доживела врхунац током деведесетих година 20. века), неких земаља БРИКС-а (пре свега Русије), јачању улоге државе у контроли економских токова, као и расту цена ресурса, дошло је до оваквог драматичног раста ове групације. Нова парадигма њиховог развоја састоји се у комбиновању тржишта са одређеном врстом дирижизма, афирмацији демократских принципа у међународним односима, што би довело до реформи водећих глобалних економских и финансијских институција.⁵⁵⁷

И водећи светски економисти попут Стиглица заговарају радикалне промене у функционисању ММФ-а, Светске банке и СТО, јер последице њиховог деловања су далекосежне и вишеструке. Промене, пре свега, треба да се односе на исти третман свих земаља чланица од стране ових институција. Међутим, реалност је ипак другачија. Када су развијеним западним земљама „потребне“ међународне институције како би оствариле неке своје интересе, онда оне и кроз њих пружају подршку земљама у развоју. Ипак, оног момента када развијене земље испуне своје зацртане циљеве, „заборављају“ међународни институционални оквир и окрећу се од својих преузетих обавеза игноришући интересе других земаља. То је врло погубно са аспекта даљег развоја националних економија и њихове међународне сарадње. С обзиром да су економска теорија и пракса већ одавно одбациле концепт аутархичног развоја земаља,

⁵⁵⁶ https://news.CGTN.com/news/3d3d774e7945444d79457a6333566d54/share_p.html, (приступљено, 08.08.2019.).

⁵⁵⁷ Богомолов, О., Перед вызовами глобализации, Свободная мысль - XXI, Но. 8, Москва, 2003., стр. 14.

сарадња у савременим глобалним условима је неопходна и све више добија императивни карактер, посебно када је даљи економски развој у питању.

Треба истаћи да је већина мултилатералних институција дизајнирана у периоду када је Запад доминирао у светским односима. САД и земље Западне Европе су превише заступљене у ММФ-у и Светској банци. Оне заједно са Јапаном, контролишу и већину регионалних развојних банака. Ова неравнотежа је била посебно видљива током последње светске финансијске кризе, када је потреба за учешћем земаља које нису чланице групе Г7 постала очигледна. С друге стране, постало је сасвим јасно да водећа улога групе Г7 и, још шире, Организације за економску сарадњу и развој (ОЕЦД) више није неспорна. То је резултирало оживљавањем групе Г20 (у којој се налазе све земље БРИКС-а) и поновним предлозима за равноправнију редистрибуцију гласачких права у међународним финансијским институцијама. Ипак, промене се нажалост одвијају врло споро и западне земље и даље имају пресудни утицај у међународним финансијским институцијама. Због тога је савез земаља БРИКС-а врло битан, а самити које они одржавају су неопходни и изузетно важни за глобални поредак у целини. Ти састанци представљају јединствен форум на којем лидери земаља БРИКС-а (које нису чланови ОЕЦД-а) воде разговоре о глобалним изазовима и усклађују своје акције унутар али и изван међународних институција. Имају предност због малог броја земаља које су чланови групе и неприсуству ОЕЦД партнера, што доприноси бржем договору а самим тим и бољем споразумевању, као и лакшем обликовању дневног реда о којем се дискутује на датом самиту. Овакве дебате су могуће с обзиром на брзи економски успон земаља БРИКС-а који је у супротности са релативним падом Запада кога карактерише европска дужничка криза и ограничење раста, док се САД такође суочавају са великим дугом и конкурентношћу.⁵⁵⁸

Током протеклих скоро двадесет година, земље БРИКС-а су имале константан раст. Тако је и творац назива групе БРИКС, Џим О'Нил 2011. године изнео податке по којима су „БРИКС економије заједно нарасле за око 13.000 милијарди долара и да су спремне да преузму примат САД-у и ЕУ, свакој посебно, у наредним годинама. Током десет година оне су створиле еквивалент од близу седам нових Великих Британија. Само је Кина ове године БДП-у додала 5.500 милијарди долара више од САД-а. У

⁵⁵⁸ Roberts, C., Building the New World Order BRIC by BRIC, The European Financial Review, February - March, 2011, p. 6.

наредној деценији, БРИКС ће имати раст од 12-13 хиљада милијарди долара номинално.”⁵⁵⁹

Све то потврђује далеко важнију улогу земаља БРИКС-а у глобалној економији, од позиција које оне заузимају у међународним мултилатералним институцијама. У том смислу, један од разлога јесте и тај што се на такав начин (земље БРИКС-а држе даље од већих управљачких квота), не спроводе реформе у области глобалних финансија, које би групи БРИКС донеле још веће користи од стабилног и продуктивног финансијског сектора. Као епицентар савремене глобалне производње, оне имају дубок сопствени интерес за контролом светских финансијских токова како би спречиле шпекулације на тржишту које доводе до лоше расподеле ресурса и стварања неравнотеже. Из тог разлога глобална економија се мора посматрати, не само као саморегулативно тржишно сучељавање понуде и потражње, него као и резултат геополитичких односа и моћи. Западне земље, које су после Другог светског рата заузеле позиције у кључим међународним (економским и финансијским) институцијама, ни по коју цену се неће одрећи привилегованог статуса. „Запад није само хуманизам, демократија, подела власти, правна држава, поштовање индивидуалних и колективних права, него и геноцид, колонијализам, национализам, агресија, кршење тих права“.⁵⁶⁰

Међутим, историјска је чињеница да се у економији појаве и процеси одвијају у циклусима, ретко у једном смеру, а још ређе једнообразно. Такође, сваки процес има своје унутрашње саморегулишуће механизме који почињу да делују кад нека економска појава оде у било коју крајност. Тако ће, ако буде било потребно (а већ се дешава) националне економије морати да штите своја финансијска (као и свака друга) тржишта, од спољних тенденциозних утицаја. Зато земље БРИКС-а морају да ојачају међусобно јединство стварајући услове за побољшање радног механизма. Заједништво је чврст темељ постојања групе БРИКС, али ширење интра-групне сарадње и инклузивна сарадња са другим земљама или блоковима је кључно за будућност групе. Само на овај начин може се очекивати још бржи и снажнији развој БРИКС групацје.

Иако су неолибералне агенде утицале на неке критичне политике у земљама БРИКС-а (већ поменута „шок терапија” у Русији), посебно у области образовања и

⁵⁵⁹ <http://www.businessinsider.com/goldmans-jim-oneill-reflects-10-years-after-coining-the-bric-acronym-2011-11>, (приступљено, 09.08.2019.).

⁵⁶⁰ Стојановић, С., Претећа апокалипса, Политика, Београд, 08.05.1999., стр. 23.

здравства, такође се одликују врло значајном отпорношћу на такву врсту тржишног фундаментализма. Оне би доста лако могле да надограде на сопствену институционалну разноликост нову реалну економију у погледу финансија, да изврше хармонизацију економских политика, да сачувају национални простор од спољних ограничења, као и да артикулишу социјалну укљученост преко технократског елитизма.⁵⁶¹

Управо једна од критика упућена „против” савеза земаља БРИКС-а јесте недостатак институционалне основе за њихово функционисање, осим редовних годишњих самита. Међутим, треба рећи да није циљ земаља БРИКС-а стварање ригидне и формалне институционалне структуре са законским обавезама везаним за земље чланице, већ стварање структурираног система ангажовања који на тај начин успоставља основу за групу. Чак и у строго формалном смислу постоје институције попут Нове развојне БРИКС банке и Контигента резервног аранжмана. Поред тога, земље БРИКС-а настоје да изграде заједнички регулаторни оквир за јачање међусобне трговине, као и стварање заједничке берзе, уклањање баријера за инвестиције и сарадње на обезбеђењу поморских рута. Оснивање заједничких платформи за истраживачке институте је још једна од могућности за размену најбољих пракси о заједничким изазовима као што су неједнакост, смањење сиромаштва, смањење загађења, универзална здравствена заштита и образовање. То не значи да нема разлике између пет земаља чланица групе БРИКС. Наиме, структура финансијских система, нивои прихода, образовни системи, здравствени изазови се такође значајно разликују унутар групе БРИКС. Критичари који расправљају о томе да ли група БРИКС уопште треба да постоји тврде да пет земаља чланица немају заједничке националне интересе, ни заједничку позицију о глобалним питањима, као и непостојање заједничке визије.⁵⁶²

Поред ових примедби постоје и реалне разлике које се односе на значајну редистрибуцију моћи у глобалним институцијама. Док су Русија и Кина стални чланови Савета безбедности УН-а, остале три земље нису. Такође, добар пример супротних ставова јесте гласање о резолуцији које су поднеле САД у вези Сирије, када су Бразил,

⁵⁶¹ Rodrik, D., What the World Needs from the BRICS, Project Syndicate, 10 April 2013, преузето са: <http://www.project-syndicate.org/commentary/the-brics-and-global-economic-leadership-by-dani-rodrik>, (приступљено, 10.08.2019.).

⁵⁶² Stuenkel, O., Why BRICS Matters, March 28 2012, преузето са: <https://www.e-ir.info/2012/03/28/why-brics-matters/>, (приступљено, 10.08.2019.).

Индија и Јужна Африка биле уздржане, што је омогућило западним силама да је изгласају, иако су Кина и Русија ставиле вето.⁵⁶³

Све ове разлике у ставовима по одређеним питањима од глобалног значаја, критичари користе како би довели у питање корисност и значај постојања групе БРИКС. Управо супротно, различита становишта у вези заједничких проблема, велика посвећеност слободној јавној дебати, као и спремност за размену стеченог знања између земаља су кључни разлози због којих савез земаља БРИКС-а има пуно смисла да постоји. Иако свет постаје све више мултиполарнији, доминантан поглед на свет је још увек једностран и одсликава и даље западњачко поимање стварности. То умногоме утиче негативно не само на земље у успону, већ и на етаблиране државе које поред таквог гледишта нису у могућности да на прави начин усмере нове силе у настајању, а камоли да их убеди у исправност трасираног пута како би у већем обиму преузеле значајнију одговорност.

У том смислу, редовни годишњи састанци лидера земаља БРИКС-а су изузетно важни кораци ка преласку на мултиполарност, јер се на тим самитима воде конструктивни разговори о томе, како на најбољи могући начин решити најургентније изазове савременог света.

Међутим, критичари пренебрегавају реалност да су унутрашње разлике и одређена неслагања карактеристична за све групе које окупљају више националних држава. Заправо, чак ни алијансе које постоје више деценија и имају много више хомогенизовану структуру, попут НАТО-пакта, нису имуне на овакве појаве, иако функционишу на врло високом нивоу. Примера ради, оно што је и широј јавности познато јесте да су се САД и Француска сукобљавале око много тога у оквиру НАТО-а, као што су била очигледна размимоилажења око поновног наоружавања Немачке и стварања француске нуклеарне независности, све до почетка друге по реду агресије на Ирак, 2003 године. С друге стране, када се два партнера и усагласе (Америка и Француска) око неке војне интервенције (као што је била инвазија на Либију), Немачка као трећи кључни партнер је била уздржана током гласања у Савету безбедности УН-а у вези употребе силе и није хтела да учествује у следећим акцијама у тој земљи. Све ове чињенице не значе да ова алијанса (без обзира шта мислимо о њој) више није требала да постоји због таквих противуречних ставова њених водећих чланица, она је и, поред тога, данас итекако активна. Слично томе, када је у питању кандидатура Индије за

⁵⁶³ Ибид.

сталног члана Савета безбедности УН-а, Италија се декларише против док је Велика Британија за добијање тог места. Због овог, али и многих других, неслагања нико не доводи у питање постојање Европске уније. Заиста би критичарима било тешко да пронађу било који савез или групацју држава које се увек слажу око сваког питања и имају идентичан поглед на све спољне изазове.

То резултира новом стратегијом која се односи на институционално уравнотежење, коју државе могу користити као алтернативу традиционалним чврстим савезима. Идеја иза овог врло често запостављеног облика балансирања је супротставити се притисцима кроз покретање, коришћење и доминирање мултилатералним институција.⁵⁶⁴ Управо једна таква група је савез земаља БРИКС-а, које су можда више заинтересоване за мање круте моделе попут Г7 и Организације за економску сарадњу и развој (ОЕЦД). Зато многи критичари греше када посматрају групу БРИКС као потенцијални савез (као већ поменути НАТО и Европска унија), који има намеру да из корена мења устаљени глобални поредак.

У том смислу, с обзиром на своју јединствену историју и географске карактеристике група БРИКС ће морати (а већ и јесте) да трасира своју трајекторију кретања. Она је и данас врло видљива и изузетно прогресивна с обзиром да се, поред осталог што је већ урађено, дискутује о иновативним идејама, размишља се ван устаљених оквира и врло често земље БРИКС-а оспоравају општеприхваћено знање о мноштву глобалних питања. Јер оне су свесне да се човечанство налази пред одлучујућим избором: „тоталитаризам „златне милијарде” који води у еколошку катастрофу, са малим изгледима за опстанак и коеволуција човека и биосфере може да обезбеди опстанак и просперитет човечанства“.⁵⁶⁵

Управо су земље БРИКС-а препознале садашњи тренутак у ком се налази човечанство (посебно онај неразвијени део света) и установиле су различите начине као и средства за сарадњу са земљама које имају ниске приходе. Оне су у последњој деценији још више повећале своју финансијску и техничку помоћ земљама у развоју, као и токове СДИ-а, спољну трговину и значајно финансирање развоја што је све у складу са прокламованим принципима о одрживом развоју и заједничкој будућности за читаво човечанство.

⁵⁶⁴ He, K., Institutional balancing and international relations theory: Economic interdependence and balance of power strategies in Southeast Asia, *European Journal of International Relations*, 14(3), 2008, p. 492.

⁵⁶⁵ Моисеев, Н., На пути к новой цивилизации, *Свободная мысль* - XXI, Но. 10, Москва, 1999., стр. 100.

Опстанак савезништва земаља у оквиру групе БРИКС делује као неопходност из следећих разлога:

Прво, земље БРИКС-а су као важне чланице групе Г20 посвећене очувању и промовисању сарадње и слободне трговине у условима повећаног трговинског протекционизма, који су наметнуле неке развијене западне земље;

Друго, државе у успону, какве су земље БРИКС-а играју активну улогу у реформама институција које су значајне за глобално управљање; и

Треће, оне као витални покретачи глобалног раста и развоја, дају пример осталим групама како треба управљати унутрашњим односима који су дефинисани на узајамном поштовању и равноправном партнерству, без мешања било којој чланици савеза у унутрашња питања.

Закључак

Крај 20. и почетак 21. века обележиле су глобалне економске, техничко-технолошке и свеукупне друштвено-политичке промене. Посебну пажњу скренуле су на себе земље БРИКС-а, према којима се полако али сигурно помера глобални, не само економски, утицај. Из нових међународних односа на глобалној позорници проистекла је група земаља чија је економска снага врло много нарасла, што је уједно повећало и њен политички значај у свету. Упоредо са растом утицаја земаља БРИКС-а вишедеценијска америчка моћ се полако али сигурно смањује, што доводи до формирања мултиполарног светског поретка. Светска економска криза која је настала у САД-у, само је још више поспешила пут ка мултиполаризму.

Током времена БРИКС се утемељио као врло значајна група земаља када је у питању велики број економских, демографских, социјалних као и геополитичких индикатора. БРИКС тржиште је најбрже растуће од свих привреда у настајању. Оно обухвата тржиште од преко три милијарде људи, што је скоро половина укупне популације на свету. Све веће учешће земаља БРИКС-а у глобалном БДП-у, страним инвестицијама и понуди радне снаге доприноси њиховом још већем утицају на глобалне економске и политичке односе. Њихов однос према глобалним изазовима увелико превазилази домицилне регионе из којих потичу. Врло дубоке промене које су се догодиле у земљама БРИКС-а, утицале су позитивно на њихов економски раст и развој, што у великој мери не одређује само правац кретања групе у будућности, већ и глобалног поретка у целини. Оне то постижу проактивним деловањем кроз економске политике, посредством којих јачају своје националне економије, стварају чвршће економске односе унутар групе и на тај начин утичу на глобалне међудржавне односе.

Поред тога, међународни правни поредак, на коме инсистирају земље БРИКС-а, мора да се и даље заснива на поштовању територијалног интегритета и суверенитета земаља, што је од кључног значаја, с обзиром на глобалне политичко-економске токове, где различити актери намећу своје сопствене интересе и зацртане циљеве. Зато, колективна снага земаља БРИКС-а (пре свега на пољу економије), постаје све више важна за раст и развој глобалне привреде, што уједно означава почетак нове фазе развоја глобализације. Тако у земљама у развоју глобална економија и глобална политика заузимају све више простора, где активну улогу има група БРИКС како у

погледу консолидације међународних односа, тако и у процесима стварања новог глобалног поретка. С тим у вези, снага групе БРИКС и њене историјске мисије састоји се у представљању новог модела глобалног управљања, кроз колективно руководство, који не треба да буде униполаран већ конструктиван и окренут ка мултиполарности.

Промене у глобалној економији, посебно у последњих неколико година, су биле велике и дубоке. Наиме, структурне промене померају економску моћ од Запада ка Истоку и већ сада се могу видети разлике у релативним величинама и рангирању светских економија. Земље БРИКС-а су повећале своје учешће у светском БДП-у, а посебно у глобалном економском расту. Оне су у великој мери заслужне за раст светске економије од почетка финансијске кризе, чиме је постигнута и одређена аутономија земаља БРИКС-а које нису биле у потпуности подржане од западних институција. Та независност је у одређеној мери могућа због огромне величине њихових привреда, високих стопа раста и на основу тога све јачем политичком гласу у међународним управљачким структурама. Дугорочно посматрано, несумњиво је слабљење САД-а и јачање групе БРИКС, посебно Кине као највеће финансијске престонице. То је врло уочљиво у азијском региону, где долар постепено губи статус резерви. Разлог томе, поред економских параметара, јесте свакако и то што земље БРИКС-а не намећу своје вредности слабо развијеним земљама, већ развијају партнерске односе засноване на равноправности.

Економске политике земаља БРИКС-а и социјална инклузија допринеле су стабилизацији глобалне економије, кроз повећање запослености, што је у великој мери смањило сиромаштво и друштвене неједнакости. Међутим, да би унапредиле још више свој развој земље БРИКС-а продубљују кооперативне садржаје и са другим партнерима подстичући на тај начин интегративне процесе у области инвестирања, трговине и тржишта капитала. Да би оствариле своје националне циљеве, земље БРИКС-а се залажу за стабилно окружење, међународну безбедност и реформу Уједињених нација, посебно Савета безбедности. Поред тога, оне траже да буду више заступљене у међународним економским и финансијским институцијама као што су ММФ, Светска банка и СТО, како би се обезбедило равноправно представљање што је од примарног значаја за одрживо функционисање глобалних институција. Ови захтеви за реформом глобалних институција показују недвосмислену спремност земаља БРИКС-а не само да се супротставе институционалној доминацији Запада, већ и да улажу неопходне напоре за успостављање консензуса када је у питању мир и стабилност. Зато земље БРИКС-а

имају заједнички став када је у питању архитектура глобалног управљања, која је заснована на опште прихваћеним правилима, као најбољи гарант за глобалну стабилност.

Па ипак, нове шансе али и изазови са којима се суочава група БРИКС на глобалној политичко-економској сцени су многобројни. Једна од најзначајнијих области ангажовања јесте приступ природним ресурсима. Земље БРИКС-а, као најзначајније силе када је у питању богатство природним ресурсима, су водиле изузетно успешно своје економске политике (а и данас је тако) и употребиле овај природни дар за опште национално добро. То је било могуће с обзиром на висок државни мониторинг над енергетским и рударским сектором. Овакав начин експлоатације омогућио је да један већи део тог богатства оде у домаћи привредни сектор кроз развојне стратегије, а други део, иако мањи, али не занемарљив, у међународне дипломатске сврхе, познат као 'ресурсна дипломатија'. Такође, ресурси су фактор који хомогенизује деловање групе БРИКС и кључна су компонента експанзивног раста и развоја свих пет земаља. Све то не би било могуће без подршке влада држава БРИКС-а националној политици ресурса, уз помоћ којих се заобилазе тржишни механизми.

Значајан допринос земаља БРИКС-а, као највећих покретача глобалног економског раста и развоја, огледа се и у великим издвајањима за социјалну заштиту и огромним повећањем социјалне сигурности. Дисперзија социјалне заштите није више привилегија само најразвијенијих западних земаља, већ се у протеклих двадесетак година виде велики помаци у социјалној сфери и у економијама у развоју, посебно у земљама БРИКС-а. Такође, у протекле две деценије оне су заузеле важне позиције у светској економији када су у питању укупан износ производње, дистрибуција инвестиционог капитала и потенцијална потрошачка тржишта. Економске политике које су водиле земље БРИКС-а у областима одрживог раста и социјалне инклузије допринеле су стабилизацији глобалне економије, стварању нових радних места и смањењу сиромаштва.

Земље БРИКС-а, поред осталог, посвећују велику пажњу и развоју аграрног сектора где су постигле изузетно запажене резултате у последњих неколико година. Пољопривредна производња је доживела експанзију, а и сама структура пољопривреде је унапређена. То је довело до повећања учешћа у светској пољопривреди, које и даље расте, што иде у прилог чињеници да БРИКС група у великој мери повећава сигурност

хране на глобалном нивоу. Такође, у последњих неколико година, бруто пољопривредни производ земаља БРИКС-а захвата све већи проценат у укупном светском БДП-у, са тенденцијом даљег раста. У перспективи, може се очекивати још дубља и шира сарадња у области пољопривреде свих пет земаља БРИКС-а. Оне теже да у потпуности искористе компаративне предности, како би интерну комуникацију подигле на још виши ниво, као и саму дистрибуцију информација у области аграрног сектора, што би утицало на ефикасније коришћење пољопривредних ресурса и стварање услова за њихову оптималну расподелу.

Овакав начин сарадње између земаља БРИКС-а, не само у пољопривредној сфери, потврђује врло важну улогу које оне заузимају у глобалној економији, која није испраћена одговарајућим позицијама у међународним институцијама. Разлог томе треба тражити у страху традиционално најразвијенијих земаља од још веће користи и снажнијег утицаја које би имале земље БРИКС-а ако би дошло до реформи у области глобалних, пре свега, финансијских институција. С обзиром да су земље БРИКС-а постале средиште савремене глобалне производње, њихов захтев за већим учешћем у контроли светских финансијских токова је врло оправдан. На тај начин оне би биле у могућности да спречавају шпекулације на финансијском тржишту и неравномерну расподелу ресурса, услед чега настају неравнотеже у глобалној економији. Иако је, поред тога, и међународна трговинска размена у првих двадесетак година трећег миленијума имала снажан утицај на повећање тржишног учешћа земаља БРИКС-а, доминација западних земаља у мултилатералним организацијама, као што су ММФ, Светска банка и СТО је и данас присутна. Такође, група Г7 је формат који укључује само западне земље и Јапан. Из тог разлога, глобална економија се мора посматрати не само као тржишни механизам на коме се сучељавају понуда и тражња, већ и као однос геополитичких снага и економске моћи.

Међутим, без обзира на то што развијене западне земље покушавају да задрже примарну улогу у глобалним процесима, ако се садашњи тренд настави, за шта постоје велики изгледи, земље БРИКС-а ће постати врло значајна групација у наредним годинама. То би подразумевало промену постојећег и успостављање, на новонасталим економским и политичким основама, новог глобалног поретка. Таква могућност постоји, економисти верују, само уколико кохезија у групи буде била много чвршћа и више повољнија привредна коњунтура, што би стопе раста ових земаља оставило и даље на високом нивоу.

Само ребалансирање глобалних политичких односа је постало неминовност коју су, иако не тако лако, прихватиле и најразвијеније западне земље. Спремност да се унапреди управљање у међународном пословању, прихватајући постојање нових центара моћи, пружа нове могућности и корпорацијама из западних земаља. Промене у спољном окружењу доводе до промена у пословном амбијенту, што намеће потребу привредним субјектима, пре свега ТНК, да прилагоде асортиман извозних производа према захтевима глобалног тржишта.

Либерализација трговине подстакла је нова груписања у међународној економској арени, која иду у прилог земаља у успону. У глобалној економији група БРИКС је значајно повећала свој утицај, што је аутоматски ојачало њен преговарачки капацитет, посебно када се решавају одређени проблеми у које су укључене и најразвијеније земље света. Са све већим економским напретком ових земаља, који доводи до значајнијег дипломатског и политичког утицаја, очекује се успостављање такве економске парадигме која би радикално променила већ успостављене практичне стандарде и пресудно утицала на државне мултилатералне уговоре. Дакле, крупне друштвено-економске промене које су се догодиле у протеклих двадесет година на глобалном нивоу, подстакле су формирање таквог пословног окружења у коме земље БРИКС-а добијају на значају и, упркос бројним препрекама, отварају своја тржишта за улазак међународног капитала. С тим у вези, и Република Србија не треба да буде изузетак, већ мора да тражи начине и да искористи сваку могућу шансу за сарадњу са овим земљама које имају експанзиван економски раст и развој, као и огромна тржишта.

Такође, међусобна развојна сарадња земаља БРИКС-а попримила је изузетан замајац у последњој деценији. Наиме, они имају изузетно добре економске и политичке односе са суседним земљама, као и са земљама у развоју. Ипак, развојна стратегија за имплементацију програма који се тичу пројеката везаних за иностранство, настала је крајем деведесетих година двадесетог века, услед велике економске експанзије. Али, од тада, напори који су били усмерени само на сопствени развој, прерасли су и на подстицање привредног развоја неразвијених земаља. Они су се у почетку односили на развојну помоћ, како техничку тако и финансијску, а касније кроз мултилатералне и билатералне споразуме сарадњу су подигли на виши ниво који укеључује равноправно партнерство, за разлику од западног условљавања.

Земље БРИКС-а су доживеле економски бум захваљујући структурним променама које су спровеле у својим привредама, пре свега у производњи. И поред

њихове хетерогености, економским политикама које су водиле подстакле су домаће инвестиције, страна улагања и иновативни развој. Добро искоришћене компаративне предности које су флексибилно прилагођене у условима променљивог окружења, донеле су изузетне резултате када су у питању економски раст и развој земаља БРИКС-а. Тако се на основу постојећег искуства може претпоставити, да ће група БРИКС у догледној будућности постати водећа глобална снага у прогресивном развоју људског друштва у целини.

Литература

1. ABC News, Russian president Vladimir Putin warns gas supplies to Europe could be disrupted, <http://www.abc.net.au/news/2014-04-11/russia-warns-european-gas-supplies-could-be-disrupted/5382650>, 2014.
2. Abramova, I., and Fituni, L., Russia, BRICS and the global supply chain of resources for development in Kornegay, F.A. i Bohler-Muller, N., (eds.) Laying the BRICS of a New Global Order: From Yekaterinburg 2009 to e Thekwini: (Pretoria: Africa institute of South Africa). 2013.
3. Ацин, Ђ., Глобализација у свету који се мења, Економски факултет, Суботица, 2003.
4. Action Plan 2012-2016 for Agricultural Cooperation of BRICS Countries, China, Chengdu, October 30, 2011.
5. Action Plan 2017-2020 for Agricultural Cooperation of BRICS Countries, <http://brics.itamaraty.gov.br/images/documentos/2017/pdf.p.1>.
6. Adelaja, T., Russia's creaking infrastructure is in dire need of private investment, Ria Novosti, 22 June 2012., <http://en.rian.ru/analysis/20120622/174192428.html>.
7. Agaptsov, S., Degtyarev, G., Pension reform in Russia: Goals and results, state Science and Research Institute of Syctemic Analysis of the Accounts Chamber of the Russian Federation, Moscow, 2008.
8. Agricultural Policies in Non-OECD Countries: Monitoring and Evaluation, OECD, Paris, 2007.
9. Agricultural Policies in OECD Countries: A Positive Reform Agenda, OECD, Paris, 2002.
10. Ahmad, I., Shanghai Cooperation Organisation: China, Russia and Regionalism in Central Asia, Social Sciences Research Council, 21-23 February, 2008.
11. Akihiro, I., The Shanghai Cooperation Organisation and Its Implications for Eurasian Security: A New Dimension of 'Partnership' after the Post-Cold War Period, https://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/No2_ses/4-1_Iwashita.pdf,
12. Alden, C., and Soko, M., South Africa's economic relations with Africa: hegemony and its discontents, The Journal of Modern African Studies, 2005, Vol. 43, No 03.
13. Alexander, P., Top 1000 Banks 2011, The Banker, 30 June, 2011.
14. Allison, R., Strategic reassertion in Russia's Central Asia policy, International Affairs, Vol. 80, No 02.
15. Allix, M., Zuma fleshes out government's infrastructure plans, Business Day Live, 19 October 2012, <http://www.bdlive.co.za/economy/2012/10/19/zuma-fleshes-out-governments-infrastructure-plans>.
16. Amal, M., Tomio, B.T., Determinants of Brazilian Outward Foreign Direct Investment: A Host Country Perspective, En ANPAD, Rio de Janeiro, 2012.

17. Antipova, E., Rodionova, I., Geography of Scientific Sphere in the Context of Globalization of the World Economy, Vestnik of the Belarusian State University (BSU), Series 2: Chemistry, Biology, Geography, No. 1, 2014.
18. Araújo, B.C., Políticas de inovação no Brasil e na China no século XXI, Ipea, Brasília, 2013.
19. Arkhipov, I., Cohen, M., and Galvao, A., BRICS Nations Need More Time for New Bank, Russia SAYS, 27 March 2013, <http://bloomberg.com/news/2013-03-27/brics-nations-need-more-time-for-development-bank-russia-says.html>
20. Armijo, L.E., The BRICS Countries as analytical category: Mirage or insight? Asian Perspective, 31(4), 2007.
21. Бабић, Б., New Silk Road - China's New deal, in: (ed.) Danube and the New Silk Road, Institute of International Politics and Economics, Belgrade.
22. База спољне трговине, Извоз - увоз по робним групама, Републички завод за статистику Републике Србије, <http://webbrzs.stat.gov.rs>.
23. Barros, G., Brazil: The Challenges in Becoming an Agricultural Superpower, in Lael Brainard and Leonardo Martinez-Diaz (eds.), Brazil as an Economic Superpower? Understanding Brazil's Changing Role in the Global Economy, Brookings Institution Press, Washington, D.C., 2008.
24. Basu, P. K., The role of BRICS countries in food and agriculture development, in Larionova, M. & Kirton, J. (eds.), BRICS New Delhi Summit 2012 – Stability, Security and Prosperity, Newsdesk, Publishers, London & Washington, 2012.
25. Battelle, 2011 Global R&D funding forecast, Advantage Business Media, Columbus, 2010.
26. Bechev, D., Russia in the Balkans: how should the EU respond? European Policy Center, Brussels, 2015.
27. Bedritsky, A., Climate change - From Cancun to Durban and beyond, in Larionova, M., and Kirton, J., BRICS New Delhi Summit 2012 – Stability, Security and Prosperity, Newsdesk Publishers, London and Washington, DC, 2012.
28. Belgrade Centre for Security Policy (BCSP), Public Opinion on the Security of Serbia and Dialogue with Pristina, 14 February, 2017a, доступно на <http://www.bezbednost.org/all-publications/6464/Public-Opinion-on-the-Security-of-Serbia-and.shtml>.
29. Benassy-Quere, A., Coeure, B., Jacquet, P., and Pisani-Ferry, J., Economic Policy: Theory and Practice, Oxford University Press, Oxford, 2010. оп. цит.
30. Best Global Brands 2013, www.interbrand.com.
31. Bhattacharya, A. and Romani, M., Meeting the infrastructure challenge; the case for a new development bank. GGI, G-24 and LSE, <http://www.G24.org/TGM/Bhattacharya.pdf>. 2013.
32. Bhattacharya, A. Romani, M. and Stern, N., Infrastructure for development; meeting the challenge, CCCEP, GRICCE and G-24, <http://www.g-24.org/TGM/Infrastructure%20for%20Development%20Final.pdf>, 2012.

33. BIAC (Business and Industry Advisory Committee) The Voice of OECD Business, OECD must deepen its engagement with major economies, http://www.biac.org/news/70410_oecd_must_deepen_its_engagment.htm.
34. Bitzenis, A.P. i Žugić, V.P., FDI motives in the Serbian manufacturing sector, *Journal of East-West Business*, 20(1), 2014.
35. Blyakha, N., Russian Foreign Direct Investment in Ukraine; Electronic Publications of Pan - European Institute, Turku School of Economics, 7/2009., 2009., and Russian Investments in Belarus; Electronic Publications of Pan- European Institute, Turku School Economics, 13/2009, 2009.
36. Богомолов, О., Перед вызовами глобализации, *Свободная мысль - XXI*, Но. 8, Москва, 2003.
37. Bradford, C., *Global Leadership in Transition: Making the G20 More Effective and Responsive*, Brookings, Washington, 2011.
38. Brazil, Ministry of Education, The plan for the development of education: reasons, principles and programs, Brasilia: MEC, 2014, Available at: <http://goo.gl/Q1Fvdt>.
39. Bremmer, I., and Johnston, R., The Rise and Fall of Resource Nationalism, *Survival*, 51(2), pp. 149-158.
40. BRICS (2013), Fifth BRICS Summit Declaration and Action Plan, <http://www.brics5.co.za/fifth-brics-summit-declaration-and-action-plan/>, 2013, paragraph 9.
41. BRICS (2013), Fifth BRICS Summit Declaration and Action Plan, <http://www.brics5.co.za/fifth-brics-summit-declaration-and-action-plan/>, 2013, paragraph 10.
42. BRICS Development Bank a Done Deal, Background, and 'eThekwin Declaration; Fifth BRICS Summit, South Africa, Durban, 26-27 March 2013, www.brics5.co.za; Concept of the Participation of the Russian Federation in the BRICS, kremlin.ru/acts/17715, and author's interviews, Moscow, 2013.
43. BRICS Heads of States, Fourth BRICS Summit - Delhi Declaration, New Delhi, 29 March 2012, <http://www.bricsindia.in/delhi-declaration.html>.
44. BRICS Information Centre, University of Toronto, BRICS Official Documents: Summits, <http://www.brics.utoronto.ca/docs/index.html>, database, 2013.
45. BRICS Trade & Economics Research Network (BRICS-TERN), Cuts International, Vol. 1, July-September 2011, p. 1., <http://www.cuts-citee.org/pdf/Backgrounder-BRICS-TERN.pdf>.
46. BRICS TRADE UNION FORUM, Fortaleza Declaration, III BRICS Trade Union Forum, Fortaleza, BRICS, 2014, <http://goo.gl/OMWmlO>.
47. BRICS, Minister tsenoli opens the 2nd BRICS Urbanisation Forum and 3rd friendship cities and local government cooperation forum, BRICS website, Durban, 2013b, <http://goo.gl/5rcwsh>.
48. BRICS, The BRICS Report 2012. India: Oxford University Press, Oxford, 2012.

49. Briefing Paper, The Shanghai Cooperation Organisation, Briefing June 2015, European Parliament,
[http://europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/56368/EPRS_BRI\(2015\)564368_EN.pdf](http://europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/56368/EPRS_BRI(2015)564368_EN.pdf).
50. Brohi, N., SCO as a dominant regional player and its impacts on Pakistan-India bilateral relations, 20 August, 2015, <http://foreignpolicynews.org/2015/08/20/sco-as-a-dominant-regional-player-and-its-impact-on-pakistan-india-bilateral-relations/>
51. Bruckner, M. & Gradstein, M., Vox EU, 4 April 2013, www.voxeu.org/article/income-and-silholing.
52. Brzezinski, Z., Marea Tablă de Șah, Geopolitica lumilor secolului al XXI-lea (The Grand Chessboard, Geopolitics of the 21st century worlds), Univers Enciclopedic Publishing, House, 2010.
53. Cardenas, M., and Levy-Yeejati, E., Giraduation Season: Moving Toward Advanced Economy Status, The Brookings Institution, 1 June, 2011,
<http://www.brookings.edu/research/opinions/2011/06/01-advanced-economy-cardenas-yeyati?rssid=BRICs>.
54. Cardenas, M., and Levy-Yeejati, E., Giraduation Season: Moving Toward Advanced Economy Status, The Brookings Institution, 1 June, 2011,
<http://www.brookings.edu/research/opinions/2011/06/01-advanced-economy-cardenas-yeyati?rssid=BRICs>.
55. Carvalho, F.P., Costa, I., Duysters, G., Global Players from Brazil: Drivers and Challenges in the Internationalization Process of Brazilian Firms, UNU - MERIT Working Paper Series, 2010-2016. United Nations University, Maastricht, 2010.
56. Cassiolato, J. E. and Lastres, H.M.M., Science, technology and innovation policies in the BRICS countries: an introduction, In: Cassiolato, J. E.; Vito-Rino, V., BRICS and development alternatives: innovation systems and policies, Anthem Press, New York, London, 2009.
57. Centre for Study of Governance Innovation, On the BRICS of Collapse? Why Emerging Economies Need a Different Development Mode. Available from:
<http://www.demos.org/sites/default/files/publications/BRICS.pdf>, 2015.
58. Chen, Z., Europe as a Global Player: A View from China, Perspectives, Vol. 20, No. 2, 2012.
59. Cherry, J. and Dobson, H., Seoul-Searching: The 2010, G-20 Seoul Summit, Global Governance, Vol. 18, No. 3, 2012.
60. China Daily, BRICS advocate cooperative approach, peaceful solution to hot issues. Beijing, 16 July 2014, Available at: <http://goo.gl/oqyWNV>.
61. China, Serbia forge strategic partnership, Xinhua, 20.08.2009, [пpеyзeтo ca http://news.xinhuanet.com/english/2009-08/20/content_11918374.htm](http://news.xinhuanet.com/english/2009-08/20/content_11918374.htm).
62. Chitiga, M., Candiero, T. and Ngwenya, P., Agricultural trade policy reform in South Africa, Agrekon, Vol 47, No 1, 2008.
63. CIA – The World factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>.

64. Cichon, M., Hagemeyer, K., Social protection expenditure: A review of macroeconomic issues, in: W. van Ginneken (ed.) Finding the balance: Financing and coverage of social protection in Europe, International Social Security Association, Geneva, 1996.
65. Clackson, A., Strategic Alliance between Russia and China: Shanghai Cooperation Organisation (SCO) on the Rise, Global Research, 19 September, 2014.
66. Clegg, J. L., Voss, H., Chinese Overseas Direct Investment in the European Union, Europe China research and Advice Network, London, 2012.
67. Concalves JB, 'BRIC-Cooperation in trade and industry', in Unnikrishnan, N. and Saran, S., (eds), BRIC in the New World Order. Perspectives from Brazil, China, India and Russia. India: Macmillan Publishers i Observer Research Foundation, 2011.
68. Cooper, J., Of BRICs and Brains: Comparing Russia with China, India, and Other Populous Emerging Economies, Eurasian Geography and Economics, 47:(3), 2016.
69. Cotula, L., Verneulen, S., Leonard, R., and Keeley, J., Land grab or development opportunity? Agricultural investment and international land deals in Africa, FAO, IIED and IFAD, London, 2009.
70. Cyrino, A.B., Barcellos, E.P., Tanure, B., International Trajectories of Brazilian Companies: Empirical Contribution to the Debate on the Importance of Distance; International Journal of Emerging Markets, 5(3/4), 2010.
71. Чомски, Н., Профит изнад људи, Светови, Нови Сад, 1999.
72. Dauvergne, P., and Farias, D.B., The rise of Brazil and a global development power, Third World Quarterly, 33(5), 2012, pp. 903-917.
73. De Oliveira, A., and Laan, T., Lessons learned from Brazil's experience with fossil-fuel subsidies and their reform, International institute for Sustainable Development, Geneva, 2010.
74. Deauville, Deauville Accountability Report, G8 Commitments on Health and Food Security: State of Delivery and Results, Deauville 2011, p. 7. url: [http://www.G20-G8.com/G8-G20/ROOT/BANK objects/Raport G8 GB.pdf](http://www.G20-G8.com/G8-G20/ROOT/BANK%20objects/Raport%20G8%20GB.pdf)
75. Декларација о стратешком партнерству, потписана 24.5.2013. године, www.ambasadarusije.rs/sr/vesti.
76. Demidov, O., ICT in the BRICS Agenda before the 2015 Summit: installing the Missing pillar? Security Index, V. 20, N. 2(107), 2014.
77. Deng, P., Investing for Strategic Resources and its Rationale: The Case of Outward FDI from Chinese Companies; Business Horizons, 50, 2007.
78. Department of Mineral Resources, A beneficiation strategy for the minerals industry of South Africa, Department of Mineral Resources, South Africa, Pretoria, 2011.
79. Development Bank of Southern Africa and South Africa, The Presidency, The State of South Africa's Economic Infrastructure: Opportunities and Challenges 2012. Midrand: DBSA, 2012.

80. Dindire, L. M., Organisational Behaviour Influence Elements in The New Economic Paradigm, Theoretical and Applied Economics, Vol. XIX, No. 4(569), 2012.
81. Dobbs, R., Urban world: Mapping the economic power of cities, McKinsey Global Institute, March 2011.
82. Domjan, P., and Stone, M., A Comparative Study of Resource Nationalism in Russia and Kazakhstan 2004-2008, Europe - Asia Studies, 62(1), 2010, pp. 35-62.
83. Draper, P., 'BRICS Summit 2012: Inching towards a BRICS Trade and Investment Agenda', SAIIA, 16 March 2012, <http://www.saiia.org.za/feature/BRICS-Summit-2012-inching-towards-a-brics-trade-and-investment-agenda.html>.
84. DST - Department of Science & Technology, Research and development statistics at a glance 2011-2012, New Delhi, 2013.
85. Durban BRICS 'South Africa in BRICS', <http://www.brics5.co.za/site/about-brics/south-africa-in-brics>. 2013.
86. Dyer, Geoff, Anderlini, Jamil, China uberholt Weltbank bei Kreditvergabe. China uberholt Weltbank bei Kreditaverage, financial Times_Deuchland. Url.: http://www.ftd.de/politik/international/:sicherung-wirtschaftlicher-march-china-uberholt-weltbankbei_kreditvergaben/50216222.html.
87. Ђукић, С. Повратак савеза, Службени гласник, Београд, 2012.
88. Ђурковић, М., Савремена руска спољна политика и Србија почетком 21. века, Култура полиса, година IX, бр.17, 2012.
89. E.I.R. Strategic Alert, Weekly Newsletter, Vol. 29, No. 37, September 10, 2015.
90. EBRD, China and South-Eastern Europe: Infrastructure, trade and investment links, Occasional Paper, July, 2016, available at: <http://www.ebrd.com/documents/comms-and-bis/see-china-investment.pdf>.
91. ECLAC (Economic Commission for Latin America and the Caribbean) (2011), Social Panorama of Latin America 2010.
92. Empresa Brasileira de Pessquisa einovação Industial – Embrapii
93. Enerdata, Global Energy and CO2 Database, Available from: <http://www.enerdata.net/enerdatauk/knowledge/subscriptions/database/energy-market-data-and-co2-emissions-data.php>. 2013.
94. Enerdata, Global Energy and CO2 Database. Available from: <http://www.enerdata.net/enerdatauk/knowledge/subscriptions/database/energy-market-data-and-CO2-emissions-data.php>.2013
95. Escobar, P., The 21st century belongs to China: Why the new Silk Road threatens to end America's economic dominance, 2015, www.salon.com/2015/02/24/the_21st_century_belongs_to_china_why_the_new_silk_road_threatens_to__end_americas_economic_dominance_partner/.
96. European Council, Report on the Implementation of the European Security Strategy Providing Security in a Changing World, European Union, Brussels, 2008.
97. Exporter, broj 18, SIEPA, 2012.

98. Fan, S. and Brzeska, J., The Role of Emerging Countries in Global Food Security IFPRI (International Food Policy Research Institute) Policy Brief, 15 Washington D.C., 2010.
99. FAO, Fishery and Aquaculture Statistics Yearbook (2000-2012) and FAO Fisheries and Aquaculture Department, 2013.
100. FAOSTAT, FAO FOOD OUTLOOK, Fishery and Aquaculture Statistics Yearbook, website of FAO Fisheries and Aquaculture Department, China Statistical Yearbook 2015 and Statistical Communiqué 2015.
101. FAOSTAT, UN Commodity Trade Statistics Database and WTO database, 2015.
102. For 2012: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html>; For 2050: http://www.hsbc.com.mx/1/pa_esf-ca-app-content/content/home/empresas/archivos/world_2050.pdf.
103. Foreign Direct Investment - the China story, <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2010/07/16/foreign-direct-investment-china-story>.
104. Fortune 500 Companies, Global edition World's Largest Companies, 2014. www.fortune.com/fortune/global_500.
105. Galkin, M., Rodionova, I., National Innovation Systems in the Context of the Internationalization of Research Activities (in:) I. Rodionova (ed.), Econ-Inform, Moscow, 2013.
106. Gamede, D., Department of International Relations and Cooperation (DIRCO) 2012. Strategic Plan, Meeting Report Information, Summary by Chair D. Gamede 13 March, 2012.
107. Ghani, E. and O'Connell, S., „Can Service be a Growth Escalator in Low Income Countries?“ Policy Research Working Paper No. 6971, World Bank, <https://doi.org/10.1596/1813-9450-6971>, 2014.
108. Global Development Horizons, Multipolarity: The New Global Economy, World Bank, <http://search.worldbank.org/data?qterm=emerging%20economies&language=FN>.
109. Gokhberg, L. & Kuznetsova, T., S&T and innovation in Russia: key challenges of the post-crisis period, Journal of East-West Business, V. 17, N. 2-3, 2011.
110. Goldman Sachs International, “Building the World: Opportunities in Infrastructure“, CEO Confidential, 2006-06, 15 June 2006, <http://www.goldmansachs.com/ceoconfidential/CEO-2006-06.pdf>.
111. Goldman Sachs, Dreaming with BRICS: The Path to 2050, Global Economics, 99, 2003., <http://www.goldmansachs.com/outthinking/topics/bricks/brics-reports-pdfs/brics-dream.pdf>.
112. Gomez, E.J., Dilma's education dilemma, Americas Quarterly, 5(4), 2011.

113. Government of China, White Paper: China's foreign aid. Report Released by the Chinese state council's information office report released by the Chinese state council's information office; published by the state news agency Xinhua, 2011., url: <http://news.xinhuanetcom/english2010/china/2011-04/21/c13839683.htm>.
114. Government of China, White Paper: China's foreign aid. Report Released by the Chinese state council's information office report released by the Chinese state council's information office; published by the state news agency Xinhua, 2011., url: <http://news.xinhuanetcom/english2010/china/2011-04/21/c13839683.htm>.
115. Government of Russia, Russia's Participation in international Development Assistance Concept, Approved by the President of the Russian Federation June 14th, Moscow, 2007, p.10., url: http://www.minfin.ru/common/img/uploaded/library/2007/06/concept_eng.pdf.
116. Gowan, R., Asymmetrical Multilateralism: The BRICS, the US, Europe and the Reform of Global Governance (2005-2011), In Renard, T., and Biscops, S. (eds), 2012.
117. Green, S., and Liu, G. S., China's industrial reform strategy: retreat and retain, in S. Green, G.S. Liu (eds.), Exit the Dragon? Privatisation and State Control in China, Blackwell Publishing, Oxford, 2005.
118. Haas, M., The Shanghai Cooperation Organisation: Towards a Full – grown Security Alliance? The Hague: Netherlands Institute of International Relations Clingendael, 2007.
119. Haibin, N., „BRICS in Global Governance: A Progressive Force? ”Dialogue on Globalisation, Friedrich Ebert Stiftung, April, New York, 2012.
120. Hansen, F.S., The Shanghai co-operation organisation, Asian Affairs, 39(2), 2008.
121. Hanson, S., Brazil's ethanol diplomacy, <http://www.cfr.org/renewable-energy/brazils-ethanol-diplomacy/p13721>, 2007.
122. Haraguchi, N., and Rezonja, G., „Structural Change in the BRICSs Manufacturing Industries in Naude, W. Szirmai, A. and Haraguchi, N., eds. Structural Change and Industrial Development in the BRICS, Oxford University Press, Oxford.
123. Harrison, A., and Rodrigues - Clare, A., Trade Foreign Investment and Industrial Policy for Developing Countries, (In Rodrik, D (ed.), Handbook of Development Economics, North Holland, Amsterdam, 2010., vol. 5, pp. 4039-4214.)
124. HCRC - Human Sciences Research Council; DST - Department of Science and Technology, South African innovation survey: main results, 2008, Pretoria, 2011.
125. He, K., Institutional balancing and international relations theory: Economic interdependence and balance of power strategies in Southeast Asia, European Journal of International Relations, 14(3), 2008.
126. He, K., Institutionalizing security: Institutional realism and multilateral institutions in Southeast Asia (Doctoral dissertation), Arizona State University, AZ, 2007.

127. Heilig, G.K., World urbanization prospects: the 2011 revision, United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division, New York, 2012.
128. Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D., and Perraton, J., Global transformations, Politics, economics and culture, Polity, Cambridge, 1999.
129. Heuty, A., Russia's management of oil and gas Available from:
http://www.revenuewatch.org/sites/default/files/RWI_Russia_Mgmt_2012_O.pdf.
130. Hira, A., and de Oliveira, L.G., No substitute for oil? How Brazil developed its ethanol industry, *Energy Policy*, 37(6), 2009, pp. 2450-2456.
131. Hirose, K., Trends and key issues of the pension reform in central and Eastern Europe – a comparative overview, in K. Hirose (ed.), *Pension reform in central and Eastern Europe, in times of crisis, austerity and beyond*, International Labour office, Budapest, 2011.
132. Hobday, M., "Learning from Asia's Success: Beyond Simplistic Lesson-Making" in Szirmai, Naude W., and Alcorta A., *Pathways to Industrialization in the Twenty-First Century. New Challenges and Emerging Paradigms*, Oxford University Press, Oxford, 2013.
133. Howorth, J., The EU as a Global Actor: Grand Strategy for a Global Grand Bargain?, *JCMS*, Vol. 48, No. 3, 2010.
134. HSE-High School of Economics, *Indicators of Education in the Russian Federation: data book*, Moscow: National Research University-Higher School of Economics, 2013b.
135. HSE-High School of Economics, *Science and technology indicators in the Russian Federation: data book*, Moscow: National Research University-Higher School of Economics, 2013a.
136. Hu, X., Lu, W., The causes for inadequate employment effects in China's economic growth and counter-measures (online paper), 2011.
<<http://www.wzzyk.com/lunwencanka/jingjixue/zhongguojingji/913a/19bd5c4Fcd7dcb826930a55cbFe4.html>>.
137. Hu, X., Pension insurance reform enter „deep - water zone“, in *People's Net*, 17 November, 2011. < http://www.cnss.cn/new/gdsy/201111/t2011117_252397.htm>.
138. Hurrell, A., One world? Many worlds? The place of regions in the study of international society, *International Affairs*, Vol. 83. No. 01, 2007.
139. Hwee, Y. L., Introduction, In Hwee, Y.L. and Turner, B. (eds), *Changing Tides and Changing Ties: Anchoring Asia-Europe Relations*, EU Centre in Singapore, Singapore, 2012.
140. Hwee, Y.L. and Turner, B. (eds), *Changing Tides and Changing Ties: Anchoring Asia-Europe Relations*, EU Centre in Singapore, Singapore, 2012.

141. IBGE, Sinopse do Censo Demografico, Instituto Brasileiro de Geografia e Estatistica, Rio de Janeiro, 2011.
142. ILO Social Security (minimum standards) Convention, 152., No.102.
143. IMF - International Monetary Fund, South Africa: 2013 article IV consultation, IMF Country Report, n.13/303, Washington, 2013.
144. IMF - International Monetary Fund, World Economic Outlook, IMF, Washington, 2014, <<http://goo.gl/GjaVSu>>.
145. IMF - International Monetary Fund, World Economic Outlook, IMF, Washington, 2011.
146. IMF, “World Economic Outlook (Recovery, Risk and Rebalancing)”, Washington, October 2010.
147. IMF, Bhutan: Joint IMF/World bank debt sustainability analysis, Washington, December 2009; url: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/dsa/pdf/dsacr09334.pdf>
148. IMF, Determinants of Development Financing Flows from Brazil, Russia, India and China to Low - Income Countries; IMF Working Paper, WP/11/255; Nikunde Mwase, Washington, November, 2011d, url: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2011/wp112555.pdf>.
149. IMF, Mozambique - Joint IMF/World bank debt sustainability analysis - Update, Washington, May 2011., url: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/dsa/pdf/dsacr11149.pdf>.
150. IMF, New Growth Drivers for Low - Income Countries: The Role of BRICS, Washington, 2011, p. 24. url: <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2011/011211.pdf>.
151. IMF, New Growth Drivers for Low - Income Countries: The Role of BRICS, p. 24. url: <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2011/011211.pdf>.
152. IMF, New Growth Drivers for Low-Income Countries: The Role of BRICS, Washington, 2011a, url: <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2011/011211.pdf>.
153. IMF, Press Release No. 16/25, Washington, 2016.
154. IMF, UNCTAD & World Bank, adapted from The BRICS Report 2012. India; Oxford University Press, 2012.
155. IMF, Zimbabwe - Joint IMF/World bank debt sustainability analysis, Washington, May 2011., url: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/dsa/pdf/dsacr11135.pdf>.
156. India, Ministry of finance, The BRICS Report: A Study of Brazil, Russia, India, China and South Africa with Special Focus on Synergies and Complementarities. New Delhi: Oxford University, 2012.
157. Indian Ministry of Rural Development.
158. Индијски билтен, Амбасада Индије у Београду, Београд, мај 2018. године.

159. International Institute for Strategic Studies (IISS), The Military Balance, 2013, Routledge, London, 2013.
160. International Monetary Fund (IMF), Quotas Factsheet, Available at: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/quotas.htm>.
161. International Republic Institute (IRI), Survey of Serbian Public Opinion, доступно на http://www.iri.org/sites/default/files/wysiwyg/serbia_november_2015_poll_public_release.pdf.
162. International Social Security Association, Social security coverage extension in the BRICS comparative study on the extension of coverage in Brazil, the Russian Federation, India, China and South Africa, International Social Security Association website, <http://goo.gl/Wr2c65>, 2013.
163. International Trade Centre, Bilateral trade between Serbia and China, Trade Map – Trade Competitiveness Map, ITC, Geneva, 2010.
164. Iqbal, K., SCO comes of age, The Nation, <http://nation.com.pk/columns/13-Jul-2015/SCO-comes-of-age>.
165. Ivanov, I. S., Development of Russian-Chinese Trade, Economic, Financial and Cross-Border Relations, Russian International Affairs Council, 2015.
166. Јакшић, М., „Глобализација и реструктурирање привреде, РС економија, CD ROM, вер:1.1. Београд, 2001.
167. Јанковић, А., New Silk Road-New growth engine, The Review of International Affairs, No. 1161, 2016.
168. Johanson, A., Looking to 2060: Long – Term Global Growth Prospects: A Going for Growth Report, OECD Economic Policy papers, No. 3, OECD Publishing, 2012.
169. Johansson, A., Looking to 2060: Long – Term Global Growth Prospects: A Going for Growth Report, OECD Economic Policy Papers, No. 3, OECD Publishing, 2012.; Vasconcelos, de A., Global Trends 2030 - Citizens In An Interconnected And Polycentric World, European Union Institute for Security Studies, Paris, 2012.; Wilson, D., The BRICs 10 Years On: Halfway through the Great Transformation, Global Economics Paper No. 208, Goldman Sachs, 2011.
170. John de Sousa, Sarah-Lea, Brazil as an Emerging Actor in International Development Cooperation: A Good Partner for European Donors? DIE Briefing Paper by Sarah-Lea, John de Sousa, May 2010, p. 3. url: [http://www.die-gdi.de/cms-homepage/openwebcms3nsf/\(ynDKcontentByKey\)/anes-83EH29?Open](http://www.die-gdi.de/cms-homepage/openwebcms3nsf/(ynDKcontentByKey)/anes-83EH29?Open)
171. John de Sousa, Sarah-Lea, Brazil as an new international development actor, South-South cooperation and the IBSA initiative. FRIDE Peace and Security Programme, 2008, jul, p.3. Url: [http://www.fride.org/download/cqm Brazil South South. ENG, jul 08.pdf](http://www.fride.org/download/cqm%20Brazil%20South%20South.ENG,jul08.pdf).

172. Jorgensen, K.E. and Laatikainen, K.V., *Routledge Handbook on the European Union and International Institutions: Performance, Policy, Power*, Routledge, London, 2013.
173. Joseph, K. and Abrol, D., Science technology and innovation policies in India: achievements and limits, In Cassiolato, J., E., Vitorino, V., *BRICS and development alternatives: innovation systems and policies*, Anthem Press, New York, London, 2009.
174. Just Net Coalition, Statement to the BRICS Summit in Fortaleza, Brazil, Just Net Coalition, July 2014, Available at: <http://goo.gl/y8fwt3>.
175. Juwei, Z., Social protection in China: Current Status and Challenges, In: Asher, M.G., Oum, S., Parulian, F. (Eds.), *Social Protection in East Asia – Current State and Challenges*, ERIA, Jakarta, 2010.
176. Kahn, M., Melo, L.M. and Matos, M.G.P., *Financing Innovation*, Routledge, New Delhi, 2014.
177. Kaplan, D., „The Structure and Performance of Manufacturing in South Africa“, in Naude, W., Szirmai, A. and Haraguchi, N., eds *Structural Change and Industrial Development in the BRICS*, Oxford University Press, Oxford, 2015., Chapter 9.
178. Kaplan, E. and Rodrik, D., Did the Malaysian Capital Controls work? W 8142, Cambridge, 2001., <https://drodrik.scholar.harvard.edu/files/dani-rodrik/files/did-malaysian-capital-controls-work.pdf>
179. Kapur, D., *The Changing Anatomy of Governance*; „Truman, E. (ed.), *Reforming the IMF for the 21st Century*, Washington, D.C., Peterson Institute of International Economics, April, Washington, 2006.
180. Karasyov, D., Lublin, Y., Trends in pension reform in the Russian Federation: A brief overview, in *International Social Security Review*, Vol. 54, No. 2-3.
181. Kathura, S., *Western Balkan integration and the EU: an Agenda for Trade and Growth*, World Bank Press, Washington, 2008.
182. Katti, Vijaya/Chahoud, Tatjana/Kaushik, Atul, *India's Development Cooperation- Opportunities and Challenges for International Development Cooperation*. DIE Briefing Paper 3/2009. p. 3. Url: [http://www.die-gdi.de/CMS-Homepage/openwebcms3.nsf/\(yndk contentByKey\)/ANES-7QAGRV/\\$FILE/BP%203.2009.pdf](http://www.die-gdi.de/CMS-Homepage/openwebcms3.nsf/(yndk contentByKey)/ANES-7QAGRV/$FILE/BP%203.2009.pdf).
183. Keeler, D., Special report: BRICS-Shifting trade flows and the new consumer', *Global Finance*, <http://www.gfmag.com/archives/147-february-2012/11604-special-report-brics.html> #axzz2104bDzyn
184. Kersan-Škabić, and Orlić, E., Determinants of FDI inflows in CEE and Western Balkans countries (is accession to the EU important for attracting FDI?), *Economic and Business Review for Central and South-Eastern Europe*, 9(4), 2007.
185. Keukeleire, S., and Delreux, T., *The Foreign Policy of the European Union* (2nd editon), Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2014.

186. Keukeleire, S., et al., The EU Foreign Policy towards the BRICS and Other Emerging Powers: Objectives and Strategies, European parliament DG External Policies, Brussels, 2011.
187. Kissinger, H., Sobre a China, Objetiva, Rio de Janeiro, 2011.
188. Kolleeny, G. S., PPP and the rebuilding of Russia's infrastructure: Panacea or waste of Resources", Moscow Times, 6 September 2011. <http://www.salans.com/en-gb/locations/media/Assets/Salans//Publications/2011/20110906-ppp%20and%20the%20Rebuilding%20of%20Russias%20infrastructure.ashx>.
189. Комазец, С., Петровић, Д., Глобална монетарна криза и нови геополитички и финансијски односи у свету, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2014.
190. Kononczuk, W., Russia's Best Ally: The Situation of the Russian Oil Sector and Forecasts for its Future, Centre for Eastern Studies, Warsaw, 2012.
191. Korniyenko, Y., Sakatsume, T., Chinese Investment in the Transition Countries; EBRD Working Paper, 107, January, 2009.
192. Ковачевић, Р., Транзиција и трговинска политика, Преглед, Београд, 2001.
193. Ковачевић, С., Међународна економска интеграција, Научна књига, 1991.
194. Ковачевић, С., Међународни економски односи, Економски факултет, Крагујевац, 1995.
195. Козомора, Ј., Serbia in international production through global value chain, in: Петровић, П., (ed.), Possibilities and perspectives for foreign direct investments in the Republic of Serbia, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2014.
196. Козомора, Ј., Спољнотрговинско пословање, Бесједа и Арс Либри, Београд, 2001.
197. Kramer, M., Russian policy toward the commonwealth of independent states: recent trends and future prospects, Problems of Post-Communism, 2008., Vol.29 No 03.
198. Krasner, D.S., Global Communications and National Power, World Politics, Vol. 43, No. 3, April, 1991.
199. Kruss, G. and Lorentzen, J., The South African innovation policies: potential and constraint, In: Cassiolato, J.E., Vitorino, V., BRICS and development alternatives: innovation systems and policies, Anthem Press, New York, London, 2009.
200. Kumar, N., Emerging TNCs: Trends, Patterns and Determinants of Outward FDI by Indian Enterprises; Transnational Corporations, 16(1), 2007.
201. Kuznetsov, B., Gimpelson, V. and Yakovlev, A., Industrialization in the Russian Federation (In Naude, W., Szirmai, A. and Haraguchi, N. eds. Structural Change and Industrial Development in the BRICS. Oxford University Press, Oxford, Chapter 6, pp. 138-161).

202. Kuznetsova, T., Russia, In: Scerry, M. and Lastres, H.M.M., *The Role of the State*, Routledge, New Delhi, 2013.
203. Labour Commission, 2nd Labour Commission Report, Ministry of Labour and Employment New Delhi, 2002.
204. Lavrov, S., „BRICS: A new generation forum with a global reach”, in Larionova, M., i Kirton, J., (eds), Published by Newsdesk Media, 2012.
205. Leal-Arcas, Rafael, *How will the EU Approach the BRIC Countries? Future Trade Challenges*, 2008, Vol 2, 4.
206. Lee, B., Preston, F., Kooroshy, J., Bailey, R., i Lahn, G. *Resources Futures*, Chatham House, London, 2012.
207. Lima, M.R.S., *Brasil e polos emergentes do poder mundial: Russia, India, China e Africa do Sul*, In: *O Brasil e os demais BRICs – Comercio e politica*, Edited by BAUMANN, Renato, CEPAL, Brasilia, 2010.
208. Lin, J. Y., *BRIC Spillovers helped Low Income Countries Withstand Crisis*, url: <http://blogs.worldbank.org/developmenttalk/bric-spillovers-helped-low-income-countries-withstand-crisis>, 2012.
209. Lin, J. Y., *New Structural Economics: A Framework for Rethinking Development*, *The World Bank Research Observer* (26)2, 2011.
210. Lin, J.Y. and Yu, M., „Industrial Upgrading and Poverty Reduction in China“, in Naude W., Szirmai, A., and Haraguchi, N., eds. *Structural Change and Industrial Development in the BRICS*, Oxford University Press, Oxford, 2015, Chapter 4.
211. Liu, X. And Liu, J., *Science and technology and innovation policy in China*, In: Cassiolato, J. E., Vitorino, V., *BRICS and development alternatives: innovation systems and policies*, Anthem Press, New York, London, 2009.
212. Lizuka, M., Dantes, E., and Freitas, I.M.B., 'The Diffusion of Renewable Energy Tehnologies in the BRICS', in Naude, W., Szirmai, A., and Haraguchi, N. eds. *Structural Change and Industrial development in the BRICS*, Oxford University Press, Oxford, Chapter 15.
213. Lo, B., *Axis of Convenience-Moscow, Beijing and the New Geopolitics*, Brookings Institution Press, 2008.
214. Lukin, A., *The Shanghai Cooperation Organization: Looking for a New Role*, Russia in Global Affairs, 10 July 2015, <http://eng.globalaffairs.ru/valaday/Shanghai-Cooperation-Organization-Looking-for-a-New-Role-17576>.
215. Lum, Thomas, *China's foreign Aid Activites in Africa, Latin America, and Southeast Asta*. Congressional Research Service url: <http://www.fas.org/SGP/CRS/ROW/R40361.pdf>

216. Ma, K., China's Current Energy Situation and the 11th Five-Year Plan for Energy Development, <http://news.xinhuanet.com/politics/2006-08/15/content4963795.htm>, August 15, 2006.
217. Mahapatra, A.D., SCO looks for stability in Afghanistan, 23 April, 2014. http://in.rbth.com/world/2014/04/23/sco_looks_for_stability_in_afghanistan_34759
218. Martinov, B., „BRICS: Dawn of a new era, or business as usual?“, Security Index: A Russian Journal on International Security, 17,3,2011.
219. MDB, Working Group on Infrastructure, Infrastructure action plan, MDB Working Group on Infrastructure, 2011, <http://goo.gl/30D6Jb>.
220. Medvedev. D., BRIC Countries: Common Goals – Common Actions, Available from: <http://eng.kremlin.ru/news/780>, 2010.
221. Међународни билатерални уговори, http://mfa.rs/sr/images/stories/bilateral_ugovori/brazil.pdf.
222. Међународни билатерални уговори, http://mfa.rs/sr/images/stories/bilateral_ugovori/juzna%20afrika.pdf.
223. Међународни билатерални уговори, http://www.mfa.rs/sr/images/stories/bilateral_ugovori/indija.pdf.
224. Menon, R., The Limits of Chinese-Russian Partnership, Survival: Global Politics and Strategy, 51:(3), 2009.
225. Milani, C. R.S., Les pays émergents dans l'actuel ordre mondial: changements et légitimité politique, La Revue Internationale et Strategique, Vol. 82, 2011.
226. Миленковић, М., Нова динамика у односима Србије и Русије, Анализа, Београдски центар за безбедносну политику, Београд, август 2012.
227. Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Moscow Declaration of BRIC Ministers of Agriculture and Agrarian Development, Moscow, March 26, 2010.
228. Митровић, Д., Модели продубљивања сарадње са НР Кином и земљама Централне и Источне Азије, у: Стојић - Карановић, Е. и Јанковић, С (урс.), Елементи стратегије спољне политике Србије, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2008.
229. Моисеев, Н., На пути к новой цивилизации, Свободная мысль - XXI, Но. 10, Москва, 1999.
230. Моисеев, Н., Судьба цивилизации путь разума, Языки русской культуры, Москва.
231. Морфенин, Н. Н., Экология и гуманизм, у: Россия в окружающем мире, Москва, 2000.
232. Morrison, W., China's Economic Conditions, CRS issue Brief for Congress Congressional Research Service, Washington, DC, July 12, 2006, <http://www.fas.org/sgp/crs/row/IB98014.pdf>.

233. MOSPI, Employment and unemployment situation in India 2004-2005, National Sample Survey Organisation 61st Round (July 2004- June 2005.), Report Nos. 515 and 516). Ministry of Statistics and Programme Implementation, New Delhi, 2006.
234. Mpedi, L.G., HIV/Aids in South Africa: Towards comprehensive social protection? in *Zeit-schrift für Ausländisches und internationales Arbeits – und Sozialrecht (ZIAS)*, 2004, Vol.18.
235. Multipolarity: The New Global Economy, IBRD and The World Bank, Washington D.C., 2011.
236. Mwase, N. and Yang, Y., BRICS Philosophies for Development Financing and Their Implications for LICs, IMF Working Paper WP/12/74, <https://www.imf.org/external/pubsift/wp/2012wp1274.pdf>. 2012.
237. Накарада, Р., Транзиција деценију после: поуке и перспективе, Институт за европске студије, Београд, 2003.
238. National Bank of Serbia, available at: <http://www.nbs.rs/internet/english/>.
239. National Intelligence Council (NIC), Global Trends 2025: A transformed World, US Government Printing Office, Washington, 2008.
240. Naude, W., Szirmai, A. and Haraguchi, N., „Structural Change and Industrial Development in the BRICS, Oxford University Press, Oxford, 2015., 199-223.
241. Naude, W., Szirmai, A. and Lavora, A., Industrialization and Technological Change in the BRICS: The Role of Foreign and Domestic Investment, In Naude, W., Szirmai, A. and Haraguchi, N., eds. *Structural Change and Industrial Development in the BRICS*, Oxford University Press, Oxford, Chapter 12, 2015.
242. NBS, China Statistical Yearbook 2010, National Bureau of Statistics of China, Beijing, 2011.
243. NBS, Communique of the Principal Data of the Sixth Census in 2010. National Bureau of Statistics of China, Beijing, 2011. http://www.stats.gov.cn/tjgb/rkocgbit20110428_402722232.htm.
244. Nel, F., and Stephen, M., The foreign economic policies of regional power's in the developing world, in: *Regional leadership in the global system: ideas, interests and strategies of regional powers*, Edited by Flenes, Daniel, Farnham: Ashgate, 2010.
245. New Delhi BRICS 2012., Schedule of pre-summit events, <http://www.bricsindia.in/presummit.html>. 2012.
246. OECD - The Organization for Economic Co-operation and Development, OECD Reviews of innovation policy: South Africa, OECD Publishing, Paris, 2007.
247. OECD Review of Agricultural Policies - Brazil, Organisation for Economic Cooperation and Development OECD, Paris, 2005a.
248. OECD, Agricultural Policy Reform in China, Policy Brief, OECD Observer, Paris, 2005e.

249. OECD, China: Review of Agricultural Policies, OECD, Paris, 2005c.
250. OECD, OECD Economic Surveys: Russian Federation, 2013, OECD Publishing, Paris, 2014b.
251. OECD, OECD reviews of innovation policy: Russian federation 2011, Paris, 2011a.
252. OECD, Perspectives on global development 2014: boosting productivity to meet the middle-income challenge, OECD Publishing, Paris, 2014.
253. OECD, Regulatory Reform in Russia: Enhancing Market, Openness through Regulatory Reform, www.oecd.org/dataoecd/14/48/34985306.pdf, 2005d.
254. Официальный сайт председательства Российской Федерации в БРИКС, Рабочий план стран БРИКС в области науки, технологий и инноваций на 2015-2018 годы, Режим доступа: <http://www.brics2015.ru/documents>.
255. O'Neill, J., Building Better Global Economic BRICs, Global Economics Paper No. 66, Goldman Sachs, London, 2011.
256. ONGC Videsh, Annual Report, 2012-2013, [http://www.ongcvidesh.com/PDF/OVL_Annual Report 2012-13.pdf](http://www.ongcvidesh.com/PDF/OVL_Annual%20Report%202012-13.pdf), 2013.
257. Orgaz, L., Molina, L., Carrasco, C., El Creciente Peso de las Economías Emergentes en la Economía y Gobernanza Mundiales, Los Países BRIC, Documentos Ocasionales no 1101, url: [http://www.bde.es/webbde/SES/Secciones/Publicaciones/Seriadas/Documentos Ocasionales/11/Fich/001101.pdf](http://www.bde.es/webbde/SES/Secciones/Publicaciones/Seriadas/Documentos/Ocasionales/11/Fich/001101.pdf), 2011.
258. Organisation for Economic Co-operation and Development, The Economic Impact of Export Restrictions on Raw Materials, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris, 2010.
259. Orlov, V., Global Internet Governance as a new common agenda for the BRICS states: proposals for shaping BRICS agenda for 2014-2015, In BRICS Academic Forum, PIR Center, 16-19 Mar. Rio de Janeiro, 2014, Available at: <http://goo.gl/Koht8v>.
260. O'Sullivan, M., The entanglement of energy, grand strategy and international security, in A. Goldthau (ed.), Handbook of Global Energy Policy, Chichester: Wiley-Blackwell, 2013.
261. Osborne, S. and Trueblood, M.A., Agricultural Productivity and Efficiency in Russia and Ukraine: Building on a Decade of Reform, Market and Trade Economics Division, Economic Research Service, United States Department of Agriculture, Economic Report No 813, 2002.
262. Papa, M., BRICS' pursuit of multipolarity: Response in the United States. Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences, 7(3), 2014.
263. Paranjpe, S., Development of order in South Asia: towards a South Asian association for regional cooperation parliament, Contemporary South Asia, 2002, Vol.11, No 03.

264. Patrick, S., The BRICS India Summit: Beyond Bricolage?, Council on Foreign Relations, 28 March, 2012, <http://blogs.cfr.org/patric/2012/03/28/the-brics-india-summit-beyond-bricolage/>.
265. Павлићевић, Д., Chinese Infrastructure Investments in Serbia: Between Politics and Profit, Council for European Studies on-line commentary, 14 December, 2015, Available at: <http://councilforeuropeanstudies.org/critcom/chinese-infrastructure-investments-in-serbia-between-politics-and-profit>.
266. Ping, L., China, In: Scerri, M., Lastres, H. M., The Role of the State, Routledge, New Delhi, 2013.
267. ПКС, <http://pks.rs/MSaradnja.aspx?id=73&p=1&pp=2&>.
268. ПКС, <http://www.pks.rs/MSaradnja.aspx?id=51&p=1&pp=0&>.
269. Planning Commission of India, Twelfth Five Year Plan, 2012-2017, Vol. 2, Sage Publications, New Delhi, 2013.
270. Planning Commission, Government of India, Twelfth Five-Year Plan (2012-2017): Faster, more inclusive sustainable growth, Sage Publications, India, New Delhi, 2013.
271. People's Republic of China, China's position paper on the development agenda beyond 2015, Ministry of Foreign Affairs, Beijing, 2013, <http://goo.gl/gYpxgs>.
272. Поповић, Н., Јашко, О., Спољнотрговински односи и перспективе привредне сарадње Руске Федерације и Републике Србије, Фонд – „Српски економски центар“, Београд, 2010.
273. Poulain, L., China's New Balkan Strategy, Central Europe Watch, Vol. 1, No. 2, Central for Strategic and International Studies-CSIS, Washington, 2011.
274. Prasada Rao, D.S. and Bart van Ark, „World Economic Performance. Past, Present and Future, Edward Elgar, 2013, Chapter 9.
275. Протокол (2011), Протокол између Владе Републике Србије и Владе Руске Федерације, 22.7.2011., http://siepa.gov.rs/files/pdf2010/sporazumi_protokol_izmedu_Rusije_i_Srbije.pdf.
276. Протокол између Владе Републике Србије и Владе Руске Федерације о изузецима из режима слободне трговине и правилима о одређивању земље порекла робе, <http://siepa.gov.rs/sr/index/sporazumi/rusija.html>.
277. Pu, X., Socialisation as a Two-Way Process: Emerging Powers and the Diffusion of International Norms, Chinese Journal of International Politics, Vol. 5, No. 4, 2012.
278. Пурић М., Како су моје љубави постајале веће, највеће, ИШМ октоих, Крагујевац, 2010.
279. Qobo, M. i Dube, M., „The Burdens of Multilateral Enagment and Club Diplomacy for Middle – Income Countries: The Case South Africa in the BRICS and the G20, Occasional Paper, Forthcoming, SAIIA, Johannesburg, 2012.

280. Quiliconi, C., and Kingah, S., Global and regional leadership of BRICS countries, Springer, New York, 2015.
281. Rae, A., China's agriculture, smallholders and trade: driven by the livestock revolution, *The Australian Journal of Agriculture and Resource Economics*, Vol. 52(3).
282. Ramani, S., China's Growing Ties With Serbia, *The Diplomat*, 29 February, 2016, Available at <http://thediplomat.com/2016/02/chinas-growing-ties-with-serbia/>.
283. Ravenhill, J., Global political economy, Oxford University Press, New York, 200.
284. Reisen, H., BRICS economy and social affairs, Gütersloh: Bertelsmann – Stiftung, Sustainable Governance Indicators, 2013, <http://goo.gl/67jAuG>.
285. Reisen, H., The Next Global Reserve Currency, *Vox*, June 20, 2009, www.voxeu.org/article/next-global-reserve-currency.
286. Renard, T. and Biscop, S. (eds), *The EU and Emerging Powers in the 21st Century: How Europe Can Shape A New Global Order*, Ashgate, Farnham, 2012.
287. Republic of South Africa, Competition Act, No. 89 of 1998.
288. Републички завод за статистику Србије, База података „Спољна трговина“, <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/public/reportView.aspx>.
289. Републички завод за статистику, Месечни статистички билтен, бр. 12, Београд, 2013.
290. Reuters, India imposes 5 pct export duty on iron ore pellets, <http://in.reuters.com/article/2014/01/28/india-iron-idINL3NOL202U20140128>, 2014.
291. Review of Agricultural Policies: South Africa, OECD, Paris, 2006.
292. Резолуција Народне скупштине Србије о заштити суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка Републике Србије, тачка 5, Службени гласник РС, бр. 125/07.
293. Roberts, C., Building the New World Order BRIC by BRIC, *The European Financial Review*, February - March, 2011.
294. Roberts, C., Challengers or Stakeholders? BRICs and the Liberal World Order, *Polity*, Vol. 42, No. 1, January 2010.
295. Roberts, D., Meyer, H., Tschampa, D., The Sild Railroad of China-Europe Trade, *Bloomberg Bussinesweek* (online), 20.12.2012, Available at: <http://www.businesswekk.com/articles/2012-12-20/the-silk-railroad-of-china-europe-trade>.
296. Rodionova, I., World Industry in Post-Industrial Society: Tendencies and Regional Shifts, *Miscellanea Geographica - Regional Studies on Development*, Vol. 18, No. 1, 2014.

297. Rodrik, D., *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy*, www.Norton&Co, Inc, New York, 2011.
298. Rodrik, D., What the World Needs from the BRICS, Project Syndicate, 10 April 2013, *пpеызepo ca*: <http://www.project-syndicate.org/commentary/the-brics-and-global-economic-leadership-by-dani-rodrik>.
299. Rudakova, O., Kharitonova, E., Wealthy layers of the Russian society: Number and mechanism of income, in *Staff Management*, 2008., No. 5.
300. Ruet, J., When a great industry globalizes: Indian conglomerates pioneering new trends in industrial globalization, in: Sauviant, K.P., Pradhan, J.P., Chatterjee, A., Harley, B., eds. *The Rise of Indian multinationals: Perspective of Indian Outward Foreign direct investment*. Palgrave MacMilan, New York, 2010.
301. Russia 2015 BRICTS/SCO Summits, SCO BRICS Russia 2015, <http://ufa2015.com/SCO/>.
302. Russia, China and the BRICS: How should the West respond to the new challenges?, <http://us-russia.org/1165-russia-china-and-the-brics-how-should-the-west-respond-to-the-new-challeng-es.html>.
303. Russian Federal State Statistics Service, 2010.
304. Rutland, P., Russia as an Energy Superpower, *New Political economy*, 13(2), 2008.
305. Sachs, J. D., Government, Geographi, and Growth: The True Drivers of Economic Development, *Foreign Affairs* (91)5, 2012.
306. Sahahuja, J., Regionalismo post-liberal y multilateralismo en Sudamerica: el casode Unasur, in *El regionalismo “post-liberal” en America Latina y el Caribe: nuevos actors, nuevos temes, nuevos desafios*, Anuario de la integracion regional de America Latina y el Gran Caribe, Edited by Serbin, A., Martinez, L and Ramanzini, H., Cries, Buenos Aires, 2012.
307. Santos, G., A America do Sul no discurso diplomatic brasileiro, *Revista Brasileira de Politica Internacional*, 2005, Vol.48, No 02.
308. Scheineson, A., The Shanghai Cooperation Organisation, Council on Foreign Relations, 24 March 2009, <http://www.cfr.org/china/shanghai-cooperation-organization/10883>.
309. Schoeman, M., South Africa as an emerging middle power, *African Security Review*, 2000., Vol. 09, No 03.
310. Schrooten M., Brazil, Russia, India, China and South Africa, Strong economic growth – Major challenges, DIW Berlin (German Institute for Economic Research) *Economic Bulletin*, 4, 2011, <https://www.econstor.eu/dspace/bitstream/10419/57689/1/68477187X.pdf>.

311. Schwab, K. and Sala-i-Martin, X., The Global Competitiveness Report 2011-2012, (2011), World Economic Forum, Switzerland, Geneva,
<http://weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2011-2012>.
312. SCIO, State Council Information Office (SCIO) holds press conference on 2011 national economic operations, State Council Information Office, In Chinese Beijing, 2012 < http://www.china.com.cn/zhibo/2012-01/17/content_24400228htm?show=t>.
313. SCO, Brief introduction to the Shanghai cooperation organisation,
<http://www.sectsco.org/EN123/brief.asp>.
314. SFPC, State Family Planning Commission: Chinese average life expectancy rose to 73,5 (in 2010), State Family Planning Commission, Beijing, 2011.
<http://news.21cn.com/domestic/yaowen/2011/07/12/8585246.shtml>>.
315. SIEPA, Споразуми о спољнотрговинској размени,
<http://www.siepa.gov.rs/site/sr/home/1/sporazumi/>.
316. Silvia, J., Emerging Market Competition Policy: The Brazilian Experience,
http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=joseph_silvia.
317. Симић, П., Односи Кине и Југоисточне Европе: континуитет и промене, бисери са зрнцима пиринча, Филозофски факултет у Београду, Београд, 2015.
318. Спољнотрговинска размена Републике Србије и Народне Републике Кине, Привредна комора Србије, Београд, 1. јануар, 2019.
319. Спољнотрговинска размена Републике Србије и Републике Индије, Привредна комора Србије, Београд, 1. јануар 2019.
320. Спољнотрговинска размена Републике Србије и Руске Федерације, Привредна комора Србије, Београд, март, 2019.
321. Спољнотрговинска размена Републике Србије и Савезне Републике Бразила, Привредна комора Србије, Београд, март, 2019.
322. Споразум (2000), Споразум о слободној трговини између СР Југославије и Руске Федерације, 28.8.2000.,
http://siepa.gov.rs/files/pdf2010/sporazumi_Rusija_Teks_sporazuma_o_slobodnoj_trgovini.pdf.
323. Стиглиц, Џ., Противречности глобализације, SBM-x, Београд, 2004.
324. Стојановић, С., Претећа апокалипса, Политика, Београд, 08.05.1999.
325. Singh, M., Prime Minister's Statement at the Plenary Session of the Fourth BRICS Summit. Available from: <http://brics.utoronto.ca/doc5/120329-singh-statement.html>, 2012.
326. South Africa.info, "BRICS Development Bank one step closer", 29 March 2012,
<http://www.southafrica.info/global/brics/bank-290312.htm#.uh7JTcWHdKO>.

327. Souza, A., M., A legislação da Índia relativa ao uso e à propriedade da biotecnologia, *Boletim de Economia e Política Internacional*, n. 10, 2012.
328. Spratt, S., Griffith - Jones, S. and Ocampo, J.A., *Mobilizing Investment for Inclusive green growth in Lowincome countries*. BMZ/GIZ. Berlin.
<http://stephanygj.net/papaers/MibilisingInvestmentforInclusiveGreenGrowth2013.pdf>, 2013.
329. Stanzel, A., (et al), *China's investment in influence: the future of 16+1 cooperation*, European Council on Foreign Relations (ECFR) China Analysis, December, 2016, Available at [http://www.ecfr.eu/page/-/China Analysis Sixteen PlusOne.pdf](http://www.ecfr.eu/page/-/China%20Analysis%20Sixteen%20Plus%20One.pdf).
330. State Council of the People's Republic of China, *White Paper on Energy Policy*, Available from: <http://www.globaltimes.cn/content/740169.shtml>, 2012.
331. Statistics South Africa, 2011b. *Quarterly Labour Force Survey Quarter 3*, Pretoria, 2011.
332. Statistics South Africa, *Statistical release P0302: mid-year population estimates*, Statistics South Africa, Pretoria, 2014a.
333. Stolte, C., *Brazil in Africa: Just another BRICS country seeking resources?* Chatham House Briefing Paper, Chatham House, London, 2012.
334. Stuenkel, O., *Why BRICS Matters*, March 28 2012, npeyzero ca: <https://www.e-ir.info/2012/03/28/why-brics-matters/>.
335. Subacchi, P., *New power centres and new power brokers: Are they shaping a new economic order?* *International Affairs*, 84,3, 2008.
336. Sumner, A., *Global Poverty and the New Bottom Billion: What if Three - quarters of the World's Poor Live in Middle - income Countries?* IDS Working Papers (2010) 349, 2010.
337. Surkov, N., *SCO ready to expand and fight ISIS*, 15 June 2015, Russia and India Report, http://in.rbth.com/world/2015/06/15/sco_ready_to_expand_and_fight_isis_43659, 2015.
338. Sweet, C., *Indian Pharmaceuticals in Brazil: Emerging Multinationals in Emerging Markets*, *International Journal of Emerging Markets*, 5(3/4), 2010.
339. Szirmai, A., „Industrialisation as an Engine of Growth in Developing Countries, 1950-2005“, *Structural Change and Economic Dynamics*, 23(4), Oxford University Press, Oxford 2012.
340. Szpala, M., *Russia in Serbia – soft power and hard interests*, Centre for Eastern Studies (OSW) Commentary, 29 october, 2014, Available at <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2014-10-29/russia-serbia-soft-power-and-hard-interests>.

341. Шаститко, А., Условия и результаты формирования институтов, Вопросы экономики, Но. 3., Российская академия наук, Москва, 1997.
342. Тадић, Т., Прилог (ре)концептуализацији и генеза глобализације, Привредна изградња, бр. 3-4, Београд, 2005.
343. Tămaş, S., Schimbări istorice în raporturile de putere (Historical changes in the power relations), Sfera politicii Journal, No. 165/2011.
344. Теокаревић, Ј., Serbia: Perspectives on Eurasian integration, European Council on Foreign Relations on-line essay, 8 June, 2016, available at: https://www.ecfr.eu/article/essay/eurasian_integration_serbia.
345. The 2nd BRICS Urbanisation Forum, The Durban Declaration, BRICS, Durban, 2013c, <http://goo.gl/sA9IOW>.
346. The British bank HSBC through Global Research following the study-The World in 2050, January 2012.
347. The Economist, What Russia wants, from cold war to hot war, 14 February, 2015.
348. The Shanghai Cooperation Organisation, <https://en.m.wikipedia.org>
349. The World Factbook, Available from: www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html, 16.10.2015.
350. Thomas D., 'Building with new BRICS' <http://www.bricandchina.com/storage/White%20Paper%20FINAL2.pdf>.
351. Tiezzi, S., The new improved Shanghai cooperation organization, <http://thediplomat.com/2014/09/the-new-improved-shanghai-cooperation-organization/>, 2014.
352. Trading Economics, China exports, <http://www.tradingeconomics.com/china/exports/>, 2015.
353. Tudoroiu, T., Conceptualizing BRICS: OPEC as a Mirror, Asian Journal of Political Science, 20(1), 2012.
354. УНИЦЕФ, Россия, Независимая газета, Москва, 1993.
355. UN – Habitat, Scaling - Up Affordable Housing Supply in Brazil, Nairobi, 2013.
356. UN – United Nations, charter of the United Nations, San Francisco: UN, 1945, <http://goo.gl/xWdgyX>.
357. UNDP, 2011 Human Development Reports (United nations Development Programme), Palgrave, London, 2011.
358. UNESCO UIS Statistics, <http://data.uis.unesco.org>.
359. UNESCO, Unesco and BRICS Ministers of Education Agree on basis for enhanced cooperation, Unesco website, 2013, Available at: <http://goo.gl/LUUNIX>.
360. United Nations Conference on Trade and Development, UNCTADStat Database, Available from: <http://unctadstat.unctad.org/2014>.

361. United Nations, World, Population Policies, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, New York, 2013.
362. United States Geological Survey, Minerals Yearbook Area Reports: International, US Government Printing Office, Washington, 2010.
363. UNSDSN – Sustainable Development Solutions Network, An action agenda for sustainable development: report for the Un Sucretary – General, UNSDSN, Paris, 2013, <http://goo.gl/acG2dA>.
364. Upadhyay, D.K., Development Issues one the BRICS Agenda: Perspectives from the Delhi Summit, New Delhi, 2012.
365. US, National Intelligence Council (NIC), Global Trends 2030: Alternative Worlds, Government Printing office, Washington, 2012.
366. van Schaik, L., and Schunz, S., Explaining EU Activism and Impact in Global Climate Politics: Is the Union a Norm-or Interest-Driven Actor?, JCMS, Vol. 50, No. 1, 2012.
367. Varadarajan, S., Institutionalising BRIC engagement: An Indian perspective; in Unnikrishnan, N. i Saran, S. (eds.), 2013.
368. Vasconcelos, de A., Global Trends 2030, Kharas and Gertz, The New Global Middle Class, Amoranto, G., Chun, N., and Deolalikar, A., Who are the Midlle Class and What Values do They hold? Evidence from the World Values Survey, Asian Development Bank Economic Working Paper Series No. 229, 2010.
369. Vigevani, T., and Cepaluni, G., A politica externa Lula da Silva: a estrategia da autonomia pela diversificacao. Contexto Internacional, 2007, Vol. 29, No 02.
370. Visentini, P.F., As relacoes diplomaticas da Asia: articulacoes regionais e afirmacao mundial (uma perspectiva brasileira), Fino Traco, Belo Horizonte, 2011.
371. Wahtra, P., Liuhto, K., 'Expansion or Exodus? – Foreign Operations of Russia's Largest Corporations'; Electronic Publications of Pan – European Institute, 8/2004., 2004.
372. Walz, J., and Ramachandran, V., Brave New World, A Literature Review of Emerging Donors and the Changing nature of Foreign Assistance, Center for Global Development, Working paper 273, November 2010., p.15, url: http://www.cgdev.org/files/1425691fileWalz_Ramachandran_Brave_New_World_FINAL.pdf.
373. Walz, Julie and Ramachandran, Vijaya, Brave New World, A Literature Review of Emerging Donors and the Changing nature of Foreign Assistance, Center for Global Development, Working paper 273, November 2010., Url: http://www.cgdev.org/files/1425691fileWalz_Ramachandran_Brave_New_World_FINAL.pdf.
374. White Paper Published in 2011 entitled, Building a Better World:The Diplomacy of Ubuntu, DIRCO, 2011.

375. White, L. J., The Role of Competition Policy in the Promotion of Economic Growth
Law Economic Research Paper Series Working Paper No. 08-23, University School
of Law, New York, 2008.
376. Williamson, J., From Reform Agenda to Damaged Brand name, Finance &
Development, No 3. 2003.
377. Williamson, J., What Washington Means by Policy Reform, In Latin American
Adjustment: How Much has Happened? Peterson Institute for International
Economics, Washington, 1990.
378. Wilson, D., and Purushothaman, R., „Dreaming with the BRICS: The Path to
2050”, Goldman Sachs Research Paper no. 99, 2003.
379. Wilson, D., and Stupnytska, A., The N-11: More an Acronym, Goldman
Sachs/Global Economics: Paper, No. 153, 28 March 2007,
www.chicagobooth.edu/.../next11dream-march%2007-Goldmansachs.pdf.
380. Wilson, J.D., Northeast Asian resource security strategies and international resource
politics in Asia, Asian Studies Review, 38(1), 2014.
381. Wilson, J.D., Northeast Asian resource security strategies and international resource
politics in Asia, Asian Studies Review, 38(1), 2014.
382. Wolfi, A., Wanner, I., Röhn, O., and Nicoletti, G., Product Market Regulation:
Extending the Analysis Beyond OECD Countries, OECD Economic Department
Working Papers 799, OECD, Paris, 2010.
383. World Bank, Capital for the Future: Saving and Investment in an Interdependent
World, Global Development Horizons, Washington DC, World Bank, 2013.
384. World Bank, Data: China, http://data.worldbank.org/country/china#cp_wdi/, 2015.
385. World Bank, Finance for Development: Trends and opportunities in Changing
Landscape. Abebe Adugna, Rocio Castro, Boris Gamara, and Stefano Migliorisi, CFP
Working paper, No 8, November 2011.
[http://www.siterecources.worldbank.org/CFPEXT/resdurces/299947-
1322067209001/WorkingPaperFinanceforDevelopmentTrendsandOpportunities.pdf](http://www.siterecources.worldbank.org/CFPEXT/resdurces/299947-1322067209001/WorkingPaperFinanceforDevelopmentTrendsandOpportunities.pdf).
386. World Bank, Finance for Development: Trends and opportunities in Changing
Landscape. Abebe Adugna, Rocio Castro, Boris Gamara, and Stefano Migliorisi, CFP
Working paper, No 8, November 2011.
[http://www.siterecources.worldbank.org/CFPEXT/resdurces/299947-
1322067209001/WorkingPaperFinanceforDevelopmentTrendsandOpportunities.pdf](http://www.siterecources.worldbank.org/CFPEXT/resdurces/299947-1322067209001/WorkingPaperFinanceforDevelopmentTrendsandOpportunities.pdf).
387. World Bank, Food and Agricultural Policy in Russia: Progress to Date and The Road
Forward, World Bank Technical Paper No. 523, by C. Csaki, J. Nash, V. Matusevich
and H. Kray, Washington, DC., 2002.
388. World Bank, Global Development Finance at www.databank.worldbank.org.
389. World bank, <http://dataworldbank.org/2013>.

390. World Bank, World Bank Reforms Voting Power, Gets \$86 Billion Boost, Press Release 2010/363/EXT, 2010, Available at: <http://web.worldbank.org>.
391. World Bank, World Bank Sees Progress Against Extreme Poverty, but Flags Vulnerabilities, Press Release No: 2012/297, February 29, 2012. Washington, DC.: World Bank, 2012. [http://web.worldbank.org/WBS/TE/EXTERNAL/NEWS/O, contentMDK:23130032~pagePK: 64257043~pi PK: 437376~theSite PK: 4607,00.html](http://web.worldbank.org/WBS/TE/EXTERNAL/NEWS/O,contentMDK:23130032~pagePK:64257043~piPK:437376~theSitePK:4607,00.html).
392. World Bank, World Development Indicators (WDI) database, [http://data.worldbank.org/data-catalog/world -development-indicators](http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators).
393. World Bank, PovcalNet, 2014, <http://iresearch.worldbank.org/PovcalNet/index.htm#3>.
394. World Development indicators database, World Bank, 23 September 2013, http://data.worldbank.org/data/download/GDP_PPP.pdf.
395. World Economic Forum, The Global Information Technology Report 2015, Networked Readiness Index 2015, <http://www.weforum.org/issues/global-information-technology/gitr-2014-data-platform>.
396. World Social Security Forum of the international Social Association, Qatar, Doha, November 10-15, 2013.
397. World Steel Association, Steel Statistical, Yearbook, World Steel Association, Brussels, 2013.
398. World Tourism Organization, Yearbook of Tourism Statistics dataset [Electronic], UNWTO, Madrid, 2016.
399. WTO, World Trade Statistical Review 2016, A9, Leading exporters and importers in world trade in commercial services (including intra - EU (28) trade),2015., www.wto.org/english/ress/statistics/wts16/toc.htm, 2016.
400. Xinbo, W., Chinese perspectives on building an East Asian community in the 21st century, in: Asia's new multilateralism:cooperation, competition and the search for community, Edited by Green, M.J., and Gill, B., Columbia University Press, New York, 2009.
401. Xinhua, S. African president urges BRICS Business Council to advance membership cooperation. Retrieved from: http://www.globaltimes.cn/content/805217.shtml#UzUub_mSx8eE, 20 August, 2013.
402. Yacheistova, N., Competition Policy in Countries in Transition – Legal Basis and Practical Experience, United Nations Conferences on Trade and Development (UNCTAD), New York and Geneva, 2000.
403. Yamoussoukro: Yamoussoukro Consensus on South-South Cooperation. Twelfth Session of the intergovernmental Follow-up and Coordination Committee on

Economic Cooperation among Developing Countries Yamoussoukro, Cote d' Ivoire, 10-13 June 2008, p.3. url: [http://www.g77.org/ifcc12 Yamoussoukro Consensus.pdf](http://www.g77.org/ifcc12/Yamoussoukro%20Consensus.pdf).

404. Yao, S., Chinese Agricultural Reform, The World Trade Organisation and Preferential Trade Negotiations, Chapter VI in Agricultural Trade: Planting the Seeds of Regional Liberalization in Asia (ST/ESCAP/2451), Trade and Investment Division, United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (UNESCAP), Bangkok, [www.unescap.org/tid/publication/tipub 2451 chap6.pdf](http://www.unescap.org/tid/publication/tipub%202451%20chap6.pdf).
405. Ye Gang, 'Chinese Transnational Corporations; Transnational Corporations, 1(2), 1992.
406. Yung, E., "Global infrastructure progress", <http://www.ey.com/GL/en/Industries/Real-Estate/Global-infrastructure-progress>, 2012.
407. Закон о страным улагањима, Службени гласник РС, бр. 107/14.
408. Zhang, J., Chinese Foreign Assistance, Explained, Brookings Institution 'Order from Chaos' blog, July 19, 2016, доступно на <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2016/07/19/chinese-foreign-assistance-explained/>.
409. Zhebit, A., A Russia na ordem mundial:com o Ocidente, com o Oriente, ou um. polo autonomo em un mundo multipolar?, Revista Brasileira de Politica Internacional, 2003., Vol. 46, No 01, pp. 153-181.
410. Zhu, Y., A case study on social security coverage extension in China, Working paper No.7, ISSA Project on Examining the Existing Knowledge on Social Security Coverage Extension, International Social Security Association, Geneva, 2009. <http://www.issa.int/Topics/Extendings-coverage/Extension-study>.
411. Ziarul Financiar (Financial Newspaper), 18 April 2011, <http://www.financiarul.ro/2011/04/18/noua-ordine-mondiala-prin-ochii-tarilor-emergente/>.
412. Zoellick, R. B., „The end of the third world? Modernising multilateralism for a multipolar world“, Law and Business Review of the Americas, 16, 2010.
413. Zoellick, R., Calls for BRICS bank, The Telegraph, 02.04.2012., www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/banksandfinance/9180373/Robert-Zoellick-calls-for-BRCS-bank.html.
414. Жвитиашвили, А. Ш., Концептуалние парадигми глобализации, Летњи сад, Москва, 2006.
- Интернет извори:
415. cf. <http://www.ibsa-trilateral.org>.
416. cf. www.globalsherpa.org.
417. <http://bruegel.org/2014/02/decoded-bricks>.
418. <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>.

419. <http://goo.gl/DptOzF>.
420. <http://goo.gl/OnI2jv>.
421. <http://goo.gl/XtnFvX>.
422. <http://novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:518160-Zajednicka-vojna-vezba-Srbije-i-Rusije-u-novembru>.
423. <http://www.globalsherpa.org/china-foreign-aid-india-brazil>.
424. <http://www.businessinsider.com/goldmans-jim-oneill-reflects-10-years-after-coining-the-bric-acronym-2011-11>.
425. <http://www.goo.gl/49cMd5>.
426. <http://www.politika.rs/sr/clanak/192585/Završen-sporazum-o-strateskom-partnerstvu-Rusije-i-Srbije>.
427. <http://www.prepze.com/9th-brics-summit-background-highlights-xiamen-declaration-current-affairs-upsc-ias/>.
428. http://www.rtv.rs/sr_lat/ekonomija/ljajic-sprečiti-da-roba-iz-eu-preko-srbije-stiže-do-rusije?509689.html.
429. <http://www.seebiz.eu/kineske-investicije-u-srbiji-cak-10-milijardi-dolara/ar-187331/>.
430. <http://www.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=215>.
431. https://news.CGTN.com/news/3d3d774e7945444d79457a6333566d54/share_p.html.
432. <https://sr.m.wikipedia.org>sr-el>BRIKS>.
433. <https://www.learningfromchina.net/brics-are-more-important-for-world-growth-than-the-g7/>.